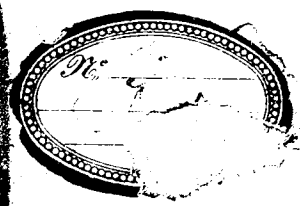


10258



12-134

| | |
|-------|-----|
| BL: | |
| Size | A |
| Color | 27 |
| Year | 189 |

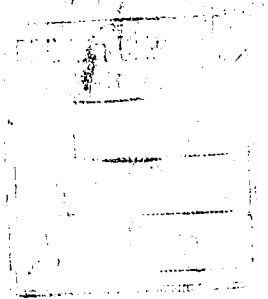
3-5-57

graphus.

10.



Handwritten text, possibly 'No. 10'



12-10258

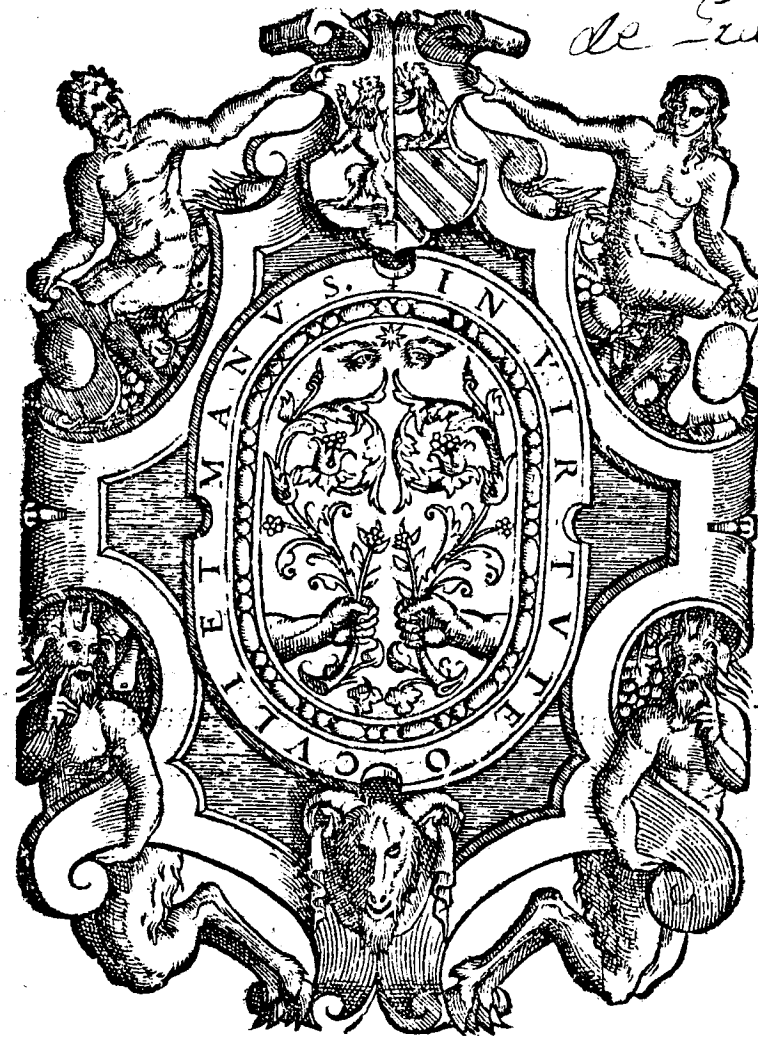
VARIARVM RE- (1)
SOLUTIONVM,

Appendix, seu Liber Quartus, in quo
varia ex varijs locis obser-
uantur,

AVTHORE DIDACO COVARRV:
uias à Leyua Episcopo Ciuitatensi.

Belon

de Euclide



SALMANTICAE,
Excudebat Andreas à Portonarijs. S. C. M. Typographus.

M. D. L. X. I.

CVM PRIVILEGIO.



DON PHELIPPE por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Secilias, de Hierusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Coçceña, de Murcia, de Ia, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, de las islas e tierra firme del mar Oceano, Code de Flades y de Tirol &c. Por quanto por parte de vos don Diego Conarrúniás de Leyua, Obispo de Ciudad Rodrigo del nro consejo, nos ha sido fecha relacion dixiendo q̄ vos tenades e haviades compuesto vn libro intitulado liber quartus Variarum Resolutionum, que era obra muy vtil y prouechosa. Nos supplicastes os diessemos licencia e facultad, para que lo pudiesse des imprimir e vender mandando q̄ por el tiempo que nuestra merced y voluntad fuesse, otra persona ninguna le pudiesse imprimir, ni vender so graues penas y como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la prematica por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deniamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha raxon. E nos touimos lo por bien, y por la presente damos licencia e facultad para que qualquier impressor destos nuestros reynos pueda imprimir el dicho libro sin que por ello caygan ni incurran en pena alguna. E mandamos que despues de impresso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original que en el nuestro consejo fue visto que va rubricado y firmado al fin del de Domingo de çauala nuestro Secretario de camara de los que residen en el nuestro consejo, para que se vea si la dicha impressio esta conforme al original, y se de licencia para le poder vender y tasse el precio en q̄ ouiere de vender se cada volumen. So pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha Prematica. E no fagades ende al. Dada en Toledo a treynta dias del mes de Mayo de mill y quinientos y sesenta años.

| | | | |
|------------------------|-------------------------------|-------------------------|------------------------|
| El Marques. | El Licenciado Vaca De Castro. | El Licenciado Montaluo. | El Licenciado Arrieta, |
| El Doctor Diego Gasca. | El Licenciado Villa Gomez. | El Licenciado Morillas. | |

Yo Domingo de çauala Escriuano de Camara de su Majestad la fize escreuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo.

Huius libri Capitulorum summa.



DVOT, & quæ fuerint olim Romæ tribus: & Scauolæ Iuriconsulti responsum de legato tribus, quo in sensu sit accipiendum. Caput primum.

Iustiniani, & Celsi Iuriconsulti responsa de Hippocentauri stipulatione, ex variis auctoribus examinantur. Cap. secundum.

Præfectus calciatus apud Iuriconsultum, quis sit intelligendus, & de militari calciamento. Caput tertium.

Hadriani Cæsaris rescriptum de muliere prægnante ab Aegyptiorum, & Græcorum legibus deductum fuisse. Caput quartum.

An olim apud veteres furcarum supplicium fuerit in vsu: & de crucis patibulo. Caput quintum.

An liceat conductoribus à conductis migrare domibus, ex eo, quod tetrismaginis, nocturnis illusionibus, & tumultibus inquietentur. Cap. sextum.

De Nisibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus auctoribus. Caput septimum.

Qua in significatione apud Iuriconsultos, Ciceronem, Varronem, & alios accipiuntur verba hæc: dicis gratia. Caput octauum.

Quam originem hoc nomen: Sarracenus habuerit, & unde Arabes dicti fuerint Sarraceni ad interpretationem Regiæ Partitarum legis. Caput nonum.

Quæ fuerit apud veteres Cretionum solennitas ex Vlpiano, & aliis auctoribus. Caput decimum.

Inscriptio quædam apud Gratianum expenditur, veracq; eius lectio restituitur. Caput vndecimum.

Apud eundem Gratianum de Iuliano Cæsare quædam obseruatione digna annotantur. Caput duodecimum.

An vera sint quæ de Anastasio secundo, Romanæ ecclesiæ Pontifice Gratianus tradit. Caput decimum tertium.

In Gelasij Papæ responsum obseruationes quædam de canonicis libris, & Apocryphis. Caput decimum quartum.

Rurfus ex Gelasio de quatuor conciliis vniuersalibus, quæ prima fuerunt. Caput decimum quintum.

De libris, qui ex Gelasio Agiographi dici iure poterunt. Caput decimum sextum.

De libris Apocryphis, & an hi publicè, vel priuatim legi possint ex Gelasio. Caput decimum septimum.

Expenditur ratio temporis, & Chronologia, quæ in proæmio Partitarum traditur. Caput decimum octauum.

De festorum dierum apud Christianos celebratione, deq; eorum origine. Caput decimum nonum.

De ieiuniorum, quæ Catholica ecclesia christianis indixit, obseruatione, & origine. Caput vicesimum.

Ius succedendi ex testamento, & ab intestato, quod plerunq; filiis illegitimis à principe conceditur, an includat ius succedendi contra testamentum. Caput vicesimum primum.

Vnde originem habuerit dictio, Missa, qua pro summo Sacrificio auctores ecclesiastici vtuntur. Caput vicesimum secundum.

De criminis purgatione vulgari, quæ fit candenti ferro. Caput vicesimum tertium. Quæ sint apud Martianum Iuriconsultum principia in tractatu de re militari. Caput vicesimum quartum.

Fol. 16. libr. 4. cap. 10. col. 3. ibi redderem. Ex quibus apud Gratianum capi. vltim. 1. distin. legendum erit, vel cretionibus: vbi falso legitur curationibus. nam & apud ipsum Isidorum lib. 5. cap. 9. extat adhuc vera, & integra lectio.

HOC in opere, quod & in aliis fecimus, libentissimo animo repetere constituimus obtestantes, quidquid in eo scribimus, & quæ in aliis scripsimus, & quæ in posterum scribemus, sanctæ Romanæ ecclesiæ censuræ nos planè submittere ita quidem, vt si quid à nobis scriptum fuerit, quod vel minima ex parte Catholicis de fide definitionibus, sacrorum Conciliorum decretis, aut Romanorum Pontificum responsis fuerit aduersum, id nobis reprobum, ac retractatum esse intelligatur: & oscitanter potiùs, quàm ex iudicio scriptum.

3

Variarum Resolutionum, Appendix, seu Liber Quartus, in quo varia ex varijs locis obseruantur.

A V T H O R E D I D A C O C O V A R R V.
uias à Leyua Episcopo Ciuitatensi.

S V M M A R I A Ex capite sequenti.

- 1 **R** O M A in tribus rusticis, & vrbis triginta quinque olim diuisa fuit.
- 2 Titi Liuij locus ex Plinio, ac rursus Plinius ex Macrobio expenditur.
- 3 Quæ nomina Romanæ tribus olim habuerint?
- 4 Valerij Maximi, & T. Liuij historia quædam tractatur obiter.
- 5 Quæ fuerit prerogatiua tribus?
- 6 Athenæ quot tribus habuerint? & earum nomina ex Græcis auctoribus.
- 7 Quod ius liberti apud Romanos ex manumissione habuerit, et de Latinis, ac deditijs libertis.
- 8 Liberti olim in tribu Romana censebantur: in eaque suffragium ferebant.
- 9 Legatum tessera explicatur.
- 10 Quam vtilitatem liberto attulerit tribus legatum apud Scauolam?
- 11 Ius Italicum quid sit apud Iuriconsultos?
- 12 Intellectus ad l. Titia Seio. & ad l. mortuo bono. §. primo. ff. de legat. 2.
- 13 Viri clarissimi qui dicantur?
- 14 Hæres ex testamento ad factum obligatus, cogitur præcise facere.

Quot, & quæ fuerint olim Romanæ tribus: & Scauolæ Iuriscōsulti responsum de legato tribus, quo in sensu sit accipiendum. C A P. I.



PATRONVS liberto statim tribum emi petierat, libertus diu moram ab hærede patroni passus est, & decedens hæredem reliquit clarissimum virum. Quæ sit ratio, an tribus æstimatio hæredi eius debeat? respondi, deberi idem quæ sit, an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vsque in diem mortis sue consequutus fuisset, si eia tribus secundum voluntatem patroni sui tunc comparata esset, an vero vsuræ æstimationis hæredi eius debeantur? respondi, quidquid ipse consequutus esset, id ad hæredem suum transmittere. Hæc Scauola lib. XVII. digestorum. & cap. XXXV. de legat. 3.

Et sanè cum patronus voluerit, ipsius imperia eius libertum in aliquam tribum Romæ adscribi: vnde multa commoda ex publicis largitionibus, & Cæsarium liberalitatibus consequutus foret: nec hæres patroni hoc fuerit exequutus, mortuusque sit libertus relicto hærede, qui vir clarissimus erat, & in tribu censebatur, minimeque indigeret emptione tribus: Accursius, & alij non satis intellexere, quid in hoc responso Scauola docuerit. Quæ ratione, licet breuius posset compendio quodam huius loci interpretatio explicari, nos tamen conabimur de Romanis tribubus, aliquot hoc in loco adnotare, quo expeditius Iuriscōsulti, & veteres historici, à quibus non raro mentio fit alicuius Romanæ tribus, planè intelligi valeant.

Fuere autem Romanæ tribus numero triginta quinque, ex Cicerone contra Rullum, & Philippica. 6. & in 3. in Verrem aditione, atque illic Ascōnio Pediano. T. Liuij lib. 1. & lib. 6. item lib. 33. ac rursus lib. 5. decadis. 5. & Plutarcho in Gracchis. Siquidem Romano ager primum diuisus est sub Rege Romano in partes tres, quæ tribus ea ratione appellatæ fuere, quod tres essent: Tatiensis, Ramnensis, & Luceres: auctore. M. Varone

H 3 rone

rone libr. 4. de lingua latina. idem scripsere Dionysius libr. 2. de antiq. & Plutarchus in Romulo. Ex quibus & illud constat, quamlibet ex his parte. n. in alias decem, quæ curiæ dicerentur, diuisam fuisse. Huic nominis rationi accedit, & Columella libr. 5. cap. 1. quo in loco, inquit, sicuti tribus dictæ primum à partibus populi tripartito diuisi, quæ tamen nunc multiplicatæ pristinum nomen possident. idem Asconius obsecrauit, qui tamen falso existimat, tribus Romanas à raptis Sabinis nomina accepisse: cum non de tribus, sed de curiis Liuius libr. 1. scripserit, & ne hoc quidem placuerit Plutarcho in Romulo: sed & tribus à tributo dando nomen accepisse idem Liuius tradidit illud adiiciens, Romulum sanè in triginta curias populum Romanum diuisisse: quod & Pomponius Iurisconsultus retulit in l. 2. ff. de orig. iur. vt obiter mirer, Festum, & Budæum scripsisse, Romam fuisse triginta quinque tribus, quæ & curiæ dictæ fuerint: quum tribus à curia maxime differret, essetque curia apud Romanos decima tribus pars ex Romuli diuisione, qui tres tribus constituit, & earum quamlibet in decem curias diuisit, quas Græcè dici *σπείρας*, auctor est Dionysius in dict. libr. 2. tamen si apud Græcos *σπείρα* tertia tribus pars esset: quod & Homeri interpretes adnotauit Iliad. libr. 9. Cicero tamen libr. 2. de officiis: quos Græci *ἀγορῆς*, id est vicus dixere, curias esse censet: ita enim de Cimone, qui à vico Lacia Laciades dicebatur, scripsit: Theophrastus quidem scribit, Cimone Athenis, etiam in suos curiales Laciadas hospitalem fuisse. Ita enim instituisse, vt omnia præberentur, quicumque Laciades in villam suam diuertisset. Hæc Cicero. ea fortassis ratione, quod ex Herodoto in Terpsichore olim quilibet tribus Atheniensis ex decem vicis, qui *ἀγορῆς* dicebantur, constaret: sicut & Romana ex curiis decem. Demum Seruius Tullius urbem in quatuor tribus diuisit, pagos autem rusticorum in triginta & vna: quod idem Halicarnassæus libr. 4. optime tradidit. asseueras à locis quatuor urbanas tribus dictas esse Palatinam, Suburranam, Collinam, & Esquilinam: quorum nominum. M. Varro. T. Liuius, & alij meminere. Reliquas verò tribus præter has quatuor urbanas, extra Romam in pagis fuisse. M. Varro sentire videtur adnotante Petro Victorio libr. 16. Variar. lect. capi. 24. sed & Liuius libr. 9. inquit. Quintus Fabius simul concordia causa, simul ne humiliorum in manu comitia essent, omnem forenses turbam excretam in quatuor tribus coniecit, urbanasque eas appellauit. Hæc Liuius, non quod tunc primum habuerint initium quatuor urbanas tribus, quæ ex eodem auctore libr. 1. à Seru. Tullio fuerant institutæ, sed

quod reliquæ tribus essent rusticæ, & laudatissimæ eorum, qui rura colebant. quod Plinius libr. 18. capit. 3. probat dum inquit, iam distinctio, hominesque ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorum, qui rura haberent. Urbanæ verò, in quas trāsferri ignominia esset, desidia probro. Itaque quatuor solæ erant à partibus urbium in quibus habitabant. Suburrana, Palatina, Collina, Esquilina. Nundinis urbem reuisitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Hæc Plinius, cuius locum obiter expedit lector ex Macrobio libr. 1. Satur. capi. 16. fortassis enim legendum erit. Et ideo comitia nisi nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Etenim si comitia fieri possent internundinis, rustica plebs extra ordinem auocaretur. quod Plinius negat. Rursus ex eodem Macrobio forsan videbitur, nihil fore immutandum, ne rustici auocarentur à legibus recipiendis, quæ trinundino dabantur, vt que ipsi facultas foret componendi lites, aut denique transigendi. quod explicat Alexand. ab Alex. libr. 4. diu. genial. capit. 3. Adhuc tamen lectioni, quam nos aduersus vulgò receptam obseruauimus patrocinantur ipse Macrobius. Halicarnass. libr. 7. & Columella in præfatione de re rustica. Ex his verò, quæ de tribubus Romanis adnotauimus, intelliges quæ de censoribus scribit Liuius libr. 5. de cad. 5. Hoc, inquit, cum ita seruatum esset, negabat Claudius suffragij lationem iniussu populi censorem cuique homini, nedum ordini vniuerso adimere posse. Neque enim si tribu mouere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare iubere tribum, ideo omnibus quinque, & triginta tribubus emouere posse, id est ciuitatem, libertatemque eripere, non vbi censetur finire, sed cæsu excludere. Non melatet, eundem Liuium libr. 2. memoria prodidisse, consulibus Ap. Claudio, & P. Seruilio Romæ tribus vnam, & triginta factas fuisse: & libr. 6. anno ferme tertio post Romam à Gallis captam tribus quatuor ex nouis ciuibus additas, easque triginta quinque tribuum numerum expleuisse. Potius tamen sequor Dionysium, ex quo à Seru. Tullio Romam in quatuor tribus urbanas, agrum verò Romanum in vnam, & triginta rusticas diuisum fuisse, superius adnotauimus. Quod si quis sequi malit Liuii sententiam, non admodum refragabor, modò sit illud ex omnibus ferè auctoribus confirmatissimum, Romanam urbem in quinque & triginta tribus olim diuisam fuisse, quarum quatuor urbanas, reliquas omnes rusticæ censerentur, nec numerum maiorem vnum apud pbata fidei auctores legi. Nam quod idem Liuius postquam libr. 6. dixerat, triginta quinque tribus eo tempore fuisse hoc numero expletas,

lib. 7.

lib. 7. duas. lib. 8. duas. lib. 9. duas. lib. 10. duas. & Lucius Florus in epitome libr. 19. duas tribus additas esse commemorant, ipse interpretarer, has tribus iam equidè veteres, ciuibus, & tribulibus aetas fuisse, vel ex rusticis pagis in urbem translatas: alioqui plures essent Romæ tribus, quam triginta quinque: quod Liuius, Cicero, & aliis probatissimis auctoribus admodum repugnat: tamen si Lælius Taurellus de militiis ex casu, existimet, urbem Romam in tribus diuisam esse, initio quidè vnam, & triginta, deinde & supra quadraginta ex secundo, & sexto, nec non septimo, nono, ac decimo Titi Liuii libris, cuius demum ætate ad quinque & triginta redactæ essent: vt primo eius libro in actis Seruii Tullij Regis proditum est. Vbi quæ, etenim Liuius subiudicat, Romam eius ætate, & multo prius, nempe à Tertio anno post urbem captam à Gallis in triginta quinque tribus tantum diuisam fuisse: quod ex libr. 33. constat. Nam L. Furio Purpureone, & M. Claudio Marcello consulibus, bello Macedonico cum Philippo anno ab urbe condita. D. LVIII. ea, inquit, Rogatio in Capitolio ad plebem lata est, omnes quinque & triginta tribus vt rogatæ iusserunt. idem libr. 1. sentit, post expletum numerum tribuum triginta quinque, ad eius ætatem nullam in numero isto mutationem contigisse. Quod ex Cicero, & Pædiano itidem probat. Sed & L. Florus libr. 9. commemorat, tunc adiectas fuisse tribus Velinam, & Esquilinam: cum auctoribus Varrone, & Dionysio, multo ante initium habuerit Esquilina tribus. Quarone par est, has duas tribus adiectas esse: non quod tunc initium habuerint, sed quod nouis fuerint ciuibus auctas: quo in sensu & quæ Liuius post librum sextum scripsit accipienda fore existimaueram priusquam opus elegans Nicolai Gruchij de comitiis legissemus etenim libr. 2. validis profecto coniecturis censet, apud Liuium libr. 2. legendum esse: tribus vnam, & viginti. rursus apud eundem libr. 6. viginti quinque, non triginta quinque, ex Dionysio libr. 7. in. M. Coriolani iudicio. qui asseuerat eo tempore vnam & viginti tribus tantum Romæ fuisse. qua ratione obseruata omnia conuenire videntur, quæ de tribuum numero à veteribus auctoribus traduntur: præter Dionysij locum: etiam is auctor libr. 4. Venonio accedit, qui, vt ipse interpretor, scripserat, à Seruio Tullio agrum Romanum diuisum fuisse in vnam, & triginta tribus. Quibus quatuor urbanas adiectas triginta quinque tribus efficiunt. Censet enim Gruchius, vel sibi parum costare Dionysium, vel locum illum in numeris corruptum esse: atque ita emendandum, vt probet, à Seruio Tullio constitutas fuisse viginti tribus urbanas, & rusticas: vel, vt, vt ipse opinor, agrum ab eo diuisum in sexdecim

tribus: quibus adnumeratæ urbanas, & Claudia tribus efficiunt numerum vnius, & viginti. Sed et si hæc vera sunt apud Florum libr. 19. non est legendum: Esquilina, quia olim verus erat ex urbanis quatuor: sed Sapinia, vt censet Gruchius: vel Veturia, quod mihi magis aridet. Ex quibus lector expendere poterit, quid hac in re sit magis veritati consonum. Sunt etenim multa apud Liuium, Dionysium, ac Florum mutanda. Sed & Diodorus Siculus libr. 19. omnino sentit, & Falerinam, & Ostentinam tribus eo anno his, quæ prius Romæ erant, additas fuisse.

Tribus verò Romanæ propria quædam apud auctores nomina habuere, quæ hoc in loco libentissimè adscribam existimans, illud obseruatione dignum esse, quod Asconius tradit. 2. in Verrem actione. Moris, inquit, fuit cum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur aut præ nomine suo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à cognatione, aut à tribu, in qua censebatur, aut à curia, aut à censura, aut si erat Senator, eques Romanus à curia sua. Sic alibi ait. L. Claudium Palatina. Hactenus Asconius. His ad stipulatur Quintilianus libr. septimo. capit. quarto. Propria liberi, quæ nemo habet nisi liber, prænomen, cognomen, nomen, tribum, habet hæc additus. His sanè verbis Quintilianus ferè idem cum Pædiano tractat: quæ longius ipse persequar, si quidem Alexander ab Alexandris libr. primo. diu. genial. capit. decimo septimo. vir alioqui diligentissimus non satis diligenter rem istam mihi indagasse videtur: quæ ratione & Volaterranus notari poterit libr. sexto. capit. primo. Diligenter tamen rem istam expendisse mihi videtur Paulus Manutius in Ciceronis familiares epistolas: cuius adnotationes ingenuè fateor, anno vno postquam hæc scripseram me primum legisse.

A Emilia tribus. Huius meminere Liuius libr. octauo. decad. 4. & Cicero ad Atticum. episto. 29. Basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. At quam partem Basilicæ? tribum AEmiliam, sed omitto vulgus.

Aniensis tribus. cuius meminere. T. Liuius libr. vlti. decad. 1. L. Florus in epitome. libr. decimo. Cicero pro Plancio. & ais, inquit, prioribus comitiis Aniensis à Plotio, idem Cicero libr. episto. famil. 8. episto. 8. L. Atteius. L. F. An. Capito. id est. ex tribu Anienfi. rursus illic. L. Attilius. L. F. An. Capito. quo in loco miserè se torquent Rutilius, & Camerarius. Extat inscriptio apud Vuolphagum Lazium. libr. 5. de Roma. repub. cap. 22. cuius initium est.

M. V I B I V S. C. F. Anienfi.

Et capit. sequenti altera.

Variarum Resolutionum

TER. EXOMNVS. TER. F. AN. VER.
MIL. LEG. XVI. AN. XL. STIP.
XVI. H. S. E. AVRELIVS. D. S. P.

Collina tribus constat ex testimonio. M. Varonis lib. 4. de lingua Lat. Plinij lib. 18. cap. 3. Dionysij lib. 4. Roma. antiqui. L. Flori. in Epitome. lib. 20.

Cornelia tribus. Cuius mentio extat apud. T. Liuium lib. 8. decad. 4. & Marmoream inscriptionem, quæ Mathematicæ apud Italos legitur, eiusque mentio fit in eo libro, qui de inscriptionibus his Fuggerorum impensis typis est traditus.

C. ARIO. C. F. COR.
CLEMENTI. MILI
T. I. X. COH. PRAET.

Reliqua eiusdem inscriptionis missa facimus, ne præter nostrum institutum in his plus æquo imporemur. Caius igitur Arius ciuis Romanus, significatur à prænomine, à nomine familiæ, à patris prænomine, & à tribu, atque cognomine, & alijs, quæ quis poterit ex eadem inscriptione facillimè adnotare, præsertim obseruabit, eum fuisse ex tribu Cornelia.

Claudia tribus ex Liuiio, qui lib. 2. de Ap. Claudio inquit. Nam Ap. Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romæ cognomen, cum pacis ipse auctor à turbatoribus belli præmeretur, nec par factioni esset, ab Regillo magna clientum comitatus manu Romam transfugit. His ciuitas data, agerque trans Anienem, vetus Claudia tribus, additis postea nouis tribulibus, qui ex agro venirent, appellata. Dionysius lib. 5. de eodem Claudio. Senatus, populusque ipsum in Patritios adlegit, partemque urbis ei concessit quantam voluisset, ut domos sibi, & suis ædificaret: agrumque ei adiecere ex publico inter Fidenas, & Pinceniam, ut illum sorte inter suos diuideret, ex quibus postea tribus facta est, quæ adhuc hac ætate Claudia vocatur. Hæc Halicarnassæus. Virgilius lib. 7. Aeneidos.

Ecce Sabinorum prisco de sanguine, Magnum

*Agmen agēs Clausus, magnū ipse agminis instar,
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus, & gens.*

Crustumina tribus, aut Clustumina: nā & per L. legitur. Huius meminit Cicero in oratione pro Plancio. quid cum Crustumina? idē pro. L. Cornelio Balbo. Obiectum est etiam, quod in tribu Crustumina peruenerit. Titus Liuius lib. 2. de cad. 5. permisso, inquit, omnium ita loquutus fertur Sp. Ligustinus tribus Crustumina. Ex eodē inscriptionum libro constat, Interamnæ in platea extare marmoream inscriptionem, cuius hoc sit initium.

A. POMPEIO. L. F. CLV.

Esquilina tribus ex Varrone lib. 4. de ling. latina. Liuius lib. 5. decad. 5. Dionysio lib. 4. Plinio lib. 18. capi. 3. L. Floro in epitome lib. 19. & Sexto Pompeio. qui & plerumque; aliarum meminit.

Falerina tribus apud Liuium lib. 9. & duæ Romæ additæ tribus, Ventina, & Falerina. idem. L. Florus tradidit, post Diodorum Siculum lib. 19. sic apud Iosephum lib. 13. de antiquit. capit. 17. C. Sempronij. C. F. Falerina. mentio fit expressim. apud Vuolphangum Lazium lib. 5. de Roma. re. pub. cap. 10. extat inscriptio ex Neapoli, cuius est initium.

L. BONVS. L. F. FAL. CELER
Fabia tribus. Ex Horatio lib. primo. epist. 6. ad Numicium.

Hic multam in Fabia valet, ille Velina.

Suetonius in Augusto cap. 40. Fabianis, & Scaptienibus tribulibus suis die comitorum, ne quid à quoquam candidato desiderarent, singula milia numū asse diuidebat. Extat apud Vuolphangum Lazium lib. 9. de re. pub. Rom. cap. 5. inscriptio quædam ex Austria, eius est initium.

C. IULIVS. C. F. FAB. ANTI O.
CHVS.

Galeria tribus. cuius meminit Plinius lib. 7. ca. 49. de vitæ spatiis scribēs. Vnus centum quadraginta. M. Mutius. M. F. Galeria, Felix. ita etenim legendum est, quanuis vulgò legatur Galerius. Huius tribus frequētissima extat mentio in marmoris inscriptionibus. Apud nouam Carthaginem.

GN. CORNELIVS. L. F. GAL.
CINNA. II VIR MVRVM
LONG. P. CII. EX. D. D. FF. I.
Q. P.

Tarraconæ in Hispania citeriori.

Q. CAECILIO GAL. RVFINO.
Q. CAECILII VALERIANI. F.
SAGVNTINO OB LEGATIONEM.
QVA GRATVITA APVD
MAXIMVM PRINCIP. HADRIA
NVM AVG. ROMAE FVNCTVS
EST. P. H. C.

Lemonia tribus apud Ciceronem in oratione pro Plancio. Quid Plancio cum Lemonia? idem in Philip. 9. & cum Ser. Sulpicius. Q. F. Lemonia Rufus ita de re. publi. meritis sit. & apud Vuolphangum Lazium lib. sexto. de Rom. rep. capit. primo. extat inscriptio ex Auxino Italiae, cuius est initium.

L. PRAESENTINO LEM. PAETO.
Moeria tribus, aut Mæcia, siue Metia ex Cicerone ad Atticum epist. 84. lib. quarto. tribus, inquit,

Libri quarti

quit, habet Pontinam, Velinam, Mæciam, pugnatur acriter. Liuius lib. octauo. tribus propter hos additæ Metia, & Scaptia. Est & Caruallia Genua ad Mediolanum inscriptio, cuius initium tantum adscribam.

Q. ATTIO. T. F. MAEC. PRISCO.

Narniensis tribus. cuius meminere Cicero in oratione contra Rullum. ab Otriculana usque; ad Narniensem nomina vestra proponat. Liuius lib. 6. & L. Florus in epitome. quibus in locis falso legitur Arniensis, pro Narniensis.

Otriculana tribus apud Ciceronem in dicta oratione contra Rullum, ab Otriculana ad Narniensem.

Osfentina tribus, quæ & Ventina, & Oufentina: cuius meminere Liuius lib. 9. & L. Florus in epitome. tribus duæ additæ Romæ Ventina, & Falerina. & Diodorus Siculus lib. 19. Extat Marmorea inscriptio, cuius meminit Alciat. in Cornelium Tacitum lib. 16. ex Agro Comensi.

L. CALPV RNIVS. L. F. OVF.
FABATVS.

Item Comi in AEdē sanctæ Fidelis.

P. ATILII. P. F. OVF. SEPTI.
TIANI.

Palatina tribus: cuius. M. Varro lib. 4. Plinius lib. 18. cap. 3. L. Florus in epitome lib. 20. Cicero. 3. in Verrem actione. & Asconius Pædianus in. 2. meminere. Extat inscriptio Tarraconæ.

C. MARIO. C. F. PAL. VERO
GERVNDENSI. omnibus Honoribus functo Flam. Prou. Hispa. Citer.

Illic & altera.

L. NVMISSIO. L. F. PAL. MON.
TANO Tarraconen. Omnibus honoribus in rep. Sua functo Flam. P. H. C.

Papyria tribus: ex Sexto Pompeio, & T. Liuius lib. octauo. tribus omnes præter Polliam antiquarunt legem. Pollia sententia fuit, puberes verbèratos necari, coniuges, liberosque sub corona lege belli venire: memoriamque eius itæ Tusculanis in poenæ tam atrocis auctores mansisse ad patrum ætatem constat, nec quenquam ex Pollia tribu candidatum Papyriam ferre solitum.

Caput primum. 5

Hæc Liuius. Sed & Marmorea inscriptio apud Astigim huius tribus meminit.

T. DOMITIVS. T. F. PAP. CLE.
MENS.

Sed & aliæ inscriptiones illic leguntur, in quibus huius tribus mentio fit non semel.

Pollia tribus, ex Liuius lib. octauo. proximè citato. & Valerio Maximo lib. nono. capit. 10. qui de Tusculanis idem quod Liuius scribens, quam ob causam, inquit, Popilia tribus, in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquam candidatum Pollia tribus fecit magistratum. ex quo loco duo libenter obseruabimus. T. Liuius Papyria tribus meminit in ea re commemoranda, in qua Valerius Maximus Popilia meminerit. Item Latinos, aliosque Italiæ populos in ciuitatem Romanam receptos, in aliquam ex Romanis tribubus adlectos, conscriptosque fuisse. Sic Formiani in AEmilia tribum ex Cicerone ad Atticum epist. 29. T. Liuius lib. octauo. decad. 4. quo in loco inquit, rogatio perlata est, ut in AEmilia tribu Formiani, & Fundani in Cornelia Arpinates ferrent.

Popilia tribus apud Valerij. Maxi. in dict. cap. 10. & Ciceronem epist. 8. lib. 8. epistolarum famil. C. SCRIBONIVS. C. F. POP. CVRIO.

Pontina, siue Pomptina tribus: ex Cicerone ad Atticum epistol. 84. tribus habet Pontinam, Velinam, Mæciam. pugnatur acriter. idem Cicero in dict. Epist. 8. L. Iulius. L. F. Pom. Liuius item lib. 7. Eodem anno duæ tribus Pontina, & Publicia additæ. Extat & inscriptio in Salu Mariano, quam, quia elegans est, integram subiiciam.

C. SVBERIVS. C. F. POMPT.
CALENVS. QVI OCVLOS AB
OCCIDENTE ITALIA AVER
TENS CVM MVLTIS AMICIS
TRANQVILLITATEM EXPE
CTANTIB. HISPANIAM VENI
VBI SAEVISSIMO COORTO
BELLO MORTEM CVM VITA
COMMVTAVI. VOS FILII IN
VIV. PARENT. PIENTISS. IN
MORTVVM PIENTIORES PA
TERN. CINERES EX HISP. EX
PORTATE, COMMVNQVE SE
PVLCH. CONDITE, QVO AVI
TIS CINERIBVS IMMIXTI SA
CRO GAVDEANT ANNIVER
SARIO PARENTARI.

Variarum Resolutionum

Publicia tribus, cuius meminit Liuius lib. 7. extat, & de ea marmorea inscriptio Romæ, quæ traditur à Marliano lib. 5. antiq. Rom. ca. 6. quæ quidem significat sepulchrum. C. Cestij septemviri Epulonum, ad portam Hostiensem mœnibus vr bis inclusa.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO.
Pr. Tri. Pl. VII. Vir Epulonum.

Est & altera inscriptio Tergesti in Histria, cuius meminit Vuolphagus Lazius lib. 5. de Rom. rep. capit. 8.

Q. PETRONIVS. C. F. PVB. MODESTVS.

Pupinia tribus, ex Sexto Pompeio, & Alexandro ab Alexandris.

Quirina tribus apud Ciceronem lib. 8. episto. fam. epist. 8. C. Septimius. T. F. Quirina. idē Cicero in oratione pro. P. Quintio inquit. L. Albius Sex. F. Quirina. quo in loco falsò legitur Quirinas. Extat & Marmorea inscriptio Eboræ in domo Lucij Refendij, cuius initium est.

L. VOCONIO. L. F. QVIR. PAVLO.

Item Tarraconæ.

C. ATTILIO. C. F. QVIR. CRASSO
Segontino omnibus honoribus in Rep. sua functo. Flam. Prou. Hisp. Citer.

Aloræ in agro Malacitano.

C. CAECILIO. Q. F. QVIR. BASSO
Ex decreto municipij Mal. Valeria. Q. F. Macrina vxor honore contenta impensam remisit.

Romilia tribus, aut Romilia ex. M. Varrone lib. quarto. de ling. lat. Cicerone. 2. in Verrem actione. Ex eadem familia. Q. Verrem Romilia. Eodem contra Rullum. Respondit à Romilia tribu se initium esse facturum. Huius & Asconius meminit in eadem Secunda in Verrem actione.

Sabatina tribus apud Liuium lib. sexto. & Sextum Pompeium.

Scaptia tribus: cuius meminere Suetonius in Augusto capit. 40. Liuius, & L. Florus lib. 8. item Sextus Pompeius.

Sergia tribus ex Alexandro ab Alexandris, & Marmoreis inscriptionibus, quarum vna extat in Rupe Martensi Tuccitani municipij.

Q. I V L I V S. Q. F. T. N. SERG. CELSVS.

AEd. II VIR Bis de suo dedit.

Altera in eodem oppido.

L. I V L I O. L. F. S E R G. C V I l e o n i
II V i r o C o l. A u g. G e m.

Stellatina tribus ex Liuiio lib. 6. & marmoreis inscriptionibus, quarum duæ extant Vrbini, earumque initia subiiciam.

C. V E S I N O. C. F. S T E L. V i n d i c i.
C. C E S T I O. C. F. S T E L. S a b i n o.

Suburrana tribus, cuius meminere. M. Varro lib. quarto. Sext. Pomp. Plinius lib. decimo octavo. capit. tertio. Dionysius Halicar. lib. quarto. & Lucius Florus in epitome lib. vicefimo. Hanc verò tribum suburbanam appellauit Varro, quod ea sic olim dicta fuerit. Sed & idem cenfer à regione vrbis Succusa, dici Succufanam, atque ideo scribi tertia litera. C. non. B. quod Quintilianus explicat lib. primo. capit. decimo tertio. scribens, Suburra, cum tribus literis notatur. C. tertiam ostendere. quo fit, vt his literis. Suc. Suburranam tribum intelligamus. Extat inter vrbis Romæ inscriptiones, & epigrammata inscriptio hæc.

D. M.

M. CAECILIO SP. F. S V C. R V F O S O L I A R I O A B L V C O S E M E L E S E X T E S T A M E N T O E I V S C A L V I S I A Z O S I M A E T M. CAECILIVS CALIPV S H A E R E D E S F E C E R V N T.

Terentina tribus apud Ciceronem in oratione pro Plancio. non enim tribum Terentinam. Liuium lib. decimo. L. Florus in Epitome. Et rursus Ciceronem lib. octauo. episto. Famil. episto. octaua. M. Oppius. M. F. Ter. id est ex tribu Terentina.

Tromentina tribus ex Sext. Pomp. & Tito Liuiio lib. sexto. apud quem corruptè legitur Promentina: sicut & apud. L. Florus Promentina. Extat marmorea inscriptio apud Caietam.

L. ATTILIO. L. F. TROM.

Et Tarraconæ.

L. GRAVIO ROMANO VIVIO TROM. SECUNDO, TRIB. L E G. I I I. A V G. F L A M I N I P R O V. H I S P. C I T E R.
L. A E M I L I V S S A T V R N I N V S.

Velina

Libri quarti

Velina tribus, cuius meminere Cicero ad Atticum episto. 84. tribus habet Pontinam, Velinam, Meciam. idem Cicero in Bruto. Prudens etiam. T. Annius Velina. Horatius lib. primo. epist. ad Numicium.

L. A V F I D I O. Q. F. V E L I N A,
O M N I B V S H O N O R I B V S I N R E P. S V A F V N C T O F L A M. P. H. G.

Volitina tribus ex Cicerone pro G. N. Plancio. tu autè Laterensis quas tribus edidisti Terentio. C. N. N V M E R I V S. C. N.

Et alio lapide Veronæ apud diuum Florianum. **C. L I G V R I V S. L. F. V O L. A S P E R.** Extat integra inscriptio apud Rhenanum lib. 3. de rebus Germ.

Veientina tribus apud Ciceronem pro G. N. Plancio. Quid, inquit, cum Veientina?

Veturia tribus, quæ & inter alias connumerat ab Alexandro ab Alexandris, & Volaterrano. quin idē Alexand. lib. 4. dier. genial. cap. 3. scribit, prisci fuisse moris, vt Veturia tribus prærogatiuam haberet suffragiorum, vtq; prius in suffragium iret pro suo candidato. Prærogatiuæ enim sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante iure vocatas: & hæc tribus prærogatiuæ, quos vellent cōsules dicebāt fieri: secundæ iure vocatæ, quod in his sequente populo, vt sæpè contingit, prærogatiuarum voluntate iura omnia completerentur, auctore Asconio. 2. in Verrem actione. Præterquam multa de prærogatiua Budæus ad legem Iuliam de ambitu. Illud mihi veriùs videtur, tribus prærogatiuas forte fuisse eductas ex Cicerone Philip. 2. idemq; ex Appiano in historia Gracchorum adnotauit Nicolaus Gruchius lib. 2. de comitiis.

Et hæc quidem fuerunt quinque; & triginta tribus Romanæ, in quas olim vrbs illa diuisa fuit, quas vel à cōditoribus, vel à locis, à quibus duxere originem, nomina habuisse constat. Nec Plutarchus in Romulo scribit, eas nomina propria cōsequutas fuisse à Sabinis Fœminis, quæ raptæ fuerunt. Tametsi Volaterranus id falsò ex Plutarcho adnotauerit.

Sapiniam verò tribum quidam inter Romanas censere videntur: & tamen Liuius lib. 31. & 33. vmbriam Italiae regionem tribum Sapiniam appellat. Quam ob rem locum illum lector expendet diligentius. Nam Paulus Manutius, & Nicolaus Gruchius huius meminere Veturiam omittentes. Sed & Cicero li. 13. epist. fam. epist. 10. ac Ioseph. li. 13. de antiq. ca. 17. Mentinam tribum mentionem fecerunt de Romanis ciuibus tractantes: & fortassis illa est vera tribus, quæ omisis Sapinia, & Veturia numerum triginta quinque; tribuum integrum efficit. Exant & inscriptiones quædam de Mentina tribu: quarum & Paulus Manutius in lexi-

Caput primum.

Hic multum in Fabia valet: ille Velina.
Perfius Satyra. 5.
Libertate apus est, non hac, qua quisq; Velina
Publius emicuit scabiosum resserula far.

Inscriptio item Marmorea Tarraconæ.
SECUNDO PALMENSIS
IN REP. SVA FVNCTO

tinam credo, aut Volitinam. & ex lapide, qui Venetijs est in æde. S. Vitalis.
F. VOL. FRONTO.
co meminit.

Simili prope ratione respublica Atheniensis ciues habuit in tribus, quas Græci *φύλεις* vocat diuisos. Ex multis etiam Atticæ pagis, & oppidis vna vrbs Athenarum quasi cōflata est à Theseo, qui Athenas ipsas *ἄστυ* appellauit, quasi nomē hoc omnibus vrbibus cōmune, illi per excellentiam quandam cōueniret, auctore Plutarcho in Theseo: itē Iocrate in Helenes Encomio, quibus & Thucydides ad stipulari videi lib. 2. etiam si paulò aliter hoc ipsum scripserit. quod & Cicero lib. 2. de legibus cōmemorat. vt ille, inqt, Cato cū esset Tusculanus esset, ciuitatē Romanam habuit, alteram loci patriam, alteram iuris: vt vestri Attici, priusquam Theseus eosdē migrare ex agris, & in Astu, quod appellatur, oēs se cōferre iussit. Hæc Cicero. Athenas siquidē, vt dixi, hoc nomē obtinuisse constat ex Iocrate in oratione de iugo. Lycurgo contra Leocratē, A Emilio Probo in Alcibiade. & Terentio in Eunuch. actu. 5. scena. 6. inqt em senex. an in Astu venit? aliud ex alio malum. Sic & Alexandria dicta est per *ἰσοχὴν πόλιν*, & Romæ, vrbs. Tribus verò Athenienses fuere decem numero, auctoris Titio Liuiio lib. 1. decad. 4. Plutarcho in Cimone. Xenophote lib. de rebus. Vlpiano Demosthenis interprete in oratione contra Timocratē. Demosthene ipso in epitaphio. Pausania in Atticis, qui ab initio quatuor tantum Athenis tribus fuisse, sed post earum numerum ad decem auctū ex testimonio Herodoti in Terpsichore tradidit. Earum nomina hæc sunt: Cecropis, Erechtheis, Aegæis, Pandionis, Acamathis, Leontis, Oeneis, Hippothoontis, Antiochis, AEantis, ex Demosthene, & aliis præsertim Pausania. Ex quo obseruandū erit, tribus Athenienses hæc nomina à quibusdā priscis Heroibus accepisse: qui ex eo dicti fuere Eponymij, quod ab eis Atheniensium tribus nomina acceperint, quorumq; statu Athenis fuere prope quingentorum curiam, quos Latine cognominatores dicere poteris. Hoc præter Pausaniam adnotauit Vlpianus asseuerans, hos Heroes omnes præter Aiacem Salaminium Athenienses fuisse. Sunt & quidam,

quidam, qui existiment, postea numerum istum auctum esse alijs duabus tribubus, nempe Antigonide, & Demetriade: quod Plutarchus tradit in Demetrio, & Diodorus Siculus libr. 20. Quælibet autem tribus apud Athenienses in vicos, quos *δήμους* appellabant, distinguebatur: sicuti ex Demosthene, Plutarcho, Stephano de vrbibus, & Suida facillimè percipiet lector. Nam cuius Atheniensis nomine proprio, & patris, atque vici nominabatur, ut inde cognosceretur, qua ex tribu, & cuius filius, & quòd cuius Atheniensis esset, id ipsum constat ex Demosthene in controuersia de nomine: Vicorum verò nomina hoc in loco minimè adscribam exactè, ne longior sit, quàm fortassis par est, nostra hæc obseruatio: aliquot tamen ex Græcis auctoribus adducam, ut interim constet, Alexandrum ab Alexandris mirè hallucinatum fuisse, dum vicos Athenienses, tribus esse censet, atque ideo numerum earum maiorè multò, quàm à probatissimis auctoribus sit traditus, postea fuisse, falsò crediderit. Demosthenes cum esset cuius Atheniensis non semel his verbis significatur: Demosthenes Demosthenis. F. Pæanienfis. Quibus cognoscitur, Demosthenem ciuem esse Atheniensem, Demosthenis filium, & ex tribu Pandionide, cui⁹ erat vicus Pæanieus ex Suida: & eodem Demosthene in oratione cōtra Midiam, & in oratione De corona. Prætorè, inquit, Mnēsiphilo pridie Calend. Quintiles Pandioni de tribu presidente Demosthenes Demosthenis. F. Pæanienfis retulit. vnde apud Suidam, & Plutarchum errare videntur qui latinè scripserunt: Demosthenes Demosthenis. F. & Cleobulæ ex municipio Pæanienfi: cum potius vertere debuissent: ex vico Pæanienfi. Apud Laertium Plato Colyttenfis dicitur à vico Athenarum Colytteo, qui tribuserat Hippothoontidos ex Demosthene in oratione de corona, quanuis Suidas, & Arpocracion, hūc vicum tribus A Egeidos, & Lucianus in Timone tribus Erechtheidos esse subindicauerint. Apud Demosthenem in oratione contra Boeotum de nomine, Thoricius vicus tribuitur Acamanthiditribui: Dic mihi Boeote, qua ratione nūc in Acamanthidem tribum translatus es, & vicum Thoricium, & factus Mantix filius, & portionem relictæ ab eo hæreditatis habes? Quo in loco rursus Hieronymus Vuolphius interpretatur municipiū: cum Thoricius vicus sit ipse vrbis Athenarū, nō municipiū. Plutarch⁹ in Pericle: Pericles, inq^t, ex tribu Acamathide, vico autē Cholargensis. Apud eundē in Aristide, Aristides Lyfimachi. F. ex tribu Antiochide, & vico Alopece. item in Themistocle. Themistocles Neoclis. F. ex tribu Leōtide, & vico Phreario.

idem Plutarchus in Cimone scribit. Cimon Militiadis. F. ex tribu Oeneide, & vico Lacia. Vnde dicitur est Laciades. Et eadem ratione qui ex eodē vico erant dicti sunt Laciadæ à Cicerone libr. 2. de officijs, ex Theophrasto. Ex eodem Plutarcho constat, Phocionem Atheniensem fuisse ex vico Melita: & ideo trib⁹ Cecropidos: auctorib⁹ Suida, & Stephano, qui & Laciadarū meminit ex tribu Oeneide. apud Lucianum in meretricio dialogo Doride: Polemon miles Stirienfis dicitur, & trib⁹ Pandionia: siquidem Stiria vicus fuit eiusdem tribus, auctore Suida. Vicos verò nomina habuisse par est à locis, à quibus originem duxere: qua ratione Phyle vicus tribus Oeneidos, auctore Suida, fortassis nomē habuit à Phyle castello ipsius Atticæ munitissimo: cuius idem Suidas itidē meminit: meminere & Isocrates in oratione de pace. Demosthenes in oratione de corona. A Emilius Probus in Thrasylulo: Plutarchus in Demetrio, idem in Lyfandro. & Xenophon in. 2. Hellenicorum. Decelia item vicus, qui auctore Stephano fuit tribus Hippothoontidis, nomē habuit à Decelia oppido ipsius Atticæ, à quo & bellum Decelicum: de quo pleriq; auctores tractauerunt: præ cæteris Diodorus Siculus libr. 13. Thucydides libr. 7. & Plutarch⁹ in Alcibiade. Hoc ipsum & de Sphegio, atq; Agnufio, vicis tribus Acamanthidos auctore Suida, adnotari poterit, si ea, quæ scribit Plutarchus in Theseo, vbi de Pallantidis agit, obseruauerimus. Nam & Strabo libr. 9. memoriæ tradit, Cecropem primum multitudinem Atheniensem in duodecim Atticæ oppida habitanda digessisse, quæ Theseus in vnam Athenarum ciuitatem denuò congregauit: atque illic horum oppidorum nomina commemorat, quæ vicis Atheniensibus conuenire videtur: sicuti & quod paulò post idē auctores retulit de numero Atheniensium pagorum ad vicos potius, quàm ad tribus pertinere: cum receptum sit Atheniensium vrbē, etiam Strabonis ætate decem tantum, aut duodecim trib⁹ habuisse. idem quod Strabo de Theseo scripsit, tradit & Stephanus in lib. de vrbibus ex Characis monumentis, nisi quòd vndecim tantum oppida fuisse commemorat, quæ in vnam Athenarum vrbem Theseus congregauit, illa ex hoc celebritate instituta, quæ ab Atheniensibus Synoecia plurali numero dicitur. Verum ex Isocrate in Areopagitico illud planè deducitur, veteres Atheniensis Reipub. Institutores, vrbē ipsam in tribus, regionem in vicos, aut pagos partitos fuisse: ut hinc liceat non temerè obseruare, hos vicos, aut pagos certa constituta ratione ad ciuitatis tribus pertinuisse, idque Thucydides significare videtur libr. 2. quo in loco vici meminit, qui dicebatur

dicebatur Acharne: & Aristophanis interpretis in Ranis scribens, Tithrasum vicum Atheniensem hoc nomē accepisse à Tithrante Pandionis filio, & in A Egeida tribum distributum fuisse. Idem & ex Herodoto in Terpsichore libenter ipse adnotauerim: dum is auctor meminit vicorum Atheniensium, qui dicti fuere Oenoe, & Hysia. & ex eodem libr. vlt. vbi Deceliaz mentionem facit. Sed & Iulius Pollux libr. 9. ca. 1. vicos, qui *δήμοι* Græcè dicuntur, etiam extra vrbem constituit. Sic sanè Hebræi habuerunt *φύλας*, quæ tribus, & *σέβας*, quas cognatiões, & familias iusta quadam rōne dixere latini interpretes nu. 26. Præter hæc, etem, & alia, quæ ex varijs locis veterū scriptorū adduci poterāt, constat etiā ex sacra historia, Hebræorū gentē in duodecim tribus diuisam olim sacrosanctā prouinciā habitasse, atq; tribū quilibet vrbes, oppida, & pagos distinctos habuisse.

His sanè prænotatis, quo facilius Iurisconsulti responsum interpretemur, Scholia quædam illi adiuciam, ex quib⁹ lector eius intellectum, ac sensum commodius, ac diligentius, quàm ex Accursio, Bartholo, Alberico, & alijs percipiet.

Patronus, inquit Scæuola, liberto. Serui etenim quanuis manumitterentur à dominis non statim ciues Romani efficiebantur. Siquidem hi tantum cum libertate ciuitatem acquirebant, qui vindicta, testamento, aut censu manumittebantur: reliqui verò & si liberi foret per manumissionem, ciues tamen Romani non erant. Vindicta verò manumittebantur apud Magistratum: censu verò ex eo, quòd serui iussu dominorum nomen suum in censum vrbis Romæ detulissent: testamento autem qui à Domino vltima eius voluntate in testamento, aut codicillis liberi esse iussi sunt. Hi simul cum libertate ciuitatem Romanam adsequerantur. Liberti autem deditij, id est qui tempore seruitutis in aliquod vitium incidissent, cuius causa illud confessi notis in fronte, & stigmatibus compuncti, vel in publica vincula coniecti, verberibusve affecti, ac deinde gratia cum domino ànita manumissi ab eo fuerint, hi nec ciues Romani per manumissionem efficiebantur, nec iure ordinario fieri poterant. Suetonius in Augusto cap. 40. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse. Quum & de numero, & de conditione, ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiosè cauisset, hoc quoque adiecit, ne vincus vnquā, tortusve quis villo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Latini autem liberti, quorum melior, & honestior fuit conditio, eodem modo ciuitatem non habebāt, eam tamen habere poterant. Hæc breuiter adnotauimus ex Caio primo titulo suarum institutio-

num. Theophilo Instit. de libertinis. §. & dedititius. ex Iulio Paulo libr. 4. sent. tit. 11. Angelo Politiano cap. 84. Miscell. Alciato libr. 1. parerg. cap. 14. 15. & 16. Zasio in l. 2. ff. de origi. iur. verb. vindictis. & Francisco Connano lib. 2. Commentariorum capi. 4. & 6. Dicebantur & hi liberti Latinæ conditionis liberti ex lege Iunia Norbana: quòd Alciato lib. 10. parerg. capit. 7. admonet, & constat ex Iustiniano in §. libertinorum. Instit. de libert. & Boetio in Topicis. Latini tandem liberti, quibusque solenne manumissionis deerat, fiunt aut per epistolam, aut inter amicos, aut cōuiuij adhibitione, id est cum seruus assidet mensæ Domini: quod erat signum datæ à domino libertatis. Libertis verò dedititijs & Latinis hoc cōmune erat, quòd nec testamento capere, nec dare poterant: quia ciues Romani nō erant. Quod in specie Caius probat in suis institutionibus lib. 1. tit. de stat. homi. Et alij ex eo tradidere. Latinarum etenim, quorum melior conditio erat, nullæ penitus erāt legitimæ successiones. Quia licet ut liberi vitam suam peragebant, attamen ipso vltimo spiritu si mul vitam, atque libertatem amittebant, & quasi seruorum, eorum bona iure quodammodo perculij ex lege Iunia Norbana manumissores detinebant. §. sed neque. Inst. de success. libert.

Verum & ex his libertis, qui olim ciuitatē adsequebantur sola ipsa manumissione, reliquos ciues ingenuos privilegij, & honoribus non æqui parabant. Nam in postremam tribum reiecti, nullam habebant in suffragijs auctoritatem, quòd raro accideret, ut ad eos usque descendendum foret. Tullius Hostilius Rex, auctore Dionysio, libr. 4. Libertos omnes, qui à domino manumissi fuissent, ciuitatem statim consequi, & in quatuor vrbanas tribus censeri, lege lata sanxit. Idq; ad eius usque ætatem obtinuisse, ipse Dionysius scribit. sed & Asconius in oratione pro Milone testis est, libertinos in quatuor vrbanis tribubus suffragium tulisse. Lucius Florus in epitome lib. 20. Libertini, inquit, in quatuor tribus redacti sunt, cū antea dispersi fuissent: Esquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam. Imo ex quatuor his vrbanis tribubus in vnam tantum coniecti, libertini fuere: Esquilinamque sorte in atrio libertatis sunt cōsequuti, auctore Liuiο libr. 5. decad. 3. quanuis Vindicio illi, qui prim⁹ vindicta manumissus dicitur à populo Romano, ius datum fuerit, in qua vellet tribu suffragari, teste Plutarcho in Publicola, qui & idem ius omnibus libertis concessum esse ab Appio Claudio commemorat: nec tamē id obtinuisse Lanius sentit lib. nono. decad. primæ. quo in loco de libertinorum filiis Appij Claudij actionem, & conatum intelligit, quorum

rum aut liberi fuissent: atque ex eo à libertis, & libertinis differrent, quod ingenui, licet humilissimi forent, quippe qui auum, et si libertum, liberum habuissent. Et enim libertini tunc dicebantur non ipsi liberti, sed eorum liberi ex Suetonio in Claudio cap. 24. Fortassis adlectio in Senatum ab Apio Claudio tentata de libertinorum filiis erit accipienda: diuisio vero in omnestribus de libertinis, & de omnibus libertis: quod Plutarchus existimat. Ex quibus non omnino conuenit veteribus historicis quod Lælius Taurellus censet de militiis ex casu asseuerans, ipsos libertos tribuū ius nusquam habuisse, nec ipsorum filios, sed ingenorum ex his, qui manumissi essent, procreatorum, qui tunc libertini dicebantur. Nam & libertinos libertorum filios, etiam si vetustissimam distinctionis significationem sequamur, ex Tito Liuiio L. Floro, & Asconio, & adhuc ipsos libertos, qui vindicta, censu, vel testamento essent manumissi, ciuitatem Romanam, & ius tribuum consequutos fuisse ex Plutarcho, & Dionysio probauimus.

At Iustinianus Imperator sublata in vniuersum Latina libertate constitutionem edidit, voluitque, & his modis manumissos pro ciuibus haberi, nihilque in eos Dominicæ potestatis residere: & idem de dedititiis obseruari mandauit in l. vnica. C. de dedit. libert. toll. & in auth. vt liberti de cætero aureo non indig. anul. & in l. vnica. C. de lati. lib. tol. & in §. vlti. Inst. de libert. qui & in §. sed & dedititorum. asseuerat, hoc ipsum & à primis imperij Romani incunabulis institutum fuisse: vt ipse opinor, Tullij Hostilij Regis legem illam æquisimam subindicans. Sed & ante Iustinianum Constantinus Imperator seruis manumissis in ecclesia sub aspectu plebis, vel antistitum, ciuitatem Romanam datam censerit, lege lata stabiliiuit: quæ extat lib. 4. codicis Theodosiani tit. 7. & lib. 1. codicis Iustiniani tit. de his, qui in eccles. manumit. cuius legis mentio fit à Sozomeno lib. 1. eccles. histor. cap. 9. & Nicephoro lib. 6. cap. 46.

Tribum emi.) Vt verus, iustusque, ac legitimus ciuis Romanus fieret: cum liberti hoc ius ex manumissione omnino non consequerentur, nec fierent veri ciues Romani. Vnde oportebat ciuitatem Romanam impetrare à Republica, vel à principe, aut pecunia data in pretium obtinere. Nam & Romanæ ciuitatis ius pecunia quæri, & parari solitum, constat ex Actis Apostolorum capit. 22. accedens enim tribunus dixit Paulo. Dic mihi, num tu ciuis Romanus es? at ille dixit, etiam. Et respondit tribunus. Ego multa summa ciuitatem istam compataui. At Paulus ait, ego vero & natus sum. Tribus autem legatum ad hoc pertinere, vt quis verè, & omnino ciuis Romanus fieret, tribumque

Romanam ea ratione obtineret, in eaque censeret, satis sit manifestum ex his, quæ ad hoc Scæuolæ responsum superius adnotauimus. Qua ratione mera sunt deliramenta, quæ hoc in loco de tribu ab Accursio, & aliis traduntur. Veram tamen, ac genuinam interpretationem, tametsi breui quodam cõpendio tradidere Alcia. lib. 1. parerg. cap. 16. & Lælius Taurellus de militiis ex casu ad Ant. Augustinum. Nam tribus apud Scæuolam nec pro progenie seruorum, vt Accursus somniat, nec pro militia ad hæredem, præsertim clarissimum minimè transmittenda: quod Cumanus diuinat, ac veteres quidam, & cum his Alberi. senserunt: tametsi hæc vltima interpretatio practica sit cõmodior in argumentum, & huius responsi inductionem. Quod paulò post iterum admonebimus.

Huic legato, de quo in hoc responso agitur, simile videtur, & illud, quo tessera frumentaria emi legatario testator iusserit. cuius meminere Iurisconsulti in l. Titia Seio. in princip. & in l. mortuo boue. §. 1. ff. de legat. 2. & in l. sed et si suscepit. §. si libertis. ff. de iudic. quibus in locis, licet alibi alia multa significet, tessera signum est frumentarium, quo exhibito frumentum à principe, vel republica dabatur populo Romano: vel Symbolum ad accipiendas principum largitiones, quod ciuibus tantum Romanis dari Romæ conlueuit quoadquod; ad frumentum, quandoque; ad pecuniam, aliquando ad vestem accipiendam. Qua ratio tessera pro iure percipiendi frumentum, & has largitiones publicas accipitur: quemadmodum Budæus in dict. l. sed & si suscepit. diligenter explicat ex Suetonio in Augusto capit. 40. Populi, inquit, Romanicum vicatim egit, ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotiis auocaretur, ter in anno quaternum mensium tesseras dare destinauit. Sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, vt sui quisque mensis acciperet. Hæc Suetoni? Tulerat sane Clodius legem Annonariam, teste Asconio Prædiano, vt frumentum populo gratis daretur. Quibus probari poterit, nihil aliud esse tessera frumentaria, aut tessera emptionem, quam emptionem iuris percipiendi principales, & publicas largitiones: & sic ciuem verè Romanum per emptionem tribus, in qua Romæ censeretur, fieri. Nec enim alibi, quam Romæ, nec aliis, quam Romanis ciuibus, eisdemque; tribulibus eius vrbe, publicæ largitiones donabantur. Idcirco emptio tribus, & emptio tessera mihi propè idem esse videntur. quod & Andre. Alciat. sensit in dicto capit. 16. libr. primo. parerg. & post eum Antoni. Vacca. in l. foemina. ff. de senator. sed & Imperator in l. vlti. C. de frument. Alex. libr. 11. inquit, & tessera designentur. Seruius item lib. 1. Georg. in illud.

in illud. aut numeros impressis aceruis. Tesseras interpretatur, quibus frumentorum numerus designatur. Nam numeros pro literis posuit, quibus numeri continentur.

Cæterum illud libenter inquirere minimè curabor, qua ratione liberti in Scæuolæ responso opus fuerit, tribum emi? Nam vel hic libertus iusta fuit manumissione manumissus, testamento, censu, vel vindicta: & tunc ciuis erat ex ea manumissione Romanus, tribumque vt ciuis habebat: aut fuit libertus dedititius, vel Latinus: & hi cum ciues Romani non essent, testari non poterant, & tamen hic libertus testamentum fecit, hæredemque instituit. Vnde coniectare licebit, eum ciuem Romanum fuisse, atque ideo non Latinum libertum, nec dedititium: quod rursus Scæuolæ refragatur, qui sensit, legatum hoc vtile liberti futurum, vt ciuis Romanus fieret, eoque; iure publicas, & principales largitiones consequeretur in tribum Romanam adlectus. Et præter hæc alia deinde coniectura difficilem huius loci rationem efficit. Caius etenim lib. 1. institutionum tit. 1. Latini, inquit, patronorum beneficio, id est, si iterum ab ipse testamento, aut in ecclesia, aut ante consulem manmitterentur, ciuium Romanorum priuilegia consequuntur. Quod si, auctore Caio, liberti Romani, id est, vindicta, censu, vel testamento manumissi, ciues erant Romani, & Latini liberti, si iterum à patrono, testamento, censu, vel vindicta manmitterentur, ciuium Romanorum priuilegia, vt ciues Romani consequerentur: quid obsecro patrono opus erat, liberti emptionem tribus legare: cum facilimè ipso in testamento posset illum iterum iusta manumissione manumittere? Scribit etenim Plinius libr. 7. episto. Fabato pro loco. Hic nunc procosul provinciam Bæticam per Ticinum est petiturus: spero, imò confido, facile me impetraturum, vt ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumissisti. Hæc Plinius. Qui mirè consentit Caio asseuerans, patronum posse Latinum libertum iterum vindicta manumittere apud proconsulem, vt hic libertus iusta manumissione ciuis Romanus fiat. Quam iterationem superuacuum esse, censet Iustinianus in auth. vt de cætero libert. aur. anul. non indig.

Ego vero, illud omnino obseruandum esse censeo, tempore quidem Iustiniani iam ex multis temporibus dedititios libertos in desuetudinem abiisse, Latinorum vero nomen non admodum frequens fuisse: sicuti idem Imperator asseuerat in §. sed & dedititorum. Insti. de liber. & in l. vnica. C. de dedit. libert. toll. ex Plinio etenim constat, ciuis ætate Latinam libertatem in usu esse: vt &

par sit, adhuc sub Scæuola, Paulo, & Vlpiano eandem in usu fuisse. Quo fit, vt omnino hoc responsum de libertis iusta manumissione manumissis, non de dedititiis, nec de Latinis sit intelligendum: cum hi testari non possent, illi vero, vt ciues Romani testamentum dubio procul facere poterint. Quod si de libertis Romanis est accipienda Scæuolæ sententia: quid obsecro opus erat tribum liberti emi? vt is ciuis Romanus fieret: cum iam ex iusta manumissione eam ciuitatem, & idem ius esset consequutus.

Lælius Taurellus his obiectionibus facillimè responderet, Scæuolam de liberti iusta manumissione manumisso respondisse, ac de eo, qui testamentum facere poterat: cum ciuis Romanus esset: tribum tamen Romanam nondum haberet, in qua censeretur, principumque, & rei publice largitates obrineret: ex eo, quod libertis, etiam iusta manumissione manumissis, tribus Romanam minimè Romanorum legibus concessa foret: & ideo eam sibi emi, aut beneficio principis, vel rei publice, adquiri oportebat. Nam de libertinis libertorum filiis ipse Taurellus intelligit quæ Liuius. L. Florus, & Asconius memorie prodidere. Atque ita verum est, hos auctores de Libertinis tractasse. & tamè Dionysius, ac Plutarchus de ipsis libertis scripsere, quæ nos paulò antè retulimus: nisi Græcos auctores de libertinis: id est de filiis libertorum velit quisquam intelligere: quod dictionis significationi refragatur, & Tito Liuiio, qui libr. 5. decad. 5. liberti nos hac in re libertos etiam ipsos significare sensit dum inquit. Postremò eo descensum est, vt ex quatuor vrbibus tribus vnam palam in atrio libertatis sortirentur, in quam omnes, qui seruitutem seruissent, conijcerent, Esquilinæ fors exiit in ea. T. Gracchus pronunciauit, libertinos omnes censerit, placere. Sed & libertinus frequentissimo Latinæ linguæ usu libertum ipsum significat, & olim significauit: quod lib. 4. elegiarum Valla probat ca. 1. & Iustinianus inquit, Libertinus est, qui ex iusta seruitute manumissus est. in principi. Insti. de libertinis. & in prin. Inst. de ingenuis. Caius itè Iuriscõsultus in l. libertini. ff. de stat. homin.

Qua ratione omnino erit obseruandum, non omnes ciues Romanos eiusdem conditionis fuisse, nec ea iura, quæ veri, & natura ciues Romani habuerunt, habuisse. quemadmodum Andre. Alciat. alio in tractatu diligentissimè docet libr. 2. disputation. ca. 21. Ex quo ipse adnotauerim, Latinis olim, quæ viciniores Romanis essent, indultum fuisse non tantum ius Latij veteris: nempe, vt in legione Romana militare possent, in eaque magistratus gerere: sed & ipsis in societatem adsumptis ius etiam adipiscendi honores in vrbe Romana, vtque

om Romanis tribubus suffragia ferrent. Vnde plerunq; & ipsi Latini, magistratus eligebantur: & ea ex causa ius ciuitatis Romanæ, non tantum ius Latij dicebatur habere: quod & Alconius Pædianus in oratiõe in L. Pisonem scripserat. Erantq; ipsi Latini, sicut Romani à vectigalibus multis, & tributis, capitatiõibusq; immunes: & hoc est ius Italicum, & ciuitatis Romanæ: cuius Iurisconsulti plerunq; meminere: quod & alia iura complectebatur, scilicet, vt ciuis hic Romanus flagris subiici ex delicto non posset. Actor, ca. 22. tametsi quicq; ius Romanæ ciuitatis pluribus nationibus datum fuerit honoris potius causa, & vt aliqua cõsequeretur cõmoda, non tamen ea omnia, quæ veri, & natura ciues Romani obtinebant: quod explicat Vuolphangus Ladius de Republ. Roma. lib. 12. cap. 1. Nam licet Galli ciuitatem Romanam adepti forent, ius tamen adipiscendi honores, aliquãdiu illis detractum fuit: donec Aulo Vitelio, & L. Vipiano Conss. Claudius Imperator vniuersæ Galliæ comatæ illud quoq; indulgit. teste Cornelio Tacito lib. 11. quam ob rem idem Alciatus Pij Antonini constitutionem, cuius meminere Iurisconsulti in l. in orbe Romano. ff. de statu homi. & Iustinianus in authen. vt liberti de cætero anul. aur. non indig. & qua ciuitas Romana omnibus Romano imperio subditis tributa est, ita intellexit, vt non censeatur omnibus his data immunitas à tributis, & vectigalibus, quæ verè Romanis, & natura ciuibus competeat, etiam si alia multa iura sub ea cõcessiõe venierint. Suetonius in Augusto ca. 40. ciuitatē, inquit, Romanam parcissimè dedit, & Liviæ pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit, immunitatem obtulit affirmans, se facilius passurum fisco detrahi aliquid, quam ciuitatis Romanæ vulgari honorem. Hæc Suetonius. Ex quo constat, ius ciuitatis Romanæ quo ad omnia eius priuilegia, cõmoda, & honores, parcissimè dari solere. Eadem ratione, vt opinor, quanuis liberti ciuitatem Romanam fuerint ex iustâ manumissione consequuti, non tamen ea omnia statim consequiebantur, quæ veris ciuibus Romanis compete-¹² bant. Nam & ante Iustinianum liberti à principe ius impetrabant aureorum anulorum, & restitutionem natalium: quemadmodum apparet extitulis de iure aureo. anulo. & de natalibus restituendis. Licet hæc Iustinianus in dict. Nouella in vniuersum libertis omnibus concesserit. Sic itidem existimo, libertos, etiam iustâ manumissione manumissos, ex eaq; ciues Romanos factos, ciuitatē quidem consequi ad plura profectò cõmoda: non tamen ad ea omnia, quæ veris Romanis ciuibus, & ingenuis cõpetebant: & ideo nec quelibet

libertum in tribu Romana censeri, nec eam habuisse ex sola manumissione, & iure ciuitatis Romanæ: siquid ætate Vlpiani, Scauolæ, & Pauli Iurisconsultorum iam ex Pij Antonini constitutione omnes erant ciues Romani effecti quicunque in orbe Romano erant, & tamē apud hos Iurisconsultos legata vel tribus, vel tessera, maximæ utilitatis censebantur. Non enim omnes ciues Romani tribum habuerunt: non illi, qui ex beneficio Antonini Romanam ciuitatem obtinuerunt, nec alij, qui speciali beneficio principum, aut Reipublicæ idem ius antea fuerant consequuti: sed tantum ciues verè Romani, vel qui præter Romanæ ciuitatis ius, etiã tribus à Cæsaribus, vel à Reipublica impetrauerant. Igitur quod Lilius, Florus, & Alconius, Dionysius, & Plutarchus scripsere de his libertis erit accipiendum, qui Romæ à ciuibus Romanis manumittebantur, vt veri ciues Romani fierent, & in ea vrbe habitarent, in patriam ad habitationem minimè redirent. Alioqui liberti in prouincijs à Romanis ciuibus manumissi, quanuis ciues Romani essent ex ea manumissione, & testari possent, tribum tamen Romanam minimè adsequiebantur, nisi vel emptione, vel beneficio Cæsaribus, aut Reipublicæ eam obtinerent. Plinius lib. 10. Epistolarum, à Traiano ius Quiritium Latinis suis petitis idque à Cæsare illi animo indulgentissimo concessum fuit, vt inde coniectare liceat, Latinos illos, ciues Romanos verè factos fuisse.

Fortassis libertis ante Cæsarem Augustum manumissis tribus competeat cum Romana ciuitate: postea verò, ne maiestas Romanæ ciuitatis libertis ad suffragia, & alia admissis pollueretur, illud obtentum fuit, ne liberti, etiam Romæ manumissi, & ciues Romani effecti in tribus Romanas admitterentur, nisi speciali quodam Cæsaribus, aut Reipublicæ beneficio. quod ex Suetonio in Augusto cap. 40. deduci quodammodo poterit: quãuis nec hoc constanter asseuerare aulim.

Libertus diu moram ab hærede passus est, & decedens hæredem reliquit. Idem erit & si libertus nondum decessisset, habuisset tribum Romanam, ex causa lucratiua, & ideo alia tribu non indigeret: quod Paulus respondit in l. Titia Seio. in princip. ff. de legat. 2. Etiam nullam ab hærede patroni moram passus ex eiusdem Pauli Iurisconsulti mente: & adnotauit illic Paulus Castrensis, atque senserunt alij. idem est, si ex causa onerosa libertus hic tribum, aut tesseram habeat: quod oēs admittunt eadem ratione, vel maioribus. l. planè. §. quod si rem. ff. de legat. primo. Sic sanè idem respondendum foret, etiã si in vita testatoris eo ignorate tribum, vel tesseram legatarius habuisset,

habuisset, ex eleganti ratione Iurisconsulti in l. mortuo. §. i. ff. de legat. 2. Si Titio, inquit Paulus, tessera frumentaria legata sit, & is decesserit, quidam putant, extingui legatum. Sed hoc non est verum. Nam cui tessera vel militaria legatur, æstimatione videtur legata. Est & eadem ratio apud Iurisconsultum in dict. l. Titia. inquit enim, Titia Seio tesseram frumentariam comparari voluit post diem tricesimum à morte ipsius. quæro, cum Seius viua testatrice tesseram frumentariam ex causa lucratiua habere cõperit, nec possit id, quod habet petere, an & actio competeat? Paulus respondit, ei, de quo quaritur, pretium tessera præstandum: quoniam tale fideicommissum magis in quantitate quàm in corpore consistat. Hæc Iurisconsultus. Vnde apparet, nihil referre ad horum responsorum intellectum: quod testator legauerit tribum, aut tesseram, vel iusserit emi tribum, aut tesseram, licet Bart. Paulus, & alij in dict. l. Titia. hoc discrimen cõsiderauerint, excepto Cumanus, qui ab eis hac in opinione iure, & verè dissentit. deinde apparet, Bart. & alios, Cumanum excipio, falso, & maximo errore intelligere Iurisconsultos in his responsis de legato frumenti, & certa eius mensura, vel de legato vasis, quo frumentum metimur. vtraq; enim interpretatio nec rationem habet, nec digna est veteribus Iurisconsultis: præterquam quod secūdem eam minimè constarent sibi nostri interpretes: imo nec sibi constaret Iurisconsultus, ex quo tot absurda deduci possent. Primum etenim sequeretur, legata certa frumenti quantitate ad mensuram certam, videri legatum, non frumentum, sed frumenti pretium, & æstimationem: quò alioqui in hac specie legatum videatur frumentum potius, quàm eius æstimatione: quod probatur in l. 2. ff. de vino trit. & oleo legat. Quod secus erit in tribu, vel tessera legata, quæ necessariò, & ex rei natura est ab hærede emenda, nec possit ea res à testatore, nec ab hærede præstari: atq; ideo æstimatione legata videtur: siquidem aliter haberi non potest, quàm si à principe, vel republica emptione, aliaue ex causa acquiratur. Quæ quidem tribus emi non potest, ac deinde legatario tradi: sed necessariò simul emenda est ipsi legatario ad eius utilitatem, eiq; tradenda. Secūdo sequeretur, legato frumento ad certam vsq; mensuram, vel ipso vase, quo frumentum metimur, quidquid interesse, quod legatarius ante solutionem legati mortuus fuerit: vt alij putare potuissent, legatum extingui. Et enim nullus esset adeo stolidus, nedum Iurisconsultus, qui in hac controuersia dubitaret: cum in d. l. mortuo boue. §. 1. Paulus scripserit, quosdam existimasse, morte legatarij extingui legatum: nam

dubio procul ad hæredes trãsmitteretur. Tertio, si vera est Accursij, Bart. & aliorum interpretatio quæ obsecro causa potuit mouere eundem Paulum Iurisconsultum in dict. l. Titia. tessera per legatarium ex causa lucratiua acquisita: vt responderet, deberi æstimationem? nonne potuit frumentum aliud ad eandem quantitatem, & mensuram in eodem genere dari legatario? nonne & aliud simile vas? Practicus ergo obseruabit diligētissime, hæc Iurisconsultorum responsa hodie quo ad eam militiam esse accipienda, quæ emptione haberi possit, nec iure ordinari trãsmittatur ad hæredes, quæq; ab eodē duplex haberi nequeat. Hæredem reliquit clarissimum virum.) Hic rursus cum Accursio, & alijs contendendum erit. Nam si legatum tribus eo modo, quò ipsi interpretantur, foret accipiendum: quid referret, reliquisset libertus hæredem clarissimum virum, an plebeium? cū vtriq; idem ius competere posset, nec plus iuris, nec minus clarissimus haberet, quàm plebeius? Sed & Lælius Taurellus ideo clarissimi hæredis factam mentionem censet, quòd is nihil opus haberet tribu, nec eius emptione: atq; ideo tribum consequi non posset. Vnde æstimatione præstanda erat ex dict. l. Titia Seio. Sed eadem ratio plane obtineret, si ciuem Romanum quolibet libertus hæredem reliquisset: cum & is iure Romanæ ciuitatis tribum haberet, in qua censeatur, nec ei opus esset, aliam sibi emi possetq; ea ratione iure proprio principum, & Reipublicæ largitiones consequi, quæ populo Romano tributum dari consueuerunt. Verum ipse in hoc responso clarissimum virum accipio quolibet Romanæ vrbs senatorem: siquidem senatores Romani clarissimi ætate Scauolæ Iurisconsulti passim dicebantur: sicut constat ex l. Fœminæ. ff. de senatori. l. speciosas. ff. de verb. signif. l. 2. C. de his, qui veniunt ad imperium. l. custodias. ff. de public. iudic. adnotauit Andre. Alciat. lib. 3. dispunct. ca. 4. & in dict. l. speciosas. Sed & præter hos etiam dicebantur clarissimi qui senatoria, consularia, proconsularia, aut prætorica ornamenta ex beneficio principis meruerant. l. 2. C. de domestic. & protectori. lib. 12. l. 1. C. de præp. & cubic. tradit Vuolphangus Ladius lib. 2. de Roma. Republ. cap. 1. Dicebantur & olim clarissimi filij senatorum, & clarissimorum. l. fœminæ. ff. de senatori. l. si senator. C. de dignitat. lib. 12. de quibus multa Ant. Vaccæ in rub. de senatorib. qui in dict. l. fœminæ. censet, hoc Scauolæ responsum ea ratione intelligendum, quod clarissimi foret incapaces quorundam legatorum, & præsertim huius legati, quo tribus eis emenda legaretur: fortassis ex eo, quamuis ipse hoc amplius non explicet, quod licet clarissimi

Roma tribum haberet: ex Suetonio in Augusto cap. 40. suffragium tamen in eligendis magistratibus minimè ferebatur, nec ex reipublica, & principum largitione frumentaria tesseras, quæ plebi Romanae quolibet mensæ dabantur, poterant habere. Hæc enim & his similia propria plebis erant: non senatorij ordinis, nec clarissimorum, quibus minimè conueniebant: imo esset illis pro bro, ac ignominia, si cum plebeis æquarentur. Quæ idem Suetonius in Domitiano cap. 4. scripsit: dieq; proximo omne gen^o rerum missilia sparsit, & quia pars maior inter popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronunciauit. Hoc etenim ad missilia pertinet. Sic sane dubium erat apud Scæuolam, an vir clarissimus hæres liberti consequi posset, ut illius hæres ea omnia, quæ iure proprio minimè habere potuisset, nec honestè habere poterat.

Respondi debere. Tribus etenim legatario eo iam mortuo emi non poterat, ut testator iussit: quod Accursius, & pleriq; censent: idq; verè his rationibus, quas superius adduximus: nec liberti hæres eo legato indigebat, imo nec poterat nisi quo ad æstimationem, illud obtinere, quia clarissimus erat. Quod si libertus hæredem reliquisset filium, qui commodè posset tribum consequi, & voluntas testatoris aliqua ex causa minimè refragaretur, hæredi foret emenda tribus: tametsi à iurisperito hoc in loco non tractetur, an sit soluenda æstimatio, vel ipsa tribus præcisè emenda per hæredem patroni, cum emptio utilis foret hæredi liberti: sed illud tantum in controversiam incidit, an teneatur patroni hæres ad æstimationem, ubi tribus nec emi poterat, nec ei⁹ emptio utilis erat hæredi liberti. Qua ratione Bart. fallitur, dum existimat, patroni hæredem ad factum ex legato teneri, & ideo post mortem ad 14. interesse: quia, ut inquit Cuman. solū deberetur tunc æstimatio tribus, non autem commoda, aliaq; liberalitates. l. si calendis. ff. de re iudicat. l. fundum. ff. de nouatio. & quia verè patroni hæres, si libertus viueret, cogi posset præcisè tribum emere, argumento deducto ex l. fideicommissa: §. vlt. ff. de legat. 3. & ex his, quæ traduntur in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat. à Bart. Alex. & Iason. num. 32. à quibus, & alijs frequentius receptum est, teneri quem ad factum præcisè, nec liberari præstando interesse, siue, id quod interest, ubi ex vltima voluntate, & testatoris iussu tenetur facere.

Commoda, & principales liberalitates.) Nempe tesseras frumentarias, numarias, missilia,

aliaq; reipublicæ, & principum largitiones. Nā sicut tessera frumentaria symbolum erat plumbeum, æreum, aut ligneum, cui inscripta erat nota, qua summa frumenti significabatur: sic & tessera numaria idem symbolum erat cū nota summam accipiendæ pecuniæ significante: quod ex multis Suetonij locis lector facillimè poterit intellegere.

Respondi: quod quid ipse cōsequatur⁹ esset.) Nec tamen vsuræ debentur æstimationis: cum sit satis æstimationem dari, & omnia illa comoda, quæ, si statim mortuo testatore solutum esset legatum, velempta fuisset tribus, legatarius consequitur esset. idem enim est, ac si ab initio data foret tribus æstimatio: & ideo eius quantitatis vsuræ non debentur, nec ut vsuræ olim apud Ethnicos, nec apud Christianos ratione eius, quod interest. Siquidem soluta quātitate quæ debetur, vsuræ ab eo die minimè veniunt in condemnationem.

Iustiniani, & Celsi iurisperiti responsa de Hippocentauri stipulatione ex varijs authoribus examinantur. Cap. 2.



Iustinianus lib. 3. institutio num. tit. de inutilibus stipulationibus, inutile esse docuit stipulationem, quæ id promittitur, quod natura esse non potest. veluti si quis Hippocentaurum fuerit stipulatus, qui natura quidem esse non potest. Idem Celsus respondit in l. si ita stipulatus. ff. de verb. obligat. quibus Cicero ad stipulatur, qui lib. primo Tusculanarum num. 142. qui enim, inquit, satis viderit id, quod est luce clarius, animo, & corpore consumpto, totoq; animante deleto, & facto interitu vniuerso, illud animal, quod fuerit, factum esse nihil, is planè perspicit, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit, & regem Agamēnonē nihil interesse: nec pluris nunc facere. M. Camillum hoc ciuile bellum, quam illo viuo ego fecerim Romam captā. Idē Cicero lib. pri. de natura deorum. num. 145. Nam si tantummodo ad cogitationem valent, nec habent vllam soliditatem, nec eminentiam, quid interest, vtrum de Hippocentaurum, an de eo cogitemus? Idē lib. 2. num. 7. Etenim videmus ceteras opiniones fictas, atq; vanas diuturnitate

exta

extabuisse. Quis enim Hippocentaurum fuisse, aut chimæram putat? Xenophon lib. 4. de prædia Cyri. Chirantan refert oratione quadam equites laudasse, maximeq; admiratū fuisse, feceritq; existimasse Hippocentaurum animal, si id vsquam fuerit. Quo in loco sensus is autor, animal hoc natura esse non posse. Idem ex Galeno in lib. 3. cap. pri. de vsu partium, probare conatur Andre. Alciatus lib. 9. parerg. cap. 13. diuus Augustinus lib. 18. de ciuitate dei cap. 13. de Centauris fabulam cōstitam fuisse scribit, quod equorum, hominumq; fuerit natura coniūcta. Hoc ipsum & Lucretius lib. 5. de natura rerum ostendere videtur.

Sed neq; Centauri fuerant, nec tempore in vlllo esse queunt duplici natura, & corpore bino

Et rursus:

Ne forte ex homine, & veterino semine equorum Conspici credas centauros posse, nec esse.

Sed hoc esse contra fidem historiarum asseuerat Ioan. Corasius lib. 5. Miscell. cap. 2. ex eo, quod Plinius Veronensis lib. 7. cap. 3. Claudium Cæsa rem scribat, memoriam prodidisse Hippocentaurum in Thessalia natum, eodem die interiisse. Et nos, addit Plinius, principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus. Diuus Hieronymus in vita Pauli eremite auctor est, Antonium eremitam Hippocentaurum, & Satyrum in eremo vidisse. Nec plura his, inquit, cōspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentaurum vocabulum indidit. Quo viso salutaris impressione signi armat frontem. Et heus tu, inquit, quam in parte seruus dei hic habitat? At ille barbarum nescio quid infrensens, & frāgens potius verba, quam proloquens indicat iter. Et sic patentes campos volucris transmittens fuga ex oculis mirantis euauit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendum eum simulauerit, an ut solet, eremus monstruorum animalium ferax, istam quoq; gignat bestiam, incertū habemus. Stupens itaq; Antonius, & de eo, quod viderat secum voluens, vterius progreditur. Nec mora inter saxosam conuallē haud grandem homunculum videt ad uncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarū pedes desinebat. Infractusq; & hoc Antonius spectaculo scutum fidei, & lorice spei, ut bonus prælator arripuit. Nihilominus memoratum animal, palmarum fructus sidem ad viaticum, quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, & quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit. Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, faunos, satyrosq; & incubos vo-

gans colit, legatione fungor gregis mei, precamur vt pro nobis communem deum deprecemur quem pro salute mundi venisse cognouimus, Hæc Hieronymus.) Sed & de Satyris Plutarchus in Sylla scribit, prope Apoloniā captum à militibus Satyrum ad Syllam adductū, & quis nam esset per interpretes interrogatū, vix quidquā, quod intelligi posset, pronuntiasse, potiusq; vocem asperam equi hinnitu, hirciq; balatu permixtam emisisse, ab ipsoq; Sylla fuisse dimissum. Sed & Satyros esse idem Plutarchus in Numā, Plinius lib. 7. cap. 2. & lib. 6. cap. 30. & lib. 8. cap. 54. Mela, & Solinus, Philostratus in Apollonio lib. 6. & pleriq; tradidere. Sed hæc, & quæ Pausanias de Satyrorū insula in Atticis scribit, fabulosa esse existimo, hisq; similia, quæ Lucianus de veris narrationibus venustè quidem, & eleganter confixerit. Illud sanè obseruandum erit, Centauros prope Pelium Thessaliæ montem habitantes primū equos aut subegisse, aut ad equitandum domuisse, autore Diodoro Siculo lib. 5. Nam & Palephat⁹ lib. pri. incredibulum scribit, Ixionem regem, cum tauri præferoces Larissam, & eam Thessaliæ regionem vastarent, præmium proposuisse his, qui tauros arcerent, iuuenesq; e Nephelæ pago equos mansuefactos concessisse, taurosq; illos abegisse. Vnde dicitur *centauri* ἐπι τῷ κεντρῶν τοῦ τάυρου, à pungendis quidem, & stimulandis tauris. Idem ferè Seruius in illud Virgilij lib. 3. Georgicorum.

Frana Peletrony Lapithæ, gyrosq; dedere.

Ex his dicti Hippocentauri qui inter eos forent estimulandis, & pungendis equis præstatissimi, quiq; arte equitandi reliquos Centauros præcellerent. Etenim adnotauit Sophoclis interpretes in Aiace, apud Græcos dictionem istam, ἵπποκένταυρος, in compositione magnū, & eximium significare, qua ratione ἵπποκένταυρος hominem insanissimum, & maximè furentem: ἵπποκένταυρος, magno, & excelso præditum animo: & ἵπποκένταυρος, qui in excellenter venerem consecratur, frequentissimè Græci interpretantur. vt inde par sit Hippocentaurus dictos fuisse præclaros, & eximios. Centauros Sophoclis interpreti præter alios consentit Suidas. idē obseruat Aristophanis scholiastes in nebulis & in ranis. Ant. sane dicitur fuisse Hippocentauri equites præstatissimi ἐπι τῷ κεντρῶν, id est ab stimulandis equis. Quod apud Pindarū in Pythijs Hymno secundo adnotatur scholiaste. Nā & illic Pindarus, centaurum natum fuisse fabulatur ex coniunctione Ixionis, cum nebula, quæ Græcè Nephelè dicitur: Centaurum vero commitione Thessalicarū equarum genuisse animalia, quæ paulò antè diximus à veteribus dici Hippocentauri

ros. Interpretis Apollonij Rhodij lib. pri. scribit; Saturnum transformatum in equum ex Philyra Oceani filia Chironem genuisse, qui ex eo dicitur fuerit Hippocentaurus.

Cæterum quod diuus Hieronymus scribit, quantum & ipse hoc incertum esse existimet, potest commode demonum illusionibus tribui. Nam & sancti viri cum tetrīs spiritibus congressum frequenter habuerunt, ab illisq; diuersis imaginibus, ac multiplici specie propesunt delusi. Quod passim veteres auctores tradidere: & ex iunioribus Alexander ab Alexandris lib. 4. dier. geni. ca. 19. Sed & diuus Gregorius harum delusionum quandoq; in suis dialogis meminit lib. 4. cap. 37. lib. 3. capit. 7. & cap. 16.

Præfectus calciatus apud iuriconsultum, quis sit intelligendus, & de militari calciamento. Caput. 3.



D Aulus lib. singulari de officio præf. vig. cap. 3. de officio præf. vigil. sciendum est, inquit, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, et coerrare calciatum cum hamis, & dolabris, ut curam adhibeant, omnes inquilinos admonere, ne negligentia aliqua incidij casus oriatur. Hæc Paulus. Quid sint hamæ ex Plinio, & Iuuenali docuit Andre. Alciatus in lib. 4. & in l. ferri. ff. de verb. signif. Calciatum præfectum multi adnotarunt dici à iuriconsulto ex eo quod inter vestimenta militaria connumeretur & calciamenta apud Lampridium in Alexandro, & milites calciati apud eundem dicantur. Nos idem obseruauim⁹ & ex Flauio Vopisco in Aureliani militari epistola ad vicarium suum, quam opere pretium me facturum existimo si adscripsero.

Si vistribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat. Quem nemo contingat. Vuam nullus auferat. Segetem nemo deterat. Oleum, sal, lignum nemo exigat, annonam sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis prouincialium habeat arma tersa sint, ferramenta famiata. Calciamenta fortia, vestis noua vestem veterem excludat. Stipendium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem, & anulum apponat, equum faginarium suum defricet, captum animal non

vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quasi feruus obsequatur. à medicis gratias curentur. Aruspibus nihil dent, in hospitij castre se agant, qui litem fecerit vapulet. Hæc Aurelianus. apud quem fortia calciamenta, quæ fuerint, & qui fuerint calcei militares, nemo quod ipse sciam hucusq; adnotauit: tamen id cõstet ex Iosepho, qui obiter hac de re lib. 7. cap. 3. de bello iudaico. Iuliani militis insignem fortitudinem comemorans: calceos, inquit, habens creberrimis, atq; acutis clauis, ut cæteri solent milites, fixos, cum strato faxeis crustis solo occurreret, labitur, magnoq; cum armorum sono deiectus in tergum fugientes reduxit. Ex quibus sanè verbis intelliges quæ dixerit fortia calciamenta Vopiscus. Eadem de Iuliano scribit Egesippus lib. 5. de excidio Hierosolymitano cap. 30. velur, inquit, hic Iulianus, qui tergo imminere hostium dum alios perimit, & clastro coercet ipsa alacritate incautior, confixum clauis calceamentum gerens, vsu militariu virorum: non considerauit polito lapide solum stratum, quod cauendum foret, sed quasi in campo præliaretur securus labitur, & ingentem strage sua sonitum dedit. Hac forsitan ratione Plautus in captiuis dentes calceatos ioco dixit, quasi ferro munitos, ut & pedes militum calciati fortibus sanè calciamenti. Erga filius parasitus de conuiuio.

Nunquam istoc vinces me Aegio, ne postules, cum calceasis dentibus veniam tamen.

Sic mulas calceare apud Suetonium Vespasiano cap. 23. id est ferreis solis munire. Catullus ad Coloniam.

Et supinam animam graui derelinquere cœno ferream ut soleam tenaci in voragine mulam.

Obiter tamen apud Vopiscum ferramenta famiata intelliges mucronata, & acuta ex Nonio Marcello, qui testis est, verbu hoc famiare apud veteres in hac significatione receptum fuisse. Apud Hieronymum in epistola de Origenis erroribus. Calciati pedes armati intelliguntur aduersus serpentes.

Adriani Cæsaris rescriptum de muliere prægnante ab Aegyptiorum, & Græcorum legibus deductum fuisse. Cap. 4.

Præ-



P Rægnantis mulieris, quæ dà nata sit, corporis poenã differri quoad pariat, & eadem ratione nec eam torquendam esse, respondit Vlpianus lib. 14. & 27. ad Sabinu. idque ex rescripto Adriani ad Publium Marcellum in l. prægnantis. ff. de poenis. & in l. Imperator Adrianus. ff. de statu homin. cuius responsi quamplures interpretationes, & intellectus poterit lectior deducere ex his, quæ vtrobiq; à nostris tractantur, & à Guilielmo Benedicto in capit. Rainutius. verb. & fo bolem. nu. 60. de testam. Hippol. Marsilio in l. 1. in princip. nu. 19. ff. de quæstionib. & in practica. §. nunc videndum. num. 46. Matthæo Afflict. in constitu. Neapol. titu. 23. nume. 11. Quibus illud nec temerè adde libuit, quod Plutarchus de fera numinis videtæ scribit asseuerans, hoc à Græcis quibusdam legislatoribus ab Aegyptiaca lege transcriptum fuisse. Ita enim inquit, Aegyptiacam verò legem, quæ grauidam donec pariat, in mortis carcere custodire iubet, nonne Græcorum quidam consultè vobis transcripisse videntur? Sed & Aelianus auctore, libr. 5. de varia historia. Areopagita cum foemina quandam veneficij accusatam, conuictamq; mortis poena damnare constituisset, non prius eam occiderit, quàm peperisset: ipsam matrem, quæ crimen commiserat, & quæ sola culpam contraxerat, punire volentes, infantem conceptum in utero, omni culpa immunem ab eo mortis supplicio liberantes. Legis verò quæ apud Romanos erat, meminit maxima cum laude Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum.

Ex capite sequenti.

- 1 Quid furca significauerit apud Latinos.
- 2 Crucis supplicium an idem quod furca fuerit?
- 3 Litera. T. supplicij nota.
- 4 Crucis supplicium à Constantino Magno abrogatum.
- 5 Crucis signum, & character olim saluationis nota, Hieroglyphica significatione.
- 6 Furcarum erectio capitalis, & criminalis iurisdictionis signum.

An olim apud veteres furcarum supplicium fuerit in vsu, & de crucis patibulo. Cap. 5.



F Amos latrones in his locis, vbi grassati fuerint, furca figendos copluribus placuisse, testis est Calistratus Iuriconsultus lib. 6. de cognitionibus in l. capitaliu. §. Famofos. ff. de poenis. Eius responsio pleriq; adnotarunt, olim furcarum supplicium apud veteres fuisse frequentissimum. quorum opinioni suffragatur idem Calistratus eadem l. capitalium. in eius initio. Summum, inquit, supplicium esse videtur ad furcam damnatio. Vlpianus item in l. sacrilegij. ff. ad legem Iul. peculat. scribens, proconsules sacrilegos quosdam in furcam suspendisse. Eiusdem supplicij inemineret Paulus in l. si quis aliquid. §. 1. ff. de poenis. Modestinus in l. 3. §. is qui. ff. de re milit. Titus Liuius libro. 1. lex, inquit, horrendi carminis erat. Duumviri perduellionem iudicent. Si à duumviris prouocauerit, prouocatione certato, si vincet, caput obnubito, in foelici arbore Roste suspendito, verberato, vel intra pomœriū, vel extra pomœrium. Idem paulò inferius, cum sub furcavinetum inter verbera, & cruciatu videre potestis? Quo in loco in foelicem arborem furcam dixit, in qua quis obicem laqueum suspēdebat. Plinius vero lib. 16. cap. 26. quæ dictæ fuerint in foelices arbores explicat. Cicero in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo. Namq; hæc tua, quæ te hominem clementem, popularemq; delectant. Ilictor, colliga manus: quæ non modò huius libertatis, mætaetudinisq; non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij, sed Tarquini superbissimi, atq; crudelissimi regis ista sunt cruciatu carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libentissimè commemoras. Caput obnubito, arbori in foelici suspēdito: quæ verba Quirites iam pridem in hac rep. non solum tenebris vetustatis, verum etiam lucè libertatis oppressa sunt. Hæc Cicero. Sed & furcam veteres latini appellarunt lignum curriculi, cui superfigebatur temo. Id dempro temone, seruorum, qui in familia deliquerat, humeris per viciniam circumferendum imponebatur contumeliæ causa: atq; inde furciferi dicti auctore Plutarcho in Martio Coriolano. Et in problematis Romanis capit. 70. quo in loco & illud adicit, Græcos nominare lignum istud *σαυρόν*, latinos furcã: cum in prioribus scripisset à Græcis hoc lignu dici *σάργμα*, *ναί υτροσάρτυ*. Ex quo lector poterit intelligere quæ Macrobius tradit libr. 1. Saturnaliorum cap. 8. & repetit Laetantius Firmianus lib. 2. capi. 8. qui seruum sub furca ad supplicium duci dixit: quod Macrobius patibulo constructu dixerat. Liuius lib. 2. eandem historiam scribens

sub furca caesum dixit. ex quo & Dionysio lib. 7. & Plutarcho error est apud Macrobiū in antiis ab vrbe condita. Illud forsā placuit, furcam ^{σαυρόν} dici, quasi furcā, & crucis supplicium idem fuerit. At cruci affigebantur clauis nocentes, furca verò puniebatur laqueo suspensū: & id frequētius, licet non fuerit hoc discrimen exactē seruatum. Cicero lib. 3. de finibus. vbi de infœlici exitu Polycratis Saniōrum tyranni differit, ita inquit, ne tum quidem miser, cum ab Oroete prætorē Darcī in crucem actus est. De quo Herodotus in Thalia scribit, ^{ὁρπίτης ἀνισαύρωσιρ.} Oroetes cruci affixit. Eusebius verò lib. 8. de preparat. Euangeli. capit. 14. De eodem Polycrate tractās dixit. ^{ὁ πρὸ μεγάλου βασιλέως ἐκράσθη, καὶ προσκλήθη.} id est, à Magno Rege punitus est, & cruci affixus. Iustinus lib. 22. de Bomilcare Pœnorū duce. Hoc, inquit, certā minis discrimine tāta desperatio illata Pœnis est, vt nisi in exercitu Agathoclis orta seditio esset, transurus ad eum Bomilcar dux Pœnorū cū exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est: vt idem locus monumentū suppliciorum eius esset, qui ornamentum ante fuerat honorū. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem ciuium tulit, adeo, vt de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorū scelera concionaretur, obiectans illis nunc Hannonē falsa affectati regni inuidia circumuentum, nunc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Hamilcarem patrū suam tacita suffragia, quod Agathoclem sociū illis facere, quā hostem maluerint. Hæc cum in maxima populi concione vociferatus esset, expirauit. Hactenus Iustinus. De cruce Reguli Silius lib. 2.

Vidi cum robore pendens

Hesperiam cruce sublimis spectabas ab alta.

Cicero vltima in Verrem actione dum proclamat facinus indignum fuisse Gaium Romanū ciuem à Verre in crucē agi, ita inquit, quid enim attinuit, cum Mamertini more, atque instituto suo crucem fixissent post urbem in via Pompeia, te in bere in ea parte figere, quæ ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palam, te idcirco illum locum deligere, vt ille, qui se ciuem Romanum esse diceret, ex cruce Italiam cernere ac domum suam prospicere posset? Itaq; illa crux sola iudices post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italix conspectus ab isto delectus est, vt ille in dolore, cruciatuque moriens, per angusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suum seruitutis extremo, summoque supplicio affixū videret. Hæc Tullius. Huius Gaiianæ crucis meminit Lactan-

tius lib. 4. diuinarum institutionum capit. 18. vbi falsò legitur Canniniana crux: cum potius sit ex Cicerone Gaiiana. Liuius lib. 10. decad. 3. de profugis grauius, quā de fugitiuis consultum. Nominis latini qui erant securi percussis: Romani in crucem sublatis sunt. Traquillus in Galba capi. 9. & tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit. Implorantique leges, & ciuem Romanum se testificant, quasi solatio, & honore aliquo poenam leuaturus, mutari, multoque præter cæteras altiolem, & dealbatam statui crucem iussit. Idem in Domitiano cap. 10. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librariis etiam, qui eam descripserant crucifixis. Rurfus capit. 11. Authorem summarum pridie quam crucifigeret in cubiculum vocauit, ahsidere in toro iuxta coegit, securum, hilaremque dimisit, partibus etiam de coena dignatus est. Lucanus libro. 6. agens de Erichthone maga vtriusque supplicij mentionem fecit, illius inquam, quo laqueo furca suspensū præcluso spiritu pereunt: & quo in crucem acti clauis affixi occiduntur.

Laqueum, nodosque nocentis

*Ore suo rumpit, pendenti a corpora carpsit,
Abrasiq; cruce, percussaq; viscera nimbis
Vulsi, & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus Chalybem, nigramque per artus,
Stillantibus tibi saniem, virusque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.*

Tranquillus in Cæsare cap. 74. sed & in vlciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, cum in deditionem redegisset, quoniam suffixurum se cruci ante iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Quod Plutarchus in Cæsare dixit ^{ἀνισαύρωσιρ.} id est cruci affixit: & in Apophthegmatis verbo à clauis deducto ^{προσκήλωσιρ} eleganter significauit. Ex quibus locis apparet, crucis supplicium nimis crudele vel ex eo fuisse, quod foret lenta in eo mors. Diuus Augustinus super Ioannem tractatu. 31. supplicium, inquit, crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur. Idem tractatu. 36. pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus, manibusque confixi producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc erat occidi, sed diu vivebatur in cruce: non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Genes. cap. 40. Ioseph respondit pistorum magistro, tria canistra tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharaon caput tuum, ac suspendet te in cruce. Et rurfus paulò post: alterum suspendit in patibulo, vt veritas coniectoris probaretur. & capit. 41. Ego enim

enim reddurus sum officio meo, & ille suspensus est in cruce. Deuteronomi. capit. 21. quando peccauerit homo quod morte plectendum est, & ad iudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno. Iosue capit. 8. Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum: præcepitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce. Extat & de Aman affixo cruci, quam parauerat Mardochæo historia Hester cap. quinto. 6. & 7. Seneca lib. primo. Epistolarum. 7. epistola. Sed latrocinium fecit aliquis, quid ergo meruit? vt suspendatur. Ex quibus probatur, genus hoc supplicij, quo cruci nocentes affigebantur, & suspendebantur in ea, fuisse apud veteres frequentissimum: crucemque ipsam Græcè dictam ^{σαυρόν}. Idque euidentius erit ex Luciano in dialogo, cui titulus, iudicium vocalium. Qui finxerit eleganter, literam. T. vt furem, & aliena inuadentem, litera. S. ex multis dictionibus expulsa, dignam videri, quæ in id ageretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura: nempe crucem, quæ quidem absque ipsius nocentis suspensio corpore, sit omnino literæ. T. similis. Vt obiter admeam, nihil ad hanc rem pertinere, quod Ludouic. Cælius libro. 6. lect. Antiqu. capit. octauo. adnotauit de litera longa, quæ ad similitudinem. T. figuretur: quoniam, vt is inquit, qui pendet laqueo suspensus eam planè redit imaginem suspendiosi defuncto obtinente vicem lineæ ex superiori parte in imum productæ, trabis verò, vnde laqueus destinatur, transfuersam elementi portionem fungere videatur. Nam vt cunque id sit, & adnotari possit ad Plautinos de litera longa sales, quod lector poterit facilius expendere: ad crucis imaginem, quæ ex litera. T. à Luciano doctissimè traditur, nihil opus est ipsius suspensio cadauere: cum & sine ipso crux ipsa imaginem. T. referat graphicè. Erat etenim hac ratione apud veteres Tau: atque ideo. T. latinum supplicij nota, autore Quintiliano libro. 8. capi. 3. Sed & furcis nocentes affixos olim fuisse, subindicat Calistratus in dicto. §. famofos. Plinius item libro. 29. capit. 4. Eadem, inquit, de causa supplicia annua canes pendunt inter Aedem iuuentutis, & Summani viui in furcas Sambuceæ arboris fixi. Vt tandem ratione communis, & frequentissimi supplicij possimus coniectare, quandoque crucem dictam supplicium illud, quo suspensū præcluso spiritu occidebantur, ac deinde furcam veteres quandoque appellasse crucem, cui affigebantur nocentes. Nam & Suidas scribit ^{διδυμορ εὐλόρ.} dici latinè furcam: cum illud

dici etiam crux verè possit: cum sit vnum lignū alteri connexum. His ad stipulatur quod cruce non vnus generis erant: sed aliter ab aliis fabricabantur: sunt etenim qui capite in terram conuerso suspendebant: alii per obscena stipitem agunt, alii brachia patibulo explicuerunt, sicuti ex Seneca obseruauit Ludouic. Cælius in dicto cap. octauo. tametsi ex propria verborum significatione illud sit verius, & frequentiori vsui conueniat magis, crucem dictam fuisse patibulum, cui nocentes expansis brachiis, & clauis affixi, occidebantur. Eusebius martyrium Petri apostoli enarrans lib. 3. de eccles. historia capit. primo. scribit. ^{ὅς ἐ, ἐπὶ τέλει ἐμῶν γινόμενθ' ἀνεσκολοπίσθη κατὰ κίεφας, ὅς ἐ, ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς πατέρ.} id est. Petrus tandē Romæ existens in crucem actus est, pedibus sursum versum sublatis, aut capite in terram verso, & in sublime pedibus eleuatis, ex Hieronymo in catalogo scriptorum ecclesiast. Vel in uersis vestigiis cruci affixus ex Ambrosio, qui Egesippum è Græco in latinum transtulit libr. tertio. de excidio Hierosolymitano capit. secundo. Idque martyrij genus idem Petrus petierat, quod se indignum putaret, qui itidem vt magister suus recto corporis statu pateretur. quod sensit Eusebius, & palam exponit Nicephorus lib. secundo. cap. 36. idem Eusebius libr. octauo. de histor. eccles. capit. octauo. de martyribus agens inquit. ^{ἐ, ἄλλοι πάλιν ἀνεσκολοπίσθητες, οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνθετος τοῖς καυτέροις, οἱ δὲ καὶ χειρῶν ἀνάπαλιμ κατὰ κίεφας προσκλήθητες, τρητούμενοι περὶ τῆς, εἰσὸς τε, ἐπὶ αὐτῶν ἰσθμῶν λιμῶν διασφραγίτηρ.} Quæ latinus Nicephori interpres libro. septimo. capit. octauo. ita latinè tractat. Et alij quidem eodem, quo malefici modo, supplicio affecti: alij autem in uersis, pedibus videlicet in sublime sublatis, vitam diu, grauiterque traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi fame perierunt. Græcis sanè verba hæc. ^{ἀνασάρωσα, προσκλήθη, & ἀνεσκολοπίσθη.} peculiaris sunt in ea significatione, qualatini crucifigere, patibulo affigere dicunt. Herodianus libro quinto. histor. ^{σικοφάνει τε, ἐ, δούλοι, ὅσοι δειπῶσας κατὰ γυμνασίου ἀνεσκολοπίσθησαν.} Calumniatores, & serui quicunque dominos denunciauerant, patibulo affixi fuerunt. Nam & autore Suida ^{σικόλο-} palus erat præcutus, cui nocentes affigebantur: qua tandem dictione Christi crux fuit significata Apollinis Milesij responso, cuius meminit Lactantius Firmianus. libro quarto. capit. 13. Sed & idem Suidas scribit, crucem, aut patibulum Græcè dici ^{ἰσθμῶν,} & inquit. ^{ἰσθμῶν Ἰουδαίου Ἰσθμῶν προσκλήθησαν.} Cruci saluatorem Iudæi affixerunt. Addit idem autor, solenne fuisse apud Athenienses ex lege, vt Cenotaphiis, & sepulchris imaginariis eorum, qui in exilio, aliæue calamitate mortui fo-

rent extra patriam, nec Atheniensi in agro sepul-
ti, crux apponeretur lignea in signum illius cala-
mitatis. Quod de Thucydidis sepulchro quidam
referunt, autore Marcellino in eius vita. Ex quo
Suida locus fortassis vitio typographorum de-
prauatus, illustratur. Hinc obseruari poterit in-
terpretatio legis, quæ à Constantino ad Maxi-
mum. P. vrbis lata est de crim inelaxæ maiestatis
libro nono Codicis Theodosiani titul. quinto.
Cuius duæ priores partes referuntur in Codice
Iustiniani. l. tertia. C. ad legem Iul. maiesta. tertia,
& vltima parte omiffa. Cuius hæc est decisio. In
seruis quoque vel libertis, qui dominos, aut pa-
tronos accusare, aut deferre tentauerint, pro-
fessio tam atrocis audaciæ, statim in admissi ip-
sius exordio per sententiam iudicis comprimatur,
ac denegata audientia patibulo adfigat. P. P.
Kalend. Ianu. Volusiano, & Anniano consil.

Laquei verò supplicii quàm sit, & fuerit igno-
miniosum, atque ideo nobiles minimè eo ple-
ctendos fore, obiter ipse adnotauit libr. secundo
Variarum resolutionum capit. 9. nume. quarto.
nisi famosi latrones, aut grassatores fuerint. Ea-
dem ratione crucis poena ante Iesu Dei optimi
maximi passionem vbique locorum infamisa-
rat, & fuit quidem apud Gentiles adhuc post re-
demptoris mortem: quod Lactantius Firmianus
libr. quarto. diu. Instit. capit. 26. in hunc mo-
dum explicat. Dicat enim fortasse aliquis, cur si
Deus fuerit, & mori voluit, non saltem aliquo
honesto mortis genere affectus est? cur potissi-
mum cruce? cur infami genere supplicij? Quod
etiam homini libero, quanuis nocenti videatur
indignum. Diuus Augustinus de verbis domi-
ni secundum Matthæum sermone. 18. Si genus,
inquit, mortis exhorrescit infirmitas, nihil illo
tempore fuit ignominiosus, quàm mors crucis.
Non enim frustra commendans eius obedientiam
Apostolus addidit dicens, factus est obedi-
ens vsque ad mortem, mortem autem crucis.
Sed quia ipse honoraturus erat fideles suos in fi-
ne huius seculi, prius honorauit crucem in hoc
seculo, vt terrarum principes credentes in eum
prohiberent aliquem nocentium crucifigi. Hæc
Augustinus, & his similia rursus sermone pri-
mo in feria sexta pasceus, & Chrysostomus su-
per Paulum ad Philipenses capi. secundo. quin
& Iuriconsultus in. l. liberorum. §. non solent. ff.
de his qui not. infamia. inquit, non solent luge-
ri suspensiosi. Verùm post Christi Iesu mortem
adeò venerandum, tantæque maiestatis fuit cru-
cis patibulum, vt Diuus Petrus omnino recusa-
uerit eodem modo, quo eius magister id subire
supplicium: quemadmodum paulò antè ex hi-

storis obseruauimus: sed & Constantinus Ma-
gnus, qui signo, & vexillo crucis ferocissimos,
potentissimosque hostes debellauit, & euerit,
lege lata constituit, ne quis crucis supplicio,
quod frequentissimum tunc erat, puniretur: id-
que ob sanctissimæ crucis venerationem: sicuti
tradidere Casiodorus libro primo. historia tri-
part. capit. decimo. Sozomenus libr. primo. ec-
clesi. histor. capit. octauo. & Nicephorus libro se-
ptimo. capit. 46. Cæterùm & ante Christi pas-
sionem crux, signumque crucis maxima fuit si-
gnificationis. Nam & Ruffinus libr. vndecimo.
histor. eccles. testatur capit. 29. apud Aegyptios
significatione Hieroglyphica vitam, & futu-
ram saluationem significasse. Etenim cum Sera-
pidis templum solo æquaretur, & Hieroglyphi-
cæ quæ dicuntur formæ, & characteres signo cru-
cis persimiles apparuissent faxis incisæ, earun-
dem literarum interpretandarum periti chara-
cterem sub crucis forma vitam futuram signifi-
care dixerunt: autoribus Socrate libro quinto.
capit. 17. Sozomene libro septimo. capit. 15. Ni-
cephoro libro. 21. capit. 26. & Suida in dictione.
scapds. Ezechielis capit. nono signum Tau, quod
Græcè, & Latinè literam. T. explicat, & præsi-
gnat, vt saluationis signum apponitur: quod il-
lic Diuus Hieronymus, & Tertullianus libr. ad-
uersus Iudæos capit. de vastatione Israel. & libr.
tertio. aduersus Marcionem adnotarunt. plura
de crucis signo, Iustinus Martyr in oratione. 2.
pro christianis. Quo in loco pagi. 31. versum il-
lum psalmi nonagesimi quinti: Dicite in genti-
bus, quia dominus regnauit, ita legit. Latamini
in gentibus, dominus post lignum, regalem po-
teltatem habuit. Idem Iustinus in Dialogo cum
Triphone pagi. 57. legit. dicite in nationibus, do-
minus à ligno regnauit. Quam lectionem agno-
scit autor ille, quisquis is est, qui hymnum do-
minicæ passionis, quo ecclesia vtitur, scripsit. in-
quit enim.

*Impleta sunt quæ concinit
David fidelis carmine
Dicens in nationibus
Regnauit à ligno Deus.*

Quod obiter adnotare volui, quia locus hic
insignis est, & non facile quis poterit locum si-
gnare, vbi David dixerit, quod ecclesia ex eius
ore prophetico canit. Siquidem Iustinus ipse te-
statur, verba illa: à ligno, fuisse detracta ab He-
bræis ex psalmo, quod palam passionem Chri-
sti prædiceret diuinus ille psaltes. Sed & Faber
Stapulensis in psalmos asseuerat, in psalmodia
Romana legi versiculū prædicti psalmi. Dicite in
natiōib⁹ regnauit à ligno De⁹: tametsi existimet
ipse,

ipse, & bailla: à ligno: paraphrasticè addita fuisse.
Furcarum autem erectio signum est, & id ma-
ximum criminalis, capitalisque iurisdictionis:
quod satis probatur ex Iuriconsulto in dicto. §.
famofos. & alijs plerisque locis, in quibus de fur-
carum supplicio Iuriconsulti meminere: idque
Baldus censet in capit. primo. quid sit inuestitu.
in feudis. numer. sexto. quem sequitur Chassa-
naus in consuetudinibus Burgundiæ rubri. pri-
ma. §. octauo. idem repetit Bald. in. l. à procurato-
re. C. mandati. Potest enim qui criminalem in
aliquo loco habet iurisdictionem furcas erigere
ad poenarum exequutionem, criminumque pu-
nitionem. Quin & id agere poterit, qui cognitio-
nem habet harum causarum criminalium, simul
& exequutionem, licet qui in eodem loco tan-
tum cognitionem habet, earum erectionem pro-
hibere velit, autore Oldrado consil. sexto. probat-
que Andreas Alciatus libro nono. parerg. capit.
24. erectione furcarum iurisdictionis capitalis, &
meri imperij quasi possessionem adquiri, & reti-
neri. Quod passim in his controuersijs, quæ de
criminalis iurisdictionis vsu tractantur, obseruari
diligentissimè solet ab aduocatis, & iudicibus,
qui ea de re sententiam sunt pronunciaturi.

An liceat cōductoribus à con-
ductis migrare domibus, ex
eo, quòd tetris imaginibus, no-
cturnis illusionibus, & tumul-
tibus inquietentur. Cap. 6.



Posse conductores, habitato-
resque timoris causa migra-
re, si iustus sit periculi timor
quanuis periculum verè nō
fuerit, ab eius temporis mer-
cede liberos, quo domū nō
habitauerint, respondit Al-
phenus libr. 2. digestorum. l. habitatores. §. vlti. ff.
locat. ex quo loco, & alijs huic similibus multa
scribit Franciscus à Ripa in tractat. de peste. par-
te. 2. nume. 17. Cæterùm vidi semel, atque iterum
in hoc Regio, & Granatensi prætorio controuer-
sum, an hoc Iuriconsulti responsum obtineret
in his habitatorib⁹, qui ex eo migrauerint, quod
euidētissimis ostentis, tetris imaginib⁹, assiduisq;
vmbrarum illusionibus, & nocturnis tumulti-
bus, singulis noctibus, & quandoque diebus in-
quietentur. Vix poterant hæc non fabulosa, aut
commentitia à iudicibus censeri, nisi tot testibus

integris, ac fide dignis forent planè probata: &
ideo in eam itum est sententiam, vt liceret habi-
tatoribus migrare liberos omnino ex eo die à
mercedis solutione iuxta ipsius Alpheni senten-
tiam. Sed & Romæ ædes quasdam hoc nomine
ita infames fuisse, vt nemo illas incolere fuerit
ausus vti rem notam, & vulgatam commemorat
Alexander ab Alexandris lib. quinto. diu. genia-
lium capit. 23. diuus Gregorius lib. tertio. dialog.
capit. quarto. memoriæ tradidit, Datum Medio-
lanensem episcopum, quum Corinthum access-
isset, domumque ad habitandum vix inueniret,
essetque in ea vrbe domus multis iam annis habi-
tatoribus vacua, & deserta, quod eiusdem loci in-
colæ minimè habitare in ea auderet propter dæ-
monis illusiones, varia spectra, & quia illic diabo-
lus habitaret, eam domū ingressum, intēpestaq;
nocte vocibus immensis, magnisq; clamorib⁹ leo-
num rugitus, balatus pecorum, tubilos serpentū,
& porcorū grunitus imitatis, vexatū, dæmo-
nem illū diuinis vocibus adloquutum, tandē do-
mo expulisse, eamq; postmodum tutò, & absq; illa-
rum illusionū timore habitatā fuisse. Lucianus
in dialogo Philopseude ex narratione Arignoti
cuiusdā, licet eum inter mendacissimos cōnue-
rauerit, tradit, Corinthi domū quandā habuisse
Eubatidem, in qua nemo auderet habitare ea ex
causa, quòd habitatores spectris quibusdā territi
à dæmone quodā ira infestarent, vt eā præ nimio
timore, & periculo rursus ingredi nō fuerint ausi
donec ipse Arignotus Pythagoricus Magicis, &
Aegyptiis quibusdā carminibus dæmonem illū in
locū quendā detruserit, à quo primū exierat Ari-
gnotū variis imaginibus territare conatus, quib⁹
vt canis, nūc vt leo, vel taurus ipsū inuadēs: quo
quidē loco die sequenti defosso corpus hoīs mor-
tui repertū est, eoq; alibi sepulto domus illa his il-
lusionibus libera tutè deinde, ac quietè habitato-
res habuerit. Cæterū hæc, licet quādoque ac for-
tassis frequentius falsa sint, posse tñ contingere
minimè negauerim, quippe qui legerim apud
plerosq; autores pbatissimæ fidei, dæmones ni-
hil operari secundū naturæ suæ potentia posse,
quia & ipsa angelica creatura est, quis sit pprio
vicio maligna, nisi quod Deus permiserit, cui⁹ iu-
dicia occulta sunt multa, iniusta nulla: quod Di-
uus Augusti. tractat in lib. 18. de ciui. Dei. c. 18. di-
uus Grego. lib. 3. dialog. ca. 21. scribit & ad hæc S.
Thom. 2. par. q. 114. art. 1. quæque dæmones mitti à
Deo ad puniēdos hoīes, sicuti missus fuit spirit⁹
médax ad puniēdū Acab. 3. Reg. c. vlt. & id fie-
ri secundū diuinā iustitiā ppter peccata: tametsi
dæmon tunc puniat, terret, & infestet hoīes ex
odio, & inuidia. Quandoque verò ipsi dæmones,
B 5 vt idem

videm Thomas tradit, non equidem miseri à Deo, sed permissione diuina, occulta sanè nobis ratione, homines tentant, frequenter instigando ad peccatum, aut ipsos territant, & illudunt variis imaginibus, spectris, tetrisque figuris, atque in numeris illusionibus. Neque his tantum homines scelesti torquentur modis, sed & viri sanctitate vitæ, & adhuc miraculis illustres. Quod nos superius admonuimus capitul. secundo. Non enim est apud Theologos controuersum, dæmones hanc potestatem ex Dei permissione habere: ex Paulo ad Ephesios capit. sexto. tractauere sententiarum Magister libr. secundo. distinctione. ii. Sanctus Thomas in dicta quæstione. ii. articulo. quarto. textus optimus in capi. episcopi. 26. quæstione quinta. Autor is, qui malleum maleficarum edidit, & alii qui de veneficiis, & sortilegiis scripsere, ac præceteris Franciscus à Victoria, qui Salmanticæ miro omnium applausu publica lectione, & animi candore in maximam rei publicæ Christianæ utilitatem Theologiam docuit, in relectione de Magia. Sed & ethnici autoresex arcanis philosophiæ decretis hoc ipsum de dæmonibus aduersus Aristotelem sensere quidem, & quandoque palam, ac manifestò professi sunt: sicuti ex eis eruditè id probat Augustinus Eugubinus libr. octauo. de perenni philosophia, à capit. 26. ad vltimum illius libri caput. Nec mirum hæc præstigijs, spectra, & illusiones aliquot in locis, non in alijs contingere, atque ideo locis, non personis quandoque accedere: sunt enim hæc ex occulto Dei iudicio, non equidem iudicanda ab hominibus, sed religiose, ac pie præcauenda. Scimus etenim Dei maximi permissione hæc fieri, causam verò ne temerè iudicemus, minimè inquirimus. Temesam Locrensi in Italia urbem à genio quodam ad eò vexatam fuisse constat, vt Temesenses, quo eam pestem effugerent, sæpè patriam relinquere cogitauerint, donec responso Apollinis accepto, placare dæmonem illum iussi sunt vnius virginis annua oblatione, quam in templo genio illi dicato deuuebant: tandem Euthymi cuiusdam animo, & fortitudine genius ille malus deuictus fœdissima calamitate liberam urbem illam relinquens ex agro excesserit. Causa verò ab historicis gentilibus ea traditur, quod Vlyssis socius, quem Strabo Politem, Pausanias Libantem appellat, virgine quadam per vinum violata, ab ipsa Temesensibus in poenam fuerit lapidibus obrutus, eiusque manes finem nullum scruendi in cuiuslibet ætatis homines in eo agro fecerint: vnde natum prouerbium est, vt dicerent cauendum, ne Temeseus Genius immineret: cuius rei mentio fit à

Pausania in Heliacorum posteriori. Aeliano libr. octauo. de varia histo. Strabone libr. sexto. & Leonico libr. primo. de varia historia. capit. 42. Sed & Plinius libr. septimo. epistola ad Suram hac de re multa commemorat, præsertim scribit, Athenis domum quandam fuisse spatiosam, pestilentem tamen, & infamem, quod per silentium noctis, sonus ferri, strepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur, mox apparebat Idolon, senex macie, & squalore cōfectus, promissa barba, horrenti capillo, qui cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiēbatque: deinde inhabitantibus tristes, diræque noctes per metum vigilabantur. Narrat deinde domum illam solitudine damnaram, totamque illi monstro relictam, proscriptam tamen, seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti malivellit, publicè fuisse: & nihilominus Athenodorum philosophum, etsi suspecta vilitas pretij erat, omniaque domus vitia comperta haberet, eam conduxisse, noctisque silentio animo ad scribendum intento imaginem illam vidisse, minimèque ea territum, imò ab ea vocatum illam sequutum fuisse, donec in aream domus dilapsa deseruit comitem, desertum philosophum signum loco posuisse, posteroque die Magistratum adiisse, de fossoque eius mandato loco inuenta esse implicita, & inserta catenis ossa, quæ corpus æuo, terraque putrefactum nuda, & exesa reliquerat vinculis: quibus denique ossibus collectis, & publicè sepultis domum postea, ritè conditis manibus, spectris illis, & terroribus caruisse. Hæc Plinius.

De Nisibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus autoribus. Cap. 7.



Andreas Alciatus in librum Codicis vndecimum titulum de pascuis publi. & priuat. cum Antiochiæ vrbs celebratissimè meminisset, constanter ab his discedit, ac dissentit, qui Antiochiam dictam fuisse Nisibin quandoque existimarunt: cum Ammiani Marcellini testimonio libro. 14. constet, Nisibin urbem maximè differre, ac distare ab Antiochia. Nos verò miramur, virum alioqui diligentissimum, varia lectione, & iuris ciuilibus disciplina illustrem non satis diligenter rem istam, quam obiter for-

tassis

tassis tractabat, expendisse. Scimus etiam Antiochiam Syriæ urbem, quæ Epidaphne dicitur, & Oronte fluuio adluitur, quæque maximè celebratissimè fuerit, atque adeò insignis, vt ab ea dicta sit Antiochena Syria, aliam esse, ac procul distare à Nisibi vrbe, quæ in Persarum confinibus sita erat, quæque Migdonio fluuio secabatur: quod passim apud auctores poterit lector obseruare, præsertim Plinium libr. 5. capi. 21. Strabonem libr. 16. Cornelium Tacitum libr. 15. Iulium Capitolinū in Gordiano iuniore, & alios, quorum statim mentionem faciemus. Illud tamen est omnino adnotandum, Nisibin istam apud veteres etiam dictam fuisse Antiochiam: vt eadem minimè errauerint, qui hoc verum esse existimarunt, quippe qui de Nisibi vrbe Migdoniæ, non de Antiochia Syriæ intellexerint. Quod si Antiochiam Syriæ dictam fuisse Nisibin opinati sunt, quod ipse minimè credam, manifesti erroris notari potuerunt, & iure: Sed Nisibin urbem Migdoniæ dictam fuisse Antiochiam probatur ex Plinio libro. 6. capit. 13. Strabone libr. 16. Plutarcho in Lucullo, qui magnæ vrbs meminit, quæ à barbaris Nisibis, à Grecis Antiochia Migdonica dicta fuerit. Idem tradidere Theodoritus libr. 1. eccles. histo. cap. 7. idem libr. 2. cap. 30. Nicephorus libr. 8. capit. 14. & libr. 9. cap. 28. rursus idem autor libr. 14. capi. 21. meminit & Polybius libr. 5. Antiochiæ, quæ in Migdonia erat. Tametsi Nicolaus Perottus eius interpres non satis cum locum intellexerit. Dicta verò fuit à Plinio Antiochia Syriæ Epidaphne, à luco Daphnes, qui erat suburbanum ipsius Antiochiæ, locus quidem Apollini sacratissimus, vt scribit Iustinus libro. 16. & ferè omnes qui de Antiochia scripsere. Erant & in eo spectatissimæ lauri. Quod Strabo in dict. libro. 16. tradit. & alij, quorum Alciatus meminit in lib. C. titu. de cupressis. & eleganter Sozomenus libr. 5. eccles. histo. capi. 19. & Nicephorus libr. 10. capit. 28. Apud quos illud est à Christiano, & pio lectore obseruandum, oraculum Apollinis tunc obmutuisse, nec responsa dedisse, quum Babylas martyr in eodem loco prope ipsum Daphnes suburbanum sepultus est, & dum eius reliquiæ inibi manserunt. Idem memoriarum tradidere Euagrius libro primo. eccles. histo. capit. 16. Suidas, & Diuus Chrysostomus libr. vno contra gentiles. Socrates libr. 3. cap. 18. & Theodoritus libr. tertio. capit. 9. & 10. Hoc daphnes suburbanum amœnum, & ambitiosum appellat Ammianus Marcellinus libro. 19. Extat de hoc luco Arcadij imperatoris lex prima. titu. de cupressis. libro. C. ii. Si quis, inquit, Daphnes luci in Syria, vel Perseidos in Aegypto arbores comparauerit quinque lib. auri nouerit esse mulctandum. Quo

in loco Andreas Alciatus ex Sozomèno libro. 6. conatur exponere, quæ fuerint arbores Perseidos. Verum Sozomenus libro. 5. capit. 21. & Nicephorus libro. 10. capit. 31. ita scripsere. Hermopoli quoque Thebaidis arbor esse, quam Persem vocant, dicitur, multis morbis medicinam afferens; si vel festuca, vel folium ex ea agris applicetur: De qua illa adhuc fama apud Aegyptios obtinet, Dei genitricem vnà cum Iosepho Herodem fugientem, ductu Iosephi Hermopolim venisse: & quam primùm vrbs portam atrigisset, arborem eam aduentum Christi ferre non potuisse: & quanuis proceram admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse, & paradisi olim satorem adorauisse. Hæc, & alia de Perfide arbore Sozomenus, & Nicephorus.

His addere libet, Eusebium in Chronico existimasse, Nisibin eam esse urbem, quæ in sacris Bibliis dicatur Niniue. At Hieronymus in adnotationibus Hebraicis in Genesim refragari videtur, quippe qui censet, eam urbem, quæ Achad dicitur Genes. cap. 10. dici eius ætate Nisibin, atque distinctam esse ab vrbe Nino, quæ Niniue dicta est in eodem capite decimo.

Qua in significatione apud Iuriconsultos, Ciceronem, Varonem, & alios accipiantur verba hæc: dicis gratia.

Caput. 8.



Extat Vlpiani responsum in l. prima. §. excusantur. ff. ad senat. consult. Syllani. in hæc verba. Excusantur serui, qui auxilium tulere sine dolo malo. Nam si finxit quis auxiliū ferre, vel dicit gratiam tulit, nihil hoc commentum ei proderit. Hæc Vlpianus ex vulgata lectione. Quid sit dicitis gratiam ferre, nec Accursius, nec alij ibidem explicarunt: cum de mortis poena illic tractetur, oporteatque intelligere, quo in casu seruus non est liberandus à culpæ suspicionem, si de domini morte fuerit actum. Næc Ioannes Igneus, homo alioqui doctus ac diligens, id explicat, illud tantum obseruans, Vlpianum sensisse, quod non excusetur qui aliud dicto, aliud animo facit, ac gerit. Nos apud Vlpianum legendum fore censemus: dicis gratia, ex Pandectis

Etia

Etis Florentinis opera Lælij Taurellij in publicū emisis, & esse veterē dicendi modum opinamur, quō significatur, quid fieri per fictionē, ac simulationem, perfunctoriē quidem: id est vt quis defungitur munere videatur, tametsi verē minimē fuerit eo functus. Olim etenim Salmanticæ ab hinc ferē quindecim annis Illustri Ioanni Quignonio illius gymnasiij præfesto, cū in quodā licentiæ priuato examine propter raram apud autores huius dictionis mentionem, esset de eius sensu controuersia, Varronis locum ostendi, qui lib. 5. de lingua Latina, ita inquit, dico originem habet Græcam, & hinc dictator magister populi, quod is à consule dici debeat. Hinc antiqua illa dicitur in imo, & dicitur causa, & addictus. hæc Varro. Petrus Victorius lib. 8. variar. lect. cap. 24. ex eodem Varrone ad hanc rem locum alterum citat, vt in optimo, fidelissimoq; libro legitur his equidem verbis: Hoc nunc aliter fit, atque olim, quod augur consuli adest tūc, cū exercitus imperatur, ac præit, quid eum dicere oporteat, consulauguri imperare solet, vt in licium vocet, non accenso, aut præconi, id inceptum credo, cū nō adesset accensus: & nihil intererat, cui imperaret: & dicitur causa fiebant quædam: neque item facta, neq; item dicta. Hastenus Varro: licet in excusis omnibus libris locus hic libro quinto prope extremum aliter legatur. Germanam verò lectionem constantius probasset Victorius, si eius loci meminisset, quem nos paulò antè ex eodem Varronis libro absq; vlla emendatione adduximus. Cicero actionē. 6. in Verrem. Attamen, inquit, vt possit dicere emisse, Artagatho imperat, vt aliquid illis, quorū argentum fuerat, numerū, dicitur causa daret. Quem locum Lælio Taurellio de militiis ex casu, & Antonio Augustino lib. 2. emendat. cap. 2. debemus. quos sequutus est Ioā. Corasius lib. 4. miscell. cap. 8. Ad eandem significationem adduci solet Arnobius lib. 4. aduersus gentes, ita enim legitur in excuso Romæ libro in Procennio. An ita, vt assolet, dicitur causa ex eo, qd optamus, & volumus bona ista nobis cōtingere, superiorum retuleritis in censum? Hæc Arnobius cū dixisset, interrogare vos lubet, ipsosq; ante omnia Romanos dominos rerum, ac principes, vtrū ne existimetis pietatem, cōcordiam, salutē, honorem, fœlicitatē, virtutē, cæteraq; huiusmodi nomina, quibus aras videmus à vobis cum magnificis exædificatis delubris, vim habere diuinam, cœliq; in regionibus degere? idem Arnobius lib. 3. nisi fortè dicitis, alias quidem inesse diis formas, & honoris, & dicitur causa, species vos eis accommodauisse mortaliū, quod maioris multo est cōtumeliæ, quam erroris aliquid ignoratiōe fecisse.

Sic sanè ex Arnobio hoc adnotarunt idē Petrus Victorius, & ex eo Franciscus Duarenus lib. 1. disputat. cap. 47. Idem Vlpianus sub titulo. ex quibus caus. maiores. l. & qui data opera. inquit, qui maturius profectus est, vel dicitur gratia cœpit reipublicæ causa abesse, ita enim legendum censet ipse Duarenus in. l. iurisdictionum. §. dolo malo. ff. de pactis. Tametsi vulgo, & adhuc in Pandectis Florentinis legatur: litis gratia, nullo ferē congruo sensu. Caius vero Iuriconsultus hac loquutione apertius vti videtur in. l. 4. ff. cōmodat. Sæpè, inquit, ad hoc cōmodantur pecuniæ, vt dicitur gratia munerationis loco intercedant. Sic enim legitur in Pandectis Florentinis, & verè quidē, cū Iuriconsultus de imaginaria quadā numeratiōe tractauerit, cuius gratia pecuniæ mōx reddendæ ostentationis causa cōmodantur. Quo in sensu vulgò illic legebatur: dicitur gratia: nempe vt pecuniæ fuerint numeratæ ad diuitias ostētandas, & vt qs diues appareat: quæadmodū Accursus, Bartolus, & alij sensere: quanuis ea lectio displicuerit Alciato, qui lib. 4. disp. cap. 15. legit, dantis gratia, & à vulgo recepta lectione dicitur: quia negat ditem in singulari numero pro diuite Latine accipi. Quia in re Ioan. Corasius lib. 4. miscel. cap. 8. & Stephanus Forcatulus in Nycyomantia iuris Dialogo. 7. ab Alciato dissentiant pluribus autoribus ad id citatis. Sed & Liuius lib. 6. decad. 3. inquit, libertatem imparem diti, ac pauperi. Tibullus lib. 2. elegia. 5.

*Ille sæpè grægis ditis placitura magistro,
Adiuuenem festa est vexta puella die.*

Cæterum Corasius prouerbialē hanc loquutionē apud Caium eo modo interpretat, vt pecunia detur, non animo cōtrahendi mutuū, licet numerationem creditor facere simulauerit, qui tradebat: sed eo consilio, vt qui accipit non ea vtaf, nisi ad pompā, vel ostentationē: nempe vt possit dici, eū diuitē esse. cui interpretatiōi suffragat Vlpianus in. l. si ego pecuniā. ver. idem est. ff. si cert. petat. atq; ideo ipse Corasius admittere, & probare videtur potius lectionē istam: dicitur gratia: qd eam, quæ cōis est, vel quæ ab Alciato recipitur. Sic & Taurellius, & Antonius Augustinus: dicitur gratia: apud Caium legendum esse verè, & propriè existimarunt. Forcatulus autem opinatur: dicitur gratia: intelligendū esse ad publicam, & manifestam demonstrationem ex Apuleio in lib. de philosophia, qui de republica Platonis: & hanc quidem, scribit, vt figmentū aliquod veritatis, exēpli causa, per se cōpositam vult esse rem publicam. Sed & alia optima quidem, & satis iusta, & ipsa quidē specie, & dicitur causa ciuitatis fabricata, non vt superior sine euidētia. dicitur causa, pro eo, quod est cum

est cum euidētia, interpretatur. Ego verò apud Apuleiū causa ditis ciuitatis: id est opulentiæ, beatæ, & fœlicis, intelligo, vt magis conueniat autori sensus hic, & interpretatio. Idem Plinius ad idē adducitur lib. 28. cap. 2. si pontifici accidat ditis causa epulanti. Id est publicæ, & pro populo epulanti. Ipse rursus, & in hoc loco apud Pliniū Pontificem ditis: id est Plutonis causa epulanti libentissimè intelligerem. Quanuis Lælius Taurellius, & P. Victorius apud Plinium dicitur causa: legendum esse planè opinentur. Nos id incertum esse censemus. Origo autem huius prouerbij non potest alia expeditior, nisi fallor, reddi, quàm quæ ex Ciceronis oratione deducitur: vt dicere possit se emisse. & ideo: dicitur causa veteres intellexerunt: quū quid fictē, & simulatē, aut causa seruadi veteres ritus potius factum fuerit, quàm ex vero animo, aliqua ex causa necessaria: vt dici possit factum fuisse, nec tamē verè, aut ex animo, aut aliqua ex causa necessaria factū sit. Cui equidem interpretationi mirè cōuenit ad originem loquutionis inuestigandam quod ex Flauio Sospitro lib. 1. grāmataricū institutionū, P. Victorius tradit in. d. c. 24. cū enim is autor doceret, quædam nomina vniustantum casus esse, exempla q; eorū proferret, in illis etiam, dicitur ergo, posuit. Simili sanè prouerbio Modestinus Græcè vsus est in. l. 2. ff. qui per. tut. & in. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tut. inquit etenim. *δοτας, & εφοσιώστος χάρην.* Quæ Latine sic translulit Antonius Augustinus. Sufficit tamen in prætempore saltem adesse, & si postea inuitus causam omiserit, non erit præscriptioni obnoxius. Vnde si defunctoriè ad sit solum, neq; permaneat ad allegandum, post tempus in præscriptionem incidet. Defunctoriè adesse est eo animo adesse, vt leui eo sistendi se actu, ansam se excusandi habeat: & vt dicere possit ad fuisse. Sic & in. d. l. 2. etenim mater expellitur à legitimā filij hæreditate, tanquam indigna ex eius bonis legitimam portionem consequi, cui tutorem quære neglexerit: neq; solum si nō petat, sed et si quæ petat, defunctoriè petat, vt pote eū, qui se potest excusare. Defunctoriè petere dixit Modestinus ex Antoni. Augustini interpretatione, & Græcè *δοτας χάρην.* Si leui petitione mater tutorū petierit, vt petēdi munere defungeretur, & dicitur causa, vt possit dicere se petijisse. Ex Vlpiano in. l. 2. §. non solum. ff. ad. S. C. Tertul. & §. si mater. eadem. l. 2. & ex. l. vnica. C. qui numero tutel. se excusent. Budæo in. l. ex empto. §. emptorem. ff. de actionib. empt. Quo in loco ex latinis autoribus docet, quid perfunctoriè dici factum, aut defunctoriè, quando sit languidè, & remissè, non a intentione, nō ex animi promptitudine, sed quouis

modo ea tantū gratia ne incusentur ob rem neglectam. Tradit & ex Græcis eodem sensu accipi. *δοτας ευστα, & εφοσιώστος χάρην.* Idem repetit diligentius in commentarijs linguæ Græcæ pagina. 247. ex editione Ascensiana. His accedit, vt Victorius adnotauit, locus insignis apud Dionē lib. 37. vbi de iudicio. C. Rabirij perduellionis rei agit. Priscū siquidem morē ibidem exponit, vltq; ad eundem diem seruati. *δοτας ευστα.* Quæ verba Leonicus sanctitatis causa interpretatur. Cum eadem ratione sint interpretanda apud Dionem, quæ dicitur causa apud alios autores, & hæc eadem apud Modestinum, vt intelligamus morem, ac ritū illum veterē adhuc seruari, non quod sit necessarius, aut utilis, sed religionis ergo, ad exactam ceremoniarū modo in utilium obseruationem. Dicitur equidē gratia, vt dici possit veteres ritus, etiam absq; vilitate, vel necessitate seruari non alia ratione, quàm vt superstitione seruentur. Quia ratione Latine Modestini interpretante Antoni. Augustini egregiè fallitur, dum in. d. l. 2. *δοτας χάρην.* Latine dicitur, pietatis gratia: nullo, aut saltem ineptissimo sensu. Sicut & in Pandectis Holoandri, prauitatis gratia, falsò itidem legitur. Quod idem Antoni. Augustinus diligentissimè probat: & constat ex Græco Modestini tractatu lib. 1. excusationum, & in Pandectis Florentinis. l. 2. tit. qui petat tutor. Eodem propè labitur errore Bulgarus, aut quisquis est, qui Modestini tractatū de excusationibus tutorū barbarè nobis interpretatus est, in. l. scire oportet. §. sufficit. cū illius locutionis. *εφοσιώστος χάρην.* interpretationem omiserit: qua Modestinus vtitur lib. 4. excusationum: quod apparet ex eisdē Florentinis Pandectis. tit. de excusat. tutor. cap. 13. ex quibus, quæ nemo haectenus, quod ipse sciam, in vnum congestis locum, satis lector poterit intelligere, quis fuerit apud veteres autores sensus germanus, ac verus huius prouerbij: dicitur gratia. Quo & iuriconsulti vsi fuere, & simili propè modo Græci autores *δοτας χάρην,* & *δοτας ευστα.* Dionysius Alicarnas. lib. 2. τοῦτο μίχρη τῶν ναῶν ἡμῶν χρονον φρονεῖται ῥομαῖοι, τοῦ χρονον μνησείδης τῆς ὁσίας αὐτῆς ευστα. Hoc ad nostrā vsq; ætatem Romani obseruat, dicitur causa, aut gratia ceremoniarū. Rursus idē autor lib. 4. de rege sacrorū scribit, nomē eius sacrum cæseri, & obseruari *ευστα τῆς ὁσίας.* obseruandæ in quæ religionis causa. Euripides in Iphigenia Taurica, sacrificiū quoddam cōmemorat, in quo sanguis effunditur, vt vera hominis immolatiō videatur ceremoniarū tantū obseruandarum gratia, gladio in hominem imminenti.

Quam originem hoc nomen, Sarracenus, habuerit: & vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni, ad interpretationem regie Partitarum Legis. Cap. 9.



Inter eas leges, quas prudentissimus Rex Alfonso, huius nominis decimus, opera doctissimorum virorum ex veteribus iuriscōsultorum responsis, Cæsarium rescriptis, iuris Pontificij canonicibus, ac decretis, edere in pu-

blicam regni Castellani, cui præerat, vtilitatem diligentissimè curauit, opere septempartito, & vulgari lingua, seruata Castellani idiomatis maiestate, promulgato, extat lex prima. tit. 25. partita. 7. quæ probat, Sarracenos dictos fuisse à Sarra vxore libera Abrahæ, quamuis ipsi non à Sarra, sed ab Agar ancilla originè duxerint. Hæc quæ aliquando legisset, vt ingenuè fatear, existimauit absq; aliquo idoneo autore scripta fuisse: quippe qui viderem, peruersam admodum esse, hanc huius nominis rationem. Cæterum Sarracenos ab Agar originem habuisse, eiusq; gentis primū autorem fuisse Ismaelem Agar ex Abraham filium, & ab eo Arabes, qui & Sarraceni, generis exordium ducere, testis est Iosephus libr. 1. Antiquit. cap. 20. Idē tradit Eusebius in chronico sub temporibus Abrahæ, & eos appellari, ac dici scribit Agarenos, & Ismaelitas. Diuus Hieronymus ad Dardanum, Agarenorum meminit, quos, inquit, nunc Sarracenos vocant. Sed & Sarracenorū meminit Socrates libr. 4. hist. eccles. cap. 36. quos eandem historiam tractantes appellant Ismaelitas Theodoritus libr. 4. cap. 23. & Sozomen⁹ libr. 6. cap. 38. vt planè hinc constet, Sarracenos dictos fuisse Agarenos & Ismaelitas ex eo, quod originem duxerint ab Ismaele, & Agar. Addit Iosephus moris apud eos fuisse, anno ætatis decimo tertio circūcidi, quia & Ismael eo anno ætatis fuerit circūcisus. De ratione nominis in eodē chronico Eusebij Matthæus Palmerius Florētinus hæc scribit. Mahumetus magnū se æterni Dei prophetam dicens, multos Asiæ, atq; Africæ populos cōmouit, quos noua religione imbuens, Sarracenos ex dei præcepto vocari dicebat à Sarra legitima vxore Abrahæ, quasi legitimis diuinæ promissionis successores. Hæc Palmerius. Diuus Hieronymus ante ipsum illud Esaiæ cap. 21. explicās: auferetur omnis gloria Cedar: inquit, Ismaelitas

debere intelligi liber generationis docet ex Ismaele Cedar, & Agarenos, qui peruerso nomine Sarraceni vocantur, esse genitos. Sozomenus in dict. lib. 6. cap. 38. hæc diligentius, & apertius tractat. Porro, inquit, Sarracenorū gens sprimum cognomine ab Ismaele accepto, qui Abrahæ filius fuit Ismaelitæ ab antiquis de primi eorū patris appellatione vocati sunt. Vt autem maculam illegitimi ortus, & seruitutis notā, serua enim fuit mater illius Agar, à se amolirentur, Sarracenos se ipsos nominarunt, per inde atq; à Sara Abrahæ coniuge stirpem ducerent. Cæterum seriem generis inde trahentes eodem cum Iudæis viuēdi more vtuntur. Nam circuncisionem ita vt illi colūt, & à suillis carnibus abstinent, multaq; præterea illorum instituta seruant. Quod si non ex omni parte iuxta illorū ritus viuunt, aut tempori id ad scribendū est, aut finitimorum populorū, qui se eis immiscuere, confusio. Quæ quidē verba ferme repetit Nicephorus libr. 11. eccles. hist. cap. 47. Diuus Hieronymus super Ezechielem. c. 25. Agarenos, inquit, & Ismaelitas, qui nūc Sarraceni appellantur, assumentes sibi falsō nomē Saræ, quod scilicet de ingenua, & domina videatur esse generati. Quo fit, vt & Partitarum lex autores habeat nō contemnendæ autoritatis ad probandā Sarracenorū originē, nominisq; rationē. De origine vero minimè controuertam, at de nominis ratione illud fortassis rem dubiam facit, quod si à Sara dicerentur, Sarani, non Sarraceni dicendū forent. Deinde Plini⁹ libr. 6. c. 28. Sarracenorū gentē inter Arabes connumerat: & scribit Stephanus de urbibus Græcus autor, & is maximæ fidei, Sarracenos dictos fuisse à Saraco vrbe Arabiæ. Idem cōmemorat Paulus AEmilius libr. 7. de Francorum historia. Quod magis aridet. Nā & Saracæ vrbis in Arabia meminit Ptolomē⁹ libr. 6. Geoprapliæ. c. 7. & Ammianus Marcellinus libr. 23. ita scribit: & in Asia Albanos, mare Rubrum, & Scenitas Arabas, quos Saracenos posteritas appellauit. His addere libet, Maranos, & Maranitas, Arabas esse. Diodoro Siculo libr. 4. & Straboni libr. 16.

Erasmus super epistolā Hieronymi ad Chromatiū scribit, Diuū Hieronymū in Hebraicis quæstionibus significare, Sarracenos ab Ismaele ortos, dictos à Sarra, quod Hebraica lingua sonat onagram. Quæ in re vir alioqui diligentissimus vel memoriz lapsus, vel nimis festina Diui Hieronymi lectione prorsus hallucinatur: cū à Hieronymo nihil de dictione Sarra scriptum fuerit. Ita enim scribit. Ismael interpretatur ex auditio Dei. Hic erit, inquit, scriptura, rusticus homo. manus eius super omnes, & manus omnium super eū, & contra faciem fratrum suorū habitabit. Pro rustico scriptum

scriptum est in Hebræo. Phere. quod interpretatur onager. Significat autem semen eius habitaturum in eremo, id est Sarracenos vagos, incertisq; sedibus, qui vniuersas gentes, quibus desertum ex latere iungitur, incurfant, & impugnantur ab omnibus. Hæc Hieronymus.

Quæ fuerit apud veteres Cretionum solennitas ex Vlpiano, & alijs autoribus. Cap. 10.



Srupulosam nimis Cretionum solennitatem sublata esse ab Imperatorib⁹ Theodosio, & Valentiniano constat ex cap. 17. C. de iure deliber. Quæ verò fuerit Cretionū hæc solennitas, Vlpianus iuriscōsultus egregiè

tractat in institutionibus, tit. qui heredes institui possint. Ex testimonio viri summè docti Francisci Duareni libr. 2. disputat. c. 41. Nam Vlpiani institutiones nondum nobis licuit videre. Cretio, inquit Vlpianus, est certorū dierum spatiū, quod datur instituto hæredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hæreditatem, nec ne. Velut Titius hæres esto. Cernitoq; diebus centum proximis, quibus scieris, poterisq; nisi ita creueris, ex hæres esto. Cernere est verba cretionis dicere, ad hunc modū. Cū me Mæuius hæredem instituerit, eā hæreditatē adeo, cernoq; sine cretione hæres institutus, si constiterit, nolle se hæredem esse, statim excluditur ab hæreditate, & amplius eam adire non potest. Cū cretione verò hæres institutus, sicut cernendo fit hæres, ita non aliter excluditur, quàm si intra diem cretionis non creuerit. Ideoq; etiam si constituerit, nolle se hæredem esse, tamen si super sint dies cretionis, poenitentiæ actus cernendo hæres fieri potest. Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris, in qua ad iijciuntur hæc verba: quibus scieris, poterisq;. Continua, in qua non adijciuntur. Ei, qui vulgarē cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus sciat, se hæredem esse, & potuit cernere. Ei verò, qui continuā habet cretionem, etiam illi dies computantur, quibus ignorauit, se hæredem institutum, aut sciuit quidem, sed nō potuit cernere. Hæredes aut instituti dicuntur, aut substituti: instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequētib⁹ hæredes scripti sunt. Velut, Titius hæres esto, cernitoq; in diebus proximis cētum, quibus scieris, poterisq; nisi ita cre-

ueris, ex hæres esto: tunc Mæuius hæres esto: cernitoq; in diebus, & reliqua. Hæc sunt Vlpiani verba. Quibus mirè conueniunt quæ Isidorus libr. 5. etymolog. scribit. cap. 24. Cretio, inquit, est certus dierum numerus: in quo institutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum illi est ultra capiendæ hæreditatis. Cretio appellata est, quasi decreto: id est decernere, & constituere: vt puta: ille hæres mihi esto: additurq;: cernito intra dies tot. Adeundarū autem hæreditatum cētessimus statutus erat dies; quibus non est Cretio addita. Hæc Isidorus, cuius loci meminit Andreas Alciatus libr. 3. dispu. c. 7. Hac ratione veteres cernere hæreditatem dicebant, pro adire hæreditatem, autore Festo Pompeio. Cicero in oratione de lege Agraria in Rullum. Quam hæreditatē iam creuimus. Idem libr. 9. epistol. famil. epistola. 14. ad Dolobellam. A te autem peto, vt me hanc quasi falsam hæreditatē alienę gloriæ sinas cernere. Vtitur & alibi sæpe eadem dictione Cicero: quemadmodum tradidere Budeus in Pandectas. tit. de origine iuris. & Alciatus in dict. cap. 7. Duarenius item apud Ciceronē libr. 1. de oratore ita legit. De his credo rebus, inquit Crassus, vt in cretionibus scribi solet, de quibus sciam, poterisq;. Tamen si vulgo legatur in cōditionibus. Sic & apud Plinium libr. 2. cap. 26. vbi de syderibus agens ita scribit, an crescerent, mouerenturq;: cœlo in hæreditate cūctis relicto, si quisquam, qui rationem eam caperet, inuentus esset. Pintianus legendum censet, qui cretionem eam caperet, expuncta vulgata lectione. Sed & apud Varronem libr. 6. de lingua latina locus extat hæc de re atrocem in modum laniatus, genuino tamen candori restitutus ex Plauto cura, & diligentia Petri Victorij. libr. 7. vari. lect. c. 1. Apud Plautum, inquit Varro, in Cistellaria, vbi legitur. Cū ante hac te amaui, & mihi amicam esse creui, mea Gymnasium, valet, constitui. Itaq; hæres cum cōstituit se hæredem esse, dicitur cernere, & cum id fecerit, creuisse. Hæc Varro. qui & libr. quinto. ita inquit, cerno dictum à creo, id est, à creando, creo ab eo, quod quum quid creatum est, tunc deniq; videtur. Hinc fines capillorum descripti, quod finis videtur discrimen, & qui id testamento, id est facito videant te esse hæredem. Itaq; in cretione adhiberi iubent testes. Verum & hic locus, à nemine, quod sciam, animaduersus, non minorem dilanationem patitur. Ipse quidem ita legem. Hinc fines capillorum discreti: quod finis videtur discrimen. Et qui id testamento, dixerit, cernito id est, facito videant te esse hæredem. Itaq; in cretione adhiberi iubent testes.

Sed & libr. 4. codicis Theodosiani titulus extat primus

primus de cretione, vel bonorum possessione. & in l. prima inquit Imp. Theodo. & Valentinianus. Et cum legitima successio non modo in matre, verum etiam in successoribus longius constituta, non bonorum possessionis petitionem, non cretionis solemnitatem cogitur custodire, qualicumque contenta adita, vel ad eundem hereditatis indicio, quanto magis pater talibus est vinculis exsuperius traditis explicari: ut & illa Plinij lib. 10. epistola de testamento Largi. Rogauit, inquit, testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque, ac deinde perceptis quinquaginta milibus nummum, reliquum omne Heracleotarum, & Theanorum ciuitatibus redderem.

Inscriptio quaedam apud Gratianum expenditur, veraque eius lectio restituitur. Cap. 11.



Gratianus, omnium, quos illa aetastulit, vir diligentissimus, ex vniuersalis ecclesiae, prouinciarumque synodis, nec non ex Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, & alijs aureum decretorum librum non vulgari industria concinnatum nobis reliquens, magnam iuris diuini, & humani professoribus vtilitatem adeo comparauit, ut plane qui eius lectionem vel omiserit, vel negligenter fuerit aggressus, multarum rerum cognitione priuatus, iure sit ex albo eorum delendus, qui iuris diuini, & humani professores censentur. Tot tamen scateat liber hic mendis iniuria temporum, ut sit de republica, ac re literaria benemeritissimus censendus, qui huic auctori emendando, ac corrigendo, totque maculis expurgando operam dederit. Nos equidem quandoque id facere constituimus, cuius laboris indicium fortassis, & in his, quae publica iam fecimus, & quae dum vixerimus, typis tradentur, satis erit lectori cognitum: & tamen tercentum fere locis iam animaduersis, ac restitutis, super sedendum fore decreuimus: quod nobis fuerit compertum, Antonium Augustinum Romae, huic negotio egregiam adhuc operam impendisse prope ad vmbilicum. Cuius eruditioni, variaque lectioni, ac diligentiae cedentes, ut par est, minime veremur aliquot loca expendere, dum plura, difficilioraque ab alijs suo nitore restituta speramus. Extat apud Gratianum inscriptio quaedam: 31. q. 2. cap. de neptis. his sane verbis.

Idem Sacratio Regi Aragonum. Cui titulo, ut & plerisque alijs parum fidendum esse censuit Ioannes Vaseus, vir diligentissimus in chronicorum Hispaniae priori Tomo cap. 18. & merito, cum ex Regibus Aragonum nullus nomen hoc unquam habuerit, nec alicubi eius mentio fiat. Nos locum istum ita castigandum esse censuimus. Item Sanctio Aragonum Regi. Huiusque castigationis ea est non leuis ratio, quod Antonius Beuter canonicus Valentinus, res illius ciuitatis memorabiles sermone Hispano eruditè, ac studiosè describens, eiusdem historiae meminerit, cuius & à Gratiano mentio fit, commemorans lib. 2. cap. 8. Sanctium Aragonum Regem strenuo cuidam militi, infimae tamen fortis homini, neptem vel ex fratre, vel ex sorore, uxorem iuramento praestito despondisse, ob insignem regi nauatam operam in rebus militaribus, quas rex ipse praecclare gessit aduersus Christiani nominis hostes, qui tunc ex Arabum gente totam fere Hispaniam occupauerant: ea vero sponsalia omni conatu neptem repudiasse, idque contigisse scribit anno ferme à Iesu Christi Redemptoris nostri natiuitate. M. LXXIII. Qua de re consultus postea summus ecclesiae Pontifex Urbanus secundus, qui promotus est ad summum Pontificatum, ut historici tradidere, Anno millesimo octuagesimo septimo, Sanctio Regi respondit, non esse cogendam eius neptem maritum accipere, in quem nec ipsa consensisset, nec consentire vellent. Qua ratione pontificia responsio adscribenda est Urbano secundo: non Hormisdæ Pontifici. Nam etiam si eiusdem questionis caput secundum Hormisdæ Pontificis sit ad Eusebium Episcopum, id tamen responsum, quia ex Paleis est, deducendum est medio debet, & caput tertium ad Sanctium Aragonum Regem destinatum adscribi debet Urbano, cuius est caput illius questionis primum: idque ratio temporis maxime suadere videtur: siquidem Hormisdæ Pontifex summus ad eam fuerit dignitatem electus Anno domini quingentesimo decimo septimo, quo tempore, & multo post quingentis fere annis nondum habuit initium Regum Aragonensium principatus.

Apud eundem Gratianum de Iuliano Caesare quaedam obseruatione digna adnotantur. Caput. 12.

Vndecima



Vndecima causa, & quaestio ne tertia inquit Gratianus. Item Ambrosius. Iulianus Imperator, quanuis esset apostata, habuit tamen sub se milites: quibus cum dicebat. Producite aciem pro defensione reipublicae, obediabant ei. Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos: tunc cognoscebant Imperatorem caeli. Haec inquam Gratianus: nam apud diuum Ambrosium in his operibus, quae eius titulo modo extant, & publice typis traduntur, nondum potui locum istum deprehendere. Verum apud Gratianum illud est primum obseruandum, Iulianum Caesarem dictum fuisse apostatam ex eo, quod quum primum in Cappadocia non longe à Caesarea cum Gallo caesare simul educatus, & institutus ita fuisset à praceptoribus, ut non verbis modo, sed & factis studium, ardoremque in religione Christiana insigniter ostendisset: demum ariolorum consuetudine adductus, ac Libanij sophistae, qui tunc Nicomediae ludum aperuerat, quam in urbem translatus erat Iulianus iussu Imperatoris Constantij, clam libris comparatis, cum ad eum accedere ei foret interdictum, eundem sophistam diligenter imitatus pietatem Christianam primum abiecit: deinde à Maximo philosopho, non Bizantio, sed Ephesio, non mediocriter ad imperandi libidinem ariolorum sacris initiatus excitatur, & ad Christianissimi odium producit. Qua ratione in grauium rerum suspensionem, quum Constantio incidisset, capite tonso ad eam suspicionem tollendam monachus factus est: atque ita, quem antea reuera reppererat, eum falso praese tulit Christianismum, atque occultè philosophiae operam dedit, aperte autem in lectorum Nicomediae ordinem lectus, sacras publice legit literas, donec adhuc superstite Constantio, & eo mortuo imperio potitus, tam impudenter religionem Christianam abiuraerit, ut ipsum etiam pernegauerit Christum, ac repente simulationi quoque illi, qua Christianum se esse finxerat, nuncio remisso, daemonum templa frequentauerit sacrificans, simulque pontificem se ipsum appellans Gentilium mysteria, ritus, & sacrificia, diesque festos paganorum agere permiserit. Haec sane constat ex Socrate lib. 3. histor. eccles. capi. primo. Theodorito lib. tertio. cap. secundo. Sozomeno lib. quinto. capi. secundo. Nicephoro lib. decimo. capi. 1. 2. & 3. Casiodoro in tripartita capi. 1. 2. & 3. Sed & ipse Socrates lib. tertio. capi. 14. Iulianum expressim apostatam appellat. Et quidem merito, cum & victi

marum gentilium sanguine sacrum baptismi lauacrum sibi abluerit, atque se ipsum à mysteriis ecclesiae exauthoratum excluderit. Quod idem autores tradidere praesertim Sozomenus lib. 5. capi. 2. Chrysostomus libro vno contra gentiles. Nicephorus, & Casiodorus in praecitatis locis. Ex quibus intelliges quae diuus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij Imperatoris de Iuliano ita scribit. Inde reliqui principes Christiani, praeter vnum Iulianum, qui salutis suae auctorem reliquit, dum philosophiae se dedit errori, inde Gratianus, & Theodosius. haec Ambrosius. Sed & impius hic Iulianus eo furoris prouectus erat, ut Christum per contumeliam Galilaeum appellaret. Hoc etenim nomine Iesum Christum, & Christianos omnes ex conuicio quodam appellasse, autores sunt in histor. eccles. Socrates libro. 3. capi. 12. Theodoritus lib. 3. cap. 8. & capi. 21. Sozomenus lib. 5. capi. 4. Casiodorus in tripartita lib. 6. cap. 44. & 47. Ruffinus lib. 10. histor. eccles. cap. 35. Ioannes Chrysostomus libro vno contra gentiles. Hieronymus in epistola ad Magnam oratorem. & Nicephorus lib. 10. capi. 4. & 20. Impietatis, & blasphemiae temerarius hic princeps tandem poenas dedit diuina ultione punitus, quippe qui in bello Persico prope Ctesiphontem urbem, incertum an ab hoste, vel à suis fuerit occisus, & ore proprio diuinae maiestatis iudicium confessus dixerit, quum è vulnere caua manu sanguinem hausisset, atque eum in caelum, veluti Christum conspiciens, coniecisset, perinde, atque cauas caedis suae in eum referret, calamitatis auctorem intelligens: vicisti Galilae, vicisti: sicuti commemorant Theodoritus lib. tertio. capi. 25. Casiodorus in tripartita lib. sexto. cap. 47. & Nicephorus lib. 10. capi. 35. qui & illud refert, Iulianum iam moriturum, anima secedente à corpore, diuinus quodammodo quam pro hominum captu potuit, oculos intendisse ita, ut Christum viderit, & exclamasse: Saturare Nazaraene. His equidem rationibus constat, iure dictum fuisse Iulianum apostatam, quo nomine ignominiosè eum appellauit Maris Chalcedonensis episcopus ex oculorum suffusione caecus manu à puero eò ductus, vbi Constantinopoli Fortunae in Basilica, in qua eius dea statua collocata fuerat, ipse Imperator sacrificaret, auctoribus Casiodoro lib. sexto. tripartit. capi. sexto. Socrate lib. tertio. capi. 12. Sozomeno lib. quinto. cap. 4. & Nicephoro lib. 10. capi. 20. ex quibus apparet, Iulianum eidem episcopo respondisse, non tantum posse eum, quem ille coleret Galilaeum, ut caecitati eius mederetur. Cui episcopus magna cum dicendi libertate occurrens, gratias, inquit, ago seruatori meo Deo,

qui ut visum amitterem curarit, ne impurissimū vultum tuum ad impietatem declinantem cōspicerem. Verūm & ante Iulianum Imperatorem Christianos dictos vulgo fuisse à gentilibus Galilæos deduci poterit ex Arriano de Epicteto lib. 4. cap. septimo. Nam & Christus vocatus est Galilæus Matthæi capit. 26. ex eo, quod frequenter versatus est in Galilæa. Ioan. capit. 4. aut propter Nazareth, & Capharnaum, in quib⁹ habitabat. Luca. 2. & 41

Secundò obseruandum erit, Iulianum Cæsarem apostatam, & Parabatan, milites Christianos habuisse, qui pro imperij Romani maiestate sub eo militarunt: quos tamen dolo ad deorum gentilium sacrificia donatio ea de causa dato, pelliceret tētauerit, vt accepto donatio simul & thus acciperent, idque adolerent ad ipsius Iuliani imagines ex veteri instituto, quib⁹ Iouis, Martis, & Mercurij erant insuper depictæ. Quo quidem dolo cognito pœnitentes milites donatiuū imperatori restituerunt, & Christianismum liberri-
mē cūm martyrij affectatione profitentur: quos Imperator ita quidem commotus à cæde abstinens exauthoratos ex aula imperiali exegit: cuius rei autores sunt Sozomenus lib. quinto. cap. 17. Cassiodorus lib. sexto. tripart. capit. 30. & Nicephorus lib. 10. capit. 23. Iustè verò posse Christianos milites, qui pagano principi subditi sunt, eo imperante militare, modò bellum sit iustum, aut iustum præsumatur, quod in dubio ita est accipiendum. ex eodem capi. adnotarūt illic Domi. Præposit. Cardin. sancti Sixti, Hugutio, & veteres quidam: quibus mirè patrocinator diuus Augustinus libro. 22. contra Faustum Manichæum capit. 75. à Gratiano relatus in capit. quid culpatur. 23. quæstione. 1. Cuius verba hoc in loco obiter subiiciam, quia penes Gratianum nō planè, ac sincere leguntur. Cū ergo vir iustus, si forte sub rege, homine etiam sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare, Ciuiæ pacis ordinem seruans: cui quod iubetur vel non esse cōtra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum nō est, vt fortasse reum Regem faciat iniquitas impetrandi: innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi. hæc Augustinus. Ex quo & in specie idem pbat Paris Puteus in tractatu de remilitari lib. 2. quæstione. 11. quo in loco tractat, an Christiani possint licitè milites infideles in eorum auxilium, vel vt sub eorum vexillo, & ductu militent, stipendio conducere, & in bellum aduersus Christianos sibi hostes aduocare. Cæterum, Christianos frequenter sub paganis imperatoribus olim militasse satis cōstabit lectori ex varia veterum historicorū lectione. Nam & Chri-

stiani milites sub Marco Aurelio Antonino merētes in summa siccitate, rerumque omnium extrema inopia genibus flexis, Dei opem implorātes, hostibus fulmina. M. verò Antonini militibus, & exercitui pluuiā precibus à Deo impetrarunt. Ex quo hostibus maximè territis, ipsis mirum in modum recreatis, bellum Marcomanicū Sarmatis, Vandalis, & Quadis extinctis, Pannoniis que liberatis confectum est: quemadmodum scripsere Tertullianus in Apologetico. capi. quinto. & in libro ad Scapulam. Eusebius lib. quinto. eccl. histor. cap. quinto. Paulus Orosius lib. septimo. capit. 15. & Nicephorus lib. quarto. capit. 12. Extat & ipsius. M. Aurelij epistola post Iustini martyris orationem secundam pro Christianis, in qua ipsemet imperator, victoriam istam precibus Christianorum se obtinuisse fatetur. Cuius rei & p̄fani historici, nempe Iulius Capitolinus, & Dion Nicæus in. M. Aurelio, & ex nostris Eutropius meminere, miraculum hoc Christianorum precibus contigisse ferè supprimentes: tamen si Dion idem quod Eusebius tradiderit tribuens id legioni Melitinæ, quo nomine & ab Eusebio Christianorum legio ista vocata est, ab vrbe Melitina, in qua forsan stationem habuerat: cuius vr̄bis mentio fit à Nicephoro lib. septimo. cap. septimo. sed & is autor in dicto capit. 4. commemorat post Eusebium, hanc legionem prærogatiua quadam principem in exercitu obtinuisse locum, & ab imperatore nomen *καρανοβιδου* id est, fulminatricis habuisse. eiusdem nominis meminit & Dion in. M. Aurelio. tamen si constet, tēpore Augusti ex Romanis legionibus vnā hoc idem nomen habuisse: quod Dion siue is idē est, siue alter memoriæ tradidit in lib. 55. sub Maximiano imperatore militauit ex Christianis Thebanorum legio, quæ à Thebis Aegyptiis missa fuerat: & cūm Imperator in Sedunorum finibus iussisset, milites exercitus diis gentilium sacrificare, hæc equidem legio à reliquo agmine discessit, ne impiis sacrificiis interesset, quod grauiter tulit Imperator, ipsisque militibus constanter respondentibus, se Christianos esse, & à talibus sacrificiis religione, à qua minimè sibi esset discedendum, prohiberi, ira, odioque in Christianos accensus, Thebanorum legionem pœnas dare iubet decimo quoque milite trucidato: quam pœnam semel, & iterum Christiani autore Mauricio subire maluerunt, quā imperata facere. Postremò Maximiano non ferente Christianorū cōstātiā, vniuersi milites à reliquo exercitu illius imperio conciduntur. Erat etenim apud Romanos vetus militaris disciplinæ institutum, vt quoties legio aliqua, aut militū multitudo deliquisset,

set, præter centuriones, signiferosque reliqui, decimo quoque ad supplicium forte lecto, punirentur. Quod satis deducitur ex Liuio lib. 2. decad. 1. Cicerone in oratione pro Aulo Cluentio, Dionysio Halicarnass. lib. 9. Plutarcho in Crasso. Sozomeno lib. 5. eccl. histo. capi. 9. & Nicephoro lib. 10. cap. 8. Ex quibus constat quid apud veteres auctores sit, decimare milites, ac rursus decimare populum: cuius punitionis iterum Plutarchus meminit in Marco Antonio. Poterit lector de hac Thebanorum legione, & eius martyrio his addere, quæ scribit Vuolphangus Lazius lib. 5. de Roma. rep. cap. 8. apud quem lib. 4. capi. 8. multa de suppliciis militaribus. Etenim Cornelius Tacitus lib. 3. & lib. 18. Appianus Alexandrinus lib. 2. belli ciuili, decimationis militum meminere: sicuti & centesimationis Capitolinus in Macrino: ac rursus decimationis idem, & Frontinus in quarto, ac Polybi⁹ in libello de castrametatione Romana.

An vera sint quæ de Anastasio secundo, Romanæ ecclesiæ Pontifice Gratianus tradit. Cap. 13.



Decima nona distinctio cap. penultimo. hæc Gratianus refert. Ex libro pontificali. Anastasius secundus natione Romanus fuit temporibus Theodorici regis. Eodē tēpore multi clerici se à cōmuniōne ipsius abegerunt, eo quod cōmunicasset sine concilio episcoporum, vel presbyterorū, & clericorum cūctæ ecclesiæ Catholicæ diacono Theffalonicensi nomine Photino, qui cōmunicauerat Acatio, & quia voluit occultè reuocare Acatium, & nō potuit, nutu diuino percussus est. Hęc Gratianus. Addit interpret. Quia dum assellaret emisit intestina. Sed & hæc in Anastasio secundo Platina, & Volaterranus lib. 22. tradidere, ex Gratiano, vel ex libro pōtificali. Idem Gratianus hoc repetit. 1. q. 1. capit. dictum. ex gestis Romanorum pontificum.

Cæterum Albert⁹ Pighius lib. 4. de eccl. hierarchia capi. 8. multā aduersus Gratianū scandescit in iram, pio quidē animo, & feruentissimo in Apostolicæ sedis maiestātē zelo, quippe qui omni conatu cōtendat, summos pontifices, qui post Petrum sedē illam obtinuerunt, à labe hæreticis profus immunis fuisse. Nos missa modò facim⁹ quæ doctissimus ille vir de aliis pōtificibus tractat, ea etenim nunc pertractare nostri nō est instituti: hunc tñ Gratiani errorem ipsum sequuti conabimur planè, ac funditus euertere, lectorē admonētes, quod nō semel fecimus, in his, quæ ad fidē hi-

storiarū pertinēt, non esse oīno Gratiano credēdū, imò alios autores legendos fore, quorum sit fides apud viros doctos in hac re diu probata, & recepta. Etenim falsa esse quæ de Anastasio pōtifice Gratianus cōmemorat, primum ex eo constat, quod quū Foelix huius noīs tertius Romanæ ecclesiæ Pōtifex Acatio Cōstātinopolitano presuli cōdēnationis sententiā, qua dignitas ei abrogaretur misisset, ipseque Acatius mēte, sensuque omni captus Papæ nomen à sacro Albo exemisset, animo, & corpore vinctus, breui post cōem omnibus ingressus est viā, mortemque obiit adhuc viuentē Foelice. Quemadmodū obseruari poterit ex Euagrio lib. 3. cap. 18. & capi. 23. & Nicephoro lib. 15. cap. 17. Atque ideo minimè potuit Anastasi⁹ Acatium reuocare iam dudū rebus humanis exēptum. Siquidē Acatius vita functus est sub Foelice, cui successit Gelasius, & huic post annos sex Anastasius. Idem probat ex eiusdē Anastasij ad Anastasij Cæsarem epistola, quæ prima est ex Anastasij secūdi epistolis: quo in loco ipse pontifex asseuerat, Acatium iam dudū mortē obisse.

Deinde illud est obseruatione dignū, vt obiter adnotemus, Gratianū quādoque eos autores, quos citat, prauè intellexisse, nihil in epistola ad Cæsarem, Anastasij pontificem in patrociniū Acatij scripsisse: quū omnibus viribus conatus fuerit, tam literis, quā nuntiis, vt eius nomē, & memoria à Catholica Christi ecclesia aboleret, imperatori Acatij memoriā defendēti multis rōnibus ostendēs, ob graues, intolerandosque excessus, & certa facinora iustissimè damnatū eum fuisse à se de Apostolica. Quod apertissimè deducitur ex epistola Anastasij ad Cæsarem missa, cuius fragmentum idē Gratianus retulit in capi. secundum ecclesiæ. dist. 19. & in dicto cap. dictum. 1. q. 1.

Sed & quod Gratianus in Anastasio notat, diuus Augustinus sepius tractat vt p̄ium, orthodoxum, & catholicū. Nec enim sacramētū aut baptismi, aut ordinis, nec ius dādi sacramēta quo ad characterē amittit hæreticus, aut schismaticus. Ideo nō licet à Catholico sacramētū vel baptismi, vel ordinis repeti: quanuis fuerit ab hæretico episcopo, vel sacerdote collatum. Quā rōne correcto hæresis, vel schismatis vitio, nō est baptism⁹, vel ordo repetendus. Quæ admodū obtentū, ac receptū est ab ecclesia Catholica. Præsertim nō erant infirma, nec irrita sacramēta, quæ fidelis, & orthodoxus populus in vnionē manens ecclesiæ Catholicæ acceperit à pprio Ep̄o, nec hæretico, nec schismatico, sed qui ob alios excessus excōicatus fuerat. Est igitur hæc vera, & catholica sententiā, qua p̄batur, nō esse sacramētū ordinis, baptismi, & similia repetenda, licet data fuerint ab hæreticis, & schismaticis, vbi ad ecclesiæ vnionem

redierint qui baptizati fuerunt, vel alia sacramenta ab hereticis acceperunt. Quod longius tractare gl. & Cardin. sancti Sixti. in dic. c. secundum ecclesiam. Alfonso a Castro lib. de heresibus. verb. baptis- mus. heresi. quinta. tex. optimus in. c. a quodam. de consecr. dist. 4. tradit S. Thom. 3. par. q. 67. art. 5. Thomas V. Valdensis de sacram. c. 4. 5. 6. & seq. Magister sentent. in. 4. dist. 5. vbi Thomas. q. 2.

Ex quibus palam deprehendit manifesta calumnia Gratiani, qui, nescio cuius testimonio, ausus fuerit aduersus summum ecclesiam presule, cum que catholicum constanter asseuerare, contra Felicis, & Gelasij decreta, voluisse Anastasium, ad ecclesiam reuocare impiu Acatium, qui iam dudum mortem obierat, & cuius memoriam ab ecclesia catholica deleri in eadem epistola Casari periuadere conat, manifesto iudicio, Felicis sententiam, quae Acatiu dannaerat, egregie laudans, tantum non propria subscriptioe sequutus. Eodem sane iure mera sunt comenta, quae de punitione diuina ipse Gratianus non semel impie, ac temere videt effutire, & quae barbarus interpres adiecit, ex quo Platina, & Volaterranus eadem fabulam, vt opinor, mutuo acceperunt.

Ex capite sequenti.

- 1 Canonici libri, qui dicantur, & qua ratioe nobis cognitum sit, eos esse Canonicos.
- 2 Ecclesia non potest nouum articulum fidei constituuere, nec item ipse Romanus Pontifex.
- 3 Sapietia, & Ecclesiasticus canonici libri sunt, quauis ea de re fuerit olim controuersum.
- 4 Iob liber a quo fuerit scriptus: & Thobiae liber, an olim fuerit canonicus?
- 5 Libri Esdrae, Hester, & Iudith, an fuerint apud Hebraeos canonici?
- 6 De Persarum Regibus ex Metasthene, Philone, & Graecis historiographis ad Sacrae scripturae intelligentiam.
- 7 De Machabeorum libris.
- 8 De Prophetarum libris, qui fuerint Canonici.
- 9 Ordo librorum Noui testamenti, & de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatu.
- 10 De ecclesia Catholica, & quid hoc nomen significet.
- 11 Primatus Petri, & ecclesiae Romanae a Gelasio ex diuino elogio deducitur.
- 12 Petri, & Pauli Apostolorum Martyrium.
- 13 De quatuor Patriarcharum sedibus, & quo ordine fuerint olim connumeratae.

In Gelasij Papae responsum obseruationes quaedam de Canonicis libris & apocryphis. Ca. 14.



Gelasius Summus ecclesiae Pontifex huius nominis primus, ad eam dignitatem electus anno ferme quadringentesimo nonagesimo quarto: septuaginta eruditissimis, & Catholicis Episcopis ad se vocatis, eorumque consultatione prauiua, de recipiendis, vel non recipiendis libris tractare Romae conatus, ea de re insigne decretum edidit, in eaque Synodo Christianam religionem profitentibus exhibuit: quo maxime scirent, quibus libris, quae ad fidem pertinerent, probanda forent, & a quibus in his, quae de fide disputantur, esset abstinendum. Extat id decretum integrum in primo conciliorum Tomo, & apud Burchardum Vuormatiensem Episcopum lib. 3. ca. 217. tametsi Gratianus eius. 1. parte omissa idem. 15. dist. tradiderit. Nos ad eius interpretationem: cum & ea sit admodum utilis, & necessaria iuris diuini, & humani studiosis, prenotandum esse censemus, scripturas, seu libros de rebus ecclesiasticis tractantes in tria genera distingui. Primi etenim generis libri sunt qui Canonici censentur: Secundi generis sunt Agraphi. Tertij vero Apocryphi.

Canonici libri dicuntur omnes scripturae, quas recipit ecclesia, vt publice legantur in aedificationem fidelium, & ex quibus sumat efficax argumentum ad probandum ea, quae fidei sunt, & ad fidem pertinent: quibusque, vt debemus ad haereses, earumque auctores expugnandos. Sunt etenim huius generis scripturae diuinae quidem, quas homines quidam Deo inspirante scripserunt: imo quas Deus ipse manibus hominum scripsit, nec eis magis quam Deo earum auctori refragari licet. Has canonicas appellamus non alia ratione, quam quod fuerint haec scripturae ab ecclesia probatae, & in canone diuinarum scripturarum receptae: siquidem ecclesia iuxta sensum, quem statim exponemus, regula est firmissima, & constitutissima ad discernendum, ac diiudicandum, quae sit scriptura canonica: auctore Augustino lib. vno. Contra epistolam Manichaei. quae dicit fundamenti. is enim inquit cap. 5. Ego vero euangelio non credere, nisi me Catholicae ecclesiae commoueret auctoritas. idem ferè tradit lib. 18. contra Faustum ca. 4. quibus verbis satis docet D. Augustinus, nullam scripturam esse authenticam, aut canonicam sine auctoritate ecclesiae, cuius membra fuerunt canonici scriptores. Nec aliunde potest quis scire scripturas esse diuinas, aut canonicas, quam

ex ec-

ex ecclesia, quae traditionibus Apostolicis, magisterio spiritus sancti, eiusque lumine edocta decreuit: & professus est, canonicum esse euangelium Marci, qui Christum non vidit, nec tamen admisit euangelium Nicodemi, qui Christum vidit, & audiuit: vt Ioannes ca. 3. testatur. atque haec vera esse multis rationibus, & ex veteribus auctoribus, probare conantur, & probat Ioan. Ecchius in Enchirid. c. 1. Driedonius de dogmatibus ecclesiae lib. 1. c. 1. & lib. 4. c. 4. ex Irenaeo, & Augustino. Alfonso a Castro lib. 1. de heresibus. ca. 5. Illud verò est in hac quaestione potissimum obseruandum, proprie, ac simpliciter, nec Canonicam scripturam auctoritatem sumere ab ecclesia, nec ecclesiam a canonicis scripturis. Vtriusque etenim auctoritas est a Christo, cuius spiritus dictatae sunt scripturae, & efficax est ecclesia: atque ideo in hunc sensum opinor accipiendum esse quod modo asseuerauimus: nullam scilicet scripturam esse authenticam, aut canonicam sine auctoritate ecclesiae: vt intelligamus, penes ecclesiam Catholicam esse ius hoc declarandi, ac denunciandi, quae scripturae sint canonicae, authenticae, & diuinae, dictataeque ab spiritu sancto. Vnde scriptura canonica testimonium est ecclesiae ex spiritu sancto testificatis. Nec posset ecclesia dare auctoritatem, & vires diuinae scripturae, ei quidem scripturae, quae diuina non est. Hoc enim ex ecclesia habemus, vt sciamus, quae sit scriptura diuina, & tenemur eam scripturam diuinam censere, quam ecclesia diuinam esse diffinierit. Quae tamen quauis certo diffiniat, nec falli possit, sua diffinitione non efficit illam scripturam esse diuinam. Nam ideo illa diuinam esse professus est, quia verè diuina erat: quod si diuina scriptura non esset, ecclesia minimè, diuinam esse, pronuntiaret. Còperto etenim ex testimonio ecclesiae, quae scripturae sunt Sacrae, & diuinae, ex se ipsis habent diuini, ac canonici libri, vt per omnia eis credere teneamur. Imò catholica, sancta, & Romana ecclesia diuinis scripturis non tantum testimonium exhibuit, testis, qui cogere non potest, officio functa, & testificata illas esse diuinas: sed & iudiciali auctoritate iudicauit, illas debere recipi, idque fecit magisterio spiritus sancti, quo pollebat, per traditionem erudita.

Sic pari ratione ecclesia, vel Summus Pontifex non posset nouum articulum fidei constituuere, aut efficere, aliquam assertionem esse Catholicam, quae antea catholica non fuerit: quod manifesta ratione comprobant Alfonso a Castro lib. 1. de heresibus. ca. 8. Ioan. Arboreus lib. 5. Theosophia. c. 10. ex nostris Felix in. c. quae in ecclesiis. de constitut. nu. 23. quis Abbas contrarium scripserit in. c. cum Christus. de haeret. cuius opinio, licet maximo conatu ab Alfonso de Castro, & Arboreo improbetur: fortassis eum sensum habuit ab auctore, quo vera possit ceteri. Potest enim esse aliqua de fide assertio, quae & si ca-

tholica sit, tamen quia non constat manifestè ex sacra scriptura, nec est ab ecclesia definita, interim dum latet, non efficiat eum hereticum, qui contrariam asseuerauerit, donec ab ecclesia sit definitum, illa assertionem esse veram, & de fide. Solent enim esse plures in interpretatione sacrae scripturae opiniones, quarum nulla haeretica est, donec ecclesia diuino auxilio contraria ex recoditis sacrae scripturae sensibus probauerit. Sic in. c. damnamus. de summa trinitate. Abbas Ioachim non damnatur, nec censetur haeticus, licet eius dogma ex sacris scripturis ab ecclesia daretur. Ecclesia verò, licet non possit facere, quod quaedam assertio sit haeresis, quae prius haeresis non erat, quod satis a praecitatis auctoribus probatur: potest tamen efficere, vt nobis per suam censuram pateat, illud esse haeresim, quod antea nos latebat, an merito haeresis dici possit. Qua ratione fit, vt verè possimus asseuerare, assertionem istam, quae modò ab ecclesia tanquam fidei Catholicae contraria improbat, & haeresis censetur, ante diffinitionem ecclesiae, etiam haeresim fuisse: tametsi prius quam ecclesia hoc diffiniret, eius opinionis assertores haeretici minimè dicebantur: quia nos latebat, an esset ea opinio contraria fidei Catholicae: modò verò post ecclesiae diffinitionem haeretici dicuntur quicumque eam suam probauerint, & receperint: non quod eorum opinio prius falsa non fuerit, catholicae fidei contraria, & haeresis: sed quia nomen hoc haereticorum infame quidem, & ad crimen istud grauissimum pertinet, exigit perfectò pertinaciam, & rebellionem quandam a catholicae ecclesiae diffinitionibus discedentem, quae verè dici non poterat eo tempore, quo dubium erat, nec ecclesia diffinierat, an ea opinio esset religioni, & fidei contraria. Quod est hac in re semper, ac praesertim adnotandum. Denique cum ecclesia possit modò aliquam assertionem pronuntiare, ac declarare catholicam esse, & ad fidem pertinere, quae & antea vera quidem erat, catholica, & ad fidem pertinens, latebat tamen nos haec de fide veritas, propter varias opiniones, reconditumque, & arcanum sacrae scripturae sensum, atque ideo contrarium asseuerantes ante declarationem ecclesiae haeretici minimè censebantur: dici poterit, penes ecclesiam esse potestatem istam, declarandi catholicam esse aliquam assertionem, & pronuntiandi eam ad fidem pertinere ad eum effectum, vt post ecclesiae diffinitionem ea assertio ita manifestè sit de fide, vt planè haeticus pertinax sit censendus, qui contrariam sequutus ab ea discesserit: tametsi ante ecclesiae diffinitionem, licet verissima fuerit, & catholica ea assertio, propter dubiam eius rei, & controuersam disputationem haeticus iure dici non poterat qui contrariam probasset, & sequutus fuisset. Vnde ratione, & causa huius declarationis, ex qua haeticus post ecclesiae diffinitionem censetur,

ur, qui prius nō poterat huius criminis nomine notari, admitti poterit. Ab opinio in hoc sensu, ut ecclesia possit modò, & nouissimè declarare aliquid esse de fide, & catholicum ad effectū, ut nihil ea de re cōtrouersum sit absque hæresis labe: quod tñ prius occultū erat, eaq; ex causa non poterat hæreticus cēseri qui vel contrariū asseruisset, vel de ea re dubitasset. Sic sanè D. Thom. 1. par. q. 32. art. 4. scribit, multa nūc cēseri hæretica, quæ prius hoc noīe minimè notabant: ppter ea quòd nunc ex ecclesiæ diffinitionibus magis manifestū sit ea esse cōtraria fidei, aut ex eis aliquid fidei cōtrarium necessario deduci. idē illic adnotauit Caietan. Hinc ab hæresis labe, qua ex parte nomen hoc criminis grauisimi notā inurit, excusari solent plures Lactantij Firmiani, Origenis, & aliorū veterum errores. Nam quis verè tūc fuerint errores contra catholicā fidem, eorū auctores ab hæreticorū noīe plerunq; eximuntur, quòd nondū eo tēpore admodum manifesta erāt quæ postea de fide Ecclesia catholica diffiniuit, & in publicum tradidit. Hinc deniq; poterit lector expēdere, quo in sensu accipienda sint, quæ Card. à Turre Cremata scribit lib. 4. de ecclesia. cap. 3. secundæ partis. asseuerans, ecclesiam nō posse efficere de propositione non hæretica hæreticam. Idem tradit Alfonso à Castro in. d. c. 8. & Albert. i. rub. de hæreti. q. 1. num. 23. ecclesia etenim non pōt in his quæ ad fidem pertinent, facere assertionē aliquā falsam modo esse, quæ prius vera fuerit: nec ex contrario. Erraret equidem, quod est ab ecclesia Catholica in reb⁹ fidei omnino alienum. Potest tñ ecclesia efficere per eius in re olim ambigua, & controuersa diffinitionem, aliquam assertionem modo hæreticam esse, & cēseri, quæ prius nec erat, nec cēsebatur hæretica. quod Sanctus Thomas satis docet in dict. art. 4.

Canonicos verò libros ex Gelasio iuxta literā ipsius decreti subiiciam. Primum veteris testamēti. deinde Noui. Obiter tamē adnotabo, quæ fuerit apud veteres ea de re controuersia: & quid de his libris, & aliis, qui canonici sunt, ab ecclesia catholica, à conciliis provincialibus, à summis ecclesiæ Doctoribus sit ad concilium vsque Tridentinum diffinitum. Eisdem, & similibus vtat observationibus in explicandis reliquis Gelasiani decreti partibus, in quibus de Agiographis, & Apocryphis agitur libris.

Ordo veteris Testamēti.

Genesis liber vnus. Exodi liber vnus. Leuitici liber vnus. Numeri liber vnus. Deuteronomij liber vnus. Iesu Nave liber vnus. Iudicum liber vnus. Regum

libri quatuor. Ruth liber vnus. Paralipomenon libri duo. Psalmodum liber vnus. Salomonis libri quinque. Iob liber vnus. Thobix liber vnus. Hefdre liber vnus. Hester liber vnus. Iudith liber vnus. Machabæorum libri duo.

3 Multa poterant hoc in loco adnotari, quædā tñ cæteris prætermisissis adscribam: siquidē lector reliqua facillimè apud Driedonium libr. 1. de dogmatib. eccles. cap. 1. & sequentibus obseruabit. Regum libri quatuor. Hanc Regum historiam scripsisse Samuelem & alios Prophetas qui singulis temporibus vixerunt, testis est Athanasius in eo opere, quod de his libris canonicis scripsit libr. vndecimo.

Psalmorum liber vnus. Salomonis libri quinque. Hæc apud Burchardum. At in primo conciliorum Tomo in Decreto Gelasij legitur. Psalmorum centum quinquaginta liber vnus. Salomonis libri tres. Prouerborum. Ecclesiastes, Cantica Canticorum. Quibus satis apparet, olim cōtrouersum fuisse, an Sapientiæ, & Ecclesiastici libri fuerint à Salomone conscripti, & canonici. Nam præter Gelasium Clemens summus ecclesiæ Pontifex huius nominis primus in canonicis Apostolorum can. 84. tantum inter canonicos libros, tres priores nomine, ac titulo Salomonis recepit, duorum posteriorum nulla mentione facta. Origenes in enarratione primi Psalmi numerum sacrorum librorum, qui ex veteri testamēto in canonem fuere relati apud Hebræos, & demum apud Ecclesiasticos enumerās, eiusdem opinionis est, auctore Eusebio libr. 6. eccles. histo. cap. 25. cui subscribit Nicephorus libr. 5. capit. 16. concilium Laodicenum sub Liberio Papa celebratum Anno ferè C C C L X I I I. provinciale quidem, sed receptum, ac confirmatum in sexta generali Synodo admonens, qui sint libri canonici capit. 59. tres tantum priores, qui Salomonis sunt connumerat, Sapientiā, & Ecclesiasticum omittit, quasi diffiniens, eos esse extra canonem. quod Damascenus libr. 4. cap. 18. Hieronymus in Prologo Galeato in libros Regum. & in epistola ad Chromatium, & Heliodorum. ac Rufinus in expositione Symboli, palam asseuerant. Et præter hos Gregorius Nazanzenus in eo carmine, quod de sacris libris scripsit. E cōtrario literæ, quæ à Burchardo ex Gelasio refertur, cōuenit ecclesiæ Catholicæ auctoritas. Nam in concilio Florentino sub Eugenio quarto inter canonicos libros, Sapiētia, & Ecclesiasticus recepti fuere his verbis. Psalmi David. Parabola. Ecclesiastes. Cantica Canticorum, Sapiētia. Ecclesiasticus.

fiasticus. Sed & concilium Prouinciale Carthaginense, cui Diuus Augustinus interfuit, confirmatum in sexta Synodo cap. 47. multò antè Florentinum, eosdem libros receperat. Psalterium, inquit, David. Salomonis libri quinque. Quibus itidem verbis hos libros inter canonicos adnumeravit Innocentius Papa ad Exuperium Tolosanum Episcopum. Synodus item Tridentina sub Paulo Tertio idem probat. Etenim inter canonicos libros ab ea censentur Parabola Salomonis. Ecclesiastes. Cantica Canticorum. Sapiētia. Ecclesiasticus. Quibus manifestè apparet, non esse hac de re disputandum, nec controuertendum post ecclesiæ catholicæ apertissimam diffinitionem, cui est omnino accedendum. Nam & veteres Theologi, Origenes in quā, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, Ambrosius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, & alij passim his libris, vt canonicis, vsi fuere: imò & plerunq; titulo, & nomine Salomonis eorum meminerunt. Sed & D. Augustinus libr. 17. de ciuit. Dei. ca. 20. & libr. 2. de doctri. christia. ca. 8. testatur, eosdem libros in auctoritatem canonicorum receptos fuisse. idē asserit Isidorus libr. 6. Etymolo. cap. 1. quod diligenter tractat Ioan. Driedo. libr. 1. de dogmat. eccles. qui & illud inquirat, an hi libri fuerint à Salomone scripti. Si quidem constat ex prologo eiusdē operis, librum, qui Ecclesiasticus dicitur, scriptū fuisse à Iesu filio Sirach, & nepote Iesu. Imò par est, & ex eodem prologo, & his, quæ scribit Damascenus libr. 4. cap. 18. sensim deducitur, Iesum Patrem Sirach librum illum Hebraicè scripsisse, eius verò nepotem Iesum filium Sirach eundem in Græcam traduxisse linguam tempore Ptolemæi Euergetis Regis Aegypti, cuius auctor ipse nullam mentionem fecit. cap. tamen vltimo, meminit Simonis Magni Pōtificis Oniæ filij, cuius ætate apud Aegyptios regnabat Ptolemæus, anis ferè ducentis ante Christi natiuitatem. atque ideo de auctore huius libriverè nulla fuit olim cōtrouersia: sicut ex Damasceno, Hieronymo. Augustino, Isidoro, & aliis constat. De auctore autē libri, qui Sapiētia inscribitur, maior fuit apud veteres disceptatio: frequentiori tamen sententia receptum est, eius auctorem non fuisse Salomonē, sed Philonem Iudeum, qui Græcè id opus scripsit. Quod Hieronymus, & Isidorus ex aliorum assertione tradidere. Philonem verò hunc opinamur non esse illum, cuius opera Græcè, & Latine vulgo circulerunt, quiq; post Christi passionem floruit, & scripsit: quanuis id falsò existimauerit Ludo. Viues in Augustinum dict. ca. 20. Nam præterquam quod Eusebius, Hieronymus, & alij, qui omnium operum Philonis Iunioris meminere, hunc librū eidem minimè adscriperint:

vt patet ex Eusebio libr. 2. hist. eccle. c. 18. Nicephoro libr. 2. ca. 17. & Hieronymo de scriptor. eccles. Ilud profectò maximè cōuincit, Philonem sapiētiæ auctorem, multo verustiorē esse, quàm Iunior Philon, quod Sapiētiæ liber inter propheticos, & veteris testamenti libros fuerit semper ab auctoribus ecclesiasticis, ab ipsa deniq; ecclesia Catholica post concilium Carthaginense Tertium connumeratus: vnde necessario fit: eum scriptū fuisse ante Christi aduentum. Cautius igitur Driedonius libr. 1. de dogmat. ca. 2. part. 2. assererat, Philonem, qui auctor fuerit huius libri, aliū ab eo Philone fuisse, qui post Christi passionem Græcè, & eleganter præclara opa ediderit, fuisseq; illū hoc verustiorē ferè ducētis annis. Nam & Philonis senioris, q̄ de Hebræis scripsit, meminere à Iuniorē eū distinguēs Iosephus de antiquitatib⁹, & Eusebius libr. 9. de præparat. Euāgelica. ca. vlti. Quē & Hebræū fuisse constat: vt tandē distingua mus duos Philones Hebræos à Philone Byblio, cuius idē Eusebius meminit libr. 1. de præpar. euāge. c. 4. & præter eū Suidas. De his autē libris, nēpe Sapiētia, & Ecclesiastico D. August. in. d. c. 8. scribit, de quadā similitudine Salomonis dici, & constantissimè perhiberi, Iesum filiū Sirach eos scripsisse. Id ipsum idem Augustinus repetit in. d. c. 20. asseuerās, consuetudinē obtinuisse propter similitudinem, & affinitatē, vt hi duo libri Salomonis dicantur. Vterq; enim, ppter eloquij similitudinem, & cognationem rerum, quæ à Salomone tractantur in prouerbis, frequentissimè à veteribus Theologis, & quādoq; in conciliis ecclesiæ, titulo, & nomine Salomonis citantur. Quod lector facillimè poterit obseruare apud Burchardum, & conciliū Carthaginense Tertium, Origenem super epistolā ad Romanos præsertim ca. 8. Apud Cyprianum in Epistola ad Rogatianum. qui titulo Salomonis citat librum Ecclesiastici. Idem fecit Chrysostomus cum alibi, tum in Homilia super ca. 26. secundi Paralipo. de Ozia, & humilitate, quāuis latinus interpres nomē mutauerit. sic & Ambrosius in lib. de quatuor questionibus difficilibus, & super Psalmū. cxviii. librum Sapiētiæ Salomoni tribuit: idem fecit Lactantius libr. 4. cap. 16. tamen si quod Driedo. libr. 1. capit. vlti. ex libr. 4. Eusebij de histor. eccles. cap. 22. tradiderit, non probet, veteres auctores verè existimasse, librum Sapiētiæ à Salomone scriptum fuisse. Est enim Eusebij locus, quidquid Driedo. voluerit, intelligendus de prouerbis Salomonis, qui liber & Sapiētia dictus est à veteribus Theologis. Ita sanè scripsit Græcè Eusebius libr. 4. cap. 22. de Egeippo tractans. οὐ μόνον δὲ οὗτος, ἀλλὰ ἡ ἱερωναιῶν, ἡ πᾶς ὁ τῶν ἀρχαίων χορὸς πανάρετον σοφίαν τὰς σαλαμώνου παροιμίας ἐπέλεγε. Verum non tantum hic, sed &

Irenæus, & ois antiquorū chorus virtute omni refertam Sapientia prouerbia Salomonis vocat. sic ferè Græca vertenda sunt in Latinā linguam ex Nicephoro lib. 4. ca. 7. cui interpretationi suffragatur, quod idem Eusebius scribit lib. 4. capi. 26. vbi ex Melitonis epistola tradens libros canonicos veteris Testamenti, inquit. Psalmi dauid, Solomonis prouerbia, quæ & Sapientia. Ecclesiastes. Cantica canticorū. Iob. Prophetæ, & reliqua. idē Nicephorus lib. 4. c. 10. vt obiter Græcus Eusebij codex ita sit intelligendus vbi ca. 26. legitur *σολομῶν & παροιμίαι, ἡ σοφία*. vt articulus præpositiuus adsumat significatē ad interpretandū id, quod præcessit. Solomonis in quā prouerbia, quæ & Sapientia. aut fortassis Episcop⁹ ille Sardiensis, licet ecclesiastici librū omiserit, Sapientia tñ Solomoni tribuit. Etenim huic interpretatiōi Græca litera minimè aduersat: imò accedit, etiā latino codice refragante: & præterea non desunt ex veterib⁹ quī idē scripserint. Sed obseruata Eusebij litera quæ Græcis characteribus vulgo tradit alio in loco, eadem rōne & latino Eusebij liber est emendatus. nam capi. 22. scribitur. Verūm & hic ipse, & Irenæus, & ceteris antiquorū chorus librū, qui intulatur Sapientia, Salomonis esse dixerunt, sicut & prouerbia. Hæc enim Latina traductio aliena est à Græca lectione, & à vero auctoris sensu: non melatet, Eusebiū lib. 8. De demonstratione Euāgelii. ca. 2. constāter asseuerasse, Iesum filiū Sirach scripsisse, *πῆρ καλονόμενον πανάρετον σοφίαν*. Sed ipse opinor de ecclesiastico locum illū fore intelligendum: nam illū scripsisse Iesum filiū Sirach cōstat. fortassis & de Sapientia locus ille poterit intelligi, vt Eusebius velit, eā scriptam fuisse à Iesu filio Sirach, & habuisse nomen illud peculiare: quod in dict. capi. 22. ex veterū auctoritate adscripserat Salomonis puerbiis. Etenim idem Eusebius lib. 11. de præpar. euang. c. 7. *πανάρετον σοφίαν*. Sapientie librum intellexisse videtur: & eum Salomoni tribuit. vt cōstat ex capi. 7. Sapientia. Tu verò Christiane lector illud cōstantissime tene, quod ecclesia catholica in præcitatis Synodis, & canonibus diffiniuit.

Iob liber vnus.) De hoc libro nusquam fuit apud Hebræos cōtrouersum, nec apud Chriane religionis professores. Nā & ab initio ecclesie in canonē fuit receptus. De auctore verò, licet variaz fuerint opinioniones, illud est frequentiori iudicio probatū, librum istū, vel ab ipso Iob, vel ab amicis eius sermone Syro scriptū, à Moysē tandē in Hebræam linguam traductū fuisse. Huic opinioni accessere Origenes in Prologo, Isidorus lib. 6. Etymolog. c. 2. Augusti. Eugubinus in adnotationibus super Genes. c. 1. nec dissentit D. Gregori⁹, qui hac, & aliis opinionibus præmissis verè scri-

bit, satis esse quod credamus, hunc librū scriptū esse ab spiritu sancto. Illud tandē obiter adnotabimus, Iob virum sanctissimū genus duxisse ab Esau, & quintus ab Habraā fuisse. Siquidē Habraā genuit Isaac, Isaac genuit Esau, Esau Raguel, Raguel Zaram. Zaram genuit Iob. quam de ductionē probare conatur Origenes in prologo. Chrysostomus in homil. 2. de patientia Iob, qui eū appellat pronepotē piceti, repudiatq; Esau, idē Chrysostomus sermone in Iob, & Habraam. idem sentit in homil. 80. ad populum. His subscribere videtur D. Augustinus de ciuit. dei lib. 18. ca. 47. qui de Iob scribit, eum ex gēte Idumæa gēducere. Nam & Esau dictus est Edom. Genes. capi. 25. & ab Edom Idumæa terra, auctoribus Iosepho lib. 2. capi. 1. de antiquit. & Augustino lib. 16. de ciuit. Dei capi. 35. atq; iterū Iosepho lib. 5. capi. 3. & deducitur ex capi. 11. 3. Regum. & capi. 34. Esau. ad hæc accedit quod Eusebius lib. 9. de præparat. euang. ca. 4. refert, Aristæan in Iudaica historia existimasse Iob filium fuisse Esau, & habitasse in Idumæa, & Arabie finibus in Auiside terra. Sed & prologus libro Iob adscriptus apud Græcos, & Latinos, etiā tēpore Hieronymi, & ante ipsum cōmuniq; cōsensu receptus rem istā amplius aperit his verbis. Erat autē ipse filius quidē Zare, de Esau filius filii, de matre verò Bosra, ita vt sit quintus ab Habraam. Hæc in eo argumēto, licet Hieronymus super Iob, & in quæstionibus Hebraicis ab hac discesserit snia existimans, Iob non ab Esau, nec ab Habraā, sed à Nachor fratre Habraā, & eius vxore Melcha sorore Saræ, & Hus filio Nachor originem, ac genus duxisse. Nec accedit prologo, aut argumēto, quod libro huic adscribit ex eo, quod apud Hebræos non reperiatur. Eidem deductiōi, ac Genealogiæ accedit Philippus Prefbyter, qui paulò post Hieronymū scripsit super hunc Prophetā: cui⁹ opinionē refert Lud. Viues in. d. c. 47. Sed ipsius prologi auctoritate vt certa, & probatissima vtunt Chrysostomus, Origenes, Augustinus, & præter eos Ambrosius lib. 2. de interpellatiōe: vt tandē non liceat contra stimulū calcitrare. Nam & Eusebius lib. 1. de demonstra. euangelica, Iob quintum ab Habraam fecit.

Thobiaz liber vnus.) Hic liber olim dubie fuit auctoritatis ex eo, quod inter Canonicos apud Hebræos minimè fuerit numeratus: auctore Hieronymo in prologo Galeato in libros Regum. Et in prologo in opera Salomonis. fuit & hic liber omiffus quasi ad Canonē nō pertineret à beato Clemēte in canonibus Apostolorū. c. 84. & à cōcilio Laodiceno, cuius superius meminimus sub Liberio Papa celebrato. Sed & hunc librū omiffere canonicos oēs veteris Testamenti numerantes Origenes, Damascenus, & Ruffinus, quorū paulò antè

lò antè mentionē fecimus. Meliton etiā Sardiensis Episcopus apud Eusebiū lib. 4. ca. 26. & Nicephorum eiusdē libri quarti. eccles. histo. ca. 10. Verūm post conciliū Carthaginense Tertium ecclesia, ecclesiasticiq; scriptores, librū istum canonicū esse minimè dubitarunt: siquidē receptus est inter canonicos à Synodo Tertia Carthaginensi, à Synodo Florentina. atq; item nuper à Tridentino cōcilio. Eundem inter canonicos D. Augustinus retulit lib. 2. de doctri. christ. capi. 8. & Isidorus lib. 6. Etymolog. capi. 2. adducitur eius historia à Clemēte Alexandrino libr. 1. Stromatum. & inter canonicos refertur ab Innocentio primo ad Exuperium Tolosanū Episcopū, vt tandem nihil sit hac de re controuertendū. Contigit autē Thobiaz historia, quod ex eadē apparet, in diebus Salmanasar, & Senacherib Assyriorū Regū, qui regnarūt tēporib⁹ Ezechiaz regis Iudæ. 4. reg. c. 17. & 18. paulò post Romā conditā: ex Eusebio in chronico. Esdra liber vnus.) Quāuis à Clemēte in canonib⁹ Apost. ca. 84. fuerit hic liber omiffus: attamē apud Hebræos olim, & apud Chrianos absq; vlla cōtrouersia, conciliorū, & veterū Theologorū auctoritate in canonē fuit recept⁹: quod Origenes, Eusebius, Damascenus, Meliton, Innocētius primus, Hieronymus, Augustinus, Ruffinus, Isidorus, & alij palām vnanimi consensu testant. Duo verò sunt Esdræ libri apud Hebræos canonici in vnū volumē cōnexi. Priorē scripsit ipse Esdras de reb⁹ gestis prius q̄ ex Babylone in Hierusalē accederet Neemias: posteriorē Neemias scripsit de rebus eodē tēpore gestis, & de ædificatiōe Hierusalē. ab Hebræis hi duo libri in vnum volumē coarctant: apud Græcos, & Latinos in duos libros distinguunt: quod Hierony. adnotauit in Ep̄la ad Paulinū, & in prologo in Esdrā, & in præfatiōe in libros Regū. Dicitur autē & secundus liber Esdræ, quæ cōtinet res gestas sub Esdra, & Neemia. Euerò, quæ in his libris tradunt, cōtingisse apparet, sub Artaxerxe, cui⁹ anno septimo claruit in Babylone Esdras. Neemias verò anno vicesimo eiusdē. quod deducit ex ca. 7. primi Esdræ. & ca. 1. Esdræ secūdi. Quis autē fuerit hic Artaxerxes controuertitur. Nā Ioseph⁹ lib. 11. antiqui. Io. Zonaras in primo Annaliū Tomo. & Caieta. super Esdrā. existimāt, fuisse Xerxem, q̄ fuit filius Darij, & pater Artaxerxis, qui dictus est Lōgimanus. hæc sanè opinionē ratio temporū excludit: cū cōstet ex ca. 2. & 3. atq; vltimo Esdræ secūdi, illū Artaxerxē, cui⁹ tpe fuerūt Esdras, & Neemias, regnasse annis triginta, & deniq; plurib⁹. Xerxes verò ex fide historicorū oim tantū viginti regnauit annis, aut saltē ei⁹ regnū ad trigefimū annū nō accessit. Io. Driedo. lib. 1. de dogmat. eccles. c. 2. parti. 1. & lib. 3. ca. 5. parti. 3. pbare conat, hæc historiā cōtingisse sub Da-

rio Mnemone Magno Artaxerxe post olympiada nonagesimā primā, & annū ab vrbe cōdita tricēsimū, tricēsimū octauū: tūc em regnare cepit Artaxerxes hic Mnemō, cui⁹ vitā Græcè Plutarchus scripsit. huic opinioni accedit, quod auctore Philone, Elias Sacerdos Magnus fuit sub Artaxerxe magno Mnemone: idq; in chronologia fatef Io. Lucid⁹. Cōstat autē ex sacra scriptura, Esdrā, & Neemiā vixisse ad annū vsq; tricēsimū, & vltiores illius Artaxerxis, sub quo sacerdos fuit Elias. Esdræ. 2. c. 3. Nā & Ioseph⁹ Neemiā sub sacerdotio Elias posuit. Verū, quæ Philonis scripta dubia multis vident, ea fortassis rō tēporū verior est, quæ ab Eusebio in chronico tradit. Is etenim hæc Esdræ historiā adscribit Artaxerxi, q̄ Lōgimanus dictus est. idē tradidere Iulij African⁹, & Eusebi⁹ lib. 8. de demōstr. euāg. c. 2. Hierony. i Daniel. c. 9. Beda. & Cōtract⁹ i Chronicis. Io. Lucid⁹ lib. 7. de emēdat. tēpo. c. 3. qua in re illud erit oīno obseruandū, apud Philonem, Metasthenē, ac alios, hæc noīa, Artaxerxes, Darius, Assuer⁹, & alia cōia fuisse regib⁹ Persarū: sicut Romanorū Imperatorib⁹, Cæsar, Babylonis regib⁹, Nabuchodonosor: Aegyptiorū principib⁹, Pharaones. Id ipm, & qnq; ex sacris Bibliis deducit. vt tadē multa hinc possint expedire intelligi, quæ alioq; difficilia ceteri solēt. Hester liber vnus.) Rursus & de hoc libro nulla apud Hebræos, & Chrianos fuit vnq; controuersia: nā & ab oīb⁹ ferè auctorib⁹ ecclesiasticis, & Synodis ecclesie, de qb⁹ paulò antè mētio facta est, & à Clemēte i canonib⁹ Apostolorū. c. 84. i canonē fuit recept⁹: atq; ideo nihil opus est, vt hoc i loco immoremur. Illud tñ erit obseruādū, qd̄ i hoc libro narrat cōtingisse i dieb⁹ Assueri, vt patet Hester ca. 1. q̄ dictus est Magn⁹ Artaxerxes Mnemō, auctorib⁹ Eusebio, Beda, Hermano Cōtracto, Io. Lucido i chronicis, Iornade lib. de regnorū successiōe. & Driedo. de dogma. eccles. lib. 1. c. 2. parti. 1. & lib. 3. c. 5. parti. 3. quorū opinione sequimur, quos Ioseph⁹ lib. 11. antiqui. c. 6. quæ sequi vident Io. Zonaras in. 1. Annali. tomo. & Caiet. in ca. primū Hester. existimet, hūc Assuerū, siue Artaxerxē fuisse Cyrum Xerxis filiū. Nā ex Xenophōte, Plutarcho, Eusebio, & Hermano Cōtracto cōstat, Artaxerxē Cognomēto Mnemona filiū fuisse Darij ex Parfatide, ex qua Dari⁹ habuit duos filios, maiorē qd̄ natu Artaxerxē hūc Mnemona, minorē verò Cyrū noīe. Parfatidis autē fuit filia Artaxerxis, q̄ dict⁹ est Lōgimanus: quæ & præter duos filios, q̄ de regno cōtēderūt, duos alios ex eodē Darij, q̄ Nothus dicebat, cōcepit, & habuit, auctore Plutarcho. Etem ex regib⁹ Persarū primus dictus est Cyr⁹ Cābysis filius, cui⁹ mētio fit. c. 1. Esdræ. itē à Iosepho, Eusebio, atq; August. de ciuit. dei. lib. 18. c. 26. & aliis ethnicis scriptorib⁹, cuius educationē

& institutionem Xenophon Græcè, & eleganter scripsit. Post hunc Græci, & Latini historici **Cyrum** minorè appellat, fratrem huius Artaxerxis cognomento Mnemonis, Darij Nothi, & Parysatis filium: cuius expeditione idem Xenophon, qui sub eo militauit, lingua Græca scribit. Cæterum quod Artaxerxes Longimanus dictus fuerit Cyrus, non constat ex probatissimis auctoribus. Imò Metasthenes tradit, Darium Longimanum, fratrem habuisse nomine Cyrum Artabanum, qui cum eo de regno dimicauerit. Habet & ratio tēporum, quam in hac historia obseruauimus, auctorem Philonem, cuius de tēporibus breuiariū vulgo legitur lib. 14. inter Ioan. Annii Viterbensis cōmentaria, quorū fides à multis improbat eo, quod ferè vetustissimorū auctorū fragmēta, vel ipse Annius confixerit, vel absq; vllō integræ fidei testimonio in publicū emiserit. Nam Ludo. Viues in Augustinū de ciuita. Dei. lib. 18. ca. 1. hos libellos friuolos esse dicit, & incertorū auctorū: quosq; ad stupe faciēdos imperitos lectores Græcia iulerit otiosa, nec esse illorū, quorum titulos præ se ostentant. Faber Stapulensis in Aristotelē lib. 1. Polit. existimat, hunc Berosum, atque Metasthenem, quorū fragmenta Ioan. Annius studio sis tradiderit, scriptores fictitios esse. Idem asseuerat Ioannes Vergara ecclesiæ Toletanæ canonicus, vir omnigena eruditōe Græcè, & Latine insignis in. q. 5. De reparatione tēpli Hierosolymitani. Beatus Item Rhenanus lib. 1. rerū Germanicarum, ubi de Alemanis tractat: sed omnium, inquit, ineptissimus est Annius quidā in Berosum, auctoris fabulosi fabulosior interpret. nam quod rē illi hircū mulget, iuxta Prouerbiū, hic cribrū supponit. Hæc Rhenanus. cui suffragari videtur Gregorius Gyraldus de diis gentiū Syntagmate. 4. scribens, Ioannis Annii scripta doctrinā exoticam, & ferè superstitiosam redolere, esseq; cōmētitiā. Rursus Guilielmus Postellus in lib. de Herurgia, non semel contendit, fragmenta illa, quæ Berosi nomine Ioānes Annius vulgo tradidit, verè illius esse Berosi, cuius veteres auctores maxima cum veneratione meminerunt. Sed hæc satis de fide, & auctoritate Breuiarij, quod Io. Annius Philonis titulo publicum fecit. Judith liber vnus.) Liber hic tanquā à Canone alienus, & extraneus, omissus olim fuit ab Origene, Damasceno, Ruffino, Hieronymo. & Melitone Sardiensi: atq; item à Clemente in canonicis Apostolorum, & à Laodiceno concilio. Hi etenim auctores existimauerunt, librū istum canonicū non esse: cuius tñ testimonio passim veteres Theologivsi fuerunt. quin & Augustinus, Isidorusq; inter canonicos eū connumerat: sed & ab

ecclesia catholica in concilio Carthaginensi Tertio, Florētino item, & Tridentino in canonē iam est receptus: vt tandē hac de re non sit dubitandum. Nam & Hieronymus in prologo testis est, à Nicæna Synodo in numerū sanctarū scripturarum relatū fuisse. Et eū inter canonicos refert Innocentius primus ad Exuperiū Tholosanū Episcopum. Eius verò historiam sub tēporibus, Nabuchodonosor Regis Assyriorum contigisse constat: tamen si ambigū fuerit, quis sit hic Nabuchodonosor, vt ex eo sit certior ratio tēporis: & fanē illud videtur verius, hunc Regē Nabuchodonosor fuisse Cambysem, qui Cyro primo Persarum Regi successit: quiq; dictus est Artaxerxes Assuerus Priscus. Huius opinionis sunt Eusebius, & Beda in chronicis. Philon, & Ioan. Annius quos sequit Driedo. lib. 1. & 3. de dogmatib. Eandē historiam Artaxerxi, qui statim post Cyrum maiorē obtinuit imperiū, adscripsere. Sed & Eusebiū sequit, eandem rationē probat Hermanus Contractus. Idē ferè sentit D. Augusti. lib. de ciuit. Dei. 18. capi. 26. qui cum meminisset Cyri primi Persarū Regis, scribit, per idē tempus etiā illa sunt gesta, quæ cōscripta sunt in libro Iudith, quem in canonē scripturarū Iudæi non recepisse dicunt. Hæc Augustinus. qui lib. 2. de doctri. christ. ca. 8. hunc librū inter canonicos cōnumerat. quod si auctoribus Eusebio, & Græcis historicis Cambyses non regnauit ultra sex, vel octo annos, quibus & Iosephus accedit, quo pacto poterit eidem conuenire historia Iudith. cuius cap. 1. & 2. constat, saltem tredecim annis hūc Nabuchodonosor regnasse: cui difficultati, quāuis Eusebius, & quicūq; chronicon sequunt, non possint cōmodē satisfacere, respondebunt tñ qui Philonem, & Metasthenē fuerint sequuti. Hi etenim asseuerant, Cambysem post Cyrum Maiorem nonnisi viginti regnasse. idē ex Græcis scribit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. qui asserit, eum annis vnde viginti regnum obtinuisse. Eidem Valerius Anselmus tribuit viginti annorū principatū. Hi verò auctores, præter Clementē qui eum Cambysem nominat, qui post Cyrum maiorē regnauit, hoc nomine minimè vtuntur, sed Prisci Assueri. In hoc tñ Regū Persarum Catalogo est necessariò adnotandum, Græcos historicos, Eusebiū item, ac Latinos quosdā potissimum dissentire à Philone, Metasthene, & aliis, quos sequunt Driedo. & Ioā. Lucidus. Apponam hoc in loco libenter vtrāq; chronologiā: quæ & ad intellectu sacre scripturæ, & veterū auctorum plurimū cōducit: nec aliena est hæc obseruatio ab hoc libro, in quo varia cōstituiimus adnotare ad sacra Biblia, ecclesiæ canones, Iurisconsultorum, & Cæsarum responsa interpretanda.

Ex Me-

CYRVS victo, & interfecto Babyloniorum Rege Balthasare, in Persas Assyriorū transtulit imperium, regnauitq; simul cum Dario duobus annis. Solus verò postea duobus, & viginti. Hæc Metasthenes. cui Philo addit, Dariū istū fuisse filium Hystaspis. Huius Cyri mētio fit cap. 1. Eldra. Sed & præter Metasthenem, & Philonem Iosephus lib. 10. ca. 13. tradit, Dariū Astiagis filium annū agentē sexagesimum secūdum cum Cyro cognato suo Babyloniorū principatum eueruisse. eum Hieronymus super Daniele sequitur capit. 5. & 6. ac passim in eisdem Commentariis præsertim capi. 8. quo in loco scribit, hunc Dariū à Græcis dici Cyaxarem fratrem Mandanes, quæ fuit filia Astiagis Medorum Regis, vxor Cambyfis, & Cyri mater. idque constat ex Xenophōte lib. 1. de Pædia Cyri: id est de educatione, aut institutione Cyri. & Iornande in lib. de temporum, ac Regnorum successione. Ex ipsa denique Danielis historia deducitur manifestè, hunc Dariū cum Cyro simul Babyloniam, eiusq; Regem Balthasarem coepisse, & post eum regnasse apud Assyrios: quem admodum obseruari poterit ex cap. 6. 9. 10. & 11. vt mirer interim cur apud Philonem dicatur hic Darius Hystaspis: cum potius dicēdus foret Darius Astiagis. Sic & à Metasthene Cyrus dicitur Patruus Prisci Artaxerxis, qui fuit huius Darij filius: & tamen Cyrus non fuit eius patruus, sed filius Mandanes, quæ fuit soror Darij, atq; ita amita Artaxerxis, si is filius Darij verè fuit.

Priscus Assuerus Artaxerxes Cyro Maiori successit in regno, secundum Philonem. Hic filius fuit Darij primi, cum quo Cyrus regnauerat, obtinuitque regnum, ac regnauit viginti annis, auctore Metasthene, quæ Valerius Anselmus, Ioan. Annius, Driedo, & Ioan. Lucidus sequuntur.

Darius Longimanus filius Prisci Assueri Artaxerxis, cum fratre Cyro Artabano septem mensibus pro imperio dimicauit: quo obtento, & fratre victo illud obtinuit annis septem, & triginta. Metasthenes, Io. Annius, Driedo, & Lucidus. sed & Philo testat, hunc Dariū Longimanū filiū fuisse Prisci Assueri, & cum fratre de imperio certasse.

Darius Nothus Darij Longimani filius annis vnde viginti regnauit post patrē auctoribus Metasthene, Valerio Anselmo, Driedo, & Lucido.

Magnus Artaxerxes Darius Mnemon post Longimanum annis quinquaginta quinq; obtinuit imperium ex eisdem auctoribus.

Artaxerxes Ochus annis sex, & viginti. Metasthenes, & alij.

Artes annis quatuor, nostra ætate inquit vetu-

stissimus auctor Metasthenes.

Darius vltimus Rex sex annis ex eisdem auctoribus, post quæ Magnus Alexander obtinuit imperium. Ex quibus constat, hos Reges imperium obtinuisse centū octuaginta, & vno annis.

Ex Græcis Historicis.

CYRVS maior Cambyfis, & Mandanes, quæ fuit filia Astyagis Medorum Regis filius, auo materno tubuerfo Medorū principatū, & demum Babyloniorū Rege victo Assyriorū imperium in Persas transtulit: regnauitq; annis triginta, auctoribus Eusebio, & Hermano Cōtracto in Chronicis. Iustino lib. 1. & Clemente Alexandrino in primo Stromat. lib. Hūc verò Cyrum fuisse primū Persarū Regē, qui Asiæ monarchiā habuit, tradiderūt præcitati auctores, & Iosephus libro. 11. capit. 1. Xenophon in Pædia Cyri. Hieronymus super Daniele, & Herodotus in primo.

Cambyfes Cyri filius post eum octo annis imperium obtinuit, auctoribus Herodoto, Eusebio, & Hermano Cōtracto. quibus ferè cōsentit Iosephus lib. 11. antiq. capi. 2. Ioan. Zonaras in primo Annali. Tomo. Iornandes, & alij præter Clementem Alexandrinum, qui lib. 1. Stromat. asseuerat, hunc annis vnde viginti regnasse. Hunc verò Cyro patri successisse passim omnes Græci fatentur Iustinus item, & Hieronymus, eumque fuisse Cyri filium scripsere Plato lib. 1. de legibus. & Thucydides lib. primo.

Magi duo fratres post hunc septem mensibus regnarunt, auctoribus Eusebio, & Cōtracto. Horum Iustinus lib. 1. & pleriq; alij meminere, quorum D. Hieronymus super Daniele ca. 11. mentionem fecit scribens, post Cambysem regnasse Smerdem Magum, qui Pantampen filiam Cambyfis duxit vxorē: quo occiso eandem filiā Cambyfis nupsisse Dario, qui statim suscepit imperiū & ex ea genuit filiū, qui dictus est Xerxes ille Magnus. Herodotus verò lib. 7. asseuerat, Xerxi fuisse filium Darij, & Atollæ, quæ fuit filia Cyri Maioris. idem sentit Iustinus lib. primo.

Darius Imperium habuit annis triginta sex, auctoribus Eusebio, Herodoto, & Cōtracto. auctore verò Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. annis quadraginta sex. idem Iornandes scribit. Fuit hic Darius filius Hystaspis, vt idem Herodotus, Clemens, Eusebius, Contractus, & Iustinus lib. 1. Iosephus lib. 11. cap. 3. cōmemorant. idem tradit Ioan. Zonaras. fuisse in quā hunc Dariū filium Hystaspis, & Magis successisse. Frequenter etenim apud auctores Darius hic Hystaspis à patre dicitur. Nam & eo tēpore, quo regnauit, hoc nomen obtinuit, seque ipse ita nominabat: sicuti

constat

constat ex Laertio in Heraclito. Sed & Plato lib. primo. de legibus obseruauit, hunc Darium non fuisse Regis filium.

Xerxes Darij filius annis viginti regnavit, secundum Eusebium, Contractum, Herodotum, Diodorum Siculum lib. II. Iornandē, & alios præter Clementem Alexandrinū, qui viginti sex annis Xerxem regnasse asseuerat. & Ioan. Zonarā, qui eidem tribuit principatū annorum ferè nouem, & viginti. Huius Xerxis meminere Iosephus lib. II. cap. 5. & Iustinus lib. 2. qui tradit, cum fratre Artamene eum de regno cōtrouertisse, ex eo, quòd licet Artamenes foret natu maior, Dario tamē priuato natus fuerat: Xerxes autē postquam Darius regnum habuerat. Eandem historiam refert Herodotus lib. 7. qui filium natu maiorem Artabazanem nominat. atq; hæc fortassis est illa controuersia, quam Metasthenes, & Philon Longimano adscribūt. Hunc Xerxem fuisse Darij filium Plato testatur lib. I. de legib. qui & in Gorgia scribit, hunc Xerxem in Græcose exercitum duxisse, eiusq; patrē Darium in Scythas. Idem in Epitaphio primum Perfarum Monarcham commemorat Cyrum, secūdum Cambysē eius filium, tertium Darium: eosdemq; Perfarum Reges, eodem ordine, & post eos quartum Xerxem lib. I. de legibus repetit. Huius regis meminit & Diuus Hieronymus in Daniele cap. II. qui Danielis locum de hoc Xerxe intellexit, dū illic scriptum est, & ecce tres adhuc Reges stabūt in Perlide, & quartus ditabitur opibus nimis super omnes, & cum inualuerit diuitijs suis concitabit omnes aduersus regnum Græciæ. Est etenim hic, Xerxes ille Græciæ, & totius Europæ terror.

Artabanus Xerxis præfectus eo occiso regnū inuasit. Et id obtinuit septem mensibus. Eusebius, Iustinus lib. 3. & alij.

Artaxerxes septimus Perfarū Rex annis quadraginta regnavit. Eusebius, Hermanus Contractus, Diodorus Siculus lib. II. & Iornandes. aut vno, & quadraginta ex Clemente Alexandrino. Dicitur est Longimanus, fuitq; Xerxis filius. Plutarchus in Artaxerxe. Eiusdem meminere asseuerantes, eum filium fuisse Xerxis Iustinus libro. 3. Diodorus Siculus lib. II. & Iosephus lib. II. capi. 6. qui & illud addit, hunc dictum fuisse Cyrum. quod & Zonarā in primo Annalium tomo scribit. Sed & idem Iosephus lib. I. contra Appionē asseuerat, Artaxerxem Xerxi successisse in Imperio. cuius testimonium referunt Eusebius lib. eccles. histo. 3. ca. 10. & Nicephorus lib. 2. cap. 18.

Xerxes huius nominis Secundus, octauus Perfarum Rex habuit, & obtinuit imperiū duobus mensibus. ex Eusebio in Chronicis, & Iornande.

Sogdianus Nonus Perfarum Rex, nouem mē-

sibus regnat, auctore ipso Eusebio.

Darius Cognomento Nothus decimus Perfarū Rex regnavit annis vnde viginti: quæadmodū Alexandrinus existimat, eum regnasse annis Eusebius, & Contractus opinant. Clemens verò octo. huius regis, & sequentium vsq; ad Magnū Alexandrum meminit Tertullianus in lib. aduersus Iudeos cap. de passione Christi ab eius primo anno deducens Danielis Hebdomadas: vt quod à Daniele scriptum est cap. 9. in primo anno sub Dario filio Assueri ex femine Medorum: de hoc Dario sic auctore Tertulliano intelligendū: quod à diui Hieronymi interpretatiōe omnino est alienum: etenim is hæc verba Danielis intellexit de Dario Medo, qui cum Cyro primo Assyriorum euerit imperium. Sed & de initio adsumendo ad Danielis Hebdomadas præter Hieronymum, & Eusebium lib. 8. de demonstratione Euangelica. cap. 2. legendi sunt Ioan. Zonarā in primo Annalium Tomo. Ioan. Driedo de dogmatib. ecclesi. lib. 3. ca. 5. quarta eius parte. & Ioan. Lucidus lib. 7. de emendat. tempo. capi. 3. Hunc verò Darium Nothum, filiū fuisse Artaxerxis Longimani præter alios & Thucydides fateri videtur lib. 8.

Artaxerxes Cognomento Mnemon Darij, & Parisatidis filius annis quadraginta Perfarū imperium habuit, secūdum Eusebium, Contractū, & Tertullianum in dict. cap. de passione Christi. Iornandem, & alios. At Clemens Alexandrinus eum scribit regnasse annis duobus, & quadraginta. Plutarcho verò auctore, qui eius vitam Græcè scripsit, regnavit annis sexaginta duobus. Sed & eius meminisse videtur Iosephus lib. II. cap. 7.

Artaxerxes Ochus patri successit, sexque, & viginti annis regnavit, auctoribus Eusebio, & Contracto. Tertullianus verò scribit. Deinde Rex Ochus, qui & Cyrus regnavit annis quatuor, & viginti. huius itē meminere Iustinus lib. 10. & Plutarchus in Artaxerxe, fuitque duodecimus Perfarum Rex.

Artes Ochi filius decimus tertius Perfarū Rex regnavit annis quatuor, secundum Eusebium, Iornandem, & Contractū. Clemens Alexandrinus cum Perfidos Regum ordinē, & successione scriberet, post Artaxerxem Mnemona inquit. Artes, vel Ochus tres annos, omisitq; Artaxerxem Ochum, cuius filium Arsem fuisse constat: ex Arriano lib. 2. Tertullianus autē ita scribit. Argus anno vno. tractans de hoc Rege: vnde fortassis legendum Artes anno vno.

Darius Arfani filius decimus quartus Perfarum Rex, & is quidem vltimus regnavit annis sex, auctoribus Eusebio, Iornande, & Contracto. Huius meminere Plutarchus, Arrianus, Q. Curtius, & oēs, qui res Alexandri Magni memoriz tradi-

tradiderūt. Nā & ab ipso Alexandro Darius hic videtur fuisse imperioq; priuatus. Preter hoc & Darij Iosephus meminit lib. II. cap. 7. & 8. de quo Tertullianus scribit. Darius Melas nominatus annis duobus, & viginti. Constat verò iuxta hanc Regum, & temporis rationem Perfarum in Asia imperium ex ducentis ac triginta annis.

Ex his poterit Lector obseruare, maximum esse discrimen inter Græcorum non tantum historicorū, sed & Theologorū Chronologiam, & eā, quæ ex Metasthene, ac Philone à Driedonio, Annio, & Lucido traditur. Verum apud me maxima est Platonis fides, qui nec de re admodum sibi incognita, nec insigniter antiqua, quod paulo antè ex eo retulim⁹, scripsit: vt interim missos faciam eius ætatis auctores: quippe qui tanti æstimationem Platonis testimoniū, vt multorū loco propter eius integritatem illum citare decreuerim: quo fit, satis esse dubiam eam opinionem, quam in connumerandis Perfarum Regibus ex Philone, & Metasthene quidam sequuti fuerunt.

Machabæorum libri duo.) Horum primum Hebraicum legi, secundū verò Græcum testis est Hieronymus in Prologo Galeato. vterq; omittitur à Melitone Sardiensi apud Eusebiū de histo. eccles. lib. 4. ca. 26. & Nicephorū lib. 4. capi. 10. Diuus August. de ciui. Dei. lib. 18. cap. 36. de his libris ita scribit, in quibus sunt & Machabæorū libri, quos nō Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet: propter quorundā martyrum passiones vehemētes, atq; mirabiles, qui anteq̃ Christus venisset in carnem vsq; ad mortē pro lege Dei certauerunt, & mala grauissima, atq; horribilia pertulerunt. Hæc Augustinus. Origenes apud Eusebiū lib. 6. eccles. histo. ca. 25. & Nicephorū lib. 5. ca. 16. cū libros veteris testamēti ex canone Hebræorū numerasset, inquit, præter hos sunt libri Machabæorum: qui apud eos inscribunt Sarbeth, Sabanaiel. Ab ecclesia verò, quis in concilio Laodiceno fuerint hi libri omisi, recepti fuere tres de rebus Machabæorū libri, per Clementē in canonicis Apostolorū. At duo tantum Machabæorū libri, primus scilicet, & secundus, recipiunt inter canonicos in concilio Carthaginēsi tertio, in concilio Florētino, & in generali Synodo Tridentina. & ab Innocentio Papa primo ad Exuperiū Tholosanū Episcopum. Sed & Isidorus lib. 6. Etymolog. c. 2. scribit, eos libros ab ecclesia receptos fuisse. idq; ipse, & Augustinus ante concil. Florentinū, & Tridentinum testati sunt. qua rōne de his duobus libris Machabæorū disputandū non est, reliqui canonici nō sunt cēsendi. Extat & de Machabæis Iosephi liber, cuius meminit Hieronymus aduersus Pelagianos. Eius verò titulus est de imperatrice rōne: in quo graphicè Martyriū Machabæorum

Iosephus describit. Atq; hæc de Machabæorum libris, quos non canonicos, sed ecclesiasticos cēseri, asseuerat Ruffinus in expositione Symboli. In primo conciliorū Tomo apud Gelasium legitur hoc in loco. Machabæorū liber vnus. Sed & de duob⁹ libris ab ecclesia receptis multa tradit Ambrosius Catharinus aduersus Caietanum lib. I.

De ordine Prophetarū ex eodem Gelasio apud Burchardum.

Esaiæ liber vnus. Hieremiæ cum Cinoth: id est Lamentationibus suis liber vnus. Ezechielis liber vnus. Danielis liber vnus. Oseæ liber vnus. Amos liber vnus. Michææ liber vnus. Joel liber vnus. Abdiæ liber vnus. Ionæ liber vnus. Naum liber vnus. Abachuch liber vnus. Sophoniæ liber vnus. Aggæi liber vnus. Zachariæ liber vnus. Malachiæ liber vnus.

Hic ordo Prophetarū eodē modo traditur in primo conciliorū Tomo ex Gelasio. Sed & idem seruatur in concilio Laodiceno, Florentino item, ac Tridentino. In canonicis Apostolorum, & in concilio Carthaginēsi, apud Origenem, & Melitonem, ac deniq; apud Ruffinū in expositione Symboli tantum recipitur duodecim Prophetarū scriptura tacitis eorum nominibus, expressim tamē nominatis quatuor maioribus prophetis: Esaiā, Hieremiā, Ezechiele, & Daniele.

Hieremiæ cum Cinoth, id est Lamentationibus suis liber vnus.) Ab Origene liber hic ita inter Canonicos numerat. Hieremias cū threnis, & epistola. meminit & Cinoth in prologo Galeato Hieronymus subindicans & eum librum ab Hebræis inter canonicos cēseri.

Danielis liber vnus.) De historia Susannæ, de Hymno triū puerorū. De historia Draconis Belis, olim fuit equidē cōtrouersia, an haberent parem auctoritatē cum reliquo volumine Danielis: cum & Hieronymus in Præfatione scribat, hæc tria nō haberi apud Hebræos, & de Susannæ historia Origenes respondēs Africano, qui ad eum scripserat, eā esse adulterinā, & à Daniele reiciendam, ostēdit non illegitimā, sed germanā potius esse scripturam, quæ plurimum attulerat vtilitatis, auctoribus Eusebio lib. 6. cap. 31. de eccles. histor. Nicephoro lib. quinto. cap. 21. Suida in dictione. Africanus. Eandem Susannæ Historiam recepit, & recipendam esse cēset Cyrillus in lib. I. in Leuiticū. Verum de Hymno trium puerorū in concilio Toletano. 4. cap. 13. dicitur, eū in tota ecclesia celebrari. Deniq; de his tribus, quis olim nō fue-

rint in Canone, tñ ppter auctoritatē septuaginta interpretū, & Sanctorū, Doctorūq; virorū, qui post Christū statim ab initio nascentis ecclesie vñ fuerē testimonio ex huiusmodi scripturis, affueverandū est, eas ecclesiā recepisse, vt publicē legantur, non tñ vt parem habeant auctoritatem ad demonstrāda ea, quæ sunt fidei, cū his libris, qui canonici dicuntur: quæadmodū Ioā. Driedo censet lib.1. de dogmatib. eccles. parte vltima.

Baruch liber: quia non legitur apud Hebræos, teste Hieronymo in præfatione in Hieremiā, ab Origene eodem Hieronymo, Rufino, Melitone Sardiensi, Augustino, & aliis omīssus est: nec palam ecclesia eum recepit vsq; ad Synodū Florentinam, quæ, & post eam Tridentina scripturam hanc receperunt. Atq; ideo non est controuertēdum, an Canonica sit: cum ecclesia Catholica illam in Canonem receperit. Fuit autem Baruch Hieremie notarius, vt idem Hieronymus scribit. ex cap. 32. Hieremie.

Ordo librorum Noui testamēti, quos vniuersalis ecclesia obseruat: ex Gelasio apud Burchardum.

Evangeliarum libri quatuor: secundum Matthæum liber vnus. Secundum Marcum liber vnus. Secundum Lucam liber vnus. Secundum Ioannem liber vnus. Actus apostolorum. Epistolę Pauli, numero quatuordecim. ad Romanos epistola vna. ad Corinthios epistolę duę. ad Galatas epistola vna. ad Ephesios epistola vna. ad Philippēses epistola vna. ad Colossenses epistola vna. ad Theffalonicēses epistola vna. ad Timotheū epistolę duę. ad Titum epistolę duę. ad Philemonem epistola vna. ad Hebræos epistola vna. Apocalypsis Ioannis liber vnus. Petri Apostoli epistolę duę. Iacobi Apostoli epistolę vna. Ioannis Apostoli epistolę tres. Iudæ Zelotis Apostoli epistola vna.

Hæc item litera extat ex Gelasio in primo cōciliorū Tomo. Hi verò libri oēs recepti sunt & in cōcilio Carthaginēsi Tertio, in Florētino, & dein de in Tridētino. Sed & olim à Clemente in Canonibus Apostolorū in canonem recepti fuere oēs præter Apocalypsim. quā Clemēs omīssit. Cōciliū vero Laodicenū Ioānis itē Apocalypsim omittit: recipit tñ act⁹ Apforū: qđ paulo post tractabim⁹. Secundum Marcum liber vnus.) Hoc euangeliū Marcū scripsisse dicit̄ Petro, testis est O-

rigenes apud Eusebiū lib. 6. eccles. hist. c. 25. & Nicephorū lib. 5. ca. 16. idē Eusebius hoc asserit lib. 2. c. 14. & lib. 3. c. vlt. & lib. 6. c. 13. & lib. 5. c. 8. idē lib. 3. De demōstratione euāgelica. ca. 5. Rursus Nicephorus lib. 2. ca. 45. & ca. 15. idē ex Clemēte Alexandrino lib. 4. c. 33. Nam & Petrus in ep̄la Marcum filium vocat. Salutat vos, inquit, in Babylone electa, aut ecclesia, quæ in Babylone est, & Marcus filius meus. Sed & Hieronymus Marcū Petri interpretem appellat in libro de scripto. ecclesiast. & quanuis teste Hieronymo in ep̄la ad Edibiam q. 3. olim à quibusdā non fuerit receptū vltimum caput huius euāgelij, ecclesia tñ illud, sicut & alia vt canonicū recepit: nec est hac de re dubitandū, siqdē ab scriptorib⁹ ecclesiasticis Latinis, & Gręcis inter canonicas scripturas cōnumerat. Quod aduersus Caietanū lib. 1. tradit Ambr. Catharin⁹. Secundum Lucam liber vnus.) Scribit Eusebius lib. 3. c. 24. eccles. histo. Lucam hoc Euāgelij scripsisse adiutū colloquio, conuictū, & familiari cōsuetudine Pauli, cæterorūq; Apostolorū. idem tradit Nicephor⁹ lib. 2. c. 45. sed & Origenes paulo antē citat⁹ apud eosdē asseuerat, hoc euāgelij à Paulo laudatū fuisse, idq; Paulū gentibus scribi curauisse: vt tandē verē idem Nicephorus scripserit, in. d. ca. 45. Lucam euangeliū iussu Pauli cōposuisse. Sed & Pauli ministrū Lucam appellat Ireneus apud Eusebium lib. 5. eccles. hist. cap. 8.

Secundum Ioannem liber vnus.) Hoc euāgelij Ioānes Apostol⁹ scripsit ea ex causa, quòd publicatis triū Euangelistarū libris, quos, & ipse Ioannes recipiendos esse cēsuit, fidē illis veritatis attestatus: desiderari tñ in eis quædā dixit, quæ Saluator noster initio prædicatiōis gessisset. Etenim tres illi restantū modo Christi à vinculis Ioānis exorssi multa omiserunt, quæ Ioānis vincula præcesserūt: quæ tñ in euangeliū suū Ioannes retulit: secundū Eusebiū lib. 3. eccles. hist. c. 24. & Nicephorū lib. 2. ca. 45. Et præterea quia Ioānes animaduertisset, quòd ab aliis in euāgelij corpora lia satis essent exposita, diuino spiritu vehementius agitat⁹ spiritualia, & quæ Theologiæ, atq; diuinitatis ppria sunt, accuratē protulit, & suum euangeliū cōposuit. Quod ex Clemēte Alexandrino adnotarūt Nicephorus lib. 4. c. 33. & Eusebius lib. 6. ca. 13. idem ipse scripserat lib. 3. c. 24. Deniq; hoc euangeliū scriptū fuit ad euertendas Ebionitarum, & Cerinthiorum hæreses: quarum passim veteres Theologi meminere. idq; Hieronymus tradit in ipsius Ioannis vita. cōmemorat Nicephorus lib. 10. hist. eccles. capi. 33. tempore Iuliani Imperatoris in specu quodam sub templi Hierosolymitani fundamentis librum Euangelijs secundū Ioannem inuērum fuisse. Cæterum de historia

storia mulieris adulteræ, quę cap. 8. Ioannis traditur, dubitarunt olim quidā, auctore Hieronymo dialog. 2. aduersus Pelagianos, ex eo quòd in plerisq; exemplaribus Græcis ea non cōtineretur. Ecclesia tamen caput hoc Ioannis, & historiā istam pari auctoritate, vt & alia ipsius Euāgelij capita recepit. Nam & Ambrosi⁹ in epistola ad Studiū, semper in ecclesia decantatam fuisse testat. Quo fit, vt audacter nimis Caietan⁹ asseuerauerit nō esse authenticam primam partem capituli octauī apud Ioannē, nec eiusdem auctoritatis, cuius & reliquum euangeliū.

Ad Hebræos Epistola vna.) Hanc epistolam canonicā esse, & ab eodem Apostolo Paulo scriptam fuisse, cōstat testimonio ecclesiæ, & summorum Pontificum. Hoc etenim titulo, & nomine inter Canonicos libros adnumeratur in canonibus Apostolorū: in cōciliis Laodiceno, Carthaginēsi Tertio, Florentino, & Tridentino. ab Innocentio Papa Primo, ad Exuperiū Tolosanū Episcopū. à Gelasio primo, cuius respōsum interpretatur. & Gregor. Nazanzeno in eo carmine, quod de libris sacris scripsit. Eandem epistolam à Paulo scriptā fuisse, & à Luca ex Hebræo in Græcam linguā translata: testis est, Clemēs Alexandrinus apud Eusebiū lib. 6. histo. eccles. c. 14. & Nicephorū lib. 4. cap. 33. Origenes item, quāuis de autore primū dubitauerit, fatef tñ, eius epistolę sentētiās Pauli Apostoli esse: & meritò: non equidē frustra, nec temerē veteres eā Paulo adscripsisse. Et subdit vel à Clemente primo Pōtifice, vel à Luca ex Pauli Apostoli dictis eā editam, ac trāscriptā esse: sicuti ex eodē Origene referunt Eusebius lib. 6. eccles. histo. cap. 25. & Nicephorus lib. 5. ca. 16. idē verò Eusebius lib. 3. cap. 37. & Nicephorus lib. 2. ca. vlt. ex testimonio Clementis Papæ primi hanc ad Hebræos epistolā Pauli Apostoli esse cēsent. Idem censura Parisiensis ex Damasceno, Athanasio, Chrysostomo, Theophylacto, & Isidoro probat: quemadmodū traditur à Claudio Guillando super eandē epistolā. Et ab Ambrosio Catharino lib. 1. cōtra Caietanū. Nec ipse video, quā rōne absq; temerariæ, & suspectæ opinionis labe post tot Cōcilia, tot Theologorū Decreta, & sentētiās dubitare quis possit, an hæc epistola Canonica sit, & an eius auctōr fuerit Diuus Paulus: vt dubitat Caieta. scribens, nō posse ex huius epistolę auctoritate diffiniri, si quod dubiū in fide Catholica emerferit: quod temerariū est, licet olim dubitauerit Hieronymus, & Caius quidā negauerit, eā esse Pauli: vti cōmemorat Nicephorus lib. 4. cap. 34. post Eusebiū lib. 6. cap. 21. quo teste lib. 3. cap. 3. & alij olim dubitarunt de huius epistolę auctore.

Apocalypsis Ioannis liber vnus.) Rursus, & hunc librū esse Canonicū, & ab Apostolo Ioanne scriptū, non est nunc dubitandū: siquidē ab ecclesia, hæc cōtrouersia diffinita est in cōcilio Carthaginēsi Tertio, Florentino, item & Tridentino, à Gelasio, & Innocētio summis Pontificib⁹, vt impiū sit hac de re dubitare. Nam & in cōcilio Toletano Quarto cap. 16. excōicationis pœna indicitur ei, qui hunc librū, eiusq; auctoritatē nō receperit: præmittiturq; ibidem præscriptū esse à multis conciliis, & summorū Pontificū decretis librum istum Ioānis esse, Apostoli: & quāuis olim fuerit hac de re à quibusdā dubitatum: nempe à Dionysio Alexandrino Episcopo, auctoribus Eusebio eccles. hist. lib. 7. c. 25. & Nicephoro lib. 6. c. 22. & seq. tamē idē Eusebius lib. 6. c. 25. & Nicephorus lib. 5. cap. 16. ex Origenis testimonio, & ex Ireneo Eusebius lib. 3. c. 18. & Nicephorus lib. 3. ca. 9. ex Iustino Martyre in dialogo cū Tryphone Iudæo, Eusebius lib. 4. c. 18. & Nicephorus lib. 3. hūc librū esse Ioānis Apostoli cōstater asseuerant. idē scripserat Eusebius lib. 3. c. 24. tamen si meminerit cōtrouersia, quæ tūc tractabatur de eiusdē libri auctore, & auctoritate. Rufinus itē in expositione Symboli. Isidorus, & plerique alij cōem ecclesiæ diffinitionē, ac traditionē sequuti librū istū inter Canonicos adnumerant. & Hieronymus de scripto. eccles. tradit, Ioannē Apostolū sub Domitiani persequutione in insulā Pathmum relegatum Apocalypsim scripsisse. idem tradidit Eusebi⁹ in Chronicis, & lib. 3. eccles. histo. c. 18. & Nicephorus c. 9. vt mirū nō sit, Clementē Papam huius libri in Canonibus Apostolorum nō meminisse: quum & is eo tēpore summū Pontificatū Romę obtineret: & fortassis nullā eius habuerit cognitionē. Obijt em̄ Clemēs eo tēpore, quo Traianus Cæsar imperare cœpit. meminit tñ Clemēs euangelijs Ioānis, quod is Ephesi multò antē Apocalypsim scripserat. Conciliū autē Laodicenū etiam omisit Apocalypsim: sed nō est modò de ea re disputandū: cum sit satis librū istū, & olim, & hodie ab ecclesia inter Canonicos receptū fuisse. Petri Apostoli epistolę duę.) De priori nulla vnq; fuit cōtrouersia: de posteriori verò anceps apud veteres fuit opinio, secundū Eusebiū lib. 3. cap. 3. & cap. 25. & Nicephorū lib. 2. cap. vlt. & Hierony. de scripto. eccles. Origenes etiā, qui quidē auctores nihilominus eam Canonicā esse, & à Petro scriptā existimarūt. idq; modò dubiū nō est, nec de ea re iure potuit olim dubitari. Nam & à Clemēte Papa primo, ab Innocētio, Gelasio, à cōcilio Laodiceno, Carthaginēsi, ac Tridētino, Petri Ep̄lę duę ei⁹ esse, & canonicæ censent. idē Isidor⁹, August. Rufinus, alijq; veteres Theologi fatent̄. Iacob⁹

Jacobi Apostoli Epistola vna.) Rursus & de hac non est dubitandum: ab eisdem etenim Pontificibus, Conciliis, & auctoribus inter Canonicas titulo Jacobi numeratur: licet olim fuerit controuersum: testibus Eusebio, Nicephoro, & Hieronymo.

Ioannis Apostoli Epistolae tres.) Hæ tres Ioannis Apostoli Epistolæ à Clemēte Primo, Innocentio, Gelasio, & conciliis omnibus, & Theologis, quorum paulatim meminimus, in Canonem receptæ fuere: licet de Secūda, & Tertia fuerit olim controuersia auctoribus Eusebio libr. 3. capi. 24. & 25. Nicephoro, & aliis modo citatis, ac Hieronymo in libr. de scriptori. eccles. qui hac de re ex auctoritate Papiæ dubitauit.

Iudæ Apostoli Epistola vna.) Hæc & in Canonem ab initio ecclesiæ à Clemente, & aliis, vt & reliquæ, recepta fuit: etiam si de ea fuerit dubitatum: uti Eusebius, Nicephorus, & Hieronymus testantur. Verum de Epistolis Canonicis, & Apocalypsi Nicephorus in dict. capit. vlti. inquit. Sed enim libri hi, tametsi cōtrouersi ab antiquis sint habiti, postea tamen in omnibus, quæ sub cœlo sunt ecclesiis, auctoritatem sacrosanctam, & irrefragabilem obtinuerunt, & tanquam principia, & elementa pietatis nostræ sempiterna permanerunt. Hæc Nicephorus: de Apocalypsi, & de duabus Ioannis Epistolis adiiciens, memor alterius Ioannis, qui post Apostolum Ephesinæ ecclesiæ præfuit: eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesinorum Secundam, & Tertiam Epistolam, & Apocalypsim insuper nonnulli esse somniarunt.

Ex Gelasio.

POST propheticas, & Euangelicas, atque Apostolicas scripturas, quibus ecclesia Catholica per gratiā Dei fundata est, etiam illud intimādum putauimus, quod quanuis vniuersæ per orbem diffusæ Catholicæ ecclesiæ vnus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana, & Apostolica ecclesia nullis Synodicis constitutis cæteris ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce domini saluatoris nostri Primatum obtinuit. Tu es Petrus, inquit, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauēs regni cœlorum. Et quæcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo. Cui data est etiam

societas Beatissimi Pauli Apostoli vasis electionis, qui non diuerso, sicut hæretici garrunt, sed vno tempore, vno eodemq; die, gloriosa morte cum Petro in vrbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, & pariter sapradictam sanctam Romanam ecclesiā Christo domino consecrarunt, hancque omnibus vrbibus in vniuerso mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Est ergo Prima Petri Apostoli sedes Romana ecclesia non habens maculam, nec rugam, nec aliquid huiusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo, & Euangelista consecrata est, ipseque à Petro Apostolo in Aegyptum directus verbum veritatis prædicauit, & gloriosum consummauit martyrium. Tertia verò Sedes apud Antiochiam eiusdem Beatissimi Petri nomine habetur honorabilis eo, quod illic priusquam Romam venisset, habitauit, & illic primum nomen Christianorum nouellæ gentis exortum est.

Quibus ecclesia Catholica fundata est.) Id est quibus scripturis, quas semel catholica ecclesia diuinas, & Canonicas esse declarauit, denunciat, ac diffiniuit per spiritus Sancti gratiam, eadem ecclesia vitur ad probandum probatione irrefragabili ea, quæ ad fidem, ac religionem Christianam attinent, & ad euertenda, quæ hæretici quotidie aduersus Catholicam vniōem, eiusque Canones, ac Decreta comminiscuntur: sicuti explicuimus in huius capituli initio. Hac etenim ratione diuinæ scripturæ propter irrefragabilem, ac sacrosanctam auctoritatem principia, atque elementa pietatis, ac religionis nostræ dici iure optimo poterūt, ac dicuntur à Nicephoro Græco ecclesiasticæ historiæ auctore libr. 2. capite vltimo.

Vnus thalamus Christi sit.) Ecclesia igitur Catholica dicitur, id est vniuersalis: quod pro tendat palmitem suos in quælibet loca, & tempora, continuata sub vno duce inuisibili Deo, in vni tate fidei, & religionis: quæ quidem societas in orbem semper fuit, & erit vsq; in consummationem seculi. Matth. capi. 14. prædicabitur euangelium regni in

gni in vniuerso orbe in testimoniū omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. idem probatur Lucæ cap. 24. & Actor. cap. 1. erit enim, & fuit Catholicæ, & vniuersalis ecclesiæ per totum orbem, omnesque gentes diffusæ vnus thalamus Christi. Vna inquam fides, vnū baptisma, vnus Deus, vnum caput Christus. Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensura vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate: teste Paulo ad Ephes. cap. 4. Deinde manifestum est, & veteris, & noui testamenti vnam, eandemque ecclesiam esse fundatam super fundamentum prophetarum, & Apostolorū, hoc est Christum, qui vtriusque testamenti, & vtriusque populi fundamentum est, & lapis ille angularis, quo vterque populus connectitur: iuxta Psalmistam. Psal. 117. Cæterum vbi Christus de audiēda ecclesia præcipit, vel patres post Apostolos de auctoritate ecclesiæ disserunt, ecclesia consideranda est, vt complectatur omnes, qui habent communionem fidei, doctrinæ, & aliorum, quæ his adherēt ex vniōne per fidē, per quam omnes fideles sunt grex sub vno pastore: vt sit iuxta hunc sensum ecclesia populus in vnam professionem fidei coherens, saltem secundum vniōnem professionis, & visibilem quandam Christianæ fidei formam: in quo coetu & bonos, & malos dicimus esse permixtos, qui & si non sint colligati omnes vni tate spiritus, & vinculo charitatis, colligati tamen sunt secundum vniōnem vnius signaculi fidei, & corporaliter coniuncti secundum visibilia pietatis sacramenta. Hanc etenim ecclesiam, quæ audienda est, & cuius auctoritas sequenda, nobis oportet esse cognoscibilem, atque adeo visibilem. Hæc deniq; est illa ecclesia, quæ apud Matthæum capit. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: & apud eundem decem virginibus cap. 25. e quibus quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Sunt ergo mali in ecclesia Dei non secus, quam palea in frumēto ex Augustino in lib. de baptismo. cap. est vni tas. de consecrat. distin. 4. eodem Augustino de fide ad Petrum. capit. 43. repetiturque idem auctor hanc sententiam, quam de ecclesia adscripsimus sæpè aduersus Donatistas. & in lib. de vera relig. cap. 6. & præcipue in libr. vno. contra epistolam Petilianæ de ecclesiæ vni tate. Synodus etiam Constantiensis aduersus Ioannis Hus errores, Sessio ne. 15. diffiniuit, bonos, & malos, peccatores, ac iustos ad ecclesiam, eiusque vniōnem, quæ fide constat, pertinere: sed & Synodus Tridentina, sessio ne. 6. cap. 15. & can. 28. contra Lutheranorum hæ-

refes, pronunciauit, per peccatum mortale fidem non amitti, eamque tunc, quāuis mortua sit, nec viuā dici possit, veram tamen esse fidem, quæ sufficiat, vt quis dici verè possit Christianus. qua de re ex Iuniorib; tractauere Alfonso Castro libr. de hæresibus. verb. ecclesia. Dominic. Soto lib. 2. De natura, & gratia. capi. 7. & 8. præter hos concilium Colonienſe in expositione Symboli. Primatum obtinuit.) Probat Gelasius Petri, & Romanorum pontificum, qui ei succedūt, primatū ex diuina institutione vim obtinuisse: non equidem humanis constitutionibus: id verò deducit ex verbis Christi Iesu apud Matthæ. capit. 16. idem Nicæna sacrosancta Synodus in præfatione asseuerat. Quæ quidem assertio Catholica est, multisque aduersus hæreticos testimoniis sacra, ac diuinæ scripturæ, conciliorum, veterumque Theologorum auctoritate stabilitur, ac defenditur à Ioanne Rosenſe contra Lutherum articulo. 25. Ioanne Ecchio in eo libro, quem de primatu Petri diligentissimè scripsit. ab Alfonso de Castro in lib. de hæresibus. dictione. Papa. à Remūdo Rufo in defensione contra Carolum Molinæ. Extat hac de re diffinitio Constantiensis concilij, Sessio. 8. & concilij Florentini sub Eugenio quarto: vt tandem hæreticum sit contrarium asseuerare. Anacletus Pontifex Romanus, qui post Linum Petro successit in epistola. 3. ad omnes Episcopos. eandem assertionem tradit, apud Gratianum. 22. distin. quam hoc in loco exponit Gelasius. Eusebius libr. eccles. histo. 2. capi. 14. Petrum appellat τῶν ἀποστόλων ἀρχηγῶν, id est omnium Apostolorum principem. Nicephorus libro. 2. capit. 14. scribit, Petrum τὰ πρωτοκίβητα πάντων τῶν ἀποστόλων ἰσχυρίσθαι θεοῦ. id est, primas inter Apostolos consequutum: vt interpretatur Ioannes Langius, aut, quod parum differt. Petrum in omnes Apostolos primatum à Deo habentē. τὰ πρωτοκίβητα. Latine quidem rectè primatum dicere possumus: quemadmodum & primas, aut secundas dicimus aliquem obtinere subintelligentes partes. Plinius libro. 13. capi. 12. inquit. Primatum mutauit Cæsar. Marcus Varro libr. primo. de re rustica. capi. 7. alij dant primatum bonis pratis. quibus in locis, & aliis, quæ missa facio, primatus apud Latinos dicitur Primi, summique loci auctoritas. Græcè itidem primatus πρῶτος plurali numero dicitur. Nam apud Demosthenem in oratione pro Phormione. πρῶτος dicitur legatum, quod pater maximo, aut maiori filio dedit. Et in oratione in Boetum pro iure præcipuo maioris filij idem Demosthenes accepit. apud Suidam λαμβάνει βασιλείαν κατὰ πρῶτον est equidem regnum adsequi iure primogenij, & maiora

tus. Est denique *πρωτεύων* ius praelationis, quod ratione maioris ætatis, aut senectutis, primi, aut summi loci alicui defertur. Plutarchus in eo libro, quem scripsit, vtrum seni sit gerenda respublica: de lationem honoris, quæ ratione temporis, aut ætatis, vel ab ipso tempore datur, appellari dixit *πρωτεύων* à multis, sed proprius ac verus dicitur *πρωτεύων* in canonibus verò, vt dixi, plurali numero adsumitur hæc dicitio, vt significet praelationem, prærogatiuam, aut priuilegia, quæ iure summi, primi quæ loci, vel in prouincijs, vel in toto orbe ecclesiasticis principibus conceduntur, aut diuinitus esse cõcessa probatur à summis Pontificibus, vel Synodis vniuersalibus. in concilio Nicæno ca. 6. Græcè τὰ πρωτεύοντα. ecclesiæ Antiochenæ, & aliarum, quæ in prouincijs primum locum obtinēt, dicuntur, quæ apud Gratianum. 65. dist. cap. mos antiquus. priuilegia Latine appellatur. Quod parum refert, modò priuilegia illa intelligas, quæ ad praelationem primatus pertinent. Nam de his canon agit: atq; ideo Remundus Rufus verè existimat, potuisse commodè ex Græco canone verti primatum. Sed & idem Rufus admonet legendum esse apud Gratianum. Mos antiquus perduret. imperandi modo: quum ex Græco codice concilium iubeat, consuetudines antiquas valere, vim suam, & robur habere: nec tantum mores narret, sed etiam prober. ita enim scriptum est. τὰ ἀρχαία ἔθνη ὑπαρξίση. id est antiquæ cõsuetudines perdurent. Concilium etiam Constantinopolitanum cap. 3. censuit, post Romanam ecclesiam Constantinopolitanam τὰ πρωτεύοντα τῆς τῆς, id est praelationem honoris, habere, aut primatum. Græca etenim dictione de primatu Constantinopolitanæ ecclesiæ tractantes etiam vsi fuere Sozomenes lib. 7. ecclesiast. histo. cap. 9. & Nicephorus lib. 12. cap. 13. & Socrates lib. 5. cap. 8. Etenim sicuti diuinitus Romana ecclesia, eiusque Pontifex in toto orbe primatum obtinet: ita & cõcessione ipsius, vel conciliorum canonibus, aliquot episcopi, aut Pontifices in prouincijs primatum in alios Episcopos obtinuerunt: vt tandem similitudo Primatum, Patriarcharum, aut Archiepiscoporum cum Romano pontifice in hoc tantum detur, quod quemadmodum in omnes totius orbis Episcopos summus ecclesiæ Romanæ præful primatum à Deo obtinuit, vt Petri successor, ita & primates in prouincijs erga Episcopos alios ius praelationis obtineant. Non est tamen concedenda similitudo in radice. & auctoritate huius praelationis, nec in ipsius maiestate, aut extensione: siquidem primatus Papæ competit ex diuina institutione, & in totum Christianum orbem protenditur, ac vires habet: Primatus verò aliorum Ponti-

ficum iure humano. & in prouinciæ tantum Episcopos, aut regionis praelatos conceditur: ex quo poterit lector expendere veram interpretationem Nicæni concilij in dict. capi. Mos antiquus.

Sed vno tempore, vno eodemque die.) Vltimo Neronis anno ipse Cæsar primam in Christianos persecutionem molitur, in qua Romæ eius iussu Petrus, & Paulus, ille cruci affixus pedibus in sublime eleuatis, & capite in terram verso, hic gladio mortem martyrio subierunt: teste Eusebio in chronicis, cui & Hermanus Contractus, Platina, & alij accessere. Sed hos ecclesiæ principes eodem tempore martyrio fuisse perfunctos ex testimonio Dionysij Corinthiorum episcopi probat Eusebius lib. 2. histor. eccles. cap. penulti. & post eum Nicephorus lib. 2. cap. 37. qui cap. præcedenti. scripserat, hoc illustre martyrium eodem tempore, eodemque die contigisse. Id ipsum Eusebius, & Platina sentire videntur. Sed & præter Gelasium, & Nicænam Synodum in præfatione Diuisi Hieronymus de scriptoribus eccles. commemorat, Paulum decimo quarto Neronis anno, eodem die, quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatum fuisse, anno post passionem Domini tricesimo septimo. Ex quibus deducitur, Petrum, & Paulum occisos, & martyrio coronatos fuisse Anno à natiuitate Domini septuagesimo. Quod Eusebius, Contractus, & alij fatentur. Sed & Ioannes Zonaras in Nerone tradit, quosdam existimasse, hoc martyrium eodem tempore contigisse: alios verò eodem die, sed anno diuerso. De die verò huius Martyrij præclarissimi præstat nobis irrefragabile testimonium ecclesiastica traditio, quæ probat, id contigisse Romæ Tertio Calendas Iulias: id est vicefanona die Iunij. Nam & ecclesia Catholica hoc die horum Apostolorum commemorat martyrium. Extat hac de re inter alia, quæ de rebus ecclesiasticis tractantur, Græcæ linguæ fragmentum quoddam, vbi Apostolorum Petri, & Pauli mors adscribitur diei quintæ Panemi mensis, quæ & illic apud Romanos dicitur esse Tertio Calendas Iulias: annus verò numeratur tricesimus sextus à Iesu redemptoris nostri passione. Mensis tamen Panemus apud Macedonas idem est qui apud Romanos Iulius, auctore Suida. cui suffragantur Eusebius lib. 8. eccles. histo. Euagrius lib. quarto. capi. primo. Nicephorus lib. 17. capi. primo. & Anselmus lib. secundo. de imagine mundi cap. 6. Vt tandem hac ratione obseruata quinta dies Panemi mensis esset quinta dies Iulij, non vicefanona Iunij. Verum illud est adnotandum, menses, quibus Macedones, Græci, & alij vtuntur, non omnino ad exactam rationem cum no-

stris

stris conuenire: imò & apud ipsos Græcos variè considerari, & adsumi. Et ideo reprehensione non carèt qui mensem mensi comparare conati sunt: quasi ad scrupulum inter se respondeant. Nec mirum erit, in ea commemoratione huius martyrij, quam ex Græcis fragmentis obseruauimus, Panemum mensem incipere à vicelima quinta die mensis, qui apud nos dicitur Iunius: esseque eius quintam diem nostri Iunij vicefanonam. Comparatur verò tunc Panemus mensis Iulio, quia eius maxima pars ei conuenit, & iuxta dierum maiorem numerum respondere videatur. Sed & apud Demosthenem in oratione de corona ex epistola Philippi regis Macedonum cõstat, à Corinthiis Panemum mensem dici eum, qui à Macedonibus Lous, ab Atheniënsibus Boedromion dicitur, qui dubio procul apud Romanos est Augustus. Rursus Plutarchus in Camillo scribit, à Boeotiis Panemum mensem dici Iulium. Idemque Plutarchus in Aristide, nisi codex fallit, satis probat, apud eosdem Boeotios Panemum mensem adhuc septem, vel octo dies adsumere ex eo mense, qui ab Atheniënsibus Boedromion, à Romanis Augustus dicitur: siquidem vicefanam septimam diem Panemi mensis apud Boeotios, quartæ diei mensis Augusti, & Boedromionis apud Athenienses comparat. Tamen si Latinus Plutarchi interpret minus exactè rationem istam ex Græco codice deduxerit. Hinc denique vera interpretatio constat canonis vicefimi ex concilio Antiocheno apud Gratianum. 18. dist. capit. propter. & Iuonem Carnotens. libr. quarto. Burchardum libr. primo. capit. 44. ex vulgari etenim lectione quæ extat in Gratiano, & in concilio ex secunda editione deducitur, diem, qui nobis est idibus Octobris: id est decimus quintus, esse apud Macedonas decimum mensis Hyperberetæi: quod Andreas Alciatus nullo adducto testimonio ad discrimen istud adnotauit lib. primo. parerg. capit. 48. In ipso verò concilio ex prima editione, & apud Burchardum dies decima quinta mensis Hyperberetæi dicitur illa, quæ apud nos est, idibus Octobris: atque ita conuenit omnino Octobri mensi, Hyperberetæus Macedonum mensis apud Suidam. Ex quo in dict. canonem. & capit. propter. vera lectio restituenda est, vbi mensis hic falsò dicitur Hyperbericus: vt & apud Anselmum eodem ferme errore Hyperboreus. Burchardi verò liber veræ lectionis vestigium habet. Sed & Iosephus lib. 3. de antiquit. capit. 10. mensis Hyperberetæi apud Macedones meminit scribens, eum conuenire septimo Hebræorum mensi.

Secunda autem sedes apud Alexandriam.)

Egesippus inter scriptores ecclesiasticos vetustissimus, vicinusque Apostolorum ætati, teste Hieronymo, quiq; floruit sub Pio Antonino, auctoribus Eusebio libr. quarto. eccles. histo. capit. 11. & Nicephoro lib. eodem capit. 7. quatuor orbis præcipuas ciuitates connumerans libro. 3. de excidio Hierosoly. capit. quinto. scribit, primum locum obtinuisse Romam, secundum Alexandriam, Tertium Constantinopolim, Quartum Antiochiã. Quæ tamē, vt illic adiicitur, olim tertium locum obtinuerat, priusquam Constantinopolis ciuitas Byzantium creuisset. Hæc apud Egesippum ex translatione Diui Ambrosij, quæ ab ipso Latino interprete partim addita fuisse vel ex eo existimauerim, quod ætate Egesippi Byzantium non dum tanti nominis fuerit, nec Constantinopolis diceretur. Atque ideo ex Egesippo illud erit obseruandum, Primum locum Romam, Secundum Alexandriam, Tertium Antiochiam tunc obtinuisse: qua in re cum Gelasio conuenit Egesippus. Quod verò de Constantinopoli scribitur, Diuo Ambrosio, eiusque ætati tribuendum est. cæterum quod Gelasius hoc in loco tradit, scripserat prius Anacletus Pontifex summus in epistola. 3. ad omnes Episcopos. capi. sacrosancta. 22. distinct. & profitetur Nicæna Synodus in præfatione: tamen si Zonaras historicus scribat, Constantinum Magnum, primum Patriarchatus locum post Romam dedisse Constantinopoli, qua in re variat edictum Constantini apud Gratianum in capi. Constantinus. 96. distinct. Et in primo conciliorum Tomo. & apud Alber. in. l. 1. §. in initio. ff. de off. præf. vrb. Nullibi tamen Constantinopolitana ecclesia ex eo edicto præfertur Alexandrinæ: imò nec Antiochenæ. qua in re nõ satis certa tradit Eugubinus de donatione Constantini libr. primo. pagina. 55. nym. 43. Verum in concilio Constantinopolitano Primo. can. 5. sub Papa Damaso datus est primatus honoris post Romanam ecclesiam Constantinopolitanæ, vt inter Patriarchas Archiepiscopus Constantinopolitanus primum locum post Romanum Pontificem obtineret. Huius canonis meminere Sozomenes libr. septimo. eccles. histo. capi. 9. Socrates libro quinto. capit. 8. Zonaras in. 3. Annalium Tomo in Theodosio. Nicephorus libr. 12. capit. 13. & Gratianus. 22. dist. cap. Constantinopolitanæ. Idem statutum fuit in quarta Synodo generali apud Chalcedonem actione. 16. quod & Nicephorus refert libr. 15. capit. 7. & vltimo. post Euagrium lib. 2. capi. 4. & vltimo. quorum canonum sentim meminit Iustinianus idem priuilegium Constantinopolitanæ ecclesiæ cõmemorans in Nouella. 131. Idem postea repetitum fuit in concilio

No sexto generali Constantinopoli celebrato sub Agathone Papa can. 36. capi. renouantes. 22. dist. & ab Innocentio Tertio Romæ in concilio generali capit. antiqua. de priuileg. quo in loco summus Pontifex omnia Romana ecclesia, quæ super omnes alias potestatem, & iurisdictionem habet, quatuor sedes Patriarcharum iuxta ordinem priuilegij, & prælationis connumerat, vt Prima sit Constantinopolitana, Secunda Alexandrina, Tertia Antiochena, Quarta Hierosolymitana: quam & sexta Synodus à Romana incipiens quintam, & vltimam nominauerat inter Patriarcharum sedes. De quibus interpretes iuris Pontificij multa tradidere, & post alios Chassanæus in Catalogo gloriæ mundi. 4. parte. consideratiõe. 9. Illud tamen mirum videri poterit, cur Gelasius prætulit Alexandrinam ecclesiam Constantinopolitanam, idemq; fecerit Ambrosius: cum & tunc ex Synodis Constantinopolitana Prima, & Chalcedonensi data esset ecclesiæ Constantinopolitanæ prælatio hæc, vt prior esset Alexandrina. Quod si dixeris à Leone primo summo Pontifice illud prælationis ius reuocatum fuisse, & Alexandrinæ ecclesiæ restitutum: cur equidem post Leonem ante sextam Synodum Iustinianus Cæsar ex canonibus ecclesiasticis in dict. Nouella, quæ extat titu. de eccles. titulis. asseuerat, ius hoc prælationis Constantinopolitanæ ecclesiæ, vt prior sit Alexandrina, eidemq; præferatur, competere? Iustinianus tamen animo in Constantinopolim urbem propensissimo, vt que ei beneuolentissimè faueret, Chalcedonensis Synodi, & Constantinopolitanæ primæ canones sequutus fuit, eoque iure pronunciauit, Constantinopolitanam ecclesiam præferendam fore Alexandrinæ. Gelasius verò & si sciret, quid ea de re in his Synodis fuisset statutum, maluit Leonis Papæ diffinitionem sequi. Iset enim, vt constat ex actis Chalcedonensis Synodi, & ex epistola. 57. & 59. licet confirmauerit concilij Chalcedonensis canones ad fidem pertinentes, decretum hoc de prælatione Constantinopolitanæ ecclesiæ noluit admittere, nec probare: imò Alexandrinæ ecclesiæ ius prælationis quo ad Constantinopolitanam restituit. Ex Ambrosio fortassis illud deduci poterit, Primum locum obtinuisse Romam, Secundum Constantinopolim, Tertium Alexandriam, Quartum Antiochiam. Tantum etenim commemorat, olim quartum locum habuisse Constantinopolim, prius quam ipsa urbs creuisset: at postea dat vltimum, & quartum locum Antiochiæ: nec palam explicat, an Alexandria fuerit prælata Constantinopoli, an è contrario Constantinopolis Alexandria: tanetsi tempore Ambrosij ex concilio Ni-

cæno Alexandria prælata fuit Constantinopoli: & rursus ex concilio primo Constantinopolitano Constantinopolis Alexandria: sed hoc conciliū an fuerit celebratū priusquam D. Ambrosius è Græco in Latinū verterit Egesippum, dubitari poterit: atq; ideo verba Ambrosij poterunt intelligi vel secundum concilij Nicæni diffinitionem, vt habeat secundum locū Alexandria post Romam: cum nondū cōstet, an ea prælatio fuerit reuocata eo tempore per Synodum Constantinopolitanam primam, vel ea reuocatio fuerit apud occidentales prælatos probata, & recepta. Nec enim de Chalcedonensi Synodo tractandum est quo ad Ambrosij opinionem, cum dubio procul nondū esset celebratū. Quod si Ambrosij verba intellexerim⁹ eo in sensu, vt Constantinopolitana ecclesia sit Alexandria prælata eo tempore: dicemus Ambrosiū scripsisse illud opus post Synodum primam Constantinopolitanam, quæ diui Ambrosij ætate, & postq; is fuerat Mediolanensis Episcopus electus cōgregata fuit. Ex quibus lector satis poterit intelligere, quæ fuerint hac de re vicissitudines, vt parum necessarium sit quod Gratianus in dict. cap. renouantes. voluit adnotare, minimè expendēs, quæ fuerint olim de prælatione inter has ecclesias controuersia. Quæ quidem sunt diligenter obseruanda, quanuis aliter hanc controuersiam, & litem componere conetur Franciscus Torrensis in lib. de canonibus sextæ Synodi. apud quem præter alia multa & illud obseruandū erit, in capit. renouantes. 22. dist. falsò legi, petimus, vt Constantinopolitana sedes similia priuilegia, quæ inferior Roma habet, accipiat. Imò legendum esse, quæ senior Roma habet. ex Græcis codicibus, & vetustissimis exemplaribus.

Ex capite sequenti.

- 1 Nicæna Synodus, quo tempore fuerit celebrata?
- 2 Synodus secunda Constantinopolitana.
- 3 Synodus tertia Ephesina.
- 4 Synodus quarta Chalcedonensis.

Rursus ex Gelasio de quatuor concilijs vniuersalibus, quæ prima fuere. Cap. 15.



Quantum aliud fundamentum nemo possit ponere, præter id, quod positum est: quod est Christus Iesus, tamen ad ædificationem nostram eadē Sancta Romana ecclesia post

illas

illas veteris, & noui testamēti, quas regulariter suscepimus, etiā has suscipi nō prohibet scripturas. Sanctam Synodū Nicænam trecentorum decem, & octo patrum mediante Maximo Cōstantino Augusto, in qua Arrius hæreticus cōdemnatus est. Sanctam Synodū Constantinopolitanam mediante Theodosio Seniore Augusto, in qua Macedonius hereticus debitā damnationē accepit. Sanctam Synodū Ephesinam, in qua Nestorius dānatus est, cum cōsensu beatissimi Celestini Papæ mediāte Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, & Archadio Episcopo ab Italia destinato. Sanctam Synodū Chalcedonensem mediāte Martiano Augusto, & Anatolio Cōstantinopolitano Episcopo, in qua Nestoriana, & Eutychniana hereses simul cū Dioscoro, eiusq; complicibus damnatæ sunt. Sed etsi qua sunt cōcilia à sanctis patribus hæctenus instituta, præter istorū quatuor auctoritatem & custodienda, & recipienda decreuimus. Hæc Gelasius.

Sanctam Synodum Nicænam.) Quauis Nicænam Synodū aliquot cōcilia præcesserint, quorū quedam fuere prouincialia, quæ dā ferè generalia, quedam vniuersalia ratione auctoritatis: & conciliorū vniuersalium quo ad auctoritatem origo processerit ab ipsorū Apostolorum tēporibus. Actor. ca. 15. Vniuersalia tñ concilia rōne auctoritatis simul, & congregationis, ætate Cōstantini Magni primum inceperunt, omniūq; prima Synod⁹ verè vniuersalis, & Oecumenica fuit hæc Nicæna, cuius à Gelasio mentio fit hoc in capite. Etenim teste Isidoro lib. 6. Etymol. capi. 16. cuius Gratianus meminit cap. 1. dist. 15. Canones conciliorū generalium à temporibus Cōstantini coeperunt. Constantinus etenim Magnus primus omnium permisit Episcopis totius orbis, vt in vnum locum cōuenirēt, ac conuenire possent: cum ante ipsum sequentibus in Christianos imperatoribus minimè possent ecclesiæ Catholicæ præfules in vnū conuenire locū, vt plebē Christianā docerēt, ne in diuersas hæreses scinderetur: quemadmodum & idē Isidorus testatur. qua ratiõe frequentissimè multis in locis Nicæna Synodus omniū prima censetur. cap. qm̄ sanctæ. ca. 5. dist. ca. 6. dist. 1. nos reddentes. 6. suscipimus. C. de summa trini. l. quicumque. C. de hæret. Authen. de ec-

cles. titu. in principio. qua de re diligenter tractat illustris admodū, multisq; titulis obseruatissimus Didacus Alaua, & Esquiuel, olim Abulensis, nūc verò Cordubensis ecclesiæ præsul ornatisissimus, ex iuris Pontificij, ac Cæsarei disciplina laboreq; indefesso, cui Salmaticæ in celebratissimo sanctissimi Saluatoris collegio operam dederat, ad multam p̄fectus eruditionem, quæ eū tot apud Cæsarem Carolum, eiusq; primogenitū Hispaniarū Regem Philippum magistratibus insigniter, maximaq; cum laude gestis, illustrissimū fecit. Is inquam in lib. 1. de concilijs. capit. 1. plurima tradit de conciliorum origine, de que eorum antiquitate, ex quibus & nos hoc in loco multa mutuabimur ad Gelasij interpretationem, nonnullaque adiciemus ex veterum historicorū monumētis. Trecentorum decem, & octo Patrum.) Idem constat numerus ex epistola Syluestri Papæ ad Nicænam Synodum. idem scripsere Eusebius & Hermanus Cōtractus, in chronicis, Theodorus libr. primo. cap. 7. Socrates libr. primo. capit. 9. Rufinus libr. 10. histo. eccles. capi. 2. Platina in Syluestro. Isidorus libr. sexto. Etymol. capi. 16. capit. primo. 15. dist. Isidor. item in princip. concil. cap. primo. 16. dist. Beda de temporib. cap. 65. cap. sexta Synodus. 16. dist. Sed & Sozomenes libr. primo. cap. 17. testatur, tercentum, & viginti Episcopos cōuenisse in ea Synodo. Socrates libr. primo. cap. 7. numerum Episcoporum excessisse tercentum scribit, ex Eusebio libr. 3. de vita Cōstantini. apud quem legitur, multitudinem Episcoporum excessisse numerum ducentorum, & quinquaginta. rursus Nicephorus libr. 8. capi. 14. asseuerat, congregatos fuisse circiter tercentum, decem, & octo Episcopos. Præter hæc Damasus apud Gratianum in capi. hanc. 10. quæst. 1. & monachorum regula cap. de contemplatione. huius Synodi facta mentione tercentum Episcopos cōnumerant. quos iure optimo poteris comparare tercentum illis viris iudicio diuino electis, qui duce Gedeone Madianitas: id est Arrianos ecclesiæ infestissimos hæreticos, euerterunt, & profligarunt. Iudicum cap. 7. aut potius tercentum decem, & octo vernaculis Abrahe, quibus beatus Abrahā tot hostium millia fide debellauit. Genes. cap. 14. quo testimonio vtitur hac in re Liberius Papa in Epistola ad orientales: cuius meminit Nicephorus libr. 11. cap. 8. Mediāte Maximo Cōstantino Augusto.) Hanc sacrosanctam Synodum congregatā fuisse sub Constantino Magno, conueniunt omnes, nec id negari poterit. Quo verò anno fuerit celebrata adeo cōtrouersum est, vt nihil certum hac de re diffiniri possit, quanuis constet ex epistola

Osij Cordubensis Episcopi, quæ huius concilij canonibus adicitur, canones, aliq; eius Synodi decreta missa fuisse ad Syluestrum Papam Paulino, & Iuliano consulibus. Idem consulum titulus canonibus huius Synodi præmittitur in Primo conciliorum Tomo. Qui quidem consules cõueniunt, auctoribus Casiodoro, & Haloandro anno decimo septimo Imperij Constantini. Annus verò decimus septimus Imperij Constantini est à Natiuitate Christi tricentesimus vice simus sextus iuxta eiusdem Haloandri, Eusebij, & Ioã. Lucidi chronologiam. A Era tamen præscripta his canonibus, & consulibus eisdem tricentesima sexagesima tertia, non omnino conuenit huic numero, sed anno potius Domini tricentesimo vice simo quinto. sed & Socrates libr. 1. capi. 13. & Nicephorus libr. 8. cap. 26. scribunt, hoc concilium incidisse in annum sextentesimum tricentesimum sextum ab Alexandri Magni principatu, in quo cõsules erant Paulinus, & Iulianus. Ex quibus auctoribus illud adnotauerim, quod de consulibus tradidere, vt conueniant his, quæ paulò antè obseruauimus. Quod verò de annis ab Alexãdri imperio scribunt, non satis certum est: quemadmodum statim tractabit. Cæterum Sozomenes libr. 1. cap. vlt. Casiodorus libr. 2. tripart. capit. 14. & Nicephorus libr. 8. cap. 26. commemorant, Constantinum Magnum Nicææ peracto concilio statim Vicennalia celebrasse, Episcoposq; omnes Synodi conuiuio excepisse. Socrates verò libr. 1. capi. 16. & ex eo Casiodorus libr. 2. tripart. cap. 18. nulla facta conuiuij mentione asseuerat, statim peracto concilio Vicennalia Constantinum celebrasse. Qua quidem ratione adducor, vt existimem, Synodum hanc Nicænam initium habuisse anno decimo septimo Constantini, vel paulò antè, peractam verò fuisse anno vice simo eiusdem principatus. Nam & ipse Nicephorus scribit, Synodum annis tribus, & paulò longius actam esse. Sic sane Ioãnes Abb. tradit, hanc Synodum celebratam esse anno vice simo Constantini, qui conuenit anno Domini tricentesimo vice simo nono. Potuit enim Abbas Biclariensis tempus, quo Synodus finita fuit obseruasse: atq; hæc mihi certior opinio videtur. Ex qua asseuerari poterit, hanc Synodum finem accepisse anno vice simo Constantini, aut paulò antè ppe anni decim noni exitum: annis verò tribus, vel quatuor actam esse: atq; ideo coeptum vel anno decimo septimo Constantini, vel decimo sexto, vel decimo quinto: præsertim si rationem habeamus eius temporis, quo Imperator decreuit, Synodum istam celebrandam fore. Denique Eusebius in chronicis eius congregationem tribuit anno decimo quinto Constantini, & à Christi

si natiuitate anno tricentesimo vice simo quarto: A Era verò conuenit anno Domini tricentesimo vice simo sexto. Consules anno tricentesimo vice simo sexto. Quod equidem discrimen ori ri potuit vel ex varia cõsulum obseruatione: neq; enim chronologi hac in re vbiq; conueniunt: vt constat ex Dionysio Halicar. T. Liuius, Casiodoro, Haloandro, & Glareano. vel ex tempore, quo Synodus ista Nicææ mansit illic congregata. vel fortassis ex eo, quod non omnino conueniat inter historicos de initio principatus Constantini. Si quidem Socrates libr. 1. cap. vlt. scribit, Constantinum Anno tricentesimo primo Imperij mortem obiisse, anno secundo Olympiadis ducentesimo septuagesimo octauæ, vice simo secundo die mensis Maij Feliciano, & Tatiano consulibus: quos consules, & vice simum primum diem mensis Maij morti Constantini adscribit Nicephorus libr. 8. cap. 54. Annum tamen refert in secūdum Olympiadis ducentesimo octuagesimo septima. Sed error fuit fortassis scriptoris: & tamē Hieronymus, Haloander, & Ioan. Lucidus eius mortem adscribunt anno secundo Olympiadis ducentesimo septuagesimo nonæ. Hieronymus quidem Anno Domini C C C X L. Haloander, & Lucidus Anno Domini C C C X X I X. à quibus etiam differt Hermanus Contractus in chronicis. Nicephorus verò libr. 8. cap. vlt. asseuerat, Constantinum mortem obiisse anno Imperij X X X I I. & à Natiuitate Domini C C C X L I I. ex quo Vicennalia Constantini conueniunt Anno Dñi X X X. aut X X I X. Nos hac in re sequuti sumus eam temporisationem, quæ nobis visa fuit apud auctores frequentior, quæq; magis conueniret his, quæ de hac Synodo ab eisdem tractantur. Quam ob rem huius concilij solutionem, & finem tribuimus anno Domini ferè tricentesimo vice simo nono, initium verò anno Domini tricentesimo vice simo quinto, aut vice simo quarto secundum Eusebium. Nam quod Hermanus Contractus, & Ioan. Lucidus tradidere tribuentes hanc Synodum anno Domini tricentesimo vice simo secundo, non satis conuenit exactæ rationi temporum: quemadmodum nec quod Nicephorus scribit de tertia indiētiōe. Ea etenim indiētio conuenit Anno domini tricentesimo tricesimo: nec potuit conuenire anno illi, quo cõsules fuere Paulinus, & Iulianus. Sic quod de annis Alexandri idem Nicephorus, & Socrates obseruarunt: plurimum disidet à vera temporum ratione. Nam siue sequamur Eusebium, siue alios, & imperium Alexandri præcesserit annos dñi, eiusq; natale triginta annis supra tercetum, siue triginta quinque, siue viginti tribus, adhuc sexcentesimo tricesimo sextus annus Alexãdri non

non potest aptari Synodo Nicææ: nisi ea foret congregata Anno Domini tricentesimo decimo quinto. Qui quidem annus minimè conuenit cõsulis adscriptis, quanuis conueniat indiētiōi tertiæ. Et licet hic annus fuerit obseruatus in adnotationibus ad acta, & canones huius concilij ex Dionysij Ciclo in primo conciliorum tomo, consules tamen, & alia temporis signa minimè possunt huic anno conuenire. Et ne mihi q; obijciat eam chronologiam, qua vtitur Rex Alfonso in proœmio Partitarum, respondeo, multum ab historicis, à veraque ratione temporum abesse computationem illam, quæ illic traditur. quod alibi longius explicabimus.

Ex quibus obiter erit obseruandum, Constantinum Vicennalia celebrasse Nicææ, vbi & Synodus cõgregata fuit, si vera sunt quæ Socrates, Sozomenes, & Casiodorus in tripartita, & Nicephorus tradidere: tametsi Eusebius in chronicis, & idem Casiodorus in catalogo consulū, & Imperatorum scripserint, ea Nicomediæ celebrata fuisse. Vtraq; verò vrbs ad Bithyniam pertinet. quæ verò sint Vicennalia, ac decennalia nos alibi explicuimus ex Dione libr. 53.

Sed & illud planè apparet, concilium hoc Nicænum congregatum fuisse, vt cunq; sit de ipsius tempore, sub Syluestro Papahui⁹ nominis primo, qui legatos ad eam Synodum misit Vitum, & Vincetium. Hi etenim fuere legati sedis Apostolicæ: sicuti commemorant Socrates libr. 1. cap. 13. Sozomenes libr. 1. cap. 17. Casiodorus libr. 1. tripart. cap. vlt. & libr. 2. cap. 1. & cap. 13. Nicephorus libr. 8. ca. 14. & idem constat ex huius Synodi actis primo conciliorum Tomo, vbi quãdoq; Vitus legatus, Victor appellatur, vt & à plerisq;. Et quãuis ex his auctoribus sit certum, hos legatos missos fuisse à Romano Pontifice ad Synodum istam, nec oēs conueniant, an à Syluestro fuerint destinati. Imò Sozomenes in dict. ca. 17. & libr. 2. tripart. ca. 1. Nicephorus in dict. ca. 14. asseuerat, à Iulio Papa primo eos missos fuisse, hisq; consentire videantur Beda libr. de temporib. cap. 67. Gratianus in capi. sexta Synodus. 16. dist. & Hermanus Contractus in chronicis, qui hoc conciliū sub Iulio Papa primo constituerunt. Constante tñ est asseuerandū, sub Syluestro Papa primo Synodum istam contigisse, coeptam, & peractam esse. Quod ratio temporum manifestè probat. Nec enim potest hæc Synodus Iulio conuenire, qui post Marcum Pontificem, qui Syluestro iam Synodo acta successit, electus est ad summum Pontificatum. Quod oēs historici fatentur: ac potissimum sub Syluestro Nicænam Synodum actam fuisse, testantur Eusebius, Hieronymus, & Ioan. Lucidus in chronicis. Platina in Syluestro. Isido

rus in principio conciliorum cap. Prima autem. 16. dist. Sed & Iulius Papa primus eam dignitatē accepit mortuo Constantino: sicuti ex Platina, & aliis constat. tametsi Hieronymus in hoc dissentiat: Adeò tñ verum mihi videtur, hos auctores, qui synodum istam Iulio Pontifici tribuere, oino errasse, vt existimè vbiq;, ne tantum errorem viris diligentissimis tribuam, pro Syluestro scribentium errore Iulium notari. Quis enim ferat, Hermanum Contractum in chronicis scribere, Nicænam Synodum congregatam fuisse sub Iulio eo anno, quo secundum eundem adhuc Syluester summus Pontifex ecclesiam Romanam regebat? Nam & ipsemet auctor postquam meminerat huius concilij, eiusq; congregationis, annis octo ab eo dinumeratis meminit Marci summi Pontificis, eiusq; electionis, ac deinde Iulij primi. Sunt & alia, quæ opinionem istam verissimam esse probant: quæ modò missa facio illud vltimo adiciens quod pertinet ad intelligendū ea, quæ de die huius concilij in primo conciliorum Tomo prænotant. Sic enim scriptum extat. Dicitur autem celebrata hæc Synodus die mensis secundum Græcos Desij. X I X. hoc est decimo septimo Calend. Iul. consulatione Paulini, & Iuliani. Hæc ibi. Est em obseruandum apud Macedonas, quos sequuti sunt hac in re Græci Alexandrini, mensem Iunium dici Desium. Quod deducit ex Plutarcho in Alexandro. Suida. & Eusebio libr. 8. eccl. hist. fol. 92. Anselmo libr. 2. de imagine mundi cap. 6. Sed rursus in adnotationibus eisdem in primo conciliorum Tomo, scribit, conuenisse hoc conciliū, aut canones edidisse postquam conuenerat, consulatione Paulini, & Iuliani. X I I I. Calendarum Iulij, qui est apud Græcos. X V I I I. dies mensis eorum. mensis autem hic, vt opinor, Desius intelligit, qui vt modò dixi, Iuni⁹ est apud Latinos. Est autem dies X I I I. Calend. Iul. X V I I I. mensis Iunij. quia secundum Alexandrinos mensis Desius apud eos habet dies X X X I. sicuti & in dict. primo conciliorum tomo adnotat. Prior etenim adnotatio fuit per posteriorem correctata: maxime quia prior parum obseruauit congruam Calendarum rationem: cum dies X X I X. Iunij non sit, nec dici possit X V I I. Calend. Iul. Socrates verò libr. 1. cap. 13. diem huius concilij commemorat vice simam mensis Maij, & Nicephorus libr. 8. capi. 26. eiusdem mensis diem vndecimam.

In qua Arius hæreticus condénatus est.) Presbyter enim quidam nomine Arius apud Alexandriam, gloriæ, & nouitatis improbe cupidus, studio perturbati catholicæ ecclesiam, vt ea in partes varias discissa, locum illum honoris hoc in seculo posset consequi, quæ in ecclesia rectè instituta, catholica, & vnanimi minimè posset propter fictam, & simulatam religionem obtinere: praua quædam de

Christi fide, & que prius nunquam in controuersiam venerat, proferre, ac defendere molitur, ab illa æterna, inextinguibili; Dei patris substantia, vel natura filium abscindere, & separare conatus. Dedit tamen hic vir impiorum omnium caput, & ductor tanti sceleris ex ultione diuina pœnas meritisimas, dignasque; tam infando flagitio. Siquidem cum in publicum Constantinopoli ex Imperatoris Constantini Magni, quæ tunc decipere satagebat, palatio satellitibus munitis insolenter prodiret, vrgenteque; veteris laxitate in secessum publicum, qui in propequo erat venisset, ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluunt, multus sanguis effunditur, constitutioque; interna corporis omnis, vna cum intestinis, epate, & splene distulit: atque; ita ille Hæresiarcha perijt auctoribus Socrate lib. 1. ca. 38. Theodorito lib. 1. ca. 14. Sozomene lib. 2. ca. 29. & 30. ac Nicephoro lib. 8. ca. 51.

Sanctam Synodum Constantinopolitanam mediante Theodosio Seniore Augusto.)

2 Hæc synodus secunda inter vniuersales congregata fuit Constantinopoli sub Theodosio Seniore anno secundo eiusdem imperij, & à Natiuitate domini CCC LXXXII. Ex Prospero Aquitanico, & Io. Lucido in chronicis. quibus accedit, quod licet ipse Aquitanicus Syagrius, & Eucherius cōsules tribuat anno octuagesimo quarto, & Tertio Theodosij, Haloander tamen hos cōsules adscribit secundo anno Theodosij, & octuagesimo tertio. His vero cōsulibus hoc conciliū celebratum fuisse constat, ex ipsius Synodi titulo, & Casiodoro lib. 9. tripart. capi. 12. Marcellino Comite in chronico, Socrate lib. 5. ca. 8. sunt qui existimant, hæc synodū celebratam fuisse Anno domini CCC LXXXI. adhuc temporibus Gratiani, & Theodosij: quibus suffragatur Aera huic synodo in primo conciliorum tomo adsignata, & adscripta CCC CXIX. quæ anno à Natiuitate CCC LXXXI. cōuenit, sicut & in dictio nona, quæ à Marcellino Comite eidem synodo aptat. Sed & Hermanus Contractus in chronicis huic cōputationi maxime cōsentit, quippe qui hæc synodū tribuat anno tertio Theodosij, & anno domini CCC LXXXI. quod si verum est, auctore Psello, hanc synodum contigisse post primam anno quinquagesimo sexto, sitque; admittenda temporis ratio ex Aera vtriusque; synodo apposita, constat planè annū CCC LXXXI. esse huic Synodo adscribendum: si quidem post annos CCC XXV. si addideris quinquaginta & sex, constabit verè numero hic, quæ signauimus. Etenim Nicæna synodus anno domini CCC XXV. fuit celebrata. illud sanè apud omnes absque; vlla controuersia est constitutissimum, hoc conciliū temporibus Gratiani, & Theodosij principium contigisse. Nam omnes paulo ante citati an-

no Secundo, Tertio, vel ad summum Quinto Theodosij hæc synodū tribuendam esse ceteret. & Socrates anno Tertio iuxta consulatus ordinem eandem tribuere videtur ante Gratiani obitum. idem tradit Marcellinus Comes. Etenim Gratianus anno quinto, vel sexto imperij cōis cum Theodosio, occiditur apud Lugdunum iuxta chronologiã Aquitanici, Marcellini, Casiodori, & aliorum. Ex quibus satis deducitur sub Gratiano, & Theodosio hanc Synodū celebratam fuisse. quod & Sozomenes, & Nicephorus fatentur, qui ordinem rerum gestarum obseruantes, huius concilij acta scripsere priusquam Gratiani mortem commemorauerint. idem fecere Aquitanicus. Hermanus Contractus, ac Ioannes Lucidus. sic & Isidorus in principio conciliorum cap. prima autem synodus. 16. dist. hoc conciliū sub Gratiano, & Theodosio Seniore contigisse scribit. Gelasius verò in hoc loco, & Isidorus lib. 6. Etymol. ca. 16. & capi. 1. dist. 15. ex eo synodū istam imperio tantum Theodosij adscribere, quod cum ipse, & Gratianus imperij cōsortes essent, & Theodosius Constantinopolim, Græciam, Thraciam, & reliquas orientis partes obtineret, Gratianus verò Italiam, & occidentem, visum eisdem historicis fuit in huius Synodi cōmemoratione rationem tantum habere illius imperatoris, qui vrbem illam, vbi celebrata fuit, & eam prouinciam imperatoris titulo, & nomine gerebat. Rursus Beda in lib. de temporibus. cap. 65. cap. sexta synodus. 16. dist. hoc conciliū Gratiano tantum tribuit, ex eo forsan, quod Gratianus primū Romanum imperiū obtinuerit, ac demum Theodosium socium imperij fecerit ob insignes viros mores, & fortitudinem. Ex quo Bedæ visum est, imperij nomen potissimum penes Gratianum fuisse. Cæterum quod Psellus, & Faustinus Cretensis in Epitome. de tempore huius synodi tradidere nulla ratione cōgruit his, quæ chronologi frequentiori cōsensu scribunt. Etenim cum Psellus Nicenam synodum anno domini CCC XXXIII. adnumerasset, & hanc post eam anno quinquagesimo sexto contigisse tradiderit, palam fatetur, hanc synodū esse tribuendam Anno domini CCC LXXXVIII. eidem anno eam tribuit Faustinus, & anno Theodosij quinto. Cōueniunt etenim omnes Gratianum occisum fuisse ante annum domini CCC LXXXVIII. idque; deducitur ex Paulo Diacono, obseruata diligenter ratione temporis ab vrbe condita, & à Natiuitate domini Iesu Christi, ex Eusebio, Henrico Glareano, Haloandro, & aliis. quanuis Nicephorus lib. 11. capi. vlti. plurimum ab aliis dissentiat in initio principatus Gratiani, & Theodosij, qui post Valerem imperium obtinuerunt: scribit enim Valerem occisum fuisse Anno domini CCC LXXXVI.

Huic synodo, quæ secundum omnes sub Damaso Papa

Papa celebrata fuit, subscribere centum quinquaginta Episcopis. capi. sexta synodus. capi. prima. 16. dist. ex Isidoro. idem constat ex aliis auctoribus ecclesiasticis, qui huius synodi meminere: tametsi præter hos Episcopos catholicos, præsentés fuerint triginta Episcopi hæretici ex Macedonianis: quemadmodum Socrates, Sozomenes, & Nicephorus scripsere.

In qua Macedonius hæreticus debitam damnationem accepit.) Macedonius quidam Constantinopolitanus Episcopus tempore Constantij Imperatoris, & Liberij Papæ, fidei catholicæ, & Orthodoxos euertere conatus hæresi nefandissima spiritum sanctum impetiuit asseueras, spiritum sanctum esse minorem patre, & filio, & non esse eiusdem substantiæ cum patre, sed esse veram creaturam: ab hoc Macedoniana hæresis appellata est, eiusque sectatores Macedoniani. Quorum impium dogma fuit in hac synodo Constantinopolitana omnino improbatum, recepta catholica assertione, secundum quam credimus in spiritum sanctum deum, ac Deum patri, & filio consubstantialē, coæqualem, coæternum, cōmmpotentē: quod & synodus Ephesina, synodus Chalcedonensis, & Innocentius tertius in concilio generali docuerunt cap. 1. de summa trinitate. & fide cath. Scripsere contra hæresim istam Didymus Alexandrinus à diuo Hieronymo latinitate donatus, Basilius aduersus Eunomium, & D. Ambrosius ad Gratianum imperatorem libros tres de spiritu sancto. de hac synodo D. Gregorius lib. 6. epistol. 195. scribit, ecclesiam Romanam eius canones, vel gesta non habere, nec accipere: reprobationem verò hæresis Macedonianæ, & aliarum probare, & admittere. id verò scripsit Gregorius propter primatum, qui datus fuit in hac synodo Constantinopolitanæ ecclesie: prauè etenim à quibusdam canon de hoc primatu intelligebatur. Nos equidem eius verum intellectum superius explicuimus.

Sanctam Synodum Ephesinam.) Hæc est tertia generalis synodus, quæ apud Ephesum Asiæ minoris maritimam urbem congregata fuit Anno domini CCC CXV. secundum Faustinum Cretensem in Epitome. idem deducitur ex Aera CCC LXVIII. qua hoc conciliū celebratum fuisse in primo conciliorum Tomo legimus. huic opinioni patrocinat indictio XIII. quæ à Marcellino Comite huic synodo adscribitur, & cōuenit anno CCC CXV. Hermanus Contractus in chronicis hanc synodū scribit celebratam fuisse anno domini CCC CXI. si obseruamus eius synodi mentionem scriptam esse de regione eiusdem anni, vt modo in vulgatis codicibus fertur apposita, & post electionem Sixti papæ, qui Cælestino successit. Et tamen ipse Hermanus Contractus fatetur, eam contigisse sub Cælestino Papa: vt

apud me non leuis sit coniectura, ordinem mutatū fuisse chalcographorum errore: sitque; hæc synodus ex Hermani sententia tribuenda anno septimo Theodosij, & domini CCC CXV. His accedit, quod Marcellinus comes huic synodo aptat cōsules Theodosium XIII. & Valentinianum III. idemque; in primo conciliorum Tomo ad hanc synodum prænotat. qui cōsules auctore Casiodoro, atque; item Haloandro conueniunt anno septimo Theodosij. rursus, vt lector satis intelligat quantum discrimen sit quacumque; in re apud historicos in obseruanda exacte ratione temporis, erit obseruandum Prosperum Aquitanicum hanc synodū tribuisse anno octauo Theodosij Iunioris, & Anno domini CCC CXVII. cōsulibus Basilio, & Anrioch. quibus cōsulibus hanc Synodū congregatam fuisse testis est Socrates lib. 7. cap. 34. & post eum Casiodorus lib. 12. tripart. capit. 5. qui & in chronicis eisdem cōsules aptat anno octauo Theodosij. idem obseruari poterit ex Haloandro, qui tamen his cōsulibus comparat annum Domini CCC CXVII. quo anno Ioannes Lucidus hoc conciliū asseuerat contigisse ex Prospero Aquitanico. Psellus verò scribit, post quadraginta annos à secunda Synodo tertiā fuisse celebratam. Nicephorus lib. 14. ca. 34. à secunda ad tertiā Synodum quadraginta, & vnum cōnumerat. Verum apud omnes constat, hanc Synodum celebratam fuisse temporibus Cælestini Papæ, & Theodosij Iunioris: quemadmodum ex præcitatis auctoribus facilè lector poterit deducere, & ex Euagrio lib. 1. eccles. hist. idque; Gelasius hoc in capite de Cælestino testatur. & de Theodosio Iuniore, Isidorus cap. 12. dist. de vtroque; idem Isidorus capit. prima autem synodus. 16. dist. vt planè sit manifestus error apud Bedam de temporibus. & capi. sexta. 16. dist. hæc Synodū tribuere temporibus Theodosij Magni. Annos verò Theodosij Iunioris in hac cōputatione intelligo à morte Honorij, quæ contigit Asclepiodoro, & Mariano cōsulibus: auctoribus Socrate lib. 7. ca. 22. Casiodoro, & Marcellino. Anno domini CCC CXV. iuxta chronologiã Haloandri, qui parum hac in re à Prospero, & aliis dissentit. Etenim tunc nēpe ab anno CCC CXVI. incepit Theodosij solius imperiū: quis Nicephorus scripserit, non multo post Arcadium petiisse Honorium hydrope. Honorius verò cōsorte imperij fecerat Theodosium Iuniorem Anno domini CCC CX. iuxta chronologiã Prosperi, Aquitanici, Ioan. Lucidi, & Haloandri, quibus ferè cōsentire videtur Hermanus Contractus, & ante ipsum Socrates in dict. lib. 7. ca. 1. qui cōmemorat, hoc actum esse Basilio, & Philippo cōsulibus, qui anno domini CCC CX. cōueniunt. addit Socrates, eo tempore mortem obiisse

Arcadiū patrem Theodosij, ac eundē Theodosiū reliquissē puerum octo annorū, anno secūdo Olympiadis CCXC VII. qui quidē annus respōdet Anno dñi CCCXI. & tamen apud Nicephorum lib. 13. ca. vlt. Arcadius moritur anno dñi CCCXVIII. cū Theodosius octennis esset. Ex his tandē auctorib⁹ cōi consensu receptū est, etiā si Nicephorus in hoc dissentiat, Theodosiū Iuniorē cū Honorio XVI. annis regnasse: vt mirer, qua rōne Marcellinus Comes XXII. annos Honorio simul, & Theodosio tribuat: & scripserit, Synodū istam anno Theodosij XXX. contigisse: nisi rationem habeamus eius tēporis, quo Theodosius Iunior anno ætatis secundo Cæsar creatus est, Arcadio. A. V. & Honorio. A. V. cōsulibus Anno dñi CCCIII. hęc etenim rationē tēporis sequi vident Marcellinus, & Haloader. Quam ob rem consentit Marcellinus Prospero in Anno huius concilij, vt sit à Natiuitate domini XXVIII. post quadringentesimum. nisi indictionis numerus repugnet.

In qua Nestorius damnatus est.) Hic Nestorius Episcopus Cōstantinopolitanus in eam incidit hęc sim, vt asseueraret, purum hoīem ex sancta virgine Maria natū fuisse, vt aliam personam carnis, aliā faceret deitatis. Huius hęc sim dānata fuit in hoc concilio Tertio Ephesino, auctoritate Cælestini Papæ. cōuenere autē in hanc Synodū ducenti Ep̄i, auctoribus Prospero, Marcellino, & Isidoro in dist. c. 1. dist. 15. tametsi Beda in lib. de tēporibus. cap. sexta synodus. 16. dist. & Hermanus Cōtractus centū tantū meminerint. & Isidorus in cap. prima autē. 16. dist. tercentū Ep̄orum mentionē fecerit. Nicephor⁹ verò scripsit, circiter centū, & triginta Ep̄os huic synodo præsentes fuisse. Mediante Cyrillo Alexandrinē sedis antistite, & Arcadio Ep̄o ab Italia destinato.) Cyrillum hac in Synodo legatū fuisse sedis Apostolicę, eiusq; Vicarium ex cōmissione, ac delegationē Cælestini Papæ scribūt Euagrius, Nicephorus, & Marcellinus Comes. Hi verò auctores Archadij ab Italia destinati nequaquā meminere. Aduersus hęc Nestorij hęc sim scripsere præter alios & huius decreti auctor Gelasius, qui librum scripsit de duab⁹ naturis in vna persona. Et aliorū meminit Alfonso Castro lib. de hęc simibus. verb. Christus. hęc sim. 3. cui adde Socratem lib. 7. Græcæ histor. eccles. cap. 32.

Sanctam Synodum Chalcedonensem.) Conueniūt oēs, quotquot huius synodi meminer, eam celebratam fuisse sub Leone Romano Pōtifice, & Martiano Augusto, qui, si ratio tēporis obseruanda sit ab anno, quo Theodosius Iu-

nior mortem obiit, regnare cœpit Anno domini CCCCLIII. ex Mattheo Palmerio. Annus verò, quo Theodosius mortuus est, consules habuit Valentinianū VII. & Abienū: auctorib⁹ Casiodoro Marcellino, & Haloadro, qui eos aptat Anno dñi CCCCLII. qua rōne quidā annos imperij Martiani ab anno primo post mortē Theodosij cōnumerāt, & scripsere ipsum imperiū obtinuisse anno dñi CCCCLIII. consulibus eodē Martiano Augusto, & Adelphio, qui primi cōsules fuere post mortē Theodosij. sic sanē Ioā. Lucidus ab anno dñi CCCCLIII. numerat annos imperij Martiani. Quod si Theodosius obiit Anno dñi CCCCLII. & ab eo tēpore statim anni Martiani numerent, idē annus erit primus Martiani. At Hermanus Cōtractus Theodosij mortē aptat anno CCCCLIX. & primū Martiani numerat annū CCCCL. Paulus Diacon⁹ Martiani primū annū tribuit anno ab vrbe condita. M. CCIII. qui iuxta Haloandriū est annus dñi CCCCLIII. Hęc ideo adnotauī, vt iuxta frequentiorē, magisq; receptā tēporis rationē hęc synodus nō potuerit adscribi anno, q̄ præcesserit annū CCCCLII. vnde Palmerius hęc synodū tribuit Anno secūdo Martiani, & dñi CCCCLIII. Faustinus Cretensis in Epitome Anno Domini CCCCLVI. & XXVI. post tertiā synodum. Pfellus verò, & Nicephorus anno XXX. post tertiā, & Ephesinā. Marianus Scotus anno Domini CCCCLII. cōsulibus Opilione, & Vincomalo. qui tñ cōueniunt Anno dñi CCCCLV. ex Haloadro. Marcellinus scribit, hanc synodū celebratā fuisse indictione. IIII. Martiano Aug. & Adelphio cōsulibus, qui cōsules, auctore Haloandro, rñdent anno dñi CCCCLIII. Indictio verò cōuenit anno dñi CCCCLI. eiusdēq; indictionis mētio fit in actiōe prima huius cōcilij, cuius titulus refert ab A Era annū CCCCLXXXVIII. qui rñdet anno CCCCLI. cōsules autē illic adscripti Valentinianus. VII. & Auienus anno CCCCLII. cōueniūt, vt modò obseruauimus: ex quibus fati cōstat, quanta sit tribuēda chronicis fides, his maximē, apud quæ ratio tēporis scribit numeri notis, in quibus facillimus est lapsus, saltē facilius, quā si numerales dictiones intergræ ex oibus literis scriberent. Nam & Nicephorus lib. 14. cap. vlt. scribit, Theodosium Iuniorē mortem obiisse anno Domini CCCCLX.

In hac verò Synodo legati fuere sedis Apostolicę, eiusque Pōtificis Leonis primi Paschasinus, & Lucentius Episcopi, & Bonifacius presbyter: si cuti constat ex prima actiōe. & Euagrio lib. 2. ca. 4. quāuis Nicephorus lib. 15. cap. 2. Bonifacium tauerit. Cōuenere autem sexcentum Episcopi ex Mattheo



AM nunc subiiciendū est, inquit Celasius, de opusculis Sanctorū patrum, quę in ecclesia catholica recipiuntur.)

Ex his Gelasij verbis libenter ipse adnotauerim, ad distinctionē canonicorū librorū, de quibus in principio huius cap. actū fuit, & deinde Apocryphorum, de quibus in vltima eius parte tractabitur, Agiographos libros dici in ecclesia Catholica eos, quos eadem ecclesia probauit, vt publicē legerentur ad ædificationem fidelium, non tamen haberent canonicam auctoritatem ad probāda ea, quę ad fidem pertinent irrefragabili probatione. Huiusmodi erant olim apud Hebræos ecclesiasticus, & Sapientia: deducitur quę hęc librorū Agiographorum diffinitio ex multis, potissimū ex Augustino lib. 18. de ciuit. dei. capit. 38. qui eos distinguens à canonicis inquit, ac sic illa pertinerent ad vbertatem cognitionis, hęc ad religionis auctoritatem: in qua auctoritate custoditur canon. Sed & Ruffinus in expositione Symboli ad hęc scribit de his agiographis scripturis: quę omnia legi quidem in ecclesijs voluerūt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. in hac significatiōe Agiographa Hieronymus accepit in præfationibus in Tobiam, & Iudith, scribens, eos libros olim extra canonem sacrarum scripturarum numerari inter Agiographa: tametsi idem Hieronymus in prologo Galeato 1 libros Regum, Agiographos libros dici existimet, eos qui canonicis sunt, distinguuntur tamen à quinque libris Moyfis, & ab octo Prophetarum: quasi canonicis libri veteris testamenti olim distinguerentur in tres ordines, quorum primus quinque libros Moyfi, secundus prophetas, Tertius Agiographa possideret: qua ratione D. Hieronymus quo in loco vsus est hac stricta significatiōe Apocryphos libros appellat omnes, qui sint extra canonem: quo vero in loco latior vtitur dictionis sensu, Agiographos nominat eos libros, qui licet sint extra canonē, pertinent tamen ad vbertatem cognitionis, legique in ecclesia possunt, & poterant olim apud Hebræos: quos tamen alibi Apocryphos dixit ex eo, quod extra canonem essent, obseruata quadam dictionis ampliori significatiōe: nam qui dicantur propriē libri Apocryphi sequentia capit. tractabimus. Sic sanē Hieronymi verbasunt inteliigenda: quod & Ioā. Driedo admonet. lib. 1. de dogmatib. eccles. cap. 2. & capi. 4. Igitur Agiographi libri dicentur quilibet sint ex-

Mattheo Palmerio, aut sexcentum triginta sex ex Nicephoro cap. 2. Sexcentum triginta ex Isidoro cap. 16. lib. 6. Etymol. capit. 1. dist. 15. ex Beda cap. sexta. 16. dist. & Isidoro in principio conciliorum. cap. prima. 16. dist. Damnata fuit iterum Nestoriana hęc sim, & maximo conatu euersum est Eutychis Abbatis Constantinopolitani dogma. Qui assererat, post verbi diuini incarnationem, & carnis, ac diuinitatis vnionem, statim carnem conuersam fuisse in deitatem: atque inde cogebatur multa contra catholicam fidem nefanda & absurda cōfiteri. de quib⁹ legito Alfonso à Castro libr. de hęc simibus. dictione: Christus. hęc sim. 4. Hęc sunt quatuor cōcilia vniuersalia, quę primum celebrata fuere, & quę in ecclesia catholica maximum nomen, & maiestatem semper obtinuerunt: vt constat ex cap. sicut sancti. & capit. 15. dist. 1. nos reddentes. §. suscipimus. C. de sum. trinit. l. quicumq; C. de hęc sim. & in auth. de eccles. titu. in principio. Sed & Gelasium alia multa cōcilia præcesserunt, quę ipse recipienda fore censer, quemadmodum & illa, & quę ad hanc vsque diem celebrata fuere, Christianę religionis professores recipere tenemur.

Ex capite sequenti.

1. Agiographi libri qui dicantur?
2. De beato Cypriano, quo tempore scripserit. & de beato Athanasio?
3. De Gregorio Nazarenzo, Basilio, & Chrysostomo.
4. De Theophilo, & Cyrillo Alexandrinis.
5. De Hilario, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, & Prospero Aquitanico.
6. De epistola Leonis Papæ, & de epistolis decretalibus.
7. De Martyrum historijs, & de vitis Patrum.
8. Actus beati Syluestri, quam auctoritatem habeant. & de baptismo Constantini Magni.
9. De inuentione Sanctę crucis, & capitis Dni Ioannis Baptistę.
10. De Ruffini operibus. & de Origenis scriptis.
11. De Orosio, Sedulio, & Iuuenico.

De libris, qui ex Gelasio Agiographi dici iure poterunt.

Caput 16.

tra canonem, sine periculo fidei, & cum ædificatione fidelium leguntur publice in ecclesia. quorum de numero sunt hi, qui à Gelasio in hac secunda huius cap. parte nominatim referuntur.

Opuscula beati Cypriani Martyris, & Carthaginensis Episcopi.) Primas inter scriptores ecclesiasticos, quo ad ordinem, & antiquitatem tribuit Gelasius Cypriano, qui natione Afer primum gloriose Rhetoricam docuit: exinde suadente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, ac paulò post in presbyteru electus, Episcopus Carthaginensis constituitur, ac demum præclarissimis scriptis operibus passus est sub Valeriano, & Galieno principibus octava persequutiõe eadem die, qua Romæ Cornelius Papa: non tamen eodem anno. Hæc Hieronymus de scriptoribus ecclesiasticis idem ferè scribit Eusebius in chronicis adiciens, martyrio coronatum fuisse anno Dñi CCLIX. annis quinq; post Cornelij Martyriũ. tametsi Nicephorus lib. 5. capi. 27. tradiderit, Cyprianũ passum fuisse sub Decio in Deciana persequutione, quæ septima fuit, quo in loco & de Cypriani conuersione Nicephorus quædam commemorat, quæ satis differunt ab his, quæ Hieronymus scripserat. Cæterum hic Martyr illustrissimus cum multis Africæ, Numidiæ, & Mauritanicæ Episcopis in illum incidit errorem, vt existimaret, semel ab hæreticis baptizatos, iterũ baptizandos fore. Simplex fuit apud Cyprianũ error, non ex ambitione, malitiave: sed odio in hæreticos feruentis: imo ipse vir sanctissimus concilio apud Africam hac de re celebrato, quod inter eius opera extat, diffiniuit, hæreticos, cum ad communionem redierint, fore rebaptizandos: quia, vt asserbat, inter hæreticos non potest conferri baptisma: paratus sanè propriam mutare sententiam, quam & ipsi Africani Episcopi mutauerunt à Cornelio, Lucio, & Stephano summis Pontificibus edocti. Vnde Cyprianus, & alij, qui eidem accesserunt, propter hunc errorem non sunt hæretici iudicandi, quippe qui pertinaci animo illum non defenderint. Sic diuus Augustinus libr. 5. de baptismo. cap. 17. & sequen. & apud Gratianum cap. quomodo. de consecrat. dist. 4. aduersus hæresim istam scribens, licet in hunc errorem incidisse Cyprianũ referat, eum potiùs laudat, quàm hæresis labe notet. idem Augustinus libr. 1. de baptismo capi. vltim. sed & Vincentius Lirinensis in libro. aduersus hæreses de Cypriano inquit: Quis ille tam demens est, qui illud sanctorũ omnium, & Episcoporũ, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum cum cæteris collegis suis in æternũ dubitet regnaturũ esse cum Christo?

aut quis cõtrà tam sacrilegus, qui Donatistas, & cæteras pestes, quæ illius auctoritate concilij rebaptizare se iactant in sempiternum neget aruros esse cum diabolo? Hæc Vincentius, qui palàm asseuerat, Cyprianum ab errore omnino liberum, & catholicè discessisse. Nam & D. Augustinus lib. 2. contra Donatistas cap. 5. fatetur, Cyprianũ prope mortis articulũ errorẽ depofuisse.

Opuscula beati Athanasij Alexandrini Episcopi.) Athanasius Alexandrinus per ludum nondum Ephebus à pueris Episcopus creatus, postea Alexandri Episcopi Alexandrini in episcopatu successor, magnus, fortissimusque hæresum expugnator, Arrianos ecclesiis exigit, eisq; orthodoxos substituit: eaq; ex causa ab eisdem Arrianis grauius apud Constantinum Magnũ, deinde apud Constantium, & Constantem accusatus multis calūniis afficitur: quas, & multa sæpissimè pericula diuinitus fugiens, maximè illustris, Antonio Heremite charissimus, claruit ad Valentinianum vsq;, & Valentem Imperatores pro Nicæna Synodo, cui inter Diaconos Alexandriæ primarius, ipsiq; Episcopo Alexandro dilectissim⁹, disputator grauis, & acutus præfens fuerat, acerrimè, & animosè pugnans: obiit tandem postquã Epãtũ quadraginta sex annis obtinuerat sub eisdem Cæsaribus Valentiniano, & Valente: consulis Gratiano. II. & Probo. auctore Socrate lib. 4. capit. 20. qui quidem annus conuenit Anno dñi CCLXXIII. iuxta chronologiã Haloãdri. Trithemius mortem Athanasij adscribit Anno dñi CCLXXIX. At ex Eusebio deducit, eã contigisse Anno CCLXXVII. ex Hermano Contracto Anno CCLXX. hii quidẽ auctores his annis scribũt, Petrum Athanasij successorẽ electũ fuisse in Alexandriæ Episcopum: & cõstat ex ecclesiasticis scriptorib⁹, statim post Athanasij mortẽ, hanc electionem factam fuisse. reliqua de Athanasio poterit lector obseruare ex Socrate, Theodorito, Sozomeno, Nicephoro, Hieronymo, & Casiodoro in tripartita, & ex aliis scriptorib⁹ ecclesiasticis, qui res gestas sub Cõstãtino Magno, vsq; ad Valẽtẽ tradidere.

Opuscula beati Gregorij Nazanzeni Episcopi.) Gregorius Nazanzenus Cappadociæ parue vrbs natus, primũ Salsimouũ ep̃s, deinde patri in Nazanzeno episcopatu successor, ob insignẽ virtutem, præclaramque in Theologia eruditionem, Cõstãtinopolitanus Ep̃s constitut⁹ eandẽ sedẽ depofuit publicæ pacis gratia, & Nazanzum reuersus eadem ecclesia alteri commissa monasticam in quodam agro vitam egit. Distus est cognomẽto Magnus, auctore Nicephoro lib. 12. ca. 11. atq;

natq; postmodũ Theologus, vt idem Nicephorus scribit, lib. 11. capi. 19. Fuit hic Gregorius Diui Hieronymi præceptor, eodem Hieronymo teste, qui eius opera commemorat, quorum Suidas, & Trithemius meminere. obiit sub Theodosio Magno anno eius Imperij tertio, & Domini CCCLXXXIII. ex Prospero Aquitanico. Suidas verò scribit, eũ mortẽ obiisse Anno. XIII. Theodosij: qua in re cõuenire ferè videtur Hieronymo, si obseruemus quæ ipse Hieronymus tradit in vita Gregorij, & in præfatione, & cap. vlti. de scriptor. eccles. ex eo etenim mors Gregorij poterit adscribi anno XII. ferè Theodosij, q̃ ex chronologia Haloandri, & Marcellini, roneq; habita Consulũ, qui fuerit vltimo anno Theodosij, quorũ præter alios & Socrates meminit lib. 5. ca. vlti. respõdet anno dñi CCCXCIII. aut XCII. Item opuscula beati Basilij Cappadoceni Episcopi.) Basilius Cæsareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca vocabatur, Episcopus, egregios, variosq; libros, eloquentia, sanctitate, multaq; eruditione insignes elaborauit. quorum post alios Hieronymus, Suidas, & Trithemius meminere. Fuit Basilius arctissima coniunctus amicitia Gregorio Nazanzeno, vt oēs historici, qui de rebus ecclesiasticis eius tẽporis tractauerunt, commemorat: & ex eius epistolis constat. Fratrem habuit præter alios Basilium noie Gregorium Nyssenum vrbs Nyssenæ episcopũ, doctrina, moribus, & sanctitate spectatissimũ, cuius & adhuc opera quædam extant, quãuis non omnia, quorũ etiam Suidas, & alij mentionẽ fecerunt. hunc Gregorium falsò appellat Trithemi⁹ episcopũ Emisenum. Obiit Basilius sub Gratiano Cæsare, auctore Hieronymo, cui adde quæ de eo, eiusq; fratribus, & Gregorio Nazanzeno scripsere Socrates lib. 4. capit. 26. & 27. & Nicephorus lib. 11. cap. 18. & 19. Item opuscula beati Ioannis Constantinopolitani Episcopi.) Ioannes patria Antiochenus ob sapientissimam eloquentiã, & eloquẽtissimam sapientiam ab ore aureo cognomento Chrysofostomus, concionator insignis, Christi que præco indefatigabilis, criminũ censor acerrim⁹, Theologorũ omnium eloquentissimus, patrem habuit Secundum, matrem verò Anthusam. Hic vir præstantissimus sub Siricio Papa, mortuo Nestario in eius locum cleri, & populi consensu Episcopus Cõstãtinopolitanus eligitur Cæsaribus Archadio, & Honorio, consulis Honorio. A. III. & Eutychiano, auctore Socrate: q̃ quidẽ annus ex Haloãdro, & Prospero Aquitanico in chronicis cõuenit Anno dñi CCCC. aut. CCCC. tandem ob linguæ libertatẽ, qua in oēs integerri-

mo zelo vtebatur, ab ipso principe Arcadio, Augusta Eudoxiæ priuata indignatione in exiliũ vltimò mittitur, duciturq; Cucussum Armeniæ paruulũ oppidum, atq; inde Arabissum deportatus, postremò Episcoporũ quorundã inuidia Pytiũtem, vbi fines sunt Ponti, regioq; crudelissimis barbaris finitima, ex atrociori rescripto principis deportari iubetur: atq; in itinere prope Comaniam vrbe in tẽplo Basilij Martyris sumptis ecclesiæ Sacramentis se ipsum consignans crucis signo expirauit. XIII. die Nouembris, consulis Honorio. A. VII. & Theodosio. II. teste Socrate, qui annus respondet ex Haloandro, & Aquitanico anno dñi CCCIX. anno vno ante Archadij mortẽ. Hæc de Chrysofostomo ex multis, quæ scripsere Socrates lib. 6. Theodoritus lib. 5. à cap. 28. ad vltimũ vsq; caput. Sozomenes lib. 8. cap. 2. & sequentib. Suidas, Trithemius, & Erasmus, ac longè Nicephorus lib. 13. cap. 2. & seq. qui cap. penult. scribit, Chrysofostomum obiisse mortẽ die XIII. Septẽbris, quo celebrat exaltatio Sanctæ crucis tertio anno. ante Archadij mortẽ, & iuxta ipsius Nicephori computationẽ Anno CCCCXV. De die XIII. Septẽbris idẽ scribit Casiod. in tripar. lib. 10. c. 18. ex Socrate. apud quẽ forsã codex Græc⁹ in mēsis noie vitii patit. Item opuscula beati Theophili Alexandri Episcopi.) Hic est ille Theophilus, cuius artibus D. Chrysofostomus est in exiliũ actus: fuit etenim Diui Chrysofostomi obrectator, ferum & crudelissimũ appellans, auctore Nicephoro libr. 13. cap. 4. post Socrate. lib. 6. capit. 2. & seq. Theodoritum, & Sozomenem, atq; Casiodorũ in tripart. lib. 10. Et tamen crucẽ Hieroglyphicã Serapidis templi Saxis incisam ad religionẽ nostrã adcommodauit, pio in Chriãanã religionẽ animo, quo & à principe impetrauit, vt tẽpla Mithræ, & Serapidis in Aegypto euererent: teste Socrate lib. 5. ca. 16. & seq. ac post eum Nicephoro lib. 12. ca. 26. fuit Theophilus hic Cyrilli patruus, & obiit diem suum Alexandriæ Lethargico morbo die. XV. Octobris anno Quinto Theodosij Iunioris, auctore Nicephoro lib. 14. capit. 14. & sic anno Dñi ferè CCCCXXX. fuit & alter Theophilus Antiochenus Episcopus hoc multo antiquior, cuius D. Hieronymus de scriptoribus eccles. Eusebius lib. 4. cap. 20. & 24. Nicephorus lib. 4. ca. 9. & lib. 3. cap. 25. meminere eius scripta commemoratẽs, & asseuerantes, fuisse sextum Antiochiæ Episcopũ sub Imperatore. M. Antonio Verò. Item opuscula beati Cyrilli Alexandrini Episcopi.) Cyrillus mortuo patruo Theophilo Alexandrinus Episcopus eligitur, vir insignis eruditionis;

ditionis, quique pro christiana religione aduersus Nestorium egregie pugnaverit. Eius extant præclara opera, quorum meminerunt Nicephorus libro. 14. capit. 14. & Trithemius. claruit sub Theodosio Iunior: sicuti ex eodem Nicephoro, Euagrio lib. primo. Prospero Aquitanico, & Hermano Contracto constat. ad immortalem transiuit vitam anno XXXII. eiusdem Pontificatus, ex Nicephoro lib. 14. capi. 47. Anno Domini ferè CCCCLXII. apud Gratianum nulla est mentio Cyrilli, nec Theophili: tamen si ex Epistola & Decreto Gelasij referantur in primo conciliorum Tomo, & apud Burchardum.

Opuscula beati Hilarij Pyctauiensis Episcopi. Hilarius Pyctauij, vrbis Galliarum Aquitanicæ Episcopus, tempore, quo & Diuus Martinus Turonensis ecclesiæ Præful erat, de fide ad persuadendum valde appositos libros scribit: primumque in exilium missus, tandem ab eo reuocatus, Italos, & Gallos, quæ vel expetenda, vel fugienda dogmata essent, erudiens, multis editis libris Arrianam opinionem differtissimè refellit. Ex Hieronymo descript. eccles. Socrate lib. 3. ca. 10. Sozomene lib. 5. cap. 13. & Nicephoro lib. 9. ca. 16. & lib. 10. cap. 17. obiit Pyctauis sub Valentiniano, & Valente anno eius Imperij quinto, & à Natiuitate Domini CCCLXXII. ex Hieronymo in Chronicis. ex Hermano Contracto, & Trithemio annus Domini variat, parum tamen: nã apud Trithemium mors huius viri sanctissimi ad scribitur Anno CCCLXXI. apud Contractum Anno Domini CCCLXIX.

Opuscula beati Ambrosij Mediolanensis Episcopi. Ambrosius cum Mediolani sub Valentiniano præfecturam gereret, & mortuo Auxentio Episcopo, dissidium populi in Episcopo deligendo sedasset, ex laico in Episcopum eius vrbis eligitur, eamque dignitatem primum reiiciens, libentissimè tamen baptismo suscepto Christianus efficitur, iussuque principis Episcopale sedem accepit. qua equidem accepta, Episcopi officio egregie fungit, & multa aduersus hæreticos præclara edidit opera, scripsitque alia Christianæ religioni admodum vtilia: quorum mentio fit à Trithemio, & aliis. Extatque eius vita titulo Paulini ad Augustinum scripta, sed & de Ambrosio multa Socrates lib. 4. cap. 30. Theodoritus lib. 4. ca. 6. Nicephorus lib. 11. cap. 32. & lib. 12. cap. 41. Sozomene lib. 7. c. 24. & Cassiodor. in tripar. lib. 7. c. 8. & lib. 9. c. 30. obiit prope annum domini CCC.

Item opuscula beati Augustini Hippone regiensis Episcopi. Diuus Augustinus ecclesiæ Doctor celebratissimus, in quem opulentus

ille spiritus, iuxta ac benignus dotes suas omnes vberimè effudit, ex prouincia Africana Tagastæ parentibus honestis, & Christianis progenitus, Diui Ambrosij discipulus, multa in Christianæ religionis patrocinium edidit opera, in quibus veram Theologiam, mores integerrimos, absolutamque pietatem docet. Eius vitam Possidonius scripsit, qui latè tradit, qua ratione fuerit Hipponensis Episcopus constitutus, cuius muneris officio sanctissimè functus obiit Anno dñi. CCCCLXXX. ætatis LXXVI. Episcopatus. XL. auctoribus Hermano Contracto, Mariano Scoto, & Trithemio, Quinto Calend. Septembris. Prospero verò Aquitanico de die conuenit, annum autem numerat CCCCLXXXIII. Sigibertus, & Lucidus annum CCCCLX.

Item opuscula beati Hieronymi presbyteri. Diuus Hieronymus patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod Dalmatiæ, Pannoniarumque olim confinium fuit, sub Imperatore Constantino Anno domini CCCXXXI. Hebrææ, Græcæ, ac Latinæ linguæ peritissimus, sub Gregorio Nazanzeno sacras literas edoctus, multos scripsit libros adeò celebres, vt maximam illi famam, & auctoritatem post vitæ integritatem pepererint. Obiit anno Domini CCCCLXXII. auctoribus Prospero Aquitanico, Ioanne Lucido, Trithemio, & Erasmo, quæ eius vitæ diligentissimè scripsit. Itè opuscula Prosperi viri religiosissimi. Hic est Prosperus Aquitanicus, qui post Eusebiū, & Hieronymū chronicò scripsit, cuius & nos in enarratione huius capi. frequenter meminimus. Claruit sub Leone primo Pontifice Maximo, cuius scriba fuisse creditur, à quo Regij Lepidi Episcopus est institutus, vbi cum doctrina, tum sanctitate floruit, in diuorumque numerum suis meritis relatus est. Scripsit verò carmine multa: excelluit enim in Poetica, vt ea ferebant tempora: scripsit & alia plerumque soluta oratione, quorum magna pars extat. Hæc ex Gennadio, Beda, & Gregorio Gyrardo in Dialogo. 5. de poetis. & Trithemio. Qui scribit eius festum celebrari septimo Calendas Iulij. Ex quibus deducit, eum claruisse prope annum Domini CCCCLX.

Item epistola beati Leonis Papæ ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum destinata. Leo Papa Protogene, & Asterio cõsulibus, anno ex Haloãdri chronologia à Natiuitate Dñi CCCCLII. anno equidè nono eius pontificatus, oibus numeris absolutâ, maximisque dignâ laudibus ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum scripsit epistolam cõtra Eutychem perfidiam

fidiam & errorem: in qua multis rationibus, & auctoritatibus sacræ scripturæ, Eutychem Abbatis hæresim, catholicè Sanctæ sedis Apostolicæ decreto, & illa in rebus fidei diffiniendis sacrosancta, & irrefragabili maiestate, ac certitudine infallibili, euerit, & damnat: quemadmodum & in Synodo vniuersali quarta apud Chalcedonem eiusdem Pontificis approbatione damnata fuit. Quæ ratione mirum non erit, si à Gelasio hæc Leonis Papæ epistola, quæ diffinitiones sedis Apostolicæ de rebus fidei continet, sic laudetur, vt pronuncietur Anathema, qui non eam in omnibus omnino receperit, vel de ea ad vnum iota disputaerit. Atque hæc de Leonis Papæ epistola, quæ ex Aera eidem adscripta cõuenit Anno CCCCLXVIII. nos tamen rationem consulum obseruauimus. Verum hoc Gelasij testimonium, quod ipse præstat tantum Leonis Papæ epistolæ ad Flavianum, cæteris sanctorum virorum scriptis, quorum ab eo in hac secunda Decreti parte mentio facta est, itidem tribuere, mera est allucinationis, ac temeritatis vixi parum intelligentis quæ Gelasius de Sanctorum patrum scriptis docuerit. Approbat enim Gelasius Sanctorum virorum scripta, vt intelligamus ea ratione probari, quod catholicæ fidei minimè repugnent, vt tandem nihil in eorum scriptis reperiat, quod manifestè sit religioni Christianæ contrarium: non tamen sic, vt omnia illorum dicta pro lege suscipienda sint, ac necessariò admittenda. Sunt etenim multa, quæ ab Augustino tradunt, quibus contraria placuerunt Hieronymo: & alia, quæ & si fidei non repugnent, non tamen ad ea credenda, ac tenenda catholica fides nos constringit. Rursus & alia, quæ & si ad religionem, ac fidem pertineant, possunt in cõtrouersiam deduci, & examinari, an sint cõtraria veritati, quæ eo tempore latebat, postea verò in lucem prodierit ecclesia catholica diffiniens. Nam & ipse Augustinus lib. 3. de trinitate. in prologo inquit. Noli meis libris, quasi canonicis scripturis deseruire, sed in illis, & quæ non credas cum inueneris, incunctanter crede: in istis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum tenere. cap. noli meis. 9. dist. quo in loco glo. temerè, ac falsò scripsit, postea à Gelasio in hoc Decreto scripta Augustini, & aliorum Sanctorum patrum authentica censerit, ac pronunciari, vt vsque ad vltimum iota necessariò recipiantur. Sic sanè Alfonso de Castro libro. 1. de hæresibus. c. 7. huius glo. interpretatione iure optimo improbat, ac refellit: eiusque opinio probat à Gratiano pluribus testimoniis in dist. 9. dist. Item Decretales epistolas. Hoc in loco Gelasius inter Agiographa, & Sanctorum patrum

scripta connumerat Decretales epistolas, quas admonet omni cum veneratione recipiendas esse. Eas etenim scripsere beatissimi Papæ pro diuersorum patrum consolatione: eodem auctore Gelasio, cuius, & Innocentij primi testimonio vtitur Nicolaus Papa in capi. si Romanorum. 19. distin. Est tamen obiter examinandum quod Gratianus docet in vicesimæ distinctionis initio scribens, Decretales epistolas canonibus conciliorum pari iure exequandas: quam sententiam veluti manifestum Gratiani errorem omni conatu improbat Alfonso Castro lib. 1. de hæresi. cap. 2. negans epistolas Decretales, etiam si recipiendæ sint, & ab omnibus catholicis probandæ, conciliorum vniuersalium canonibus ex æquâdas fore. Idem probare conatur Ioan. Arborcus lib. 4. Theosophiæ. capit. vlti. Nos verò arbitramur Gratiani opinionem veram esse dubio procul in causarum, & litium diffinitionibus, in quibus diiudicandis, ac discernendis nõ minor est Papæ potestas, quam conciliorum vniuersalium: imò maior: sicuti tradidere glo. in capi. ad Apostolicæ. de re iudicat. in 6. in princip. Innocent. & Imola. in capi. graue. de præb. Cardi. à Turre Cremat. in tract. de eccles. lib. 3. cap. 37. Antoni. de Rosellis in tract. de concilijs. quæst. 12. Aegidius Bellamera consil. 99. q. 16. latè Iacobi. in tract. de concilio lib. 5. articu. 8. Ex quibus, & multis, quæ hi auctores adducunt, constat, concilium, etiam vniuersale in litibus, & cõtrouersijs decernendis, & diiudicandis non habere aliam iurisdictionem, quam eam quæ sibi fuerit expressim, vel tacitè à summo Pontifice delegata. Quod si de rebus fidei tractemus, & Papa per epistolam Decretalem maturo consilio, & præuia deliberatione aliquid responderit eo animo, vt ea responsio sit Apostolicæ sedis de fide diffinitio, cõstanter asseueramus, hoc responsum esse recipiendum omnino, ac tenendum vt certum de fide. Non enim potest summus ecclesiæ Pontifex errare, si in his, quæ ad fidem pertinent, aliquid vt persona publica, & ecclesiæ caput, pontificis summi officio functus diffinierit: quod nos probauimus lib. 1. Varia. resolut. cap. 10. nu. 12. Adhuc tñ in pertinentibus ad fidem præstat, aliquid à cõcilio vniuersali legitimè cõgregato diffiniri. Siqui de promptiori quodam animo recipiunt absque vlla cõtrouersia diffinitiones, quæ in rebus fidei datæ sunt à cõcilio legitimè cõgregato, quibus ipse Papa, & reliqui Episcopi subscripsere, quam illæ, quas solus Pontifex diffiniuit: ex multis equidem rationibus, vel ex ea, quod de concilio nemo hætenus ex viris catholicis scripsit, quod possit errare in his, quæ ad fidem pertinent: Papam verò errare posse, tamen si falsò, impie, & maximo cõ errore,

multi auctores asseuerarunt: quemadmodum & idem Alfonso de Castro adnotauit. Sed & in his diffinitionibus, quæ à conciliis vniuersalibus datæ sunt extra res ad fidem pertinentes, aliquid poterit maioris vinculi obseruari, quàm in his, quæ à solo Pontifice decernuntur, quo ad derogationem, & dispensationem. Nam, vt alibi scripsimus, dispensatio aduersus concilij decreta, & canones sufficiens non censetur, nisi in specie fiat eorum derogatio his quidem verbis: non obstante aliqua lege, vel constitutione, etiam in concilio generali statuta, auctore Archid. in cap. 1. de consili. in. 6. tex. in cap. ex parte. & in capi. vlti. de capell. monach. capit. eam te. de ætat. & qualit. cap. non nulli. de rescript. vbi quæstionem istam tractaue re Iuris canonici interpretes, præsertim Feli. col. 4. Alexan. consil. 187. lib. 5. Cardi. Iacoba. in dict. tract. de concilio. lib. 5. art. 18. & tamen in derogatis decretis, aut constitutionibus solius summi pontificis non est necessaria mentio ista per verba prædicta specialis, iuxta communem omnium resolutionem.

Præter hæc rursus apud Gratianum de decretalibus epistolis legitur. 19. dist. capi. in canonicis. eas esse scripturis diuinis adnumerandas, & in earum ordinem referendas, ex auctoritate Augustini malè intellecta, corrupteq; citata. Sic enim legitur apud Gratianum. In canonicis scripturis ecclesiarum Catholicarum quamplurimum diuinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint, quas Apostolica sedes, & ab ea alij meruerunt accipere epistolas. Hæc Gratianus. ex Augustino lib. 2. de doctrina christia. cap. 8. apud quem ita legitur. In canonicis scripturis, ecclesiarum Catholicarum quamplurimum auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sunt, quæ apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Hæc Augustinus de libris canonicis hanc regulam nobis tradens, vt illi libri pro canonicis habeantur, qui à pluribus Catholicis ecclesiis recipiuntur, inter quas ecclesias Augustinus credit, eas esse computandas, quæ Apostolicas sedes habuerunt, id est, quas Apostoli, velut earum Episcopi rexerunt: itè illas esse præcipuè Catholicas ecclesias censet Augustinus, quæ Epistolas ab Apostolis accipere meruerunt: vt Romana, Corinthia, Thessalonicensis, Colossensis, Ephesina, Hierosolymitana, Antiochena, & Alexadrina, quas omnes Apostoli aut verbis docuerunt, aut scripto. qua ratione fit, maximè absurdum esse quod Gratianus ex Diuo Augustino voluit deducere: cum & ex eo necessario sequeretur: diuinis scripturis esse adnumerandas epistolas, quas Romani Pontifices

ab ecclesiis inferioribus receperint. Quod nemo vsquam nec dixit, nec probauit: atq; ideo hunc Gratiani errorem meritò Alfonso à Castro notat, & improbat in dict. lib. 1. de hæresibus. cap. 2. quem hac de re legito.

Decretales verò epistolæ, quæ à summis Pontificibus datæ sunt, vniuersalis ecclesiæ consensu probantur. Nam præter Gelasij auctoritatem, & aliorum commendationem, quæ in dict. 14. distinctione traditur, in concilio Constantiensi sess. 8. meritissimè damnatus fuit Ioannis V. Viclephi error inter alios, quo assererat, Epistolas decretales summorum Pontificum Apocryphas esse.

I T E M gesta Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant: quis ita esse catholicorum dubitet, & maiora eos in agonibus fuisse perpeffos: nec suis viribus, sed Dei gratia, & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo, secundum auctoritatè antiquam, vel consuetudinè singulari cautela in Sancta Romana ecclesia non leguntur, quia eorum, qui scripsere nomina penitus ignoratur: & ab infidelibus, aut dictis superflua, aut minus apta, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cuiusdam Quirici, & Iulitæ matris eius: sicut Georgij, aliorumq; passionum huiusmodi, quæ ab hæreticis probantur conscriptæ. Propter quod, vt dictum est, ne vel leuis subfannadi oriretur occasio, in Sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes Martyres, & eorum agones, qui Deo magis, quàm hominibus notæ sunt, omni deuotione veneramus.

Item gesta Sanctorum Martyrum. (Martyr Græca dictio est, quæ latinè testem significat: & quauis auctore Cypriano in libro. de duplici martyrio ad Fortunatum: omnis piorum vita testimonium reddat Deo, & de Deo: nõ quòd Deus cuiusquam indigeat testimonio, qui est vera lux illuminans omnem hominem, sed quia ita visum est æterno illius, diuinoque consilio, vt suam bonitatem, sapientiam, potentiamque apud homines per homines voluerit illustrare: ecclesiastica tamen consuetudo cognominis huius honorem propriè tribuere coepit his, qui in tormentis, agonibus,

nibus, & cruciatibus vsq; ad mortem perdurarunt constantissimè in professione nominis Iesu Christi, & Euangelicum instrumentum sanguine suo velut obsignarunt apud incredulos. Sic sanè licet & ipsi martyres, propter veram fidem, & Christianæ religionis constantissimam confessionem dici possint confessores: quod Gelasius probat, ecclesiastica tamen traditione obtentum est, vt ad martyrum distinctionem confessores dicantur illi, qui absq; sanguinis martyrio, diem postremum obiere, moribus, & religione, atq; miraculis adeo illustres, vt iure optimo ecclesia eos in Sanctorum numerum retulerit, ac referendos esse decreuerit. Hinc & negatores dicti qui semel suscepto Christiano nomine tormentorum, ac mortis metu Christum abnegarunt: quum dubio procul tenerentur in persecutionibus potius Christum confiteri, vt confessores, & martyres dici meritò possent, quàm illum spe inanis vitæ abnegare. Huiusce temeritatis, sicut & illius insignis constantiæ, præclara mentio fit ab Eusebio lib. 5. eccles. histor. cap. 1. & Nicephoro lib. 4. cap. 17.

Quia eorum, qui scripsere nomina penitus ignorantur. (Illorum igitur Martyrum historias Gelasius in Romana ecclesia non legi asseuerat, quarum auctores profus ignorantur. Atque ideo passim videmus in ecclesiis, præsertim in officio Matutino legi multa de Martyribus, & sanctis ex auctoritate doctorum ecclesiæ, Hieronymi inquam, Augustini, Gregorij, Ambrosij, & aliorum, qui ob vitæ integritatè, ob insignem religionis Christianæ professionem digni sunt, vt illorum testimonio vtamur: & præterea ex ecclesiastica historia, maximè Eusebij, qui & de Martyribus opus quoddam scripsit, vt is asseuerat lib. 4. capi. 16. ex tripartita, ex Theodorito, Socrate, Sozomene, Euagrio, & his similibus. Sed & nuper in publicum prodire Simeonis Metaphrastæ Græci auctoris, vitæ sanctorum patrum, & Martyrum, opera, & diligentia Aloyfi Lipomani Veronenfis Episcopi è Græco in latinum translata.

Aut dictis superflua.) In primo conciliorum tomo apud Gelasium legitur. Et ab infidelibus idiotis superflua ipse legerem. Et ab infidelibus, aut idiotis superflua.

Quirici, & Iulitæ matris eius.) Horum martyrum commemoratio fit in ecclesia Romana die decimoquinto Iulij, at in ecclesia Toletana, & Granatensi die decimasexta Iunij. Sic & diui Georgij festum celebratur vicesimatertia die Aprilis in ecclesia Romana, & in omnibus ferè Christiani orbis ecclesiis. Extat in Iulitam martyrem con-

cio quinta Diui Basilij Cæsariensis: atq; vtriusq; martyris vita inter eas, quas Simeon Metaphrastæ scripsit: apud quem itè & vita beati Georgij legitur.

Quæ ab hæreticis probantur conscriptæ.) Apud Gelasium in primo conciliorum tomo, & Burchardum rectius legitur. quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ.

Omni deuotione veneramus.) Quauis Gelasius admonuerat, historias Martyrum, quarum auctores ignorantur, in ecclesia Romana non legi, ipsos tamen martyres venerandos esse, testatur, ac docet. Vnde impium est, ex eo hæreticos Christianum populum auertere à veneratione sanctorum, quod eorum historia, quæ vulgo circumferuntur, ab ecclesia Romana minimè probetur. Ecclesia etenim martyres quosdam, & alios viros, moribus, sanctitate, & miraculis illustres in diuorum, ac Sanctorum numerum diligentissima inquisitione præuia, maturoque consilio præmissa referendos esse decreuit: non tamen ex eo ipso probat, nec recipit historias, quæ à quocunq; fuerint de martyrum gestis conscriptæ: imò eas admonet maximo cum iudicio legendas esse. Tenemur igitur sanctos ab ecclesia in diuorum numerum relatos omnino venerari: siquidem hac in re iuxta veriorum sententiam errare ecclesia non potest: sicuti & nos scripsimus lib. 1. Variarum resol. cap. 10. Tametsi non cogamur adhibere fidem his, quæ de martyrum gestis fuerint passim scripta: nisi & hæc fuerint ex traditione ecclesiastica planè recepta, aut Apostolicæ ecclesiæ decreto probata.

Item vitas Patrum, Pauli, Antonij, Hylarionis, & omnium Eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni veneratione suscipimus.) Diuus Hieronymus in lib. de scriptoribus eccles. asseuerat, scripsisse ipsum vitas Pauli, Hylarionis, & Capriui monachi. Atque ita inter eius opera tomo primo hi tres libri vulgo circumferuntur. Antonij vitam scripsit Athanasius, sicuti tradidere Rufinus lib. 10. histo. eccles. cap. 8. Socrates lib. 1. cap. 21. & Hieronymus in Athanasio, qui in Euagrio scribit, Euagrium id opusculum è Græco in latinum traduxisse. de eodem Antonio multa lector poterit legere lib. 1. tripart. cap. 11. de Hylarione Sozomenes lib. 3. ca. 14. & cap. 10. qui & de Antonio, & aliis Eremitis tractat: de quibus tractaue re Socrates lib. 4. cap. 23. idem Sozomenes lib. primo. capi. 13. ac Nicephorus in historia eccles. Sed & vitas monachorum, & Eremitarum præter alios scri-

psere Euagrius, eiusque discipulus Palladius, teste Socrate in dict. cap. 23. & Timotheus, ut scribit Sozomenes lib. 6. histo. eccles. cap. 29.

Item actus beati Syluestri, Apostolicæ sedis præfulis, licet eius, qui scripsit nomen ignoremus, à multis tamè in vrbe Romana catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur ecclesiæ.

Laudat hoc in loco Gelasius, & probat actus beati Syluestri: id est historiam de rebus gestis à beato Syluestro: tamen si asseueret eorum auctorem esse incertum. Laurentius Valla in eo libro, quem aduersus Constantini donationem studio calumniandi potius, quam veritatis indagandæ, in sacrosanctam sedem Apostolicam debachatus scripsit. blasphemus equidem animo asseuerat, huius historiæ scriptorem furciferum, & nebulonem fuisse: cui ex aduerso respondens Augustinus Eugubinus libro hac de re edito, censet Eusebium Cæsariensem actus Syluestri scripsisse: quod mihi ægrè persuadebit: multa etenim sunt indicia ex his, quæ Eusebius de vita Constantini scripsit, quatuor ea de re libris editis ad mortem vsque ipsius Cæsaris, quibus ipse perpensis facillimè crediderim, & constat asseuerauerim, actus beati Syluestri, nequaquam ab Eusebio scriptos fuisse. Non enim tacuisset Eusebius vitam Constantini omni conatu scribens, ea, quæ præcipuè hac in historia Syluestri narrantur, & quæ potissimum ad Constantini gesta pertinent: quæ quidem tacuit: imò quandoque contraria asseuerauit: quod statim probabitur. Tamen si in codice vetustissimis characteribus scripto, ex Bibliotheca illustri admodum Didaci à Mendoga mihi commodato, legerim Græcè vitam beati Syluestri, cuius titulus auctorem Eusebium Cæsariensem significabat. Etenim quinto tomo vitarum, quas Aloysius Lipomanus è Græco in latinum verti curauit, illud opus Simeoni Metaphrastæ tribuitur. Sunt qui Damaso Pontifici actus beati Syluestri tribuât, qui Pontificum omnium à Petro exorditus vitas, & gesta perstrinxit in eo opere, quod Pontificale appellant: teste Alberto Vighio lib. 5. de eccles. hierar. cap. vlti. & Trithemio in Damaso. Hæc tamen missa faciamus: quum, teste Gelasio, actus beati Syluestri Romæ à multis tunc probati, lectique fuerint, atque ideo & apud alias ecclesias eandem habuerint fidem. Inquiramus tamen quid veteres historici, & alij auctores de his, quæ ex historia Syluestri, & eius actibus solent videri controuersa, hætenus senserint, & scripserint: quod à me breui quodam examine tractabitur, ut Gelasij locus eam interpretationem

habeat in huius historiæ mentione, quæ vel utilis, vel necessaria sit.

Primum etenim in controuersiam incidit Magni Constantini baptismus ex gestis beati Syluestri. Ex quibus constat, Magnum Cōstantinum Romæ à beato Syluestro baptizatum fuisse in eiusdem principatus initio: quum idem Imperator lepra grauiter infectus consilio impiorum medicorū decreuisset balneo uti sanguine infantum pleno, eique nocte Petrus, & Paulus apparuissent tantæ crudelitatis Decretum improbatum, ac consulentes, ut Cæsar ipse Syluestrum ad se vocaret, qui eum luacro baptismi ad spiritualem, & corporalem salutem restitueret. Sic denique historia ista, præterquam quod à Damaso Papa in Pontificali refertur ex beati Syluestri gestis, & à Simeone Metaphrastæ quinto Tomo ex editis cura, & diligentia Aloysij Lipomani Veronensis Episcopi: extat & in Constantini Magni edicto, & decreto: quod traditur in primo conciliorum Tomo. ab Iuone Carnotensi lib. 4. tit. de dignit. Roma. eccles. à Gratiano. 96. dist. capi. Constantinus Imperator. ab Alberico. in. l. 1. §. in initio. ff. de off. præf. præf. vrb. ab Isidoro non Hispalensi, sed Iuniore in tract. de Synodis tit. de Nicæna Synodo, à Castaldo in tract. de imperatore. q. 51. num. 25. & 27. eiusdem historiæ meminere Theophanes, & Zonaras Græci quidem historici non contemnendæ auctoritatis. Sed & huius historiæ testimonio vsus est Hadrianus Papa literis datis, ad Synodum septimam, quæ Constantino, & Irene imperantibus celebrata fuit aduersus imaginum oppugnatores: quemadmodum constat in actione. 2. eiusdem synodi, quæ Nicæna item dicitur. Et quisquis est, qui nomine Hieronymi vsurpato ad Eustochium scripsit de vinculis beati Petri inter Hieronymi opera 4. tomo. Gregorius item Turonensis Episcopus, qui anno sexcentesimo tricesimo scripsit lib. 2. capit. 31. Nicolaus tertius Pontifex Maximus in cap. fundamēta. de elect. in sexto. Idem de baptis. 3. & lepra Constantini diligenter narrat Nicephorus lib. 7. cap. 33. 34. & 35. huic opinioni adhaerens, & asseuerans, eandem ab ecclesia certò prædicari. idem lib. 8. ca. 54. scribit, ipsum vniuersali ecclesiæ hac in historia consentire, & credere, Constantinum Magnum Romæ à beato Syluestro ante Synodum Nicænam sacro baptismi lauacro Christi fidem suscepisse. Eandem opinionem pluribus rationibus, & testimoniis probare conatur Augustinus Eugubinus de donatione Constantini aduersus Vallam. nume. 77. & sequentibus, qui & Anselmi testimonio vitur ad huius historiæ fidem probandam. Quam nos probam⁹ ex Gelasij auctoritate, quæ & vsus

Libri quarti

& vsus fuit Iuo Carnotensis. Dubia tamen ex eo videtur quibusdam, quod Eusebius Cæsariensis, qui eiusdem Imperatoris Constantini Magni familiaris fuit, quique eius vitam vsq; ad obitum, quodam encomio, quatuor libris complexus est, scripserit, eum in suburbano vico Nicomedie à Christianis episcopis in extrema ætate prope mortem baptizatum fuisse: ipso Imperatore coram Pontificibus causam dilati baptismi animo pijsimo reddente: nempe quod in Iordane fluuio baptizari desiderasset. Hæc Eusebius lib. 4. Idem scripsere Theodoritus lib. 1. cap. 32. Socrates lib. 1. cap. penultimo. Sozomenes lib. 2. cap. vlt. & Euagrius lib. 3. capi. 41. Sed & ipsius Sozomeni testimonio libro. 3. cap. 19. constat, Constantinum Magnum tempore Nicænae Synodi nondum baptizatum fuisse, sed catechumenum: ut interim mirer, quæ ratione Eugubinus scripserit, baptismum Constantini, cuius Eusebius meminerit, fuisse potius balneum calidarum aquarum, ad quas æger Cōstantinus sanitati consulens accesserit: quam sacrum baptismi lauacrum: cum Eusebius, & qui eum sequuti sunt, apertissimè de sacro baptisma te fuerint loquuti: atque ideo potuit Eugubinus negare fidem historiæ: non tamen ei licuit quæ à veteribus historicis scripta sunt, aduersus eorum mentem interpretari. Sed & hanc Eusebij de baptismo Constantini historiam sequitur Diuus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij. Et tamen Diuus Hieronymus, & Hermanus Contractus in chronicis quauis penè idem sequantur, aui fuere Christianissimo principi hanc inuere notam, quod ab Eusebio Nicomediensi episcopo Ariano baptizatus in Ariano dogma declinauerit. Nos hac in renihil esse certius censemus, quàm quod fuerit communi consensu ecclesiæ Catholice receptum: cuius diffinitioni controuersiam istam relinquimus. Obiter etenim ab aliquot summis Pontificibus prior opinio recepta fuit. Quemadmodum & receptum quandoque fuit Constantini edictum, in quo baptismus illius iuxta eandem Historiæ fidem expressim narratur. Atque ideo nobis satis fuerit hæc tetigisse. Nam & Platina in Marco, licet de lepra, & eius per baptismum emundatione, deque sanguine infantum ab aliis scripta, fabulam esse censeat: credit tamen Constantinum Magnum pulsus ab vrbe tyrannis Romæ à beato Syluestro cum Crispo filio baptizatum fuisse: nec sibi persuaderi posse asseuerat principem hunc, qui in signo crucis tot hostes deuicerat, qui tot templa in honorem Dei edificauerat, qui sacris conciliis præfens fuerat, qui toties cum sanctis patribus in mysterijs orauerat, baptismi sacri lauacro nondum fuisse

Caput decimum sextum. 34

contra hostem humani generis munitum: totque annis inter Catechumenos voluisse censerit. Secundo loco eadem ferè controuersia vertitur de Constantini eiusdem donatiōe, qua Pontifici summo Syluestro, eiusque successoribus vrbes Romam, Italiæ vrbes, & totius occidentis, idem Imperator donasse fertur. Hæc etenim donatio probatur ex Constantini decreto, quod in tegrè traditur in primo conciliorum Tomo, ab Iuone Carnotensi: ab Isidoro, Alberico, Eugubino, & Castaldo, quorum paulò antè meminimus. Eiusdem decreti, & donationis meminit Nicolaus tertius summus ecclesiæ Pontifex in capi. fundamenta. de elect. in. 6. idemque Constantini edictum extat Græcè, & Latine Romæ in Vaticana bibliotheca, & in aliis Italiæ bibliothecis: adductumque olim fuisse è Constantinopoli ex bibliotheca Palatina eiusdem decreti exemplar: quod simile fuit oino his, quæ Romæ legebantur, probat Castaldus: ac denique Eugubinus constanter asseuerat, passim Græcè, & Latine hoc edictum ubique seruari. Ex multis tamen coniecturis, & rationibus dubiū est, an verè hæc donatio facta fuerit à Constantino Magno, præsertim ex eo, quod Eusebij, & omnium historicorum consensu idem Cōstantinus in testamento, & vltima voluntate tribus filiis, quos Cæsares iam constituerat, Romanū diuisit imperium, & eorum cuidam Italiam, & quæ fertur ecclesiæ donasse reliquit. Quod profectò non fecisset, si verè eadem Syluestro donasset. His accedit, quod huius donationis nec Gratianus, nec Damasus in gestis beati Syluestri meminerint. Sed nec historici, qui Græcè, & Latine Constantini Magni res scripsere, vllam hac de re fecerunt mentionem, procul dubio non omisuri, si vel ea donatio facta fuisset, vel ipsi sciuisent, factam esse: quod eos latere non poterat. Diligenter etenim indagantur omnia Constantini Magni tempore gesta quod ad ecclesiasticam historiam attinet Eusebius Cæsariensis, Socrates, Theodoritus, Sozomenes, & Cassiodorus. Sed & omnium scriptorum consensu constat, post Syluestrum, & Constantinum quadringentis annis pontifices Romanos ea donatione vsos non fuisse, nec vrbes Romæ iurisdictionem temporalem habuisse: quibus, & aliis rationibus, donationem à Constantino Magno factam verè fuisse, negant Aeneas Sylvius postea Papa Pius in dialogo, quem ante pontificatum in Germania edidit charta. 21. Georgij Merula Alexandrinus lib. 1. Vicecomitum. Hieronymus Balbus lib. de coronatione. pag. 81. Felix in cap. solite. de maior. & obed. col. vlt. Ioan. Igneus in. l. donationes. nume. 22. C. de donat. inter virū & vxor. dubitant Barb. in rub. ff. de verbo. obliga.

Variarum Resolutionum

col.ii. Cagnolus in proœmio. ff. num. 79. Andre. Alciat. lib. 7. parerg. cap. 19. & pleriq; alij, quorū primas obtinere Laurentius Valla, qui integro libro probare conatur, donationem istam nunquam factam fuisse, eiusque formulam, quæ circumfertur, fictam, atque conmentitiam esse, & hunc sequutus Carolus Molinæus vir sanè nimis audax, parumque modestus erga sacrosanctæ sedis Apostolicæ maiestatis inquam in Alexandri consi. 24. lib. 5. col. vlti. & ad edictum Henrici Gallorum Regis nu. 121. fabulam esse censet, quæ de donatione ista vulgo traditur. Nos verò, etiã si videamus plures de fide huius donationis dubitasse, legimus tamen Romanos Pontifices eius meminisse, quanuis id obiter, & cautè fecerint, cum res ad historiam pertineret, quæ quibusdã videtur incerta, atque ideo censemus nemini licuisse, nec licere hac in re aduersus Romanam, & Apostolicam sedem impie loqui, & oblatrare. Potuit enim donatio ista fieri, neque ideo neganda est, quòd scriptores antiqui eius nò meminerint: præsertim cum sit communi opinione hominū receptum, hanc donationem à Constantino factam fuisse: quemadmodum asseuerat Andr. Alciat. & deducitur ex his, quæ modò scripsimus, & quæ longè tractauerunt Eugubinus. Cardinalis Iacobatus in tracta. de conciliis lib. 10. arti. 8. & Castaldus in dict. quæst. 51. qui & alios referunt hanc opinionem probantes: quæ probari videtur in Clement. 1. de iure iur. quo in loco gl. verb. Constantinum. quærit, an hæc donatio, si verè facta fuerit, iure potuerit valere: in eaque perseuerat sententia, vt existimet, valuisse hanc donationem: qua in re parum nos immorabimur: si quidem ex veteribus multi hoc argumentum tractauerunt: quorum communior est sententia, quæ asserit, eam valuisse: sicuti constat ex Abb. consi. 82. libr. primo. Cardina. in Clemen. vnica. de iure iurand. §. Porro. colum. 3. Felin. in dict. cap. solitæ. Barto. in proœmio Pandectarum. & ibi Cagnolo. Abb. in capit. inter dilectos. de fide instrumēt. colum. 9. & in capit. venerabilem. qui filij sint legit. Gomecio in. §. item seruiana. nume. 44. in lti. de actioni. Castaldo in dict. quæst. 51. Remundo Rufo contra Molinæum pagina. 645. Florentino parte prima. histor. titul. 8. capit. secundo. §. 8. Augustino Anchona in lib. de potesta. eccles. q. 43. arti. primo. & sequentibus. quam opinionem tenuerunt Accursius in. l. 1. verbo. pertinere. ff. de off. præf. vrb. Speculat. & alij, qui à Iunioribus citantur: tametsi idem Accursius in authent. quo modo oport. episcop. Alberic. in. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. nume. 22. & quidam iuris ciuilibus interpretes contrarium probare conen-

tur. Quibus denique omisis opinamur, summos ecclesiæ præfules præter hanc Constantini Magni donationem, multa iura habere, quibus iure optimo defendi possint iurisdicctio vrbis Romæ, eiusque dominium, atque item aliarum vrbium, quas ecclesia Romana, sacrosanctaq; sedes Apostolica possidet, ex his inquam Christianorum principum largitionibus, quarum meminere Alciatus, Eugubinus, Castaldus, Remundus Rufus contra Molinæum pagina. 614. Albertus Pighius libr. 5. de eccles. hierar. capit. vlti. Blondus, Georgius Merula, & Paulus AEmilius de gestis Francorum in Pipino, Carolo Magno, & Philippo primo.

His accedit, esse consentaneum ecclesiasticæ auctoritati, inter alias rerum temporalium dotēs, & hac quoque insigniri, vt castra, & vrbes cū potestate vtriusque gladij sub eius habeat dominio: sicuti quæstionem istam examinans probat multis ratioibus Dominicus Soro lib. 10. de iusti. & iure. quæst. 4. art. 5.

Cæterum apud Gratianum. 12. quæst. 1. in cap. futuram. ex testimonio Melchiadis Papæ traditur, Constantinum Magnum baptizatum Romæ fuisse, & donationem hanc ecclesiæ Romanæ fecisse, cuius in edicto eiusdem Constantini mentio fit, & de qua modò disputauimus. Probauimus tamen in præctis quæstionibus capit. 31. nume. 2. illius cap. titulum falsò tribui Melchiadi Papæ ex eo, quod illic relata contigerint post ipsius Melchiadis obitum: & quia Melchiades occisus fuerit, & Martyrium passus est Maximini iussu, qui Constantinum in Imperio præcessit. Quæ quidem ratio est omnino intelligenda vel de Maximino Galerio, qui Cæsar fuit cum Constantino patre Constantini, & orientale imperiū obtinuerit: vel de Maximino, qui tyrānidem in oriente aduersus Licinium Constantini Magni cõsortem exercuerit, & ab eodem Licinio victus est. Quod si Melchiades Papa, & martyr passus est iussu Maximini Galerii, dicemus, hoc martyrium contigisse vltimo anno Imperij ipsius Maximini: quia Eusebius, & Hermianus Contractus mortem Melchiadis, & Maximini Galerii ferè eisdem anno adscribunt. Et eadē ratione dicendū erit, Melchiadem passum fuisse sub imperio Cõstantini Magni, qui auctore eodem Eusebio, mortuo patre Constantio, in Gallia, & Britannia Imperium Romanū accepit anno Dñi ferè CCCX. & cum Galerio Maximino Constantij patris cõsorte diuisum adhuc id habebat. Addit tamē Eutropius, Constantiū contentum dignitate Augusti Italiz, atq; Africæ administrandæ sollicitudinē recusasse, eamq; Galerio Maximino celsisse: atq; ita ex

ita ex aliis auctoribus deducitur, Italiz, atq; Africæ curam habuisse Maximinum Galerium ad eius vsq; obitum. Nam in Italiam Seuerum Cæsarem misit, qui à Maxentio, aut eius dolo extinctus est. Hæc verò historia de martyrio Melchiadis sub Galerio Maximino, & eius iussu, mihi ex eo dubia videtur, quòd ex eisdem Eusebio, & Cõtracto suspicer, prius mortem obiisse Galerium Maximinum, quam Melchiadem: & quia eo tēpore, quo passus est Romæ Melchiades, Romā, & Italiam obtineret Tyrannus Maxentius filius Maximiani Herculij in christianos crudelissim⁹. qua ratione hoc ipsum Melchiadis martyriū ad scribi non poterit alteri Maximino, qui in oriēte Tyrannuserat, itidem in christianos sæuissimus Galerii sororis filius: quum is in Italia, & occidente nullum imperium haberet. Vt eunq; sit, Melchiades ex chronologia Eusebij, & aliorū passus est priusquā Cõstantinus Magnus victo Maxentio Romam, & Italiam obtinuerit: quanuis in Britannia, & Gallia tunc tribus, aut quatuor annis post patris mortem imperauerat. Et quia facilis fuit apud Platinā, & alios affinitate nominum error, ipse opinor, Melchiadē martyrio coronatum Maxentij, non Maximini iussu. Similis propè constat mutatio nominum in diuæ Catherinæ historia. Siquidem scriptum extat, eam martyrium passam fuisse Alexandria iussu Maxentij, eoq; præsentē: quum Maxentius nò Alexandria, nec orientis, sed Romæ, & Italiz imperium per tyrannidem habuerit: eritq; fortassis in ea historia pro Maxentio substituendus Maximinus, qui apud orientē tyrannus, in christianos sæuissimus multos ex eis martyrio iussit occidi. Quibusdã tamen viderur, potuisse Melchiadē de Constantini rebus testificari: quum extant apud Eusebium lib. 10. hist. eccles. & Nicephorū lib. 7. cap. 43. epistola Cõstantini Magni ad Melchiadem Papam, quas veras esse confirmat D. Augustinus in epistola. 162. ad Glorium, Eleusium, & Foelicem, qui eandē cõtrouersiam tractat, quam epistola Græcæ retulerūt, appellatq; Constantinum imperatorē Christianum tēpore Melchiadis Papæ, & indicat tunc curam Africæ habuisse per proconsulem Anylinum: vt non satis cõuincat Eugubinus prædictas epistolas confictas fuisse. Quod si veræ sunt, vt ipse opinor, respondendum erit, quæstionem illam inter Cæcilianum, & alios Africæ Epōs contigisse sub Melchiade, ab eoq; diffinitam Romæ fuisse ex Constantini Magni sollicitudine adhuc Maxentio Romā occupante: Africam tñ per proconsulē regente Constantino, qui tunc apud Gallos cõmorabatur: ex eo, quòd tot tyrannis prouincias occupantibus, &

inuadentibus Galerius Maximinus non potuerit Africam obtinere, & regere, eamq; Constantinus Magnus ex Gallia constanti animo acceperit sub eius protectione. Occiso verò Melchiade, & Maxentio postea victo, quum Constantinus Romam, & Italiam à tyrānide liberasset, rursum iudicium Melchiadis de Cæciliani causa in controuersiam vertitur: quod Augustinus sensit, & scribit, apud quem christianus dicitur ante Syluestrum Constantinus, vel quia Catechumenus esset, & Christianis impensissimè faueret, vel nomen id tribuit Augustinus imperatori in eius historiz narratiōe, non quòd eo tempore Christianus baptismo suscepto foret, sed quia postea Christiani fidem baptismi lauacro susceperit. Verum si dixeris, Cæciliani Episcopi Carthaginensis controuersiam in ea tempora incidisse, & initium habuisse, quibus iam extincto Maxentio Italiam, & Africam obtineret Constantinus: Eusebius, & alij refragabuntur, ex quibus Melchiades priusq; Maxentius mortem obierit: & præterea tunc extinctis tyrannis præter Licinium, qui orientē regerat, si Romæ Melchiades post Maxentiū fuit superstes, non est veritati consonum, eum martyrio coronatum fuisse: siquidem nullus esset tunc in occidente, saltem in Italia tyrannus, à quo potuerit occidi, cuiusve iussu ad martyriū duci posset. Omnia etenim quo ad ecclesiam, & Christianismum pacatissima fuere in occidente, occisis, & deuictis à Constantino Magno tyrannis, & paulò post in oriente mortuo Maximino tyranno, & Licinio Constantini Magni cõsorte ab eodem victo, profligato, captoq; & occiso.

Item scripta de inuentione sanctæ Crucis Dominicæ, & alia scripta de inuentione capituli beati Ioannis Baptistæ, nouellæ quidem reuelationes sunt: & nonnulli catholici eas legunt: sed cum hæc ad catholicorum manus peruenerint, beati Pauli Apostoli sententia præcedat. Omnia probate: quod bonum est tenete.

Item scripta de inuentione Sanctæ crucis.) Apud Gelasiū, & Burchardum legitur. Nouellæ quidē relationes sunt. Et sanè historia de inuentione crucis Dominicæ à Gelasio nec refellitur, nec omnino recipitur inter Agiographa: admonet tñ summus ecclesiæ Pontifex, vt eā cum iudicio, & piè legamus. Etenim Eusebius Cæsariensis lib. 3. de vita Constantini Magni: quū Helenæ meminisset, eaque cõmmemorasset, quæ pietatis Christianæ zelo præclarè in religiōis, & diuini cultus, ac templorū ornamentum ab eadem diua Helena

facta sunt: nequaquam de inuentione Dñice crucis meminuit, profecto dignus culpa, si rem adeo seriam scietero miserit, vel nimis negligenter ignorauerit, minimè veri, ac solliciti historici officio functus. Comuni tñ ecclesie cōsensu festū hoc inuentionis sanctæ Crucis dñicæ celebramus, in eiusq; diei lectionibus legimus, Helenā Constantini matrem nocturno visu impulsam Hierosolymā petiisse, vt dñicam quæret crucem. Locus aut vbi ea defossa erat ab impijs gentilibus cōstructo ibidem Veneris tēplo pollutus, vt memoria passiōis Dñi deleret, rem difficilē reddebat, donec diuinis quibusdā indicijs loco equidē cognito, & tēplo illo contaminato diruto, aggregq; exportato, sacrum illud resurrectionis antrū illuxit, repertq; fuere tres sparsim disiectæ cruce, & tabula, in qua Pilatus Iesum Regem Iudæorū scripserat. Verum quæ difficilis adhuc diuini ligni cognitio erat, quod ordine confuso cruce disiectæ forent, dubia animi Imperatoris mater Deū obsecrauit, vt ei indicium fieret. Tandem quā mulier quædā honesto loco nata graui oppressa morbo, extremo laboraret periculo, Macarius Hierosolymitanus Episcopus vnā cum Helena ad ægrotantē accessit, crucibusque duabus admotis, eadē in eodē discrimine maneret, tertiāq; & verē dñicam crucē illi admouisset, subito illa respexit, viribusq; firmiter collectis, lecto statim exiuit: quo signo, & quod lignū illud diuini sanguinis stillam defluentē acceperat, cōperta veritas est, cognitūque lignū dñicæ crucis. Sacriq; fuere reperti clauis, quibus Christi corpus transfixū fuerat. Sed & præter ecclesie catholice cōsensum, huius historie meminere Theodorius lib. 1. ca. 18. Socrates lib. 1. cap. 17. Sozomenes lib. 2. ca. 1. Nicephorus lib. 8. ca. 29. Ruffinus lib. 10. eccl. histo. ca. 7. & 8. Cassiodorus lib. 2. tripart. c. 18. Platina in Syluestro. Virgilius Polydorus lib. 2. hist. Anglicæ. Diuus tñ Ambrosius in oratione de obitu Theodosij, industria, & sollicitudine Helenę inuentā fuisse scribit crucem Dominicam, cognitamque ex titulo eidem affixo, tacuit verò miraculum mulieris à morbo liberatæ.

Et alia scripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ. Extat inter opera diuini Cypriani tractatus de reuelatione capitis beati Ioannis Baptistæ, in quo longè describit, ac depingit tota hæc de reuelatione capitis Ioannis Baptistæ historia: conaturq; illius operis auctor probare, festū, quod ecclesia celebrat. III. Calēd. Septembris, non esse dicendū decollationis Ioannis, sed collectionis, aut inuentionis, vel reuelationis capitis Ioannis nominandū fore. Ceterum illud opus non esse Cypriani Erasmus asseuerat, vel ex eo, quod illic

mentio facta sit Pipini Aquitanorū Regis. Nam si is est, in quē Stephanus Papa transtulit imperij titulos, alius etem ab historicis, quod ipse meminim, non tradit, immensum est annorū interval lum à Cypriano ad eundē Pipinū, qui regnauit Anno dñi DCC LI. quingentis ferè annis post Cyprianū. Huic rōni & alia, quæ acerrimè vrget, accedit: siquidē in eo libello mētio fit Theodosij principis, qui annis plus centum post Cypriani mortē imperiū obtinuit, etiā si de Theodosio seniore intelligamus quod illic scriptū extat. quibus tandē euidenter probat, libellum istū, de quo modo agimus, Cypriano falsō adscribi, & eius temerè ceteri. Historiā verò de inuentione capitis Ioannis Baptistæ, non fuisse primū scriptā ab auctore illius libelli, qui falsō Cypriano adscribit, satis constat ex auctoritate Gelasij, qui in hoc decreto aper tissimè meminit libelli, qui de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ scriptus eo tēpore vulgaris erat, vulgoq; legebat. Scripsit verò prædictū libellum eius auctor quisq; fuerit, bis centū annis post Gelasij. Vnde ipse opinor tēpore Gelasij editū fuisse opus aliquod, in quo scripta erat inuentione capitis Ioannis Baptistæ, quæ sub Martiano Imperatore paulò antè cōtigerat, cuiusq; meminit auctor is, qui libellum supra cōmemoratū scripsit. apud quē vbi legit: chronicā Marcelli principis legat: ipse legendū esse cōseo: chronicā Martiani principis legat: aut fortassis: chronicā Marcellini comitis legat. Etenim Marcellinus comes in chronico narrat, sub Martiano Augusto inuentione capitis Ioannis Baptistæ contigisse eo ferè modo, quo apud Cyprianū scribitur: die verò XXIII. Februarij Vincomalo, & Opilione cōsulibus anno dñi iuxta Haloādrī chronologiā. CCCCLV. Sed & Sozomenes eccl. hist. auctor hoc multo vetustior lib. 7. c. 21. scribit, à monachis quibusdā sub Valēte Hierosolymis caput Ioannis Baptistæ repertū esse, atq; inde illud adlatū in Pantichiū, quod est oppidū paruū non lōgè à Chalcedone, repositūq; in vicino vico, quē incolæ Cosilaum vocabant, donec Theodosius Imperator illud in Constantinopolim attulit, septimoq; ab vrbe lapide, aut miliario tēplo magnificè cōstructo, eidēq; diuo Ioāni dicato, ibidē reposuit. Eandē historiā repetit Nicephorus lib. 12. ca. 49. sub Iuliano autē imperatore in Sebaste Palestine prouincie vrbe diuini Ioannis Baptistæ monumentū paganos inuasisse, ac demū collecta eius ossa, quæ prius dissipauerāt, igne cōcremasset, cineremq; per planiciem campi proiecisse, monachosq; quosdā Hierosolymitanos ex monasterio Philippi cautè mixtos his, qui ossa colligebāt, quidquid potuerūt ex ossibus collegisse, tulisseq; ad eorū patrē Philippū scribit

scribit Ruffinus lib. eccl. hist. 11. ca. 28. idē ferè lector poterit adnotare ex eo libello, quē falsō Cypriano adscribi diximus: vbi Iosephus, vt opinor corruptè, dicit qui à Ruffino Philippus nominatur. His sanè partim suffragat Theodorius lib. 3. eccl. hist. capi. 6. sub Iuliano cōmemorans in Sebaste vrbe paganos, aut gētiles ossa diuini Ioannis Baptistæ igni tradidisse, pulueremq; dissipasse: cetera tñ tacet. Hunc sequit Nicephorus lib. 10. ca. 13. idē scribens factum fuisse de ossibus Helisei Prophete: qui & Sebastæ sepulchrū suum habebat. Prosper tandē Aquitanicè tradit, Anno dñi CCCXCIII. Theodosij venerabile Ioannis Baptistæ caput ex vico Coslao Constantinopolim deportasse, ac recodidisse in tēplo magnificè cōstructo in eius honorē septimo ab vrbe lapide.

Item Ruffinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas etiam scripturas interpretat⁹ est. Sed quoniam beatissimus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Ruffino, sed etiam de vniuersis, quos vir sapiens memoratus zelo Dei, & fidei religione reprehendit.

Ruffinus Aquileiensis ecclesie presbyter non minimā apud veteres laudē est cōsequutus cū in diuinis scripturis interpretādis, tum in Græcæ, & Latinæ linguæ eruditione non equidē vulgari. Habuit em̄, teste Gennadio, elegans ingenium in Græcis operibus in Latinam linguā vertendis: claruit ætate Hieronymi, cum quo graues exercuit simultates: quarum memor Gennadius nimium Ruffino tribuit, Hieronymo plurimum detrahens, non satis intelligens quantum à diuo Hieronymo Ruffinus absit: qui, si ecclesiastica historia Eusebij, & Iosephi opera, quæ nūc latinè circumferuntur ex Ruffini translatione, non mentuntur auctorem, eademq; cōferat lector cū Græcis codicibus, dubio pcul in multa incidet loca, ex quibus cōperiet, Ruffinū nec Græcæ, nec Latinæ linguæ exactam cognitionē habuisse, quæ verò Hieronymus in Ruffino notauerit, deduci possunt ex his libris, qui aduersus Ruffinū ab eodē Hieronymo editi sunt, & in secundo Tomo habent: ad quorū intellectum legēda sunt quæ Ruffinus aduersus Hieronymū scripsit, & fuere typis excusa in quarta operū Hieronymi parte. Ceterum quod Gelasius scribit de Hieronymi cētura obseruāda in alios ecclesiasticos auctores, ita, ni fallor, est acci-

piendū, vt si quid Hieronymus notauerit, illud sit cautè legendū, & maximo cū iudicio, ne quæ ex parte offendat catholicas de fide assertiones: non tñ statim hæreticum erit censendū, nisi id ecclesia diffinierit, aut iam fuerit diffinitum, vel sit adeo diuinis scripturis contrariū, vt manifestus sit in rebus fidei error. Aliquot enim displicuerunt Hieronymo, quæ ab Augustino, & alijs probantur: nec præter ecclesiam catholicā, & summū totius christiani orbis Pontificē, quisquā habet auctoritatē pronūciandi aliquid hæreticū esse: tametsi docere possit id refragari diuinis scripturis, atq; ideo dignū quod ab ecclesia hæreticū iudicetur: nisi foret adeo manifestus error, vt nulla possit de ea re apud verè catholicos esse cōtrouersia.

Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiatur, legenda suscipimus: reliqua autem omnia cum suo auctore dicimus esse reuenda.

Origenes, qui & Adamātius presbyter, natione Alexandrinus, Clementis Alexandrini discipulus magni, & excellentis ingenij vir, Leonidæ Martyris filius, claruit sub Alexandro Imperatore Mammææ filio: obiit sub Gallo Cæsare post Decium imperante anno ferè ætatis septuagesimo, auctore Nicephoro lib. 3. capi. 33. Anno dñi CCLVI. vt Hermanus Contractus scribit de Origene, eiusq; libris tractat Eusebius eccl. hist. lib. 6. Socrates lib. 6. cap. 12. & 13. Nicephorus lib. 5. ex quibus Eusebius, & Socrates in eius laudes erumpunt animosè: idemq; Eusebius, quod Gelasius hoc in capite cōmemorat, librū vnū in Origene laudē edidit, aut sanè apologiā pro Origene in sex libros distinctam: quemadmodū Hieronymus, & alij tradidere. Fuit verò olim non leuis controuersia inter christiani orbis Episcopus de libris Origene recipiendis, aut reprobandis. quæ de re Socrates, & Nicephorus Græci auctores tractare non semel, sed maximè Nicephorus lib. 13. tandē Constantinopolitana synodus, quæ quinta est inter vniuersales, eius impia dogmata nominatim, & auctore ipsū ea rōne dānauit sub Iustiniano Principe: sicuti idem Nicephorus scribit lib. 17. ca. 28. & cōstat ex eiusdē synodi actionibus in 2. conciliorū Tomo. Etenim cū Origenes nihil non in sacris literis exponere vellet, se ipsum in errorē coniecit: vnde multa nefanda, & exiniosa protulit verba, ex quibus Arius, eiusq; sectatores suorū dogmatum materiā sumpserunt: quod Suidas, & idem Nicephorus fatent in dict. lib. 17. cap. 27. ipse aut Origenes Martyrij timore inani,

quod pati recusauit, abiurata fide Satana instigante à diuina sententia, & gratia, quæ primum illi fauor aderat, omnino delapsus, alienas à religione christiana opiniones induxit, per quas multis à semita recta discedentibus, longo post tēpo redamnationē ecclesiæ dignissimè passus est, infelixq; tunc obiit, ac miser: teste Nicephoro lib. 5. capit. 32. & 33. Proscriptus sanè ab ecclesia, ignominiam istam non ferens Alexandria relicta in Iudæam profectus mortem obiit, Tyrique sepultus est, auctore Suida. qua ratione intelliges Lector candide, Origenem à Gelasio schismaticum appellari. Hieronymus verò eiusdem Origenis opus in Cantica Cantorum laudat, & in latinā linguam vertit: sed & librum edidit, & scripsit ad Auitum, in quo docet, quid cauendum sit in libris Origenis *πρὸ ἀρχαῖν*. id est de principiis. Epistolam etiam ad Pammachium, & Oceanum de erroribus Origenis, de quibus adhuc differit in Apologiis aduersus Rufinum: & hæc reperiet lector in secundo Tomo. Extant & de eadem re Rufini quædam scripta, partim ab eo è Græco in Latinum traducta in quarto Tomo operum Hieronymi. quæ quidem lector diligenter examinabit ad Origenis errores vitandos, & ad intellectum huius capituli. Nam Hieronymus, Rufinus, & Gelasius ante quintā Synodum, in qua damnati fuerunt Origenis opiniones, scripsere: Sed & Vincentius Lirinensis in libro aduersus hæreses plurimum dolet, Origenis libros, vel ab hæreticis corruptos, vel ab ipso auctore ita scriptos, multis blasphemiarum vulneribus scatentes ad errores persuadendos multum olim valuisse.

Cæterum de historia Eusebij, de qua Gelasius hoc in cap. meminit, tractabimus in cap. sequenti, ubi de Apocryphis libris agetur. Opinor tñ Gelasium, dum Eusebiū notat, quod librum vnū de laudibus Origenis cōscripserit, fortassis de libro sexto ecclesiasticæ historiæ intellexisse: quod si quis malit, vt nos paulò antè adnotauimus, de Apologia ab eodē Eusebio scripta, in sexq; volumina distincta intelligere, non admodū refragabor: tametsi hac in re parum diligens videatur Rhenanus in epistola nuncupatoria ecclesiasticæ historiæ.

Item Orosium virum eruditissimum colaudamus, quia valde nobis necessariam aduersus Paganorum calumnias ordinauit historiam, miraq; breuitate cōtexuit.

Orosius presbyter Hispani generis vir eloquēs, & eruditione insignis, scripsit aduersus querulos christiani nominis, qui asserebant, Romanū imperium ex eo defecisse, quod Christi fidem; & re-

ligionem Romani, eisq; subditi suscepissent: idq; opus in septem volumina distinxit, sed & ab Augustino missus ad Hieronymū pro discenda animi ratione; rediens reliquias beati Stephani Martyris primi tunc nuper inuentas primus intulit occidenti. Hæc Gennadius, Marcellinus Comes, & Trithemius. Claruit prope annū dñi CCC. Prosper Aquitanicus, & Hermanus Cōtractus in chronicis. Deniq; Orosius Elogio Hieronymi, & Augustini commendat. fuit verò Tarraconensis auctore Volaterrano. Cæterum de reliquiis beati Stephani aliter scribit Nicephorus lib. 14. ca. 9. ex Theodoro lectore. & Simeon Metaphrastes vitæ Tomo sexto.

Item venerabilis viri Sedulij paschale opus, quod heroicis descripsit versibus insigni laude præferimus.

Quauis Petrus Crinitus olim, & nuper Gregorius Gyraldus de poetis diligentissimè historiā scripserint, nondū apud eos huius poetæ mentionem cōperio factam fuisse: nisi eorū scripta oscitanter legerim. Verū Trithemi⁹ ex Sigibertho scribit, Seduliū presbyterū Scotum natione fuisse, qui opus insigne iuxta seriem euangelij carmine scripserit: quod vulgo legitur: & incipit. Pascha les quicunque dapes cōuiuia requiris. Sed & alia scripsit, quorum idem auctor meminit, & floruit sub Theodosio Seniore Anno fermè Domini CCCCXXX.

Item Iuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

Ita locum istum ipse legendum esse censeo ex Burchardo, & eodem Gelasio in primo concilio rum tomo. Nam quum Gelasius Sedulij meminisset, par est & statim ipsum Iuenci mentionē facturū ppter operis, materiæ, & scriptoris similitudinē. Quauis apud Gratianū non Iuenci, sed Vincentij legatur. Quæ quidē lectio etiam si admittenda sit, non est intelligenda de Vincentio, qui opus, aut speculū historiale scripsit: nō enim potuit eius meminisse Gelasius, qui multis annis eum præcesserit. Fuere tamē ante Gelasium duo Vincentij, quorum Trithemius mentionem facit: sed ipse Gelasium intelligo de Iuenco presbytero, qui Hispanus fuit, & nobilissimi generis, qui quatuor euangelia Hexametris versibus pene ad verbum transferens scripsit, nonnullaque alia de sacramētis, floruitq; sub Constantino Magno, & filiis eius propè annū dñi CCCCXXX. auctoribus Hieronymo de viris illustrib⁹, & scriptoribus eccles. & in chronico. Petro Crinito lib. 5. de poetis latinis. Gregorio Gyrardo dialogo. 5. Trithemio, & Ioanne Bassizo,

Ex capite

Ex capite sequenti.

- 1 Apocryphi libri, qui dicantur.
- 2 Synodus Ariminensis, & Itinerarium Petri.
- 3 De quibusdam actibus, & Euangelijs Apostolorum Apocryphis, & de Pastoris libro.
- 4 De parua Genesi, de Centimetro: & de quibusdam reuelationibus, quæ Apocalypses dicuntur.
- 5 De libro, qui dicitur transitus sanctæ Mariæ.
- 6 De canonibus Apostolorum, an sint Apocryphi.
- 7 De historia Eusebij Pamphili Casariensis.
- 8 Tertulliani, & Lactantij Firmiani opera.
- 9 Clementis Alexandrini opera. Africani, & Commodiani.
- 10 Castiani, Arnobij, Tyconnij, Victorini, & Faustini.
- 11 Epistola Iesu ad Abagarum, & Abagari ad Iesum.
- 12 Philacteria quæ dicantur, & quæ reprobetur.
- 13 De historia tripartita Casiodori censura.

De libris Apocryphis, & an hi legi publicè, vel priuatim possint ex Gelasio. Caput. 17.



Cæterum quæ ab hæreticis, & schismaticis cōscripta, vel prædicta sunt, nullatenus recipit Catholica, & apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca, quæ ad memoriā venerint, & à Catholicis vitanda sunt, credimus esse subdēda.

Hæc Gelasius. Nos verò ad ea, quæ hoc in capite traduntur, facilius intelligenda opinamur, libros hæreticorum, qui omnino damnati sunt, ab alijs, qui adhuc dici possunt Apocryphi, secernēdos fore. Etenim hæreticorum libri, qui damnati fuerint, omnino sunt vitadi, nec legi possunt: imò sunt comburendi, nisi communis consensus ecclesiæ permiserit, aliquod opus ab hæretico scriptū legi quidem ex eo, quod præuio diligenti examine, nihil habet, quod pium offendat lectorem. Quod cautissimè permittendum est, maximè in libris Hæreticorum, qui nō tantum hæretici fuerunt, erroresque aduersus catholicam fidem probarunt, sed & ab ecclesia moniti animo cōtuma-

ci in erroribus perseuerarunt, quorum libri nequaquam legendi sunt: nec id permitti debet, etiam si immunes sint ab auctoris erroribus, nisi id maxima ex causa, & cautissimè fiat. qua de re legito Alfonso Castro in lib. 2. de iusta hæreticopunit. capit. 15. 16. & 17. Et quæ nos obiter scripsimus lib. 2. Varia. resol. cap. 10. col. pen. Sic sanè intelligo quæ notat Panor. in capi. Fraternalitatis. de hæreticis. & in capi. damnamus. super glo. verb. Florentino. de summa trinitate: contra ipsius gl. opinionem scriberis, non esse damnandos, nec vitandos omnes hæreticorū libros, sed eos tantum, quæ de hæresibus scripti fuerint: posseq; legi illos, qui nihil habent, quod sit catholice fidei aduersum: ipse verò hæreticorum libros omnes absq; villo delectu, prorsus vitandos fore, consultius existimauerim.

Apocryphi verò libri nō sunt omnino in hæreticorum ordinem numerandi: siquidem potest liber aliquis apocryphus dici, cuius auctor nec fuerit hæreticus, nec aliquid catholice fidei contrarium scripserit: saltem iuxta quæsdā huius dictionis significationes, de quibus acturi lectorem admonemus, Apocryphum quandoq; dici librum, cuius auctor incognitus, aut cuius auctorem ignoramus: quia incertus est. glos. in summa. 16. dist. 1. Licet illic in dictione deductione errauerit ex Græcæ linguæ ignorantia. Huius verò significationis modo nulla nobis est habenda ratio: potest enim aliquis liber incertum habere auctorem, & tamen ab ecclesia non solum non repudiatur, verum & inter canonicos recipitur: vt historia Iob, & sapientia quæ dicitur Salomonis: atque ideo multi libri, quorum auctor incertus est inter Agiographos saltem poterunt numerari. At hæc calamitosis temporibus tot hæresibus christianam religionem oppugnantibus, totque libris ab hæreticis sine auctoris nomine, vt minimè repudientur, in publicum editis, sanctissimè Tridentina Synodus, vt tot malis obuiaret, statuit, & prohibuit, ne quis imprimat, imprimi faciat, aut in futurum vendat, vel apud se retineat quosuis de rebus sacris libros sine nomine auctoris editos, nisi primum examinati, probatique fuerint ab ordinario. Dicuntur quandoq; libri Apocryphi illi omnes, qui sunt extra canonem, & ideo qui non sunt canonici: qua significatione vsus est Diuus Hieronymus in prologo in libros Regū, qui Galeatus dicitur. Sed nec de hac significatione modò agendū erit: siquidē plures sunt libri de rebus sacris, & ecclesiasticis, quæ duobio procul sunt extra canonem, & tñ inter Agiographos cōnumerantur: nec dici propriè possunt Apocryphi: de quibus in cap. pximo tracta-

E 5 gimus.

vim? Igitur Gelasius Apocryphos libros, de quibus in hoc decreto agit, primū eos appellat, qui ab hæreticis aduersus fidem catholicā scripti fuerint, eosq; omnino dānat, & improbat decernēs legendos nō esse à catholicis: quos quidē prius dicere quis possit, libros hæreticos: vt paulo antē obseruauimus: & quāuis huius cōditionis plures hoc in capite Gelasius referat, ac nominet, aliorū tñ meminit, qui propriè dici possunt, & dicuntur Apocryphi, qui nec hæretici sunt, nec auctorem incertū habent, nec inter Agiographos cōnumerantur: est tñ eorum auctoritas leuis, minimeque ab ecclesia, sanctisq; patribus probata, propterea, quōd falsa quædā in eis veris quādoq; misceatur, peregrina quædā, aut portentosa narrentur, quæ nec pie, nec cōmodè credi pnt, vel ex eo denique, quōd eorū auctores quædam veterum dogmata fuerint sequuti, quæ postea testimonio sacrarum scripturarū conuicta sint. Atq; ideo hi libri Apocryphi dicuntur, quōd non sint publicè in tēplis legēdi: licet priuatim, cautè tñ legi possint. Sic & Apocryphi libri dicunt, qui ementito titulo non censent editi ab his, quorū nomine designantur. Ex quibus plures hic à Gelasio notātur. Ergo libri Apocryphi iuxta has posteriores significationes, quas D. Augustinus explicat lib. 15. ca. 23. & lib. 18. cap. 38. de ciuit. dei. & lib. 11. cōtra Faustū Manichæum col. 2. & lib. 22. cap. 79. licet in ecclesiis legi non debeāt publicè, possunt tñ priuatim legi, & cautè, quia eorū auctoritas in obscuro, & abscondito est. Quod adnotarūt Rhenanus in præfatione ad Tertullianū, Erasmus in Hieronymi epistola ad Lætā. Ludou. Viues in dict. capi. 23. super Augustinū. Sed & Apocryphos libros, de quibus modò agimus, legi priuatim posse, satis probatur ex Hieronymo in dict. epistola ad Lætā. Caueat omnia Apocrypha, inquit, & si quādo ea non ad dogmatum veritatem, sed ad signorum reuerentiam legere voluerit: sciat non eorū esse, quorum titulis prænotantur, multa que his admixta vitiosa, & grandis esse prudentiæ, aurū in luto quærere. Hæc Hieronymus. Ruffinus in symbolo. Cū canonicorum, & Agiographorū librorum meminisset, addit: Cæteras verò scripturas Apocryphas nominarunt, quas in ecclesiis legi noluerunt. Hoc ipsum passim apud Augustinum lector obseruare poterit: nam & se Apocrypha legisse idem Augustinus testatur sermone. 22. de verbis Domini. Quin & Iudas Apostolus in epistola citat librum Enoch, & eius vitur testimonio: & tamen hic liber Apocryphus censetur: auctore Augustino in dicto capi. 23. & Hieronymo de scriptoribus ecclesiasticis in Iuda. Rursus Augustino lib. 18. de ciuit. dei cap. 38. Tametsi

Tertullianus refragetur in libr. de habitu muliebri. Sed & à Gelasio plures libri Apocryphi censentur, quos tamen scimus legisse veteres Theologos, viros equidem eruditione, ac sanctitate insignes, eorumque testimonio vfos fuisse: quin & ecclesia catholica, aut communis Episcoporum, ac prælatorum consensus permittit, etiam nostra ætate legi: quemadmodum in interpretatiōe huius decreti admonebimus. De his verò Apocryphis libris multa Driedo lib. 1. de dogmatibus. capit. 4. & lib. 4. cap. 1. congerit, quæ rem istam explicant, & intellectu faciliorem efficiunt.

In primis Ariminensem synodum à Constantino Cæsare Constantini filio congregatam mediante Tauro præfecto ex tunc, & in æternum confitemur esse damnatam.

Legendum esse, à Constantio Cæsare: planè constat: siquidem Ariminensis synodus congregata fuit Anno fermè XXII Imperij Constantij eo tempore, quo vita functis Constantino, & Constante fratribus solus Romanum obtinebat imperium: idque præmittunt ecclesiastici historici, qui huius synodi mentionem fecerūt. Etenim cū grauis esset contētio inter catholicos, & Arianos super Nicæni concilij symbolo de filio patri consubstantiali, foretque necessarium concilium vniuersale iterum congregari ad eam controuersiam sedandam, essetque difficilimum, Constantius Imperatorius sit occidentales episcoporum opiniones. Arimini verò primum obtinere catholici Nicænam Synodum recipientes refragantibus Vrsacio, & Valente Arianis: miseruntque Constantinopolim decem legatos ad Imperatorem, ad quem & alios decem, vt ab initio conuenerat, Synodus Seleuciensis miserat. Demum dolo, industria Acacij, & violentia propè à Cæsare illata vtriusque Synodi legati fidem à Sirmiensis concilio datam receperunt, consentientes tolli de symbolo Nicæni concilij verba illa, quibus filius asseritur consubstantialis patri, & eorum loco scribi, æqualis patri. Quod palam Arianum dogma præ se fert, & profitetur. Hæc breuiter adnotauimus ex Socrate lib. 2. præsertim capit. 37. 38. & sequentibus. Theodorito lib. 2. capit. 18. Sozomene lib. 4. à cap. 17. Hieronymo in chronicis, & in dialogo aduersus Luciferianos. Ruffino lib. eccles. histor. 10. capit. 21. Cassiodoro lib. quinto, tripartit. capit. 22. & 34. Nicephoro lib. 9.

lib. 9. ca. 39. & seq. Taurum autem præfectū prætorio ex iussu imperatoris huic synodo Ariminensi adfuisse, testis est Hieronymus in præcitato dialogo aduersus Luciferianos. Sed Romanæ ecclesiæ Pontifex, ac summus totius christiani orbis præsul Damasus synodo Romæ congregata, Nicænam fidem recepit, & Ariminensem synodū dānauit, autore Nicephoro lib. 11. ca. 31. post Theodoritū lib. 2. ca. 22. & Sozomenū lib. 6. ca. 22. & 23.

Item itinerarij nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis, libri octo Apocryphi.

Ita legendus est hic locus ex Burchardo: & sane præter auctoritatē Gelasij: extat Eusebij lib. 3. de eccle. hist. c. 37. & 38. & Hieronymi in lib. de scriptoribus eccles. iudiciū de Clemētis Papæ operibus, nec vlla ibi fit huius operis mētio: imò Eusebius apertissimè fatetur, & sensit Hieronymus, aliquot libros vulgo legi huius auctoris titulo, qui falsò illi fuerint suppositi. Quāuis ea opera, quæ Clemēti dicuntur existimet Nicephorus lib. 3. ca. 18. diui Clemētis esse, ab eoq; scripta fuisse. Sed refragat Gelasius saltē quo ad itinerariū. Et rursus apud Gratianū Leo Pōtifex in cap. Clemētis. 16. dist. vt tandem Nicephorus clementina dixerit alia diui Clemētis opera, quæ verè eius titulo fuerint à sanctis, doctisq; viris recepta.

Actus nomine Andreæ apostoli Apocryphus. Actus nomine Thomæ apostoli Apocryphus. Actus alius nomine Petri Apostoli Apocryphus. Actus nomine Philippi Apostoli Apocryphus.

Sancta Romana ecclesia spiritu sancto ducente ab initio religiōis Christianæ, tantum actus Apostolorū à diuo Luca scriptos recepit, ac pbauit: reliquos Apocryphos esse decernēs. Quæ quidē historiæ non tantū Apocryphæ censentur, vt publicè in ecclesijs nō legant, sed, vt ipse opinor, vt nec priuatim legi possint ex eo, quōd fortassis multa illic reperiant ab hæreticis, & gentilibus cōficta in christianæ fidei detrimentū. De his, & de similibus Leo Papa epist. 91. cap. 15. ad Toribium Astoricensem Ep̄m ita scribit. Apocryphæ autē scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorū multarum habēt seminariū falsitatum, nō solum interdiciendæ, sed etiā penitus auferendæ sunt, atq; ignibus concremandæ. Quāuis em̄ sint in illis quædā, quæ videant speciem habere pietatis, nūquam tñ vacua sunt venenis, & per fabularū illecebras hoc latenter operant, vt mirabiliū narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluant. Hæc Leo. Quibus cōueniūt quæ scribit

August. lib. 15. de ciui. dei ca. 23. & lib. 22. cōtra Faustū Manichæū. c. 79. De Apocryphis scripturis, quæ sub Apostolorū nominibus ab hæreticis pferunt. idē super Mattheū ca. 27. ex quibus satis constat, nec actus, nec euangelia, nec alias scripturas nominibus Apostolorū editas publicè, aut priuatim legēdas fore præter eas, quæ ab ecclesia catholica fuere receptæ. Id ipsum docet Eusebius lib. 3. eccle. hist. ca. 25. & post eū Nicephorus lib. 2. c. vlt. à quibus simul cū aliis Apocryphi censentur actus Petri apostoli, actus Pauli, actus Andreæ, actus Ioannis, & oēs alij Apostolorū nominibus editi, præter Lucæ euāgelistæ actus. scribit Trithemius in Clemēte. à Gelasio Apocryphū censerit opus, quod editū est inter opera Clemētis Papæ, & dicitur Petri, & Appionis dialogus. quem librū Eusebius lib. 3. c. 38. & Hieronymus in Clemēte, vt Apocryphū repudiari scripsere. Et tñ non video quā huius decreti parte à Gelasio Apocryphus iudicetur, nisi hoc in loco sub nomine Actorū Petri.

Euāgelia Thaddæi nomine Apocrypha. Euangelia nomine Thomæ apostoli, quibus Manichæi vtuntur, Apocrypha. Euangelia nomine Barnabæ apostoli Apocrypha. Euāgelia nomine Bartholomæi apostoli Apocrypha. Euangelia nomine Andreæ apostoli Apocrypha. Euāgelia, quæ falsauit Lucianus Apocrypha. Euangelia, quæ falsauit Hirtius Apocrypha.

Apud Burchardū, & in primo cōciliorū tomō apud Gelasium his addunt euāgelia noīe Petri apostoli Apocrypha. Rursus apud Gelasium: euāgelia noīe Mathiæ Apocrypha. Euangelia nomine Iacobi minoris Apocrypha. Sed & euāgelium Petri, & euāgelium Mathiæ, & euāgelium Thomæ, & oīa alia euangelia præter quatuor à catholicis repudiari, velut ab hæreticis cōficta, asseuerat Eusebius lib. 3. ca. 25. Nicephorus lib. 2. cap. 45. & 46. Clemēs verò Alexandrinus in Stromat. lib. 2. vitur testimonio euāgelij secundum Hebræos, quod à quatuor iam receptis diuersum est, & à catholicis repudiatur, auctoribus Eusebio, & Nicephoro. qui & lib. 3. ca. 13. post Eusebiū lib. 3. cap. 27. scribit, hoc euāgelio tantū vfos fuisse Hæc bionitas hæreticos reliqs improbat. idē Eusebius in dict. c. 25. tradit Hebræos, qui Christi fidē susceperāt, hoc euāgelium potissimū, ac præ ceteris admisisse. Quod & Nicephorus reperit lib. 2. c. 46. Quin & Hieronymus in Iacobo Iusto huius euāgelij meminit, & quædā ex eo adducit asseuerans, à seipso versum fuisse in Græcā, & Latinā linguā, Origenemq; ei testimonio vsum esse. Rursus Clemēs Alexandrinus lib. 3. Stromat.

stromat. vtitur euangelio secundum Aegyptios non semel, sed aliorum nomine, & ita quidem, ut minime videatur probare quae ex eo adducuntur. Haec sane, & omnia alia euangelia, quae praeter quatuor ab ecclesia recepta, nomine cuiusquam Apostoli vulgata fuerint, sunt omnino in tenebras reicienda, nec publice, nec priuatim legenda: imò igni concremanda ex Leonis Papae auctoritate, Gelasij decreto, diui Augustini, & aliorum, qui existimant, haec ab haereticis fuisse conficta, & falso supposita. Manichaeos autem vfos fuisse euangelis Thomae Apostoli ante Gelasium tradit D. Augustinus in sermone. 22. de verbis domini. Quis vero fuerit Lucianus, qui euangelia falsauit, quorum Gelasius meminit, dubium est: sed cum hic agamus de re haereticis admodum conuenienti, existimo, hunc Lucianum fuisse ex sorore nepotem Eunomij haeretici, & episcopum Constantinopolitanum, qui sub Arcadio, & Honorio in episcopatu Eudoxio successit, quiq; haereticus fuit: quem admodum scribit Nicephorus lib. 3. cap. 1. Euangelia, quae falsauit Hirrius.) Apud Burchardum, & Gelasium in primo conciliorum tomo legitur. Yficius: aut Ificius, vel Elficius. Liber de infantia saluatoris Apocryphus. Liber de natiuitate Saluatoris, & de Sancta Maria, & de obstetrice saluatoris Apocryphus. Liber, qui appellatur Pastoris Apocryphus. Libri omnes, quos fecit Leuticius discipulus diaboli, Apocryphi. Liber, qui appellatur fundamentum, Apocryphus. Liber, qui appellatur Thesaurus. Apocryphus. Liber, qui appellatur Pastoris.) Hunc librum ab ecclesiasticis scriptoribus, & catholicis extra canonem censerunt, & repudiari, scripsere Eusebius lib. 3. de hist. eccles. cap. 25. & Nicephorus lib. 2. ca. vlti. Eius tamen testimonio vsus est Irenaeus, auctoribus eodem Eusebio lib. 5. ca. 8. & Nicephoro lib. 4. cap. 14. ex hoc libro Arianos locum quandam ad eorum haeresim probandam adduxisse testis est Athanasius apud Theodoritum lib. 1. cap. 8. Eiusdem libri auctorem fuisse Herman, cuius meminit Paulus ad Romanos capit. vlti. ex multorum opinione existimant Origenes in libris *περί ἀρχαίων*. & Hieronymus de scriptoribus eccles. in Herman. qua ratione opinor, hunc librum citari nomine reuelationis, aut visionis, quae Hermæ apparuit, à Clemēte Alexandrino lib. 2. Stromatū, atq; alibi non semel in eodem opere. Idq; palam fecit Pius pontifex huius nominis Primus in primo suarum Decretalium, & apud Gratianum cap. nosse vos volumus. de conse-

crat. dist. 3. Sed & Hermæ hunc librum quosdam adscribere testis est Nicephorus in dict. cap. vlti. scribens ex antiquis non paucos eos vfos fuisse. Leuticius discipulus diaboli.) Apud Burchardum legitur. Leutius. apud Gelasium in primo conciliorum tomo Lucius. qui fortassis est Lucius ille Arianus Alexandriae Episcopus Athanasio refragante electus: cuius ecclesiastici historici meminere. Liber, qui appellatur de filiabus Adae, vel Genesis Apocryphus. Liber, qui appellatur Pentametrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus, Apocryphus. Liber, qui appellatur actus Teclae, & Pauli Apocryphus. Liber, qui appellatur Lepotius, Apocryphus. Liber Prouerbiorum ab haereticis transcriptus, & sancti Sixti nomine signatus Apocryphus. Liber, qui appellatur de filiabus Adae, vel Genesis.) Ita enim legitur apud Gratianum, & in primo conciliorum tomo. apud Burchardum vero falso, & corrupte legitur. de filiabus Adelgenes. Fortassis hic liber est illa parua Genesis, quae citatur à Ioanne Zonara in primo Annalium tomo. Vbi scribit, hoc opus non esse à diuinis patribus inter approbata relatum. Liber qui appellatur Pentametrum.) Apud Burchardum, & in primo conciliorum tomo rectius legitur. Centimetrum de Christo. Hexametris enim versibus Virgilius vsus est, non Pentametris. Centimetrum vero hoc in loco non intelligitur poema ceterum compositum carminibus, sed ex multis, alienisque hinc inde compositis versibus in unum coagmentatum, & confectum: quod centonem appellamus à veste vili, & rustica variis, & versicoloribus segmentis, filisve confuta. Est igitur, qua ex parte poetas attinet, cetero variis de locis, sensibusq; diuersis quaedam carminum structura, in unum versum ut coeant aut caesi duo, aut vnus, & sequens cum medio. Nam duos iunctim locare, ineptum est, & tres vna serie meræ nugae. Agitur etenim ab auctore centonis, ut sensus diuersi congruant, & adoptiua quae sunt, cognata videantur, aliena ne interluceant, accersita ne vim redarguant, densa ne supra modum protuberent, hiulca ne pateant. Haec graphice Aufonius ad Paulinum in epistola nuptialis centonis. Cui conueniunt Tertullianus in libr. de praescriptionibus aduersus haereticos. & illic Rhenanus. Hieronymus in epistola ad Paulinum, quae prima est tertij tomi. & in adnotationibus Erasmus. Gregorius Gyraldus de poetis dialogo. primo. Hinc apud Tertul-

Tertullianum Homero centones, & apud Hieronymum Homero centones, & Virgilio centones opera ad hunc modum more centonario ex multis hinc inde Homeri, aut Virgilij versibus composita. Quae Suidas *ἐπιπέποιτα* vocat in dictione, *κίβητος*. Veteres quosdam imitata Proba Falconia matrona Romana Adelphi viri proconsularis vxor temporibus Theodosij Iunioris miro artificio hoc genere scribendi vtitur. Nam ex virgilianis versibus omnem Christi seruatoris vitam edito hac de re centone explicauit. Sed & ipsius Theodosij Iunioris vxor Eudocia carminum & poetices admodum studiosa, sicuti constat ex Euagrio lib. 1. eccles. histo. cap. 20. & sequenti. Socrate lib. 7. ca. 21. & 47. & Nicephoro lib. 14. capi. 22. & 23. qui eam mire laudant ingenij dexteritate, & humanarum literarum cognitione. Haec inquam insignis foemina centonem ex Homeri carminibus de Christo confecit, auctoribus Trithemio de scriptoribus ecclesiasticis, & Gregorio Gyrardo de poetis dialogo quinto, & Ioanne Zonara, qui in Theodosio Iunioris scribit, hoc opus à Patricio quodam imperfectum, & indigestum relictum fuisse, & tandem Eudociam imperatricem illud absoluisse: ut inscriptio versibus heroicis praefixa declarat. Vtrumq; poema vulgo circumfertur Graece, & Latine, legiturq; priuatim, quauis latinum à Gelasio inter Apocrypha referatur. Huiusmodi poemata non admodum probare videtur Tertullianus, eaq; aperte improbat Diuus Hieronymus, quia vitiosissimum sit deprauare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem, quasi, inquit, non legerimus Homero centonas, & Virgilio centonas, ac non sic, etiam Maronem sine Christo possumus dicere Christianum, quia scripserit. Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies caelo dimittitur alto. & patrem loquentem ad filium. Nate meae vires, mea magna potentia solus. Et post verba Saluatoris in cruce. Talia perstabat memorans, fixusq; manebat. Puerilia sunt haec, & circulatorum ludum similia docere quod ignores, imò, ut cum Ito-macho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias. Haec Hieronymus. Ex quibus verbis adnotarunt quidam ante Proban, & Eudociam huiusmodi poemata, etiam de Christo fuisse composita. Quod fortassis verum est, potuit enim contingere. Ipse vero existimo ante Hieronymum ex Homero, & Virgilio centones etiam de rebus prophetanis editos fuisse, quod Tertullianus palam asserit scribens Ouidium Tragediam quandam ex Virgilio plenissime expressisse. Ex eodemq; Virgilio propinquum quandam ipsius Tertulliani pinacem, & sic tabulam Cebetis explicuisse. Quae qui-

dem opera, & alia huiusmodi legere potuit Hieronymus, qui, ni fallor, dum improbat. Virgiliū sine Christo Christianū facere, Eusebium notare videtur, à quo in oratione de Constantino Magno, quae post quatuor libros de eius vita ab eodem scriptos, nuper graece prodiit in lucem, tota ferè Virgilij ecloga, quae incipit: Sicelides Musae: ad Christi saluatoris aduentum deducitur pia quadam interpretatione ad ea omnia exprimenda, quae apud gentiles olim de Christo praedixerat Frythroa Sibylla, cuius hac de recarmina in eadem oratione refert ipse Eusebius Graece, & idem plures auctores fecere, praesertim ex Iunioribus Gregorius Gyraldus dialogo. 2. de poetis: Latine vero D. Augustinus lib. 18. de ciuit. dei cap. 23. scribens, ea carmina è graeca lingua in latinam translata fuisse à quodam latino: cuius nomen tacuit, tamen hunc interpretem fuisse Ciceronem ex Eusebio constat. Quod est adnotandum ad diui Augustini locum. Id etenim ante nos à nemine obseruatum legimus.

Liber, qui appellatur Lepotius apocryphus.) Apud Burchardum & in primo conciliorum tomo apud Gelasium verè legitur. Liber, qui appellatur Nepotis Apocryphus. Fuit enim olim Nepos quidam apud Aegyptios episcopus, à quo dicti Nepotiani haeretici, qui librum eiusdem Nepotis proferentes, eius auctoritate ostendere, ac probare nitentur, regnum Christi in terris futurum, designatam quandam mille annorum vitam referentes. Quem equidem librum, & Iudaeam auctoris opinionem duobus de promissionibus libris compositis Dionysius Alexandrinus episcopus evertit: sicuti scripsere Eusebius lib. 7. eccles. histo. capi. 23. & 24. & Nicephorus lib. 6. ca. 21. Hic igitur Nepotis liber dubio procul est, qui à Gelasio inter Apocryphos numeratur, quique nec priuatim, nec publice legi debet.

Reuelatio, quae appellatur Pauli Apocrypha. Reuelatio, quae appellatur Thomae Apocrypha. Reuelatio, quae appellatur Stephani Apocrypha. Liber, qui appellatur transitus sanctae Mariae Apocryphus.

Praeter Apocalypsim Ioannis Apostoli, & Euangelistae, nullam aliam ecclesia recepit: quis olim nomine Apostolorum plures Apocalypses fuerint vulgo editae. Nam & inter illegitima, & adulterina scripta Apocalypsim Petri referunt Eusebius lib. 3. cap. 25. & Nicephorus lib. 2. ca. vlt. Qui lib. 12. c. 34. post Sozomenum lib. 7. ca. 19. asseuerat, Petri Apocalypsim subditiciam, & illegitimam à veteribus iudicatam, apud Palaestinos semel quotannis in ecclesijs

clesis quibusdam in die parasceues legi solitam fuisse: & Pauli Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo vidit, monachos plures ætate Sozomeni cum veneratione admirari referentes, Theodosij Magni tempore, librum istum diuina reuelatione repertum fuisse intra marmoream arcam Tarfi Ciliciz in domo ipsius diui Pauli: quod falsum esse Cilix presbyter ecclesie Tarfensis, grandæuus homo, & canicie venerandus confessus est ipsi Sozomeni eum hac de re interrogati, qui admiratus est, si non ab hæreticis fama ea conficta esset, id quod in multis aliis libris factum esse, idem Sozomenes, & Nicephorus fatentur. Ex quibus admonemur, quam periculosum sit alios libros de rebus diuinis scriptos legere, quam eos, qui fuerint ab ecclesia, & ecclesiastica traditione probati, & recepti.

Liber, qui appellatur transitus sanctæ Mariæ Apocryphus.) Opinor à Gelasio Apocryphum censeret librum olim editum de morte Mariæ virginis, & de his, quæ tunc in eius obitu, funere, & exequijs contigere. Verum licet in euangelijs, & actibus, epistolisq; Apostolorum nihil scriptum sit de morte diuæ Mariæ virginis, receptum tamen est, eam subiisse mortem corporalem: quod Hieronymus, Augustinus, & alij ecclesiastici doctores dicere non reformidant. Tempus verò huius obitus Eusebius in chronicis adscribit anno domini XLVIII. & sexto Claudij imperatoris: Nicephorus lib. 2. capit. 21. anno quinto Claudij Cæsaris hoc tribuit. Demum corpore, & anima in coelum virginem sacratissimam adsumptam fuisse, licet Hieronymus in sermone de adsumptione, affirmare non fuerit ausus, & primùm hæsitauerit Augustinus, tandem hic ecclesie doctor celebratissimus scribit, consentaneum esse credere, Mariam secundum corpus, & animam in coelum adsumptam fuisse. idem Iuuenalis Hierosolymorum episcopus vir magnus sanè, & diuino afflatus spiritu scriptis suis cum fide confirmat, auctore Nicephoro lib. 2. eccles. histo. cap. 23. scribente, hinc famam esse, nõ ita pridem adsumptionem sanctissimæ virginis celebrari coeptam fuisse. Hoc solene festum catholica ecclesia. XV. die Augusti magna cum religione celebrat, totiusque Christianæ plebis ingenti acritate ad eum veneratur, & colit Dei genitricis adsumptionem, vt planè impium sit, ac temerarium hac de re dubitare, in graue pientissimorum scandalum. Sed & Eusebius inquit, Maria virgo Iesu Christi mater ad filium in coelum adsumitur, vt quidam fuisse sibi reuelatum scribunt. Liber autem de hoc transitu diuæ virginis etiam à diuo Hieronymo in dicto sermone, aut epistola de adsumptione

Mariæ ad Paulam, & Eustochiũ Apocryphus ceterur, sicuti & à Gelasio ex eo fortassis, quod in eo libro multa commemorantur eo tempore accidisse, quæ absq; vlllo certo testimonio asseuerantur: & ne dubia, p certis in re adeo graui passim, & publicè legatur. Tametsi ex eo libro aliqua retulerit Nicephorus Græcus eccles. hist. auctor, & nostra ætate referant Ioannes Eckius, & alij viri catholici, qui super euangelia, & de solennibus ecclesie festis sacras conciones scripsere. à quibus etiam aliquot loci sacre scripturæ post Augustinum, & alios adducuntur ad probandum diuæ Mariæ resurrectionem, adsumptionemq; in coelum secundum corpus, & animam, postquam sacratissima virgo mortem obierat corporalem. In primo conciliorum tomo legitur hic locus. Liber, qui appellatur transitus, id est, adsumptio sanctæ Mariæ Apocryphus.

Liber, qui appellatur Pœnitentia Adæ, Apocryphus. Liber, qui appellatur Diogenes nomine gigantis, qui post Diluuium cum Dracone ab hæreticis pugnasse perhibetur, Apocryphus. Liber, qui appellatur testamentum Iob, aliàs Iacob, Apocryphus. Liber, qui appellatur de pœnitentia Origenis, Apocryphus. Liber de pœnitentia Cypriani Apocryphus. Liber, qui appellatur Iamne, & Mambre Apocryphus.

Hæc apud Gratianum, apud Burchardum, & in primo conciliorum tomo verius legitur. Liber, qui appellatur de Ogie nomine gigantis, & paulò post, Liber, qui appellatur testamentum Iob. Deinde in primo conciliorum tomo legitur. Liber, qui appellatur pœnitentia Iamnes, & Mambre Apocryphus. Iamnes verò, & Mambres restiterunt Moyfi, quemadmodum & impij, ac proterui resistunt veritati, teste Paulo. 2. ad Timotheum cap. 3. quo in loco Chrysostomus scribit, hos fuisse magos Pharaonis, qui resistentes Moyfi, & veritati, signa in Aegypto fecisse leguntur. Exodi capit. 7. quauis horum nomina in veteri testamento nusquam reperiantur, sed illa Paulus spiritu didicerit. Horum meminere Numerius Pythagoricus lib. 3. & Eusebius de præparat. euangelica. libr. nono. cap. 3.

Liber, qui appellatur Sors Apostolorum Apocryphus. Liber Lufanæ Apocryphus. Liber canonum Apostolorum Apocryphus. Liber Physiologus ab hæreticis conscriptus, sed beati Ambrosij nomine præsignatus, Apocryphus. Historia Eusebij Pamphili

Pamphili Apocrypha.

Hæc apud Gratianum. In primo conciliorum tomo apud Gelasium legitur. Liber, qui appellatur sortes Apostolorum, Apocryphus. Liber, qui appellatur laus Apostolorum, Apocryphus. Et paulò post, Liber Physiologus Apocryphus. Librum autem Physiologum interpretor eum, qui de rerum naturis tractat. Apud Burchardum legitur. Liber, qui appellatur Lusa Apostoli Apocryphus. Sed corruptè, fideliorq; extat lectio in primo conciliorum tomo. Refert tamè Eusebius in dict. lib. 3. cap. 25. librum quendam inter Apocryphos, cui titulus erat. Doctrina Apostolorum. idem tradit Nicephorus lib. 2. cap. vlti.

De canonibus Apostolorum variè ab historicis, & veteribus Theologis tractatur: sed Nicephorus lib. 3. cap. 18. de Clemente primo scribens ait. Hunc autem, & Apostolicarum constitutionum, & sacrorum quoq; Canonum auctorem esse credimus. Gratianus verò in principio. 16. dist. existimat, eos translatos fuisse à diuo Clemente: nam Græca lingua primùm fuere editi Apostolorum canones, sicuti & nunc circumferuntur cum vulgari, ac veteri: atq; item noua Gregorij Halo adriatina traductione. Ex quorum vltimo capite deducitur quod Nicephorus scripsit. Præter Gelasium hos canones inter Apocryphos connumerari apud veteres, testatur Isidorus in principio conciliorum apud Gratianum cap. 1. dist. 16. quo in loco Gratianus ex eodè Isidoro cap. placuit. refert, canones Apostolorum à pluribus receptos fuisse, & à sanctis patribus Synodali auctoritate roboratos esse. Ex eisdem canonibus summos Pontifices Victorè, Damasum, & Anacletum in epistolis testimonia mutuo accepisse, constat. Vt mirum sit, cur à Gelasio hi canones inter Apocryphos libros referantur. Sed & Zepherinus Papa ex eis recepit sexaginta in epistola ad omnes Siciliae fideles. cap. sexaginta. 16. dist. in ipsa epistola in primo conciliorum tomo, septuaginta legitur. apud eundem Gratianum cap. Clementis. ab Apocryphis eximuntur canones Apostolorum numero tantum quinquaginta, relijs inter Apocryphos relatis. Ex testimonio Leonis Papæ noni contra epistolam Nicetæ Abbatis, idem tradit Iuo Carnotensis lib. 2. decretorum cap. 124. Extat epistola hæc scripta ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum, & Leonem Acerdanum Archiepiscopum Vulg. Extat & Vmberti episcopi, & Cardinalis, qui fuit legatus Leonis Papæ noni ad Constantinopolitanos, liber aduersus Nicetam scriptus. Probatur etiam canonum istorum auctoritas, saltem octuaginta quinque, qui vulgo traduntur, ex Canone secundo sextæ Synodi generalis,

quæ apud Constantinopolim in Trullo fuit congregata: qui quidem canon octuaginta quinque canones Apostolorum recepit, & probauit. Quam Synodum ab Adriano Papa primo, & à septima generali synodo in primo Canone receptam esse, apparet. cap. sextam. 16. dist. quibus, & alijs rationibus Gelasij decretum hac in parte dubium redditur: dum canones Apostolorum inter Apocryphos libros commemorat. Eius tamen sententiã defendere conatur Franciscus Torrens in eo libro, quem de actis sextæ synodi, deq; canonibus, qui eiusdem synodi falso esse feruntur ad Saluatium Cardinalem scripsit. Eum legito, qui hac de re latè, ac longè disserit.

Historia Eusebij Pamphili Apocrypha.)

Rhenanus in epistola nuncupatoria, quam historice ecclesiastica præfixit, existimat, vel Gelasium sibi ipsi contrarium esse, vel hæc verba ab aliquo a se adiecta fuisse. Quorum prius falso, posterius impudenter, ac temerè dici, constat ex eo, quod in primo conciliorum tomo in epistola Gelasij, & apud Burchardum vitum diligentissimè, & cuius fidem idem Rhenanus non semel probauit, hæc eadem verba reperiuntur scripta, quæ à Gratiano ex auctoritate summi, & vigilantissimi pontificis referuntur. Nec Gelasius sibi ipsi aduersari: siquidem in secunda huius decreti parte priusquam de Apocryphis ageret, ita scripserit. Item chronica Eusebij Cæsariensis, atq; eiusdem ecclesiasticae historice libros, quauis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & post in laudibus, atq; excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum, Propter rerum tunc singularem notitiã, quæ ad instructionem pertinet, vsquequaq; nõ dicimus reuendos. Quibus sanè verbis nec omnino Gelasius probat horum librorum lectionem, nec omnino improbat: imò admonere videtur, eos caute legendos fore. At in hac tertia huius decreti parte, et si inter Apocrypha connumeret ecclesiasticam Eusebij Pamphili Cæsariensis historiam, nihil contrariū tradit his, quæ prius docuerat, si Apocrypha interpretemur ea, quæ publicè in ecclesijs legi nõ debent, priuatim tamen legi possunt: quemadmodum & quo ad plures libros hoc in loco nominatim relatos hæc significatio est prorsus admittenda. Igitur ex Gelasij decreto legi poterit priuatim ecclesiastica Eusebij historia propter rerum singularem notitiã: quam pulchrè textam clamat Hieronymus. Extat verò Eusebij de ecclesiastica historia libri decem ab ipso græcè scripti, & nuper typis traditi opera Roberti Stephani insignis apud Gallos Typographi: si à Lutheranis quibusdam hereticis typographis abstinuisset: Latinè verò vndecim: quorum nouem in latinam

nam linguam à Ruffino non satis diligenter, ex eodem Græcis traducti fuere: reliqui duo ab ipso et Ruffino ex variis auctoribus collecti eandem seriem rerum gestarum obseruant. Cautè tamen, & cum iudicio legendus erit hic liber vel ex eo, quòd eius auctor in primo narrationis suæ libro tepuerit, teste Gelasio. Ioannes etenim Zonaras in 3. annalium tomo, in Constantino Magno, ex primo libro cap. 1. secundo, & quarto, loca quatuor adnotauit, in quibus Eusebius, filium minorem patre, nec ei consubstantialem esse, atque ita Arianam hæresim sensim profiteri, & asseuerare videtur: tamen si addiderit, secundum quorundam opinionem, Eusebium pœnitentia ductum ab Arianorum secta discessisse, & Historiam ecclesiasticam eo scripsisse tempore, quo nondum pœnituerat. Nicephorus lib. 1. cap. 1. etiam Gelasio suffragatur: commemoras etenim ea, quæ de scriptoribus ecclesiasticæ historiæ videbantur ad notanda fore, Memorque Eusebij, eiusque ecclesiasticæ historiæ addit. in qua historia Cacoethes hæreseos eius apparet, quanuis quibusdam rectè sentire videatur, ex eo id asseuerantibus, quod & ipse primæ synodo interfuerit, & τὸ ὁμοσίῳ hoc est, consubstantiali consenserit, quodque conuictijs reprehendens inceserit eos, qui filium Dei creaturam esse opinantur. Sic sanè licet suspectū Arianæ hæreseos Eusebium Cæsariensem fuisse scripserit Socrates lib. 1. cap. 23, & 8. item lib. 2. ca. 20. & Theodoritus lib. 1. cap. 5. Ipse tamen Socrates impensissimè contendit Eusebium ab hac hæreseos nota eximere ubiq; asseuerans, Arianum non fuisse, imò nititur probare Nicænz fidei & subscripsisse, & aduersus Arianos tandem accessisse. idem Theodoritus scribit in dicto lib. 1. cap. 12. His accedit Sozomenes lib. 1. capit. 21. scribens Eusebium Cæsariensem Nicænz fidei, licet dubium, subscripsisse. His verò præsertim Socrati Nicephorus refragatur lib. 6. cap. vlti. probare conatus, Eusebium in multis Arii sententiam comprobasse: idq; ex eius scriptis diiudicat. idem lib. nono. capit. 13. ab eodem Socrate, quem Nouatianum fuisse, asserit, his equidem verbis dissentit, hæc, & alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere contendit: ego quidem talem potius virum eum fuisse velim: ecclesia autè catholica non talem fortasse iudicat, quā potius sequi par est. An verò ille certò in pietatis sinceritate sit, sicuti ille, qui quidem Nouatianus est, dicit, id accuratè, certoq; occulta omnia perspicienti Deo relinquendum. Hæc Nicephorus. qui & lib. 8. cap. 18. & cap. 22. fatetur, Eusebium Nicænz fidei non admodum voluntariè, sed dubitantem subscripsisse. Diuus Hieronymus ad Ctesiphon

tem aduersus Pelagianos, memor Eusebij Cæsariensis inquit, quem fuisse Arianum, nemo est, qui nesciat. Idem in Apologia prima aduersus Ruffinum: Eusebius, ait, Cæsariensis Episcopus, Arianæ quondam signifer factionis. Suidas etiā scribit, cum Arianæ sectæ additum fuisse. Quibusdam tamen placet, Eusebium Arianū quondam fuisse, postea verò ab Arriana opinione desciuisse, & à sanctis patribus ad communionem receptum. Quod Ioannes Zonaras in Constantino Magno tradit existimās, ea scripta, in quibus Eusebius Ariani sectam probare videtur, ante eius conuersionem edita fuisse. Huic opinioni accedit, quod Ariani quidam prodicionem Eusebio obiecerint: nec iniuria: auctoribus Theodorito lib. 1. cap. 11. & Nicephoro lib. 8. cap. 22. Ex quibus, quæ ad huius loci interpretationem adduximus, lectorem admonemus, Eusebij Cæsariensis opera cautè legenda fore: nam & ea priuatim legi ad singularem rerum notitiam, & eruditionē adquirendam, nondum ecclesia catholica prohibuit.

Opuscula Tertulliani, siue Africani Apocrypha. Opuscula Iouiniani, & Galli Apocrypha. Opuscula Montani, & Priscillæ, & Maximillæ Apocrypha. Omnia opuscula Faustii Manichæi Apocrypha. Opuscula alterius Clementis Alexandrini Apocrypha.

Opuscula Tertulliani, siue Africani Apocrypha.) Eadem lectio est apud Burchardum: at in primo conciliorum tomo legitur. Opuscula Tertulliani Apocrypha. Opuscula Lactantij Apocrypha. Opuscula Posthumiani, & Galli Apocrypha. Hæc Gelasius ex veriore, ni fallor, lectione. Tertulliani opuscula ideo Apocrypha censentur in hoc Gelasij decreto, quòd is auctor nouæ prophetiæ meminerit, & in libro de Monogamia vim fecerit verbis Apostolicis, & in Montani hæresim secundas nuptias detestantis prolapsus fuerit: quemadmodū Diuus Hieronymus, & alij scripsere, ac præter alios Vincētius Lirinensis in libro aduersus hæreses. Sunt etiam & apud hunc auctorem opiniones quædam, quæ hodie prorsus ab orthodoxis improbatæ, damnatæq; sunt. Atque ideo inter Apocrypha huius auctoris opera censentur hac quidem significatione, vt legi in ecclesiis publicè minimè permittantur, priuatim tamen legi possint cautè, & cum ea censura, quæ omnia dirigit in catholicæ ecclesiæ defensionem, vt quæ diffinita ab eadem ecclesia fuerint, & scriptis huius auctoris refragentur obseruanda

uanda omnino exactissimè sint à lectoribus, ne quid pium animum offendant. Laudatur sanè hic auctor à Diuo Hieronymo, ab Eusebio, Nicephoro, & aliis veteribus de rebus ecclesiasticis scriptoribus: quorum quidam, maximè Diuus Hieronymus, in signem Diui Cypriani encomium Tertulliani referunt, qui magistrum Tertullianū vocabat, nullamque diem absque eius lectione prætermittebat. Floruit Tertullianus Anno fermè domini C C. sub Seuero, & Antonino Caracalla principibus.

Idem fermè iudicium erit de Lactatio Firmiano, cuius eloquentiam, insignemque eruditionē in euertendis gentilium erroribus Diuus Hieronymus, & veteres Theologi miris efferunt laudibus, & mirantur. Multa tamen is auctor scripsit, & apud eum Antonius Raudensis notauit, quæ aliena sunt ab his, quæ catholica ecclesia diffinit, vel sancti doctores communi cōsensu scripserunt, aut planè post tot conciliorum, & sanctorum patrum decreta minimè dici, aut scribi absque te meritè possunt. Quam ob rem & hic auctor cautè legendus erit priuatim, legiturque propter eius elegantiam, animi sinceritatem, candoremque, quibus aduersus Ethnicorum præstigias, & in deorum cultu varia portenta mirè vtitur christianam religionem professus. Publicè autem in ecclesiis legi non debet: atque ideo, & quia eius scripta multis erroribus illius temporis referta sunt, inter Apocryphos censetur, minimè verò ab ecclesia damnatur. Floruit sub Constantino Magno Anno domini ferè C C C X X.

Opuscula Iouiniani.) Hic Iouinianus monachus fuit Romæ tempore beati Hieronymi, aduersus quem & ipse Hieronymus scripsit eius errores, & hæreses impugnans. Etenim inter hæreticos à diuo Augustino lib. de hæresib⁹ ad Quod vult Deum. cap. 82. & ab aliis, qui de hæreticis tractauerunt, cōnumeratur. Ideo eius scripta iure damnantur, eaque significatione Apocrypha sunt, vt nullam auctoritatem habeant, omninoque legi priuatim, & publicè sint prohibita.

Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ Apocrypha.) Inter hæreticos à Diuo Augustino, Philastro, & aliis passim referuntur Caphryges, ex eo dicti, quòd ex Phrygia provincia originem duxerint: horum auctores fuere Montanus, qui dixit, se paraclatum fuisse, & duæ eius prophetiæ Prisca, & Maximilla, quas ipse Montanus tanquam ex eius inspiratione factas iactabat. Horum meminit Augustinus de hæresibus ad Quod vult Deum. capit. 26. ante ipsum longius Eusebius libro. 4. eccles. histor. capit. 14. & se

quætib⁹. & Nicephorus lib. 4. cap. 11. & 22. apud quos hæc fœminæ dicuntur Priscilla, & Maximilla. apud Augustinum, & Hieronymum in epistola ad Marcellam aduersus Montanum. Prisca, & Maximilla. Hi hæretici ab initio dicti fuere Phryges, & quia eorum hæresis dicta est secundum Phrygas, & græcè, κατὰ φρυγας postea dicti sunt Caphryges.

Omnia opuscula Faustii Manichæi Apocrypha.) Faustus quidam fuit gente Afer, ciuitate Mileuitanus, secta Manichæus, qui quoddam volumen edidit aduersus rectam christianam fidem, & catholicam veritatem, auctore Augustino, qui contra hunc hæreticum triginta tres scripsit libros. Dicitur est Manichæus à principe huius hæresis Manete quodam Persa, cuius idem Augustinus meminit in dicto libr. de hæresib⁹. capit. 46. Eusebius lib. 7. eccles. histor. capi. 31. Nicephorus lib. 6. capi. 31. Suidas, & alij eiuſdem meminerunt. Huius ergo auctoris libri, cum is hæreticus fuerit, nec publicè, nec priuatim legi debent.

Opuscula alterius Clementis Alexandrini Apocrypha.) Clemens Alexandrinus Panthæmi martyris discipulus, & Origenis præceptor, qui post Panthæmum Alexandriæ scholam ecclesiasticam tenuit, & institutionum christianæ religionis magister fuit, insignia volumina, plenaq; & eruditionis, & eloquentiæ tam de scripturis diuinis, quàm de humanis edidit, atq; in publicum emisit, auctore Hieronymo de scriptoribus eccles. Cui cōsentire videntur Eusebius lib. 5. eccles. histo. cap. 11. & lib. 6. cap. 13. Nicephorus lib. 4. capit. 33. Claruit anno ferè domini C C. sub Seuero. & aliis principibus. Huius auctoris aliquot libri nuper in publicum prodire è græco in latinum versi à Gentiano Herueto, eorumque lectio non potest non esse admodum utilis & diuinarum scripturarum studiosis, & his, qui rerum humanarum, & antiquitatum cognitionē adquirere desyderant. Caterum Gelasius eius opera existimat Apocrypha esse in hunc, vt opinor, sensum, vt cautè legantur priuatim, publicè etenim in ecclesiis legi non debent. Nam & ab hoc auctore non satis fuit cognitum peccatum originale lib. 3. stromat. & lib. 6. minimè adsequutus est veram rationem, qua salutem cōsequi poterint, qui ante aduentum dñi excesserunt.

In primo conciliorum Tomo apud Gelasium legitur. Opuscula Africani Apocrypha. Opuscula Comodiani Apocrypha.) Iulius verò Africanus claruit eodem tēpore, quo Origenes, quinque de temporibus scripsit volu-

mina, & alia opuscula, quorum meminere Hieronymus, & Trithemius de scriptoribus ecclesia. Eusebius libr. primo. capit. sexto. & 7. tursus libr. 6. capit. 31. Nicephorus libr. primo. capit. 9. & 11. item libr. quinto. capi. 21. Hic sub Imperatore. M. Antonino Heliogabalo legationem suscepit pro instauratione vrbis Emmaus in Palestina, quæ postea dicta est Nicopolis, auctoris Eusebio in chronicis, & Hieronymo de scriptoribus eccles. Huius opera censentur fortassis à Gelasio Apocrypha ex eo, quod Susannæ historiam contenderit à libris Danielis eximere, & à Canone sacram scripturarum abiicere in epistola quadam ad Origenem scripta, contra quem hac in re scripsit doctè, & eleganter idem Origenes: vel ex eo, quod hic auctor scripserit libros, qui inscribuntur Cesti. Quorum meminere Eusebius in dicto capit. 31. Nicephorus in dicto capit. vicesimo primo. & Suidas in dictione, Africanus. asseuerans, Africanum libris viginti quatuor Cestos scripsisse, in quibus tradiderit naturalia veluti quædam remedia ex verbis, incantationibus, & piëtis quibusdam characteribus ad medelam ægritudinum, aliasve efficaces operationes. atq; hæc de Africano. De Commodiano verò Gennadius scribit, aduersus gentes opus quoddam edidisse: in quo, quia parum nostras attigerat literas, magis illorum dogmata destruere potuit, quam nostra firmare, & de diuinis promissionibus vili satis, & crasso sensu disseruit, illis stuporem, nobis desperationem incutiens. Hæc ex Gennadio, vt meritò huius auctoris opera fuerint à Gelasio inter Apocrypha relata.

Opuscula Casiani presbyteri Galliarum Apocrypha. Opuscula Pictauiensis Victoris Apocrypha. Opuscula Faustini Rheginiensis Galliarum Apocrypha. Opuscula Frumentici Apocrypha.

Opuscula Casiani presbyteri Galliarum Apocrypha.) In primo conciliorum Tomo apud Gelasium ante opera Casiani ita legitur. Opuscula Tatij Cypriani Apocrypha. Opuscula Arnobij Apocrypha. Opuscula Tyconij Apocrypha. Opuscula Casiani presbyteri Galliarum Apocrypha. Ipse verò legendum esse censeo. Opuscula Tatiani Apocrypha. vt intelligamus de illo Tatiano, qui inflatus eloquentiæ tumore no uam condidit hæresim, quæ Encratitarum dicitur, quam postea Seuerus auxit, à quo eiusdem partis hæretici Seueriani vsque hodie appellantur ex Hieronymo de scriptoribus ecclesi. Eusebio libr. quarto. capit. 26. & 27. Nicephoro libro

quarto. capi. quarto. & Augustino de hæresibus. Claruit sub M. Antonino philosopho prope annum domini CLXX. Eusebius in chronicis. Opuscula Arnobij Apocrypha.) Arnobius sub Diocletiano principe Sicæ apud Africam florentissimè rhetoricam docuit, scripsitque aduersus gentes quæ vulgo extant volumina: teste Hieronymo de scriptoribus eccles. Qui in chronico post Eusebium idem scribit sub Constantino Magno. Qua verò ratione huius auctoris opera Apocrypha censentur à Gelasio, mihi nondum est compertum: huius etenim auctoris libros non legi.

Opuscula Tyconij Apocrypha.) Tyconius quidam, qui contra Donatistas inuedissimè scripsit, cum fuerit Donatista, & illic inuenitur absurdissimi cordis, vbi eos non omni ex parte relinquere voluit, fecit librum, quem regularum vocauit. Hæc Augustinus libr. tertio. de doctrina christiana capit. 30. qui huius suspecti auctoris doctrinam diligenter examinat, ab eoque in pluribus dissentit. Ex quibus lector poterit expendere, & satis percipere, iure optimo eius scripta Apocrypha censi. Floruit sub Theodosio, & libris eius, prope annum domini CCCXC. auctore Trithemio, & Gennadio.

Casianus verò presbyter apud Gallos, aliquot edidit opuscula, quæ Gelasio non satis placuere, atque ideo ea inter Apocrypha connumerat, fuit natione Scythia, apud Massiliam presbyter, vbi viuendi finem fecit, Theodosio, & Valentiniano regnantibus: auctore Gennadio, qui varia eius opuscula connumerat, & laudat. Trithemius verò scribit, eum in multis reprehendi à beato Prospero de libertate arbitrij: & ideo eius opera Apocrypha censi.

Opuscula Pictauiensis Victoris Apocrypha.) Apud Gelasium in primo conciliorum Tomo, & Burchardum legitur. Victorini Pictauiensis. hic, teste Hieronymo, fuit Episcopus Pictauiensis, qui multa scripsit opera grandia quidem sensibus, viliora tamen cõpositione verborum, quod magis Græcè sciret, quàm latinè. Tandem martyrio coronatus est, temporibus Valeriani, & Galieni, auctore Trithemio. Eius opera inter Apocrypha censentur ex eo fortassis, quod de rebus grauisimis vili verborum cõpositione fuerint edita.

Opuscula Faustini Rheginiensis Apocrypha.) Faustinus presbyter apud Gallos varia scripsit opuscula, temporibus Valentiniani, Theodosij, & Arcadij. Luciferianæ tamen hæresi visus est con-

est consensisse, auctore Gennadio. Et ideo eius opera iure inter Apocrypha censentur, quod & Trithemius fatetur scribens, eum meritò reprehendi.

Epistola Iesu ad Abagarum Apocrypha. Passio Gregorij Apocrypha. Passio Quirici, & Iulitæ Apocrypha. Scriptura, quæ appellatur Salomonis contradictio, Apocrypha. Philacteria omnia, quæ non ab Angelo, vt illi confingunt, sed magis à dæmone conscripta sunt, Apocrypha.

Apud Burchardum, & in primo conciliorum Tomo legitur. Epistola Iesu ad Abagarum Regem, Apocrypha. Extat vtraque epistola Iesu ad Abagarum Edessæ ciuitatis vltra Euphratem Regem, & ipsius regis ad Iesum: apud Eusebium libr. primo eccles. histor. capit. 13. & Nicephorum libr. secundo. capit. septimo. Euagrius libr. quarto. cap. 27. quospius lector legere poterit, & christiana sinceritate obseruare quæ illic ab his historicis commemorantur, vt existimet, verè potuisse contingere, tamen non cogatur illis omnino credere. Etenim ab his auctoribus traditur, Iesum petiisse textum linteum in eoque prius loto suam expressisse faciem, & ad Abagarum misisse. Addit Euagrius, Chosroe obsidente Edessam urbem, & ingenti aggere eam infestante, vt facilius caperetur, deiectum omnino aggerem fuisse subterranæ quodam cuniculo factæ, vt ignis subiiceretur, & lignorum materia consumpta, agger pessum iret, opusque totum corrueret. Attamè igne primùm immisso, cœptum consilium ciues fefellerat, quod flamma exitum non haberet, quam aerem cõcipere, atque ita materiam comprehendere, sicuti consuevit, oportebat: eo verò consilio destituti ad sacram anchoram confugientes, acceptamq; diuinitus imaginem ad cuniculū producentes aqua consperlam contra pyrā miserunt: subitoque diuina virtute ligna ignem conceperunt, & quàm celerrimè combusta imminenti statim materiæ ignem omnia consumentem immiserunt, donec agger omnis in fossæ cuniculis cõfidens in cineres est redactus. Hæc Euagrius ex Procopio de bello Persico: & post eos, Nicephorus libr. 17. cap. 16.

Passio Gregorij Apocrypha. Passio Quirici, & Iulitæ Apocrypha.) Harum scripturarum memineral Gelasius in secunda huius decreti parte, ibiq; asseueravit, non legi in Romana ecclesia hosce libros ex ea ratione, quam illic tradidit: atque nunc Apocryphos ideo retulit.

Philacteria omnia.) Pharisei olim apud Iu-

12 dæos Decalogum in membranulis scribere consueuerunt, & in fronte ligare, vt religionis intimæ speciem præberent: dicebanturque hæc membrana Philacteria: quasi custodientia, in memoriâ sanè quod præcepta illa custodire tenebantur, & veluti in custodiam, & monimentum sui haberent: sicuti in Matthæum capit. 23. explicarunt Hieronymus, Chrysostomus, & alij, Iustinus itè martyr in dialogo cum Triphone aduersus Iudæos pagina. 34. Idque faciebant Pharisei prauè intelligentes mandata legis à domino data per Mosen Deuteronomij capit. 6. Hæc igitur dicebantur Philacteria: id est conseruatoria. ad quorum similitudinem, & exemplum Arioli, & excãtatores ad seducendos simplices animos quosdã membranulas scriptas potius à dæmone, quàm ab Angelis exhibebat christianis, quasi hæc Philacteria forent illis admodum vtilia in tutelâ corporis, & animæ. Quæ quidem præter Gelasium omnino prohibet Gregorius tertius capit. 12. suorum decretorum, & concilium Laodicense cap. 30. apud Gratianum in cap. si quis Ariolos, & canon oportet. 26. quæst. 5.

Denique Gelasius in vltima parte huius tractatus de libris Apocryphis damnat, & pronūciat, damnata esse omnia, & quæcunq; hæreticorum scripta cum suis auctoribus, quorum catalogum subiicit, meminertque multorum, qui in hæresim ante ipsius pontificatū inciderunt: plures tamen omittit, quos generali quadam damnatiõe complectitur. Hic verò locus poterit faciliè explicari quo ad hæreticorum nomina, & eorum impia dogmata ex diuo Hieronymo, Augustino, Philastro, & aliis, qui de hæresibus, & hæreticis tracta uere: id etenim nõ est nostri instituti. Admoneo tamen lectorem, apud Gratianum falsò legi. Teruidus. Cum legendum sit. Cerinthus. ex primo conciliorum Tomo, Burchardo, & aliis. Valentinus, siue Manichæus, vbiq; legitur, quod Valentinus etiam si alium errorem à Manichæis distinctum excitauerit, Manichæi tamen cognomine dignus est, qui in similitum illis errorem incidit ex Irenæo lib. 3. cap. 4. Dum legitur apud Gratianum. Iubianus. apud Burchardum. Nibianus. apud Gelasium in primo conciliorum Tomo relictus. Iouinianus. Item vbi legitur apud Gratianum. Iulianus, & Latiensis. legitur in primo conciliorum Tomo Iulianus Celanensis. apud Burchardum: Iulianus Edanensis. in Prospero Aquitanico: Iulianus Athelenensis. Fuit episcopus Capuanus: ex Gennadio, & Trithemio. De Nouatio vbiq; extat integra mentio: nisi quod quidam codices primam literam mutauerunt. Priscillianus ab Hispania.) Hic, auctore Hieronymo

ronymo descriptorib⁹ eccles. fuit episcopus Abilæ, quæ ciuitas est in Hispania satis insignis: vt tãdem Erasmus insigniter fucit hallucinat⁹: quippe qui existimauerit, Priscillianum episcopum fuisse Abilæ, quæ sit ciuitas Phœnices in Syria. Cuius errorem doctè improbat Ioannes Bassæus in priori parte Chroniconum Hispaniæ. Sed & præter testimonia ab eo citata aduersus Erasmi extat Gelasius in hoc decreto. Leo Papa in epistola. 9. ad Turibium Astoricensem episcopum. Lapedius.) In primo conciliorum tomo: Lamperius. in Burchardo Lapedius. nos legimus: Lamperius, à quo Lamperiani hæretici: teste Alfonso Castro de hæresibus verbo. votum. Sebatius.) Legendum Sabbatius ex Burchardo, & Gelasio in primo conciliorum tomo. Socrate lib. 5. eccles. hist. cap. 21. Cassiodoro in tripart. lib. 9. cap. 37. & Nicephoro lib. 12. cap. 31. qui huius hæretici meminere, & idem Nicephorus lib. 14. cap. 31. Alterius Sabbatij apud Gallos meminit Trithemius.

His hæreticis Burchard⁹ ex Gelasio addit Photinum. qui & cum his scriptus est in primo conciliorum tomo in Gelasij decreto, vbi etiam nominantur. Africanus. Nestorius Constantinopolitanus. Maximus, & Vnicus. Nestorij, Photini, & Maximiani, aut Maximini mentio frequens est apud diuum Augustinum, & alios, qui de hæreticis scripsere. Maximi verò, & Vnici non ita frequenter mentio facta est ab scriptoribus: Nicephorus etenim lib. 12. capi. 11. meminit Maximi cuiusdam Cynici philosophi, quæ Timotheus Alexandrinus pastorem, & episcopum Constantinopolitanum consecrauit, etiam Apollinaris labe maximè infectum. Qui postea exautoratus est in synodo Constantinopolitana, vt idem Nicephorus scribit cap. 13. & idem prius actum fuisse commemorat cap. 11. post Sozomenem lib. 7. capi. 9. qui asseuerat, hunc Maximum Nicænæ fidei studio sum, & sequacem fuisse. Sed quæ prius de Maximo retulimus ex Nicephoro, etiam scribit Theodoritus lib. 5. cap. 8. Cæterum contra Maximinū Arianorum episcopum extant Augustini libri tres in sexto eius auctoris operum tomo.

Postremò de historia tripartita, quæ de rebus ecclesiasticis tractat, obseruandum erit, centonem illum ex tribus græcis auctoribus, Theodorito Cyri episcopo, Socrate Constantinopolitano, & Hermio Sozomeno, concinnatum fuisse opera, & studio Cassiodori ex translatione cuiusdam Epiphaniij vtriusque linguæ haud satis periti, qui in plerisque suam diuinationem, non auctorum illorum sententiam pro germana lectioe lectori supposuit. Sed & hi auctores adeò minutatim cõcisi,

& truncatim commixti à Cassiodoro fuerunt in continuum historiarum compendium, vt in plerisque; ob concisionem, truncationemq; eiusmodi merito dubitari possit, quænam fuerit citati auctoris certa sententia, quæ verè apparuisset ex præcedentibus, sequentibusq; verbis à Cassiodoro, dum breuitati studet, resectis. Hæc ferè de hac historia Albertus Pighius lib. 2. de eccle. hierar. cap. 8. nuper verò in publicum prodire tres prænominati auctores integri, & græca lingua, qua ipsi vsi fuere, ex quibus planè percipiet lector vera esse, quæ Pighius de tripartitæ centone scripserat, poteritque verum historiarum ordinem, auctorisq; sensum, ommissa concisione Cassiodori, & praua Epiphaniij versione ipsi græcis scriptoribus diligenter lectis deprehendere.

Cæterum de auctoribus ipsis Nicephorus in præfatione historiarum eccles. quæ lib. 1. cap. 1. scribit, breuiter tractans, dubitat profectò an vera fuerint, quæ scripserint: & præterea Socrate animo fuisse min⁹ purum tradit: ex eo quidè, quòd Nouatianus fuerit, auctore eodem Nicephoro lib. 6. cap. 37. & lib. 9. cap. 13. & lib. 14. capi. 43. Sed & Sozomenum, atq; Socratem in quibusdã mentitos fuisse docet Franciscus Torrensis in lib. de sexta synodo. super canone. 13. diuus Gregori⁹ lib. 6. epistolarum epistola. 195. de historia Sozomeni ita scribit. Ipsam quoq; historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur. Hæc Gregorius, qui & alias rones adscribit, quæ sunt omnino examinandæ ex græcis de rebus ecclesiasticis scriptoribus: nempe Theodorito, Socrate, & Nicephoro. Qui & ipsius Theodoriti fidè rursus demittere cõtendit ex eo, quòd tertiam synodum conatus fuerit impugnare, fueritq; ea ratioe proscriptus, & excoicatus: vt idem Nicephorus tradit lib. 14. ca. 34. qui capi. 30. illum maximè laudauerat.

Quem verò librum Gelasius intellexerit asseueras contradictione Salomonis Apocrypham esse, nondum ipse intellexi, vt quidquã certi possum scribere: nam de eo libro, qui pœnitentia Salomonis inscribitur, & noie Ambrosij falso euulgatus est, fortassis quispiã conabitur Gelasium interpretari ex eo, quòd Salomon licet aliquando fuerit in gratia Dei. 3. Reg. ca. 3. & 11. ac. 2. Paralip. cap. 7. tandem reprobus fuerit, à Deiq; gratia cederit, atque ideo damnatione æterna punitus: quem admodum consentire videntur Augustin⁹ lib. 22. contra Faustum capit. 81. & 88. Cyprianus lib. 1. epistola. 5. Hieronymus in epistola ad Vitalem. 3. epistolarum tomo. & Ecclesiasticus ca. 47. rursus Augustinus in enarratione psalmi centesimi vice simi sexti. Chrysostomus in sermone de pœnitentia. Beda, Esaiæ cap. 2. Lyranus. 2. reg. c. 7.

quo

quo in loco Burgenfis à Lyrano discedit, & Hieronymus Ezechiel. ca. 43. asseuerat, Salomonem pœnitentiam egisse. Quam ob rem Arboreus lib. 17. Theosophiæ cap. 10. probare coniecturis quibusdam conatur Salomonem æterna damnatione minimè fuisse punitum, licet quoad vitij, & criminibus adhæsit, fuerit ad tempus reprobatus. Res est tamen dubia, & in qua nihil certū adhuc ex Theologis asseuerare possumus.

Ex capite sequenti.

- 1 *Annus solaris ex Romanorum institutione.*
- 2 *Anni ab initio mundi secundum Hebraicam veritatem, & septuaginta interpretes.*
- 3 *Anni à diluuiò, & vniuersali cataclysmo.*
- 4 *Anni initium quo tempore apud Hebræos.*
- 5 *Anni à Nabuchodonosor, & Magno Philippo.*
- 6 *Anni ab Alexandro Magno, & à Cesare.*
- 7 *Anni Arabum à Mahomete.*

Expenditur ratio temporis, & chronologia, quæ in pœmio Partitarum traditur. Cap. 18.



In ea præfatione, quæ legibus huius regni Castellani adscripta est ab inuictissimo, sapientissimoq; Alfonso Rege huius nominis decimo, exacta quædam ratio temporis obseruata fuit, vt planè omnibus foret perspicuum, quo tempore præstantissimum illud septem partitum opus editum esset: ea verò vel iniuria temporum, aut scriptorum errore adeò aliena à vera ratione temporum circumfertur, vt operæ pretium me factum existimem, si de ipsius emendatione aliqua breui quadam obseruatione adnotauerim. Illud verò est præmittendum veluti huius examinis basis, ac constitutissimum fundamentum, opus illud editum fuisse à Rege Alfonso decimo, filio Fernandi Tertij, Cœptum autem anno quarto iam integro ipsius principatus, & cõsummatum, aut perfectum anno septimo ab eius initio, atq; ita principatus Regis Alfonso anno vndecimo: quæ admodum ex ipsa præfatione constat, ex qua & hoc dubio procul deducitur, Regem Alfonso regni regimen post patris mortem accepisse. an-

no ab incarnatione Domini M. CCL I. & post quinque decursis, & elapsis mēlibus. Nam vt ex chronicis constat, Fernandus Tertius pater Alfonso mortem obiit die Iouis, Maij xxx. anno à natiuitate Domini M. CCL II. Vnde fit, vt anno Domini ab eius natiuitate M. CCL II. vltimo die Maij Alfonso regnare in Castella cœperit. Etenim licet in historia Regis Fernandi, & in dicta præfatione anni computari videantur ab incarnatione, quæ computatio diuersa est ab ea, quæ fit à natiuitate: quod & nos scripsimus lib. 1. Variar. resolut. capi. 12. tamen vtramq; computationem & historiarum, & præfationis à natiuitate domini ex multis intelligendã esse arbitramur. Primum ex auctoritate Alfonso Burgenfis episcopi in Anacephaleosi: deinde ex consuetudine, quæ apud Hispanos obtinuit, vt anni ab eis à natiuitate domini connumerentur: & ex eo, quòd si annus in præfatione ab incarnatione sit accipiendus, post annum quinquagesimum primum, nõ possunt tot dies ad diem Maij tricesimam anno sequenti adscribi, quot in eadem præfatione adscribuntur: & ille numerus omnino cõueniat cõputationi à natiuitate: siquidem ab initio anni quinquagesimi secundi ad diem xxx. Maij numerantur dies centū quinquaginta duo. Ex quo & illud constat in eadem præfatione probari illã consuetudinem, qua annus natiuitatis à primo Ianuarij die computari, & signari solet. Dies verò, quæ ab historicis morti, & funeri Regis Fernandi Tertij adscripti fuere iuxta numerum ex mente Maio, etiã conueniunt anno dñi. M. CCL II. à natiuitate, obseruata diligenter litera, quæ in illo anno Dominico diei competeat.

Cæterum in eadem præfatione asseuerat Rex Alfonso, annum primum sui principatus esse, & computari ab anno mudi. V. M. XXI. & diebus CCLXXXVII. atque hoc in loco intelligit annos Hebræos: cum in omnibus eiusdem præfationis computationibus de Romanis annis loquatur expressim. Annus verò Romanus dubio procul constat duodecim mensibus, quibus & modò vtimur, & vsa est resp. Romanorum ab Imperio Iulij Cæsaris, qui imitatus Aegyptios ad certum dierum numerum solis redegit annū intercalario antiquo mense sublato, vt vnus dies quarto quoque anno intercalaretur, qui & hodie quoque intercalatur propter vniuersiuiusq; anni quadrantem, qui ad perfectum solis cursum post CCLXV. dies deerat, auctoribus Macrobio lib. 1. Satur. cap. 14. Plinio lib. 18. cap. 25. Suetonio, & Plutarcho in Cæsare. Prius etenim Romulus ex decem mensibus constituerat annum solarē: Numa verò ex duodecim, sed ratione quadã adeò

confusa, & imperfecta, vt necesse fuerit, eam à Iulio Cæsare immutari: quemadmodum idem Macrobius cap. 12. & 13. docet. Hoc deniq; anno solari vsa est semper Christi ecclesia, atque totus ferè ad hanc vsque diem terrarum orbis: tamen si varia fuerit apud plerasque gentes olim annorum ratio: quod scripsere Plinius libr. 7. ca. 48. Macrobius in dict. lib. 1. cap. 8. Alex. ab Alexandris libr. 3. di. geniali. cap. 24. Anselmus lib. 2. de imagine mundi cap. 10. ex nostris Andre. Tiraquel. libr. 1. de retract. §. primo. glo. 10. Constat igitur annus hic Romanus ex CCCLXV. diebus, L. cum hæres. §. Stichus si hæredi. ff. de stat. liber. eiusque initium sumitur à Calèdis Ianuariis. Sed & apud Hebræos annus solaris erat in vsu, diuersa tamen mensium obseruatione: siquidem duodecim lunationes apud eos simul additis vndecim diebus faciunt annum solarem: qua de causa ipsi moti tertio quoque anno tredecim menses adscribunt, aut octauo quoque anno tres menses adiiciunt: quia solaris annus lunarem excedit vndecim diebus & quarta parte, vt scribit Africanus apud Eusebium lib. 8. de demonstrat. euangelica. capit. 2. Nam & Plinius lib. 18. cap. 25. in vnoquoque biennio viginti quinque lunationes adnumerat. Huius verò anni initium duplex adnotari potest ab æquinoctio inquam vernali, & ab æquinoctio autumnali, licet ordo mensium incipiat ab æquinoctio vernali. Exodi capit. 12. Vnde Nisan primus mensis Hebræorum ab æquinoctio verno cõuenit quandoque mensi Martio, quandoque Aprilii propter rationem lunationum, quam modò adduximus, & qua Hebræi omnino vtuntur, primum mensem computantes à prima lunatione, quæ sit proximior æquinoctio verno: quæ quidem lector poterit obseruare ex his, quæ hac de rescripsere Paulus Forosempronienfis, Ioannes Stofferinus, Ioannes Lucidus, Petrus Ciruelus Darocensis, Ioannes de Monte Regio, & alij de emendatione Calendarij, & de recta Paschæ celebratione tractantes. Ex quibus deducit, Hebræos fuisse vsos anno solari duodecim mensium, non minori, sed ferè pari solari anno, quo modò vtimur, & quo totus penè orbis vsus fuerit. Quod constat ex capit. 7. & 8. Genes. diuo Augustino libr. 15. de ciuitate Dei capit. 14. Iosepho lib. primo. antiqui. capit. quinto. Lactantio Firmiano libr. secundo. capit. 13. Beda in lib. de temporib. Ioanne Driedonio lib. tertio. capi. 4. in eius. 4. parte. Fortassis in hac A Era ab Adam, ex hac præfatione tollenda est dictio. Hebræicos. Nam ea nõ vtitur in his annis adnumerandis Historia huius Regis: sed in sequenti A Era à diluuiio scribitur. E la A Era delos Hebræicos del diluuiio en quatro mil y trecien-

tos y cincuenta y tres años Romanos. Est & in hac temporum ratione obseruandū, non esse eandem annorum supputationem iuxta veritatem Hebraicam, atque eam, quæ vulgò dicitur septuaginta interpretum: sicuti compertum erit lectori ex diuo Hieronymo in Hebraicis traditionibus super Genesim. diuo Augustino libr. 15. de ciuitate Dei capit. 10. & capit. 13. Driedonio in dict. cap. 4. aut cap. quinto. libri tertij. Idem vbiq; obseruant Eugubinus, & passim Theologi, qui de quæstione ista tractauerunt. Sed supputationem septuaginta sequuti sunt Eusebius, Origenes, Chrysostomus, Isidorus lib. quinto. etymolog. cap. 39. Ac supputationem alteram iuxta veritatem Hebraicam sequuntur Hieronymus, Augustinus de ciuitate Dei libr. 15. capi. 13. Beda de temporib. Philon Hebræus, Driedo. Ioan. Lucidus, & Nicolaus Cælius Lusitanus in diligentissima veteri testamenti Chronologia. Discrimen autem hoc contingit in anumerandis annis ab Adamo ad Abrahæ: siquidem in assignanda temporis ratione post Abrahæ ad Iesum Christum redemptorem nostrum, parum, aut nihil distat supputatio Græcorum ab Hebræorum chronologia, quam vbiq; Augustinus Eugubinus adnotauit, & obseruandam esse censet, ne in eum errorem incidamus, in quem incidit vniuersa Græcia, & Italia, quæ Græcos, aut septuaginta interpretum editionem sequentur, nondum ad Hebraicam veritatem Hieronymi editione vulgata, & recepta, quæ nos ab hoc errore vindicauit. Igitur ab Adamo ad diluuium anni sunt mille sexcenti & quinquaginta sex iuxta veritatem Hebraicam, & codices Latinos, quibus modò vtimur. ca. 5. & 7. Genes. Iuxta septuaginta verò interpretes supputantur anni bis mille ducenti quadraginta duo. Huius numeri rationem poterit expendere lector diligens ex Hieronymo, Driedonio, & alijs, quorum modò meminimus. Ex quibus & illud constat, à diluuiio ad ortum Abrahæ secundum Hebræos computari annos nonaginta duos supra ducentos: ex editione verò septuaginta interpretum annos numerari mille septuaginta duo. teste Augustino lib. 16. de ciuitate Dei capit. 10. qua ratione fit, vt in annorum numero ab Adamo ad ortum Abrahæ excedat septuaginta interpretum computatio veram ex Hebræis codicibus rationem annis ferè mille tercetum sexaginta sex. Hinc sanè suboritur maxima differentia inter Græcos, & Latinos, qui vulgarem septuaginta editionem sequuti sunt, atq; ex alia parte grauissimos, doctissimosque Theologos, qui hanc rem ex Hebræis conati fuere deducere ad veram cognitionem, in supputandis annis ab Adamo ad Christi natiuitatem. Etenim secundum

cundum Hebraicam veritatem, quantum qui eam sequuntur, non conueniant omnino in certo annorum numero, imò differant aliquatulum, paucis equidem in annis, ab Adamo ad Christum sunt anni ter mille nongenti sexaginta nouem: auctore Driedonio, qui exactissimè, ac diligenter annorum numerum obseruat. Beda verò adscribit Christi natiuitatem anno ab Adamo ter millesimo nongentesimo quinquagesimo secundo. Ioannes Lucidus anno ter millesimo nongentesimo sexagesimo: vltimo anno Olympiados centesimæ nonagesimæ quartæ. Henricus Glareanus, & Haloander anno tertio eiusdem Olympiados. Græci autem, & qui sequuti sunt septuaginta interpretes: nempe Eusebius, Origenes, Isidorus, & alij Christi natiuitatem adscripsere anno ab Adamo quintum millesimo centesimo, nonagesimonono. Vnde numerus annorum ex Græcorum supputatione maior est fere mille ducentis ac triginta annis, illo numero, qui ex veritate Hebraica deducitur. Ipse verò Eusebius in principio chronicorum, etiam si fuerit sequutus septuaginta interpretes, fatetur tamen iuxta Hebraicam litteram ab Adamo ad diluuium tantum supputari annos mille sexcentos quinquaginta sex.

Rex sanè Alfonso decimus, de quo & in hoc capite agimus, in chronicis, ab Adamo ad Christi aduentum connumerat annos quinque mille nonaginta nouem. Apud quem opinor ipse Codicem corruptum esse, & scribendum fore annos quinque mille centum nonaginta nouem: eaque suspitione ducor, quòd existimem regem sapientissimum voluisse in chronicis sequi Eusebium: & alios, qui ex septuaginta interpretibus hanc temporis rationem obseruare conati sunt.

Rursus idem rex, quod mirum est, in tabulis Astronomicis supputat ab Adamo ad Christum annos sex mille nongentos octuaginta quatuor, & dies bis centum, vnum & viginti: ab Adamo ad diluuium annos ter mille octingentos octuaginta duos, & dies centum sexaginta septem. Quia in re Alfonso ipse parum sibi constat, quum apud eum sit tanta in sacris annis connumerandis varietas, & dissensio.

Hæc tandem adduximus longè quidem repetita, vt facilius possim examinare rationem temporis ab Adamo ad initium principatus ipsius Regis Alfonso, qua in dicta præfatione idem vsus est. Nam ex præmissis apparet, eam non conuenire veritati Hebraicæ, & illi supputationi, quæ ex ea deducitur. Quod facilius poterit quis deprehendere ex eo, quòd iuxta Hebræorum supputationem principatus Alfonso initium habuit anno ab Adamo ferè quintum millesimo du-

centesimo vigesimo: Ex Driedonio. aut quintum millesimo ducentesimo tertio. Ex Beda, vel quintum Millesimo ducentesimo vndecimo iuxta Ioann. Lucidi opinionem. Multò minus conuenit Chronologia dictæ præfationis supputationi Eusebij, & aliorum, qui septuaginta interpretes sequuntur: esset enim primus annus principatus regis Alfonso ab Adamo sextum Millesimo quadringentesimo quinquagesimus. Quòd si præfationem istam velimus intelligere iuxta rationem temporis, qua idem Rex Alfonso in tabulis Astronomicis vtitur, erit profectò multò maior differentia: nam ex ea computatione annus primus principatus regis Alfonso erit octauum millesimus ducentessimus tricesimus quintus. Quibus omnibus obseruatis poterit in hac prima supputatione præfationis numerus verus restitui secundum opinionem illam, quam Regem Alfonso sequutum fuisse, sit ratio magis consentaneum. Ego sanè opinor, in hac præfatione Regem veritatem Hebraicam sequutum fuisse, atque ideo ex Driedonij supputatione suspicor, scriptorum errore factum esse, vt bis centum anni fuerint propè omisi.

Est & in eadem præfatione maximus error in chronologia deducta à diluuiio, & vniuersali Cataclysmo: etenim nec conuenit veritati Hebraicæ, nec Græcorum supputationi: quum secundum priorem ab Adamo ad diluuium fuerint anni mille, sexcenti quinquaginta sex: secundum posteriorem bis mille ducenti quadraginta duo: & iuxta præfationem istam tantum sexcenti sexaginta octo: quod nullus vnquam scripsit. Quia ratione iuxta veritatem Hebraicam erit in hac præfatione locus de diluuij tempore emendandus ita quidem, vt à diluuiio ad principatum Alfonso Regis adnumerentur ter mille quingenti sexaginta quinque anni: si primam temporis rationem ex traditione Driedonij additis ducentis annis emendauerimus: aut paucis ab hoc numero detractis annis ex Bedæ, aut Ioann. Lucidi supputationibus. Quòd si quis dixerit, Regem Alfonso sequutum fuisse in hac præfatione Eusebium, & sequaces, quod falsum mihi videtur, adhuc error est in annorum numero à diluuiio ad principatum Alfonso, qui tolli tunc poterit si numerentur à diluuiio anni quatuor mille ducenti & octo.

In his verò duabus supputationibus ab Adamo, & diluuiio ex diebus, quos post annos integros addit Rex Alfonso, nisi & hoc in loco sub sit scriptorum vitium, deducitur, apud Hebræos annum incipere à die decimo octaua Augusti quo ad rationem temporis ab Adamo confide-

randam. Nam ab hac die vsque ad vltimū diem Maii, qui fuit primus principatus, & regni Alfonsi adnumerantur ducenti octoginta septem dies, quorum in hac præfatione fit mentio. Eadem propè ratione constat, apud Hebræos annū quo ad diluuij tempus describendum initium capere à die decimasexta Februarij: à qua ad diem vltimam Maij sunt dies centum & quinque, quos hoc in loco supputat Rex Alfonsus.

Quam re omnino est adnotandum, apud Hebræos duplex obseruari anni initium, quod paulò antè obiter adnotauimus: nam ante exitum Iudæorum ab Aegypto annus incipiebat ab æquinoctio Autumnali: postea verò initium annus adsumpsit ab æquinoctio verno: nempe à luna, quæ huic æquinoctio, vel alteri proximior erat. Quemadmodum nullo ad hoc citato auctore scribit Guilielmus Postellus in libr. de Etruriæ Regionis institutis, & ante ipsum adnotarūt Nicolaus Lyranus in Genesim capit. 7. idem Lyranus, & Burgenfis Exodi capit. 12. Id verò mihi probat Iosephus libro primo. antiquit. capit. quinto. vbi de diluuiō tractans inquit. Contigit autem hæc passio sexcentesimo anno natiuitatis Noe mense secundo, qui à Macedonibus Dius nūcupatur, ab Hebræis autem Marachat, seu Amarfuane. Sic enim in Aegypto annum constituerunt. Moyses autem Nisam mensē, qui est Xanthicus, primum in festiuitatibus definiuit, in quo ex Aegypto Hebræos eduxit. Hic autem apud eum etiam in cunctis muneribus diuinis valde pollebat: in venditionibus autem, & emptiōibus, & alia gubernatiōe prioris seculi decreta seruauit. Hæc Iosephus. Apud quem Diem mensē eum intelligo, qui apud nos est Nouember ex Eusebio lib. octauo. eccles. histo. ex Græco Codice folio. 92. Anselmo libr. secundo. de imagine mundi cap. sexto. & Suida, qui scribit, hunc mensē esse primum apud Macedones, & cōstat Octobrem esse vltimum. Quod & nos obseruauimus superius capit. 14. nume. 12. quo fit, vt græcus Plutarchi Codex in Arato sit emendandus, vbi Dæsius mensis Macedonum confertur Nouembri Atheniensium, est etenim scribendum, Dius mensis, non Dæsius qui Iunio respondit, nō Nouembri ex eodem Suida, & Eusebio in loco proximè citato. Quauis idem Plutarchus in Alexandro mensē, qui à Macedonibus Lous dicitur, & Augusto conuenit, ex Euagrio lib. 4. capit. 9. Suida, & Demosthenes in oratione de corona, vbi illum contulit *Ἰουλιανὸν* Atheniensium, conferat *Ἰουλιανὸν*, id est Iunio. Vt tādē Plutarchus in hac mensium collatione ab alijs dissentiat, vel codicis sit vitium, quod magis applaudet. Xanthij-

cus verò mensis apud Macedones respondet nostro Aprili ex eodem Eusebio in dicto libr. octauo. fol. 91. & 94. & libr. tertio. capit. octauo. Socrates libr. quinto. capit. 22. Euagrio lib. quarto. capit. nono. Anselmo in dict. capit. sexto. ex Iosepho Græco lib. sexto. cap. 31. & Latino lib. septimo. De bello Iudaico capit. 12. Idemque Suidas adnotauit. Secundo equidem mense diluuium cōrigisse planè probatur Genes. capit. septimo. & 8. At Iosephus secundum mensē illum fuisse asseuerat, quem Macedones Diem appellant, quem nos Nouembrem dicimus: erat igitur tunc primus anni mensis October, id est lunatio illa, quæ proximior eo tempore fuit æquinoctio Autumnali, quod licet hodie propter anticipationem contingat mense Septembri, olim tamen Octobri nostro respondebat: sicuti Ioann. Lucido, & alij docere conantur: etiam eadem ratione docentes, olim æquinoctium vernum nostro Aprili conuenisse, modo verò Martio conuenire. Hinc aper tissimè deducitur, Regē Alfonsum in hac præfatiōe minimè obseruasse initiū anni Hebraici ab æquinoctio verno, nec ab æquinoctio Autumnali: fortassis ex eo, quod apud Hebræos quauis quo ad res sacras, & conuentiones, ac cōtractus essent certa cuiusque anni principia, tamen quo ad numerum dierum quidam anni maiores, quidam verò minores erant: & præterea propter mutationes lunationum, anticipationem æquinoctiorum, & varia mensium initia, non poterant non esse & annorum primi dies incerti. Adhuc tamē non potest defendi huius præfationis dierum supputatio, quæ in adnumerandis annis ab Adamo, & à diluuiō vsus est sapientissimus Rex Alfonsus: nisi præmittamus, Regem Alfonsum initium anni ab æquinoctio verno, quod Astronomis est in vsu, obseruasse, annosque constituisse paulò minores Romanis, ita quidem, vt Mille, & quingentis annis, dies ferè quindecim supersint ex Iulij Cæsaris obseruatione. Fortassis in supputatiōe, quæ fit ab Adamo in hac præfatione, dictio illa: Docientos: fuit mutata è suo loco ab scriptore: atque ideo erit legendum. La A Era de Adam en cinco mill e docientos y veynte y vn años Hebraicos, y ochenta y siete dias.

Subsequitur in eadem præfatione numerus annorum ab Imperio Magni Nabuchodonosor ad principatum Regis Alfonsi, & connumerantur anni mille nongenti nonaginta octo, quibusdam additis diebus: & sanè iuxta supputatiōem Driedonij adnumerantur anni mille octingenti sexaginta sex. Vnde nec in hac chronologia fuit vera temporis ratio in eadem præfatione obseruata: nam ex Eusebio, Beda, Ioann. Lucido, & alijs

alijs minor aliquātulum annorum numerus deducitur, quàm fuerit à Ioann. Driedonio supputatus. Est igitur error in hac adnumeratiōe ex centum triginta annis.

Ex Philippo deinde Macedonum Rege ab eodem Alfonso ratio temporis sumitur ad numerum mille quingentorum sexaginta quatuor annorum: in qua & error est: nam auctoribus Eusebio, & sequacibus, Philippus regnare cœpit anno tertio centesimæ quartæ Olympiados: aut secundum Diodorum Siculum, & Laertium in vita Xenophontis anno primo centesimæ quintæ Olympiados, regnauitque viginti sex annis. At redemptor noster Iesus Christus natus est anno quarto centesimæ nonagesimæ quartæ Olympiados, auctore Lucido: aut anno tertio, auctoribus Eusebio, Glareano, & Haloandro. qua ratione ab initio principatus Philippi ad Christum sunt anni ferè trecentum sexaginta: & ab eodem Philippo ad Regem Alfonsum mille sexcenti, & vnde cim anni. Huic errori accedit & alter, ex quo duo tantum anni adscribuntur imperio Philippi ante eius filium Alexandrum, quod est ab omnibus historicis alienum. Non me latet, in historia huius Regis Alfonsi, & in historia Fernandi quarti, & Sanctij iidem quarti rationem temporis ita describi, vt anni vnde cim tantum tribuātur Philippo Alexandri Magni patri. qua ratione foret legendum in hac præfatione: *La A Era de Philipo el gran Rey de Grecia en mill e quinientos y setenta y tres años Romanos.*

Sed & in Alexandri Magni principatu subest error in ratione temporis, quæ in eadem præfatione traditur: siquidem Alexander cœpit regnare ante Christi aduentum anno tricentesimo tricentesimo quinto, & ante principatum Alfonsi Regis anno millesimo quingentesimo octuagesimo quinto: vnde A Era ab Alexandro Magno hac in præfatione adnumerata ex annis mille quingentis sexaginta duobus erit iuxta præscriptum numerum corrigenda. Annos verò Alexandri Magni iidem Rex Alfonsus in tabulis ab Octobri ex Græcorum more incipientes adnumerat.

A Era verò Cæsaris ex annis mille bis centum octuaginta nouem, optimè conuenit anno Domini millesimo ducetesimo quinquagesimo primo: quod & nos obseruauimus lib. primo. Variarum resolut. capit. 12. atque ideo nullus subest error in hac supputatiōe, quæ ab A Era Cæsaris in eadem præfatione fit. A Era etenim Cæsaris triginta octo annis præcedit Christi natiuitatem: secundum omnes. imò ipso Rege Alfonso auctore in tabulis, additur his triginta & octo annis dies vnus. Ex quo intelliges, quanam ratione in hac

præfatione ab A Era natiuitatis adnumerentur centum quinquaginta duo dies ad initium Regni Alfonsi, & ab A Era Cæsaris centum & quinquaginta tantum.

Cæterum in supputatiōe, quæ fit in eadem præfatione ab A Era Arabum, & Mahumeti, absit error aliquis, inquirendum erit prius constituto tempore, à quo Arabum anni inceperint. Nam si Arabum initium deducitur ab anno Domini sexcentesimo vicesimo sexto: quemadmodum ex Sabellico in eadem præfatione obseruauit Gregorius, error subest in computatiōe, quia non conueniūt anni Domini mille ducenti quinquaginta & vnus, annis Arabum sexcentum viginti nouem, aut ferè triginta. Ego sanè arbitror, nullum subesse errorem hæc in parte in dicta præfatione, quod probabitur, si constituerimus, initium Arabum anno Domini sexcentesimo vicesimo secundo, ita vt annus sexcentus secundus post sexcentesimum sit primus in Arabum chronologia: quod Ioannes Lucido expressim adnotauit in chronicis. Et probatur auctoritate Roderici Archiepiscopi Toletani libr. tertio. capit. 18. & 19. Vbi annus Arabum nonagesimus primus adscribitur anno Cæsaris septingentesimo quinquagesimo: & annus Arabum nonagesimus secundus, anno Cæsaris septingentesimo quinquagesimo primo: & rursus annus Arabum nonagesimus tertius, anno Cæsaris septingentesimo quinquagesimo secundo. Ex quibus ad veram adnumeratiōem deductis constat, Arabum A Eram inceperint anno Domini sexcentesimo vicesimo secundo. Cui opinioni accedit historia eiusdem regis Alfonsi decimi, & Sanctij eius filij, quarum capit. 1. anni Arabum iuxta eandem rationem adnumerantur: sicuti & in hac præfatione, in qua anni Arabum sexcenti viginti nouem, denique triginta, conueniūt anno Domini millesimo ducetesimo quinquagesimo primo, ac ferè secundo. Sic sanè apud Rodericum Toletanum in libr. tertio. capit. 17. dum legitur. Arabum verò nonagesimo primo, A Era septingentesima quadragesima nona. Est omnino legendum. Arabum verò nonagesimo, A Era septingentesima quadragesima nona. Alfonsus episcopus Burgenfis capit. 44. & Matthæus Palmeri Arabum A Eram adnumerat ab anno Domini sexcentesimo vicesimo tertio. Isidorus Pacensis ab anno Dñi sexcentesimo quadagesimo. Antonius Beuter ab anno Domini quingentesimo nonagesimo tertio.

Verum in huius Regni Castellani chronicis, in quibus similis ferè huic chronologia traditur, passim diligens lector errores in ratione tempo-

rum obseruanda deprehendet, vel scriptorum vitio, aut ignorantia eorum, qui absque exactissima temporum cognitiōe eandem historias in publicum emisere. In omnibus etenim, quas ipse legi, huius Regni chronicis, memoria teneo, huiusmodi errata non semel obseruasse.

Ex capite sequenti.

- 1 Festorum dierum celebritas iure diuino veteris testamenti instituta fuit.
- 2 Præceptum decalogi de Sabbatis sanctificandis partim est morale, partim ceremoniale.
- 3 Præceptum hoc, quæ ex parte morale cõsetur, est & iuris naturalis.
- 4 Festorum obseruatio etiã est iure diuino euangelico instituta.
- 5 Qui verò dies sint à christianis religionis causa obseruandi, ad ius pontificum humanum pertinet.
- 6 An diei dominicæ celebratio sit iure diuino, an pontificio humano instituta?
- 7 Quibus diebus prohibita sit genus flexio in precibus Deo exhibendis.
- 8 De origine aliquarum festiuitatum, quæ christianis solennes sunt, & olim fuerunt.
- 9 In his festorum dierum celebrationibus, quæ nunc ratione dies considerentur.
- 10 De peruigilationibus, & nocturnis sacrificijs.
- 11 Hoc sanctificationis dierum præcepto, externus cultus, non internus præcipitur.

De festorum dierum apud christianos celebratione, de quæ eorum origine. Caput. 19.



Esti dies olim apud gentiles dicebantur, in quibus vel sacrificia dijs offerre gentes cõsueuerunt, vel ludi in honorẽ deorum fiebant, vel ferix obseruabantur: aut sanè alicuius publicæ lætitiæ, boni uentus causa diurnis epulationibus celebrabantur solennitates quædam more maiorum institutæ. Verum apud christianos dies festi dicuntur,

in quibus feriari oportet, quod & gentilibus solenne itidem erat, ut veri Dei agnitione, animoque interiori cultu instituto, quod mente complexi sumus, exteriorem cultum Deo exhibendo sanctè, & piè præstemus. Est igitur hac in re, ut in plerisque, maximum inter nos, & gentes discrimen: quod illæ animorum insipientia, tenebrisque illuzæ, festa quædam agere solebant, superstitiosa quadam religione conuictæ in eorum quorundam celebritatem, quos ante veram Christi lucem finxerat sibi quisque, dæmone semper humanũ genus, ut eius officio, & impio munere fungeretur, miris præstigijs infestante. Nos verò, qui Christi fidem profiteamur, festa quidem agimus in hoc vnum intenti, ut Deo vero, quem vnum in trinitate patris, filij à patre geniti, & spiritus sancti ab utroque procedentis, pio, ac sanctorum christianorum consensu tota mente, & anima prædicamus, verum cultum internum inquam, & externum exhibeamus: cuius instituti antiquitatem, & originem libuit ex sacra scriptura, & ecclesiasticis traditionibus breui quadam obseruatione adnotare ad veram iuris pontificij interpretationem, ut rationem ipsam perscrutemur, qua in his festis, ac celebritatibus instituendis vsi fuerunt olim, & nunc sanctè, & piè vtuntur ecclesiæ catholicæ prælati, Romanum pontificem, qui primatum obtinet, sequenti.

Prima conclusio. Festorum dierum celebritas religionis causa iure, ac lege veteris testamẽti instituta est diuina institutione, ex tertio Decalogi præcepto. Hæc probat ca. 5. Deuter. Exod. 21. & 30. Ezechiel. 20. quibus in locis constat, ex lege veteri præceptum esse, ut Sabbata sanctificarentur. Sabbatum enim apud Hebræos requiem significat, aut ab opere cessationem: atque ideo dies septimus hebdomadæ dictus est Sabbatum, quod fuerit in requiem destinatus. Septimus dies inquit dominus, erit vobis sanctus, sabbatum, & requies domini. Sed & sabbatum, latius accepta dictione, totam hebdomadam postea significauit. Sic etenim Lucæ capit. 18. scriptum est. Ieiunabis in Sabbato, ut illic interpretes adnotarunt, tametsi propriè hebdomada constabat ex Sabbato, & Prima, Secunda, Tertia, Quarta, Quinta, & Sexta Sabbati, auctore Hieronymo. questione. 4. ad Hedibiam. Vnde illud apud Ioannem capit. 20. Vna autem Sabbati. & Lucæ. 24. atque item Marci. 16. & valde mane vna Sabbatorum. & apud Matthæum capit. 28. prima Sabbati, Diem, quæ nunc dominica est, & tunc erat prima post Sabbatum, significat: ut ibidem post alios Caietanus interpretatur. Eadem ratione dicimus & nunc Secundam feriam, Tertiam

Tertiam feriam, Quartam feriam, Quintam feriam, Sextam feriam: à prima, quæ dies dominicus est, numerum deducentes: sabbatum verò, quod est septima feria, nomine veteri appellamus: ex institutione beati Syluestri auctore Bedæ lib. de temporibus capi. 8. Thoma VValdensi de sacramentalibus cap. 140. Et constat ex vita eiusdem Syluestri è Græco in latinum translata, & typis tradita opera, & cura Aloysij Lipomani, quinto vitarum tomo. Iudæi sanè omne festum sabbatum nuncupabãt ex eo, quod sabbath requiẽ sonat: quæ admodum adnotarunt Theophilaetus, & alij Lucæ ca. 6. idẽ sensit Chrysostomus Homilia 40. super Matthæ. qui equidem auctores apud Lucam in dicto cap. 6. Sabbatum secundo primũ, hoc est, *ἀνεπέσθησαν* intellexerunt, quando quies, atque ocium duplex erat tam Sabbati domini, quam solennitatis alterius præcedentis: quia plerumque incidebat festum in parasceuen, & tunc parasceue vocabatur sabbatum propter festum: & quod propriè sabbatum erat, nominabatur secundo primũ, quod secũdum esset ab altero festo, & Sabbato, quod præcesserat. Tametsi Caietanus locum illum aliter, & fortassis rectè interpretatus fuerit. Sed & prædictam interpretationem, quam ex Chrysostomo, & Theophilaeto adduximus, etiam probarunt Oecumenius cap. 14. super festum Lucæ caput, & Suidas in dictione. sabbatũ. Tertio igitur decalogi præcepto affirmatiuo exterior præcipitur Dei cultus, nempe corporalis requies, & cessatio ab operibus seruilibus ad famulandum Deo, & vt liberi ab operibus profanis mente Deo intenti cultum illi exhibeamus exteriorem inquam, sub quo nobis, qui sensibiles sumus, proponitur interior cultus, ut meditatio, mentalisq; oratio: exterarũ rerũ similitudinibus. Sic per exteriorẽ thuriferationẽ instrumur, quæ admodum orantis mens in Deum fit eleuanda.

Secunda conclusio. Præceptum Decalogi de sabbatis sanctificandis partim est morale, partim ceremoniale. Hanc conclusionẽ asseuerat S. Thomas. 1. 2. q. 100. art. 3. ad 2. & 2. 2. q. 122. artic. 4. quem oēs Theologi sequuti sunt. Est etenim hoc præceptum morale, vt omnes homines, cum iure teneãtur vnum Deum colere, tempus aliquod debeãt secernere, atque ab alijs profanis actibus eximere, Deoque colendo dicere, vt illi cultum exhibeãt, illumque venerẽtur. Nam & Psaltes inquit psalmo. 45. Vacate, & videte quoniã ego sum Deus. Eadem cõclusio probatur ex eo, quod præcepta decalogi omnia non tantum moralia sunt, sed ad illa decem omnia præcepta moralia veteris legis reducuntur, auctore diuo Thoma in dicta. q. 100. art. 3. cuius rationes expendit diligenter Domini

cus Soto lib. 2. de iustitia & iure. q. 3. art. 3. idẽ probauerat Thomas. q. 99. arti. 2. & q. 100. arti. 2. Hoc tandem morale præceptum in eo situm est, vt homo, qui corpore constat, & anima, aliquo saltem destinato tempore, & corpore, & animo ferietur, atque interquiescat, intentus sanè laudi, contemplationi, ac venerationi Dei omnipotentis, vt corpus labore fatigatum alterna requie non careat, & ipsa mens ab externis laboribus immunis, & libera diuinæ legis meditatione, rerumq; diuinarum memoria, & recordatione refecta, gratias agat Deo optimo maximo, à quo tanta, & tot beneficia gratuito accepit. Est verò hoc præceptum ceremoniale quantum ad certum tempus, quo feriari nos oporteat, & cultui diuino vacare, atque indulgere: sic sanè quod vel hoc die, vel illo celebretur festum, ad ceremoniale legẽ pertinet: & ea ratio apud Iudæos sabbati, quod erat septima dies, requies, & ab omni opere cessatio præcepta erat ex lege ceremoniali variis excusis, quas sancti Doctores passim explicant, & nobis tradidere, vt veteris legis rationem minimè ignoremus, quanuis ad eius obseruationem nequaquam teneamur.

Tertia conclusio. Præceptum hoc de festis diebus celebrandis, quæ ex parte morale censetur, est & iuris naturalis. Hæc probatur, quia omnia præcepta moralia sunt iuris, & legis naturalis, auctore sancto Thoma. 1. 2. quæst. 100. art. 1. ex Paulo ad Roma. capit. 2. Vbi inquit, gentes naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: explicat Dominicus Soto lib. 2. de iustitia & iure. quæst. 3. arti. 1. Hoc verò præceptum partim est morale: consequitur ergo, ea ex parte iuris naturalis esse, & ad legem naturalem pertinere. Huic rationi & illa accedit, quod omnes gentes solo lumine naturali, solisque viribus naturalibus potuerunt verum Deum cognoscere, ea quidem cognitione, quæ tendit in finem naturalem: non inquam totam Dei virtutem, & essentiam cognoscere, sed per hæc visibilia apprehendere, quod sit Deus, & vnus, & prima rerum omnium causa, & supremus omnium finis. Sic diuus Paulus ad Roma. 1. obiurgat philosophos, quia quod notum est Dei, id est acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. id ipsum veteres Theologi probarunt, præsertim Lactantius Firmianus lib. primo. Diui. inst. capi. 4. cum sequentibus, ex testimonio veterũ philosophorũ, quorum diligenter meminit Augustinus Eugubinus lib. 3. de perenni philosophia. Ac rursum idem institutum profequitur lib. 4. 5. & 6. sed & diuus Thomas hoc ipsum probat prima parte q. 12. artic. 12. Cum verò, inquit Lactantius, ipsos deorum cultores sæpè videamus Deũ summũ, & confiteri,

confiteri, & prædicare, quam sibi veniam sperare possint impietatis suæ, qui non agnoscunt cultū eius, quem prorsus ignorari ab homine nefas est? Quod si lumine naturali vnus, & verus Deus cognosci poterat, eodem iure qui Deum verum, & vnum cognouere tenebantur dubio procul eadem cultum aliquem exteriorē exhibere, vt mente, & animo illi essent intenti, quem per actus exteriores religiose venerabatur. docet enim lex naturæ, religionem colendam, & cæremonias obseruandas fore. Hac ratione gentes, quæ dæmonum illusionibus deceptæ, prauisq; moribus institutæ, & ea ex causa obcæcaturæ Dei optimi maximi permissio, minimè Deum vnum, & verum cognouerunt, ab illo naturali lumine deficientes, quo illum cognoscere poterant, dijsq; illis, quos falsò sibi finxerunt, quosq; veros esse censebant, cultum exteriorē exhibentes, dies quosdam sacrauerunt, ac festa quædã quolibet anno celebranda instituentes, superstitiose nimis obseruabant non alio iure, quàm vt Deos, quos veros esse existimabāt, cultu exteriori aliquo tempore ab operibus seruilibus liberi colerēt, ac venerent: quæ de re multa ex variis auctorib⁹ diligentissimè Gregorius Gyraldus scripsit in eo libro, quem de diis gentiū nuper elaborauit. Sed & Columella lib. 2. cap. vlt. tradit quæ veteres gentiliū pontifices diebus festis fieri prohiberent, & permitterent.

4 Quarta conclusio. Festorum obseruatio non tantum iure naturali, ac diuino veteris testamenti, sed & diuino legis euāgelicæ instituta est, & vim obligationis obtinet. Hæc probatur ex præcedētibus. Nam si hoc præceptum est iuris naturalis, & morale veteris legis, optimè cōsequitur, & esse diuinum legis euāgelicæ: siquidem lex euāgelica cōtinet tantum ea præcepta, quæ naturalia, vel moralia sunt, & quæ ad sacramenta pertinet: quæ deducitur ex his, quæ tradit S. Tho. 1. 2. q. 108. art. 1. & 2. idem quodlibeto. 4. arti. 13. Etenim licet cæremonialia, & legalia veteris legis cessauerint lege noua euāgelica, eiusq; institutione, ac promulgatione: moralia tamē, & naturalia minimè cessauerunt: imò ea ex parte, qua præcepta veteris legis moralia erant, & iuris naturalis, etiam si lex vetus data non fuisset, à Christo Iesu confirmata fuere non ex vi veteris legis, sed ex vi naturalis, ac moralis instituti: scriptum est enim Matth. 19. si vis ad vitam ingredi serua mandata. idem Marci 10. & Lucæ cap. 18. Hinc deducitur vera interpretatio concilij Triburiensis, à quo responsum est, veteris, & noui testamenti pagina septimum diē ad humanam quietem speciali lege deputatum fuisse. cap. licet. de ferijs. Nam veteri lege, qua ex parte cæremonialis erat, dies septima præcipitur

obseruari vi sacra, & cultui diuino deputata: qua verò ex parte moralia lex vetus continebat, sub diei septimæ præcepto intelligitur, ac significat, tempus aliquod cessatione operum seruilium signandum esse, quo cultui diuino fideles, & christiani operam dare teneantur. Sic sanè lex diuina veteris testamenti quo ad cæremonialia diem septimam deputauit quieti, & cultui diuino: quo ad moralia tempus aliquod arbitrio pontificum definiendum significabat sub septimæ diei nomine: & licet cæremonialia cessauerint, moralia tamen non cessant, imò lege diuina euāgelica comprobantur: atque ideo dies septima sacra censetur lege veteris testamēti diuina quo ad literam, & cæremonias, lege verò diuina noui testamenti quo ad moralem significationem: quæ nusquam cessauit, nec cessat: quia naturalis est institutio. Qua de re nos tractauimus lib. 1. Variar. resolut. cap. 17. nume. 1. & 2.

5 Quinta conclusio. Quauis huic præcepto diebus aliquot religionis causa Deo sacrâdis, cultuique diuino constituedis, iure humano, etiam pontificio derogari non possit: qui tamē dies, & quot sint huic muneri, & ea ex causa quieti, otioque ab operibus seruilibus præsignandi, verè ad legem humanam pontificiam pertinet. Huius assertionis prior pars ex eo constat, quod hoc præceptum ea ex parte sit morale, iuris naturalis, legisque diuinæ euāgelicæ, quibus lege humana derogari non potest. §. sed naturalia. Iust. de iure natur. gent. & ciuili. adnotauit Gratianus in principio. 5. dist. S. Thomas. 1. 2. q. 54. art. 5. Fortuni. in l. veluti. ff. de iust. & iure. col. 7. nos idem probauimus in quartum decretalium. 2. part. capit. 6. §. 9. nume. 2. Et præterea Decalogi præcepta, qua ex parte moralia, & naturalia sunt, nullam patiuntur dispensationem: quemadmodum docet S. Thomas. 1. 2. q. 100. arti. 8. quem optimè interpretatur Dominicus Soto lib. 2. de iust. & iure. q. 3. arti. 8. ergo cum hoc præceptum iuxta sensum huius conclusionis in priori eius parte, sit morale, & naturale, nullam poterit pati dispensationem, saltem ad hoc, quin homo teneatur tempus aliquod, seu dies, seu horas diuino vacare cultui, & religioni. Vnde quo ad istum effectum non exigimus necessario dies integros, quauis conclusio dierum meminerit ad seruandam legis veteris literam, quæ sensum tempus aliquod, quo Dei vacemus cultui significat. Posterior conclusionis pars satis probatur ea ratione, quod in ea parte lex fuerit cæremonialis, & ideo cessauerit legis euāgelicæ institutione: lege verò euāgelica, & naturali nulli fuerunt dies ocio deputati ad vacandū religioni, & cultui diuino: quod satis cōstat ex ipsa

cuam-

6 euāgeliorum lectione. Quo fit, vt quibusdam visum fuerit, iure humano pontificio dies festos, quos nunc ecclesiæ institutione celebramus, mutari omnino posse, aut deniq; tolli, modò tempus aliquod commodè constituatur, quo ab operibus seruilibus vacantes feriemur, & Deo cultū exteriorē exhibeamus: quia dies festi, quibus christiani religionis causa feriamur, iure humano pontificio sunt instituti: quod probant Sanctus Thomas. 2. 2. quæst. 122. arti. 4. Florentinus. 2. part. tit. 9. cap. 7. Archidi. & Cardi. S. Sixti in cap. 1. de consecrat. dist. 3. Ioan. Maior. in 3. sent. distin. 37. quæst. 27. Imò ipse Thomas expressim asseruit, diem dominicum iure humano, & ab ecclesia institutum esse ad hoc, vt diuinis officiis, & religioni vacemus: quæ in re Anchar. Antonius, & Abb. in capit. tertio. de ferijs, existimant, diei dominicæ festum iure diuino institutum fuisse. Idem probant Angelus verb. feriæ. §. 3. & Syluest. verb. dominica. qui, hanc opinionem communè esse testatur. Cuius probatiōi illud potissimè suffragatur, quod à seculo vsque Apostolorum dies dominica fuerit ab ecclesia catholica in honore Dei celebrata: ex Paulo prim. ad Corinth. capi. primo. Nam de collectis, inquit, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinari ecclesiæ Galatiæ, ita & vos facite per vnam Sabbati. Quo in loco Chrysostr. Ambrosius, Remigius, & alij, vnam Sabbati, dominicam diem interpretantur. Imò & illic Primasius commemorat diei dominicæ celebritatem ab apostolis descendisse ex testimonio diuini Ignatii epistola. 2. qui ferè tempore apostolorum floruit sanctitate, & doctrina illustris. Idem sensit Augustinus epistola. 119. ad Ianuarij quæstiones capit. 13. scribens. Dies tamen dominicus non Iudæis, sed christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere coepit festiuitatē suam. Hæc Augustinus, ex quo obseruari poterit ratio, quare Sabbatum in diem dominicum mutatum fuerit. Nam ratio illa commemorandi beneficium creationis in festiuitate eius diei, in qua Deus ab illa requieuit, mutata est in beneficium recreationis, quæ facta est à Christo per gratiam, & absoluta fuit die dominico per eius resurrectionem: fuitque illa lux in statu gratiæ prima, multò præstantior illa, de qua tunc dictū est: fiat lux. Et præterea olim in lege veteri tradita fuit celebratio Sabbati, quod erat requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat vsque ad Christum dominum, qui die dominico resurgens fecit, vt dies hic olim octauus, nunc in lege euāgelica sit primus, & Sabbato in festiuitate succedat, idem Augustinus in epistola. 86. ad Casulanum. Præponitur, inquit, dies dominicus Sabba-

to fide resurrectionis. Hæc & Isidorus scribit lib. primo. de officiis. capi. 24. multa Thomas VValdensis de sacramentalibus titu. 16. capit. 140. qui probare conatur, diei dominicæ festiuitatem ab apostolis institutam fuisse. Tertullianus aduersus gentes capit. 16. proximè his accedit dicens. AEquè si diem solis latitiæ indulgemus, alia longè ratione, quàm religioe solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni ocio & viui decernunt, exorbitantes & ipsi à Iudaico more, quem ignorat. Diem solis Tertullianus intellexit diem dominicum: vt & Imperator in l. omnes iudices. C. de ferijs. Quo in loco & Theodosius Cæsar in l. omnes dies. id euidentiùs explicat. adnotauit Angelus Politianus lib. miscell. capit. octauo. ex Dione lib. 37. id ipsum obseruari poterit ex Eusebio lib. quarto. de vita Constantini Magni. Sozome. lib. primo. cap. octauo. Casiodoro lib. primo. tripart. cap. decimo. Nicephoro lib. septimo. capit. 46. Quibus minimè citatis Ludouicus Cælius idem tradit lib. septimo. capit. 41. & 42. Sic & hoc ipsum traditur in vita beati Syluestri Græcè quidem scripta, in latinum verò traducta opera Aloysij Lipomani quinto tomo. Dominicam verò diem hoc nomine primam sabbati, primam inquam hebdomadis diem significat Diuus Ioannes Apocalypsis cap. primo. Sed & diem Saturni sabbatum esse constat ex Dione. Reliqui verò dies adhuc apud nos planetatum nomina retinent. idem ferè constat ex Iuliano martyri in secunda oratione pro christianis. vltima pagina. qui diem solis à Christianis celebrari ex eo tradit, quod in illo die Deus mundum effecerit, & eodem Iesus Christus à mortuis resurrexerit: & addit pridie Saturni Christum cruci affixum fuisse, & postridie Saturni, qui dies solis est, surrexisse. Nec quidquam oberit, quod auctoribus Eusebio, Sozomene, & alijs Constantinus Magnus lege lata diffinierit diei Dominicæ celebritatem. Etenim legem illam tulit Constantinus generalem, & vniuerso Romano orbi huius diei festiuitatem indixit, apostolicas traditiones imitatus, non quod tunc apud christianos coeperit hic dies celebrari, sed quod ante Constantinum celebrabatur ex institutione apostolorum à christianis: non ex lege Cæsarea, quæ tunc utilis, ac necessaria fuit, vt subditi Romano imperio ex edicto Cæsaris diem illum colerent diligentius, & cautius, ne Cæsari forent rebelles, sed ex lege Apostolica, cui plures refragari non verebantur. Leo etiam Tribunius Imperator auctore Theodoro lectore, multò post Constantinum Magnum eandem legem denuò repetitam, Romanis, eorumq; puicis dedit, non equidē nouā, sed veteris memoriā

renouan-

renouantem. Huic rationi accedit, quod Origenes contra Celsum festiuitatis diei dominicæ meminuit. Tertullianus de corona militis, rursus in. 2. lib. ad vxorē. Hieronymus aduersus Vigilantiū & Iustinus martyr in quæstionibus à Christianis positis. q. 15. ex Irenæo referens, diem hūc ab apostolorum temporibus celebrari quodam aliorum dierum discrimine, quod hic dies sit nostræ resurrectionis significatio, qua Christi benignitate, & à peccatis, & à morte, quæ ab illo interfecta est, liberati sumus, per Christi resurrectionem. Vnde sempiterna memoria, inquit Iustinus, recollecte debemus, & casum nostrum in peccatum, & Christi in nos charitatem, qua ex causa surreximus: idcirco genu flexio, quam sex diebus adhibemus, casum nostrum in peccatum significat: non flectere autem genu die dominico resurrectionis nostræ est significatio. Hæc autem consuetudo ab apostolorum temporibus cœpit, quemadmodum ait beatus Irenæus Martyr & Lugdunensis Pontifex in libro de pascha, in quo mentionem Pentecostes facit, in qua genu non flectimus, quod eodem loco habenda sit, quo dominicus dies, ob eam causam, quam de eo diximus. Hæc Iustinus. Obiter tamen admoneo lectorem, me maxime dubitare, an opus illud fuerit à Iustino Martyre scriptum: qui etenim fieri potest, Iustinum citare Irenæum? qui, ut ipse ex Eusebio, Hieronymo, Nicephoro, & aliis coniecto, post mortem ipsius Iustini floruit, & scripsit, saltē martyrio coronatus est: atque ideo à fide historiarum alienum est, quod Iustinus Irenæum martyris, & mortui meminerit. Ipse verò Irenæus in quinto aduersus hæreses Iustini meminit, & eius operis, quod contra Martionem hæreticum scripsit, teste Hieronymo. Sed & Eusebius in Chronico multo ante Irenæi martyrium, ipsius Iustini mortem, & agonem pro religione christiana contigisse tradit. Præter hæc in eodem opere citatur Origenes cap. 82. & capi. 86. quid dubio procul post Iustini martyrium claruit. Imò & natus est. Quod ex Hieronymo, Eusebio, Hermanno Contracto, & Nicephoro constat: nec istius operis meminere Hieronymus, Eusebius, Nicephorus, & S. Photius, & alij qui Iustini scripta, & libros adnumerauerunt. Idem verò Iustinus in dialogo cum Triphone de die dominico, in quo dominus noster Iesus Christus surrexit à mortuis, quem unum Sabbatorum nominat, scribit. Vnus enim Sabbatorum dies, cum primus maneat dierum omnium, omnium rursus dierum, qui in orbem reuoluuntur, enumeratione octauus vocatur, idemque primus manet. Hæc Iustinus aduersus Iudæos. His denique veluti per transennam, digressione quadam obseruatis, diem do-

minicum rursus repetentes libentissimè adducimus in signe, Iustinoque aptissimè cōueniens diuini Basilij testimonium, is inquam in libr. de spiritu sancto capit. 27. traditiones ecclesiasticas, & apostolicas mirè commēdans inquit, & erecti perficimus preces in vna Sabbati: id est die dominico: rationem autem non omnes nouimus. Non enim solum, ut qui resurreximus cum Christo, & qui superna quærere debeamus, in resurrectionis die datæ nobis gratiæ, per hoc quod stamus in precando, nos ipsos cōmone faciamus: sed quod etiam venturi seculi is dies quodammodo imago esse videatur. Quapropter, etiam cum principium sit dierum, non prima à Mose, sed vna appellata est. Factum est enim, inquit, vespere, & mane dies vna, velut eadē sæpè reuoluatur. Vna itaque eadem est octaua, vnam re vera, ac veram octauam, cuius Psalmographus in quibusdam psalmorum inscriptionibus meminit, per se ipsam demonstrans, statum videlicet post hoc tempus, diem non desituram, vespere non habentem, & successionem non admittentem, æuum illud nunquam finiendum, ac senij expertum. Necessariò igitur ecclesia erudit alumnos suos, ut stantes preces absoluant, quo per assiduam commonefactionem vitæ non desituræ, viaticorum ad illam transmigrationem parandorum non negligentes simus. Sed & totus quinquaginta dierum numerus, Pentecoste appellata, resurrectio nis, quam in illo seculo expectamus, monumentum est, vna enim illa, & prima dies septies septē plicata, septē sacræ Pentecostes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium sumens, in principium definit per similes intermedios quinquages euoluta. Vnde & æuum similitudine refert, velut in circulari motu ab iisdem signis initium sumens, & in eadem desinens. In qua erectam figuram in adoratione præferre ecclesiæ leges nos erudierunt, ex manifesta commonefactione velut transferentes mærem nostram à præsentibus ad futura. Quin & quoties genua flectimus, & rursus erigimur, re ipsa ostendimus, quod propter peccatū in terram de lapsi sumus, & per benignitatem eius, qui condidit nos, ad cœlum reuocati sumus. Hæc Basilus. & his similia Augustinus ad Ianuarium epistola. 19. capit. 15. Ex quibus planè intelligitur definitio concilij Nicæni canone. 20. & cap. quoniam. de consecra. distin. 3. vbi fidelibus christianis iniungitur, ut diebus dominicis, & in diebus Pentecostes stantes ad orationē vota domino reddant. Idem fieri debere in omnibus festiuitatibus, quæ iure præcipua censentur, docet Alexander pontifex in capi. 2. de feriis. quo in loco interpretes idem adnotarunt: & Cardin.

Cardina. S. Sixti in dicto cap. quoniam. Cui equidem canoni, & diuo Basilio conuenit Martinus Bracharenfis Episcopus ex synodis Græcorum capit. 57. & capit. vltimo. 30. distin. Diuus Ambrosius in sermone. 61. cap. scire. 76. distin. concilium Turonense cap. 37. & Burchardus lib. 3. capit. 235. apud quem lib. 13. capi. 3. ex synodo Aurelianensi capit. 14. idem obseruauimus, quod modo ex Alexandro pontifice adduximus. Verum & diei dominicæ solennitatem, ac celebrationem mirè commendat synodus Matifconensis. 2. capit. primo. & retulit Martinus Bracharenfis in dicto capi. vltimo. canonicis apostolorum institutum esse, quod dominicis diebus, & à Pascha ad Pentecosten minime genu flectamus, sed & diem dominicam Platonem diuinasse in decimo de Republica, testes sunt Clemens Alexandrinus in quinto libr. Stromatum, & Eusebius in. 13. de præparat. euangelica. cap. 7. quibus omnibus diligenter obseruatis non temerè opinabimur, hanc diei dominicæ festiuitatem ab apostolis diuina institutione editis, constitutam fuisse: eam etenim legimus traditione ecclesiastica semper in ecclesia catholica sanctificatam fuisse: ut tandem, licet ab humano instituto apostolorum processerit, & originem duxerit, quod quibusdam placuit, nimis indecorum esset, eam ab ecclesia mutari, vel tolli, nec id permitteret spiritus sanctus, cuius inspiratione quæ tot seculis, à tot sanctis patribus, & pontificibus sunt exactissimè obseruata circa religionis cultum, decorem, & ministerium, instituta, ac decreta fuisse, satis apparet: quemadmodum probari poterit ex his, quæ diuus Basilius in dicto capi. 27. & alij veteres Theologi de traditionibus ecclesiasticis scripsere. Idem erit respondendum de festo Paschæ resurrectionis, & Pentecostes. De die natalis domini, ac redemptoris nostri Iesu Christi, de quo aliis festiuitatibus his similibus, quas ab initio legis euangelicæ, ab ipsaque ætate apostolorum celebratas fuisse constat ex veterum lectio ne, qui obiter plurimum festiuitatū meminere, asseuerantes, eas ab apostolis institutas fuisse. Id etenim de festo Paschæ asseruit Hilarius in prologo psalmorum, Clemens in epistola. 3. Hieronymus super Matthæum cap. 25. & Tertullianus in lib. 2. ad vxorem. rursus idem Hieronymus aduersus Vigilantium. extat & octauus apostolorum canon. De Pentecoste diuini Pauli extat locus prima ad Corinth. cap. 16. & Actor. ca. 20. vbi Beda, Ambrosius super Lucam: & Origenes contra Celsum. De festo Parasceues: hoc est Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & missionis Spiritus sancti Diuus Augustinus ad Ianuarium, & de cœna Domini ex. 1. ad Corinth. ca. 11. illic Remigius,

Isidorus libr. 1. de officiis capit. 28. de his omnibus Thomas V Valdenfis lib. de sacramentalibus ca. 141. atque etiam de festo parasceues Origenes paulò antè citatus: de Epiphaniæ festo Ammianus Marcellinus sub Constantio Cæsare lib. 21. qui ita eius celebritatis meminit, ut planè sentiat, multo ante id temporis à Christianis celebratam eam diem fuisse.

Præter has festorum dierum solennitates, summi ecclesiæ pontifices & alias constituerunt, quarum mentio fit in cap. 1. de consecra. dist. 3. capi. 2. & cap. vltim. de feriis. quibus decisionibus probatur, episcopos posse religionis causa in memoriā alicuius martyris, vel viri ab apostolica sede in sanctorum numerum relati dierum celebrationem instituire: quod semper ab initio ecclesiæ Episcopi fecere: easque festiuitates celebrandas à christianis fore aduersus hæreticos probat Thomas V Valdenfis in dicto lib. de sacramentalibus. cap. 142. probant & omnes qui contra hæreticos hæc de re scripte olim, & nostra ætate: sufficitque ipsius ecclesiæ vniuersalis auctoritas, quæ diem festos in veneratione sanctorum quotannis celebrat, & à toto populo christiano celebrari præcipit. Est & apud christianos in ecclesia catholica, & fuit vetusta nimis, & obseruata consuetudo, ut in veneratione sanctorum aliqui fuerint semper dies festi celebrati. Nemo etenim leget Ambrosium, Augustinum, Basilium & alios Græcos, ac Latinos veteres Theologos, qui planè non percipiat ex eorum concionibus eo tempore sanctorum quorundam celebritates obseruatas pie, ac religiose fuisse. Sub Anastasio primo Pontifice maximo vir quidam Festus nomine senator Romanus Constantinopolim profectus propter reipublicæ Romanæ utilitates quasdam, vbi ex animi sententia negotium cum Anastasio imperatore confecit, etiam ei supplicauit, ut ibi Petri, & Pauli apostolorum memoriā maiori reuerentia, & cultu, sicuti Romæ fieri sole ret, celebraretur, eam enim nulla cura, atque sicuti fors tulisset culta antea fuerat à Constantinopolitanis: cui petitioni Cæsar Anastasius non grauatè consentiens constitutione promulgata sanxit, ut magnificè ab omnibus conuentus ecclesiasticus in apostolorum eorum honorem ageretur. Ab eo etenim tempore conuentus eius celebratas apud Græcos magna cœpit incrementa, atque ingentium lætitia est frequentata, auctore Theodoro lectore Bizantio, ex quodam scribit Nicephorus eccles. hist. lib. 16. cap. 35. & hæc propè annum dñi quingentesimum. Qua ratione deducitur, multo ante id tempus Romæ solenniter, apud Græcos non ita, nec tanta cum celebritate apostolorum Petri, & Pauli festum actum fuisse.

De festo omnium sanctorum, cuius memine pontificia decreta in capit. 1. de consecrat. dist. 3. & capi. vltim. de feriis. Scribit Matthæus Palmerius in chronicis, Gregorium quartum pontificem Romanum iussisse, atque induxisse Gallis, & Germanis, ut omnium sanctorum commemorationem colerent, & obseruarent, idque contigit Anno domini octingentesimo tricimesexto: cum & ante id tempus ab ecclesia catholica hoc festum celebraretur: sicuti constat ex sermone diui Augustini. 37. tomo decimo. Tametsi Platina originem huius festiuitatis tribuat Bonifacio quarto, qui multo post Augustini tempora electus est in summum ecclesie pontificem anno domini fere sexcentesimo octauo. Cæterum, ut paulo ante ad monuimus, præter has festorum dierum solennitates, quarum ex testimonio sanctorum patrum meminimus, quarumque plures vetustissimam originem habere, dies celebres frequenter ex Pontificum decreto aguntur pro diuersis à Christo, & sanctis nobis præstitis beneficiis, & in memoriam sanctorum martyrum, qui pro Christi fide sanguinem suum fuderunt: ut his diebus fides gratiam, & sanctis ob beneficia in nos collata, & ut sanctorum exempla ad imitationem nos prouocent, eorumque imploremus patrocinia. Nam & Hebræi præter Sabbata, & festum Paschæ à Deo eis constituta, habuerunt & Neomenias per singulos menses, Pentecosten, festum tabernaculorum, Encænia, festum etiam pro victoria Iudith, pro liberatione populi per Hester, & alia his similia, quæ lector ex veteri testamento poterit obseruare, & colligere.

Fiunt verò à Christianis martyrum, & sanctorum memoria eo die, quo mortem obiit: quia illo die nascuntur sancti viri ad gloriam, & vitam æternam. quod glo. adnotauit in capi. in quadagesima. 33. quæst. 4. cuius meminere Panormit. in cap. 3. de feriis. & Corsetus in singularib. verb. Festum. gloss. in. l. cum quidam. ff. de annuis legat. Roma. in singul. 33. glo. in. §. cum autem. verb. natalibus. Instit. de ingenuis. & illic Angelus. Hinc dies, quibus sancti viri vel occiduntur martyrium passi, vel moriuntur, natalia frequentissime appellantur. cap. 3. de feriis. Scribit etenim Eusebius lib. 4. eccles. histor. cap. 15. de martyrio Polycarpi Smyrnenfis Episcopi epistolam Smyrnesium referens: ita & nos postmodum ossa pretiosissimus gemmis pluris æstimanda, & supra omne aurum præstantissima collegimus, & vbi decus erat, condidimus. Quo in loco etiam nunc præstante domino solennes agimus, celebresque conuentus, maximo quidem cum gaudio, & exultatione diem passionis eius natalitium celebrantes in eorum, qui

martyrio coronati sunt, memoriam insignem, & ut sequentium animi ad præcessorum viam exemplis huiusmodi inuidentur. Hæc Eusebius, qui græcè diem martyrii sanctissimi Polycarpi *γενέθλιον* id est, natalitium dixit, quod eo die inclytus ille martyr ad perpetuam beatitudinem, & gloriam natus fuerit.

Dies verò quo ad celebrationem, quæ religionis causa fit, à vespera incipit, & in vespera finitur. cap. 1. de consecrat. dist. 3. capit. 1. & 2. de feriis. Clement. 1. de reliq. & venerat. sanctor. glossa in cap. alma. §. adiicimus. de sentent. excom. in. 6. & Leuitici cap. 23. scribitur, à vespera in vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Hebræi etenim auctore Beda hunc usum obseruabant in diebus discernendis, atque hic dies dicitur ecclesiasticus: tametsi quo ad alios effectus variè dies considerentur ex Iuriconsulto in. l. more Romano. ff. de feriis. vbi latè hoc tractant Paul. Castrensis, Iason, & alij, & diligenter Andr. Tiraquellus de retract. lib. 1. §. primo. gloss. 11. Panormit. tamen in dicto cap. primo. de feriis. verba illius decisionis interpretatus intelligit, à vespera in vesperam, id est, ab ortu solis vsque ad occasum. Cui adnotationi sermonis latini significatio palam refragatur: nã serum diei dicitur vesper, sicut eius principium dicitur mane, & prima diei pars: teste Plinio lib. 2. cap. 8. qui de Veneris stella: præueniens quippe, inquit, & ante matutinum exoriens, luciferi nomen accipit, ut sol alter, diem maturans: cõtra ab occasu refulgens, nuncupatur vesper, ut prorogans lucem, vicemque lunæ reddens. Hæc Plinius, & his similia Macrobius lib. primo Saturnal. capit. 3. Quandoque vesper accipitur pro nocte, Genes. cap. 1. vbi legimus: factum est vespere, & mane dies vnus. Quod illic diuus Chrysostomus obseruauit, & explicat Eugubinus in Cosmopœia. Sic Matthei ca. 28. scriptum est, vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati: & intelligitur his verbis nox ipsa Sabbatum subsequens, quæ tamen iam lucefcere cõpisset in vna Sabbati, hoc est, in die dominico, in cuius luce matutina dominus à mortuis resurrexit. Quibus sane probatur, nõ esse Panormitani interpretationem admittendam, imò planè intelligendam responsum pontificium, ut à vespera diei præcedentis ad vesperam diei sequentis diem festum obseruemus quo ad publicam diuinorum officiorum celebrationem: quemadmodum ecclesia catholica religiose obseruat: & notat. S. Thomas quodlibet. 5. art. 28. glo. in dict. cap. primo. Felin. in cap. consuluit. de officio delegati. col. 3. Calderi. in tracta. de eccles. inter. 6. membro. Idem erit respondendum quo ad priuatam cuiusque diei obseruationem,

tionem, qua uti debet quilibet in sacris ordinibus constitutus ex iuris canonici decreto in persoluendis horariis precibus, psalmisque Deo in ministerium publicum offerendis. Nam publicam celebrationem intelligimus eam, quæ ex officio, ac ministerio publico fit. Illud tamen erit obseruandum, clericum posse, vbi priuatim soluit preces ab ecclesia sibi iniunctas, diem à vespera diei præcedentis ad mediam vsque noctem diei sequentis obseruare. Quod asseuerat Florentinus. 3. part. tit. 13. capit. 4. §. quarto. Angelus verb. hora. §. 21. Syluester verb. hora. q. 19. Caieta. verb. horarum. §. quo ad quartum. modò ante mediam noctem diei præcedentis matutinum tantum officium dicitur, eodem Caietano auctore, & Florentino. 2. part. tit. 9. cap. 12. §. tertio. col. 5. Sed quo ad esum carniū dies incipit more Romano à media nocte, & finitur in media nocte. glo. in cap. 1. de consecrat. dist. 3. optimè Panormit. in capi. 2. de feriis. qui doctè interpretatur Leonis Papæ responsū in cap. de esu carniū. de consecrat. dist. 3. Eadem ratio diei moribus recepta est ad obseruandos dies festos cessatione operum seruilium: nam ad eum effectum dies incipit à media nocte, & in media nocte finitur: qua in re plurimum valet consuetudo.

De vigiliis extat diui Ambrosij locus in sermone. 60. de festo Pētecostes. apud Gratianum. 76. dist. capit. nosse. Nosse, inquit, credo vos fratres: non minori lætitia celebramus diem Pentecostes, quam diem sanctum Paschæ celebrare curauimus. Tunc enim, sicut modò fecimus, ieiunauimus, Sabbato vigiliis celebrauimus, orationibus pernoctantes institimus. Hæc Ambrosius. Et Hieronymus super Matthæ. cap. 25. inquit. Traditio Iudæorum est, Christum medià nocte venturum in similitudinē Aegyptij temporis, quando Pascha celebratū est, & exterminator venit, & dominus super tabernacula transijt, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt. Vnde reor, & traditionem apostolicam permansisse: ut in die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceat expectantes aduentum Christi, & postquam illud tempus transierit, securitate præsumpta, festum cunctis agentibus diem. Vnde & Psalmista dicebat. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Psal. 118. Hæc Hieronymus. Lactantius lib. 7. cap. 19. inquit, hæc est nox, quæ à nobis propter aduentum regis, ac Dei nostri per uigilio celebratur. Cuius noctis est ratio, quòd in ea vitā tunc recepit, cum passus est. Hæc ille, qui maximè errat in alijs rationibus, quas adducit. Meminit & earundem vigiliarum Tertul-

lianus libr. 2. ad uxorem. Quis enim, inquit, sinat coniugem suam visitandorum fratrum gratia, vitatim aliena, & quidem pauperiora quæque turguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximilibenter feret? Quis denique solennibus paschæ abnoctantem securus sustinebit? Quis ad cõuiuium dominicū illud, quod insaniat, sine sua suspitione dimittet? Hæc & alia Tertullianus, qui & stationū christiana norū meminit. Tractū enim. ut illic docet Rhenanus, & vsurpatū vocabulū istud à Romana militia hæsit in vsu christianorū. Faciebāt stationē milites, præsidium certo loco agitantes, vnde & stationarij dicti. Christiani nunc in hac basilica, nunc in alia conuenientes nonnunquam apud martyria, hoc est, martyrum sepulchra, Deum stantes, & attentè precabantur. Id præcipue fiebat die dominico. Sic Tertullianus idem de coroha militis, de milite christiano loquens, iam, inquit, & stationes, aut alij magis faciet, quam Christo, aut & dominico die, quando nec Christo. Stationis vocabulum in hoc sensu non ignotum vbi Romanæ, ex antiquitate relictum, ipsa etiam obseruatione veteri per manus traicta, ac retenta. Hactenus Rhenanus. de eisdem stationibus diuus Ambrosius sermone. 25. inquit. Denique stationes vocantur, quòd stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellamus. Verum pernoctationes istas, & vigilias apud ecclesias, non ita facile admittunt episcopi ea ratione, quòd experimento cognouerint, frequētissime vigilantes templis abuti, eaque temere, ac passim multis sceleribus, crapulis, & ingurgitationibus polluere in maximum christianæ religionis dispendium, & grauē ignominiam: atque ideo vigiliæ, quæ olim apud christianos erant in vsu in solennitate paschæ, & ad martyrum sepulchra, sublatae sunt episcoporum, & pontificum auctoritate, nomine duntaxat superstite. Nam & Romulus cum suos ciues sæpè conuenire vellet religionis causa, & hos conuentus virorum, ac fœminarum castos esse optaret, nocturnas virorum, & mulierum in templis peruigilationes, & arcanas Bacchi initiationes summouit, teste Dionysio Halicarnasseo libr. 2. nec id suis legibus omisit Cicero. qui libr. 2. ita statuit. Nocturna mulierum sacrificia ne sunt, præter illa, quæ pro populo ritè fiant. & subdit. Quid autè mihi displiceat in nocturnis, poetæ indicat comici. Qua licentia Romæ data, quid nam egisset ille, qui in sacrificium cogitatum libidinem intulit, quo ne imprudentiam quidem oculorū adijci fas fuit? Hæc ille, & alia, quæ ad hanc rem maximè pertinere videtur. Comicos autem poetas indicare quid illi displiceat, scribit ppter stupra, &

pta, & libidines, quæ à comicis, & tragædis referuntur in nocturnis sacris contigisse, vt à Plauto in *Amulularia*. Euripide in *Bacchis*. Eupolide in *baptis*: sicuti adnotauit Fran. Balduinus super *Romulilegem*. S. Notat & Cicero Clodium, qui libidine sua sacra Bonæ Deæ contaminare conatus est, cui rei præter alios Plutarchus in *Cæsare*. & in *Cicerone* meminit. Subindicat Senatusconsultum idem Cicero, quo anno ab vrbe condita **CCCCCLXVIII.** consulibus Sp. Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo, sacra nocturna, nefandaque illa bachanalìa, quæ in urbem irreplerant, referente sapientissimo consule Sp. Posthumio, sublata omnino fuere. Cuius rei extat mentio insignis apud Liuium quartæ Decadis libr. 9. Nocturnaque omnia sacra, & peruigilationes vetat Aristophanes facitissimus veteris comædiæ poeta: eaq; in media Græcia Diagôdas Thebanus lege perpetua substituit. Nec mirum erit, easdè peruigilationes, quæ à christianis olim fieri solebant, sublatas ex eo fuisse, quòd nõ semper fuerint castæ. At diuus Hieronymus aduersus *Vigilantium*, & in epistola ad Riparium presbyterum has peruigilationes, quæ tunc apud martyrum sepulchra, & in paschæ solennitate à christianis fieri solebant, piè profectò, sanctè, & eleganter defendit. Quis enim posset absque grauissimæ calumniæ, & hæreseos nota, sanctissimos christianorum religionis causa conuentus improbare? Potius etenim summis laudibus extollenda est virorum, ac foeminarum in Deum, & in martyres, sacratissimamque virginem Dei genitricem pietas: vt si fieri posset religiosè, & cautè, omni submotâ libidinis suspiciõne, pernoctationes istæ permittendæ sint à pontificibus, & episcopis: error tamen, culpa iuuenum, vilissimarumque mulierum, qui per noctem sepius in his peruigilationibus deprehensus est, effecit equidem, vt omnino non fuerint hæ pernoctationes sublata, idque sanctè factum esse, nemo, qui præsentis seculi mores nouerit, audaciamque delinquendi exactè perspexerit, poterit non fateri, & dubio procul pontificum, & episcoporum diligentiam in præcauendis sceleribus nõ laudare. Iure tñ *Vigilantium* à Hieronymo inculsatur, quòd is peruigilationes christianorum ad martyrum sepulchra improbaauerat non tam propter crimina, adulteria, & scelera vitanda, quàm propter sanctorum martyrum venerationem, & cultum animo hæretico à piorum mentibus submouendum. Eadem ratione à Gentilibus tempore Tertulliani sanctissimi christianorum conuentus bachanalibus conferebantur, quod Ethnici existimarèt, christianos in his conuëtiõibus foeda illa excitare crimina, quæ olim

ab ipsis gentilibus impiè in tenebris religionis prætextu committebantur. Extat & de nocturnis sacris Constantij Imperatoris constitutio libr. 16. codicis Theodosiani. quæ quinta est ad *Cercalem*. P. V. his verbis. Aboleantur sacrificia nocturna Magnentio auctore permittenda, & nefaria deinceps licentia repellatur. Dat. VIII. Calèd. Decèb. Cõstantio. A. VI. & Cæsa. II. consf. Quæ constitutionem ipse intellexerim non de nocturnis christianorum sacris, & peruigilationibus, nõ illæ tunc, & post permittenda fuerunt, & licitè fiebant, teste Hieronymo, sed de nocturnis, foedissimisque Paganorum sacrificiis, quæ permittenda Magnentius ille impius tyrânus: qui tandem vitus à Constantij ducibus, primùm eius matrem, deinde fratrem, postremò se ipsum occiderat eodè anno, quo data est lex prædicta: nempe ipso Constantio. V. I. & Gallo Cæsare. I. I. cõsulibus. auctore Socrate libr. 2. cap. 32. Sozomene libr. 4. cap. 7. & Nicephoro libr. no. no. cap. 32. huic opinioni accedit ipsi tituli rubrica, quæ de paganis, sacrificiis, & templis inscribitur: & tandem lex septima eiusdem tituli, quæ paganorum sacrificia diurna, nocturnaque grauissimis prohibet pœnis.

Præter hæc commemorare libet quæ de peruigilationibus Eusebius libr. 2. eccles. histor. capi. 17. scribit post Philonem, qui proximus Apostolorum temporibus, imò qui ad colloquiũ Petri Romæ diuinum verbum concionantis, vt plerique testantur, peruenit, de monachis christianis in Aegypto librum edidit, cui titulus est, de vita cõtemplatrice, aut de supplicibus, vel auctore Suida, de vita christianorum: inquit enim Eusebius, quid autem his addere oportet horum in vnum conuentus? Seorsim quidem mulierum, seorsim etiam virorum frequentatas conuersationes, solitaque, & stata exercitia, quæ etiam nunc nos soli, & maximè vnâ cum inedia, cibi que abstinentia, cum precibus, & cum diuinorum oraculorũ meditatione in peruigilijs, & orationibus salutiferæ passionis feriis, & magnæ solennitatis pernoctationibus celebrare consueuimus. Idem de alijs feriis, & de his tradit Nicephorus libr. 2. capit. 17. rursus de peruigilationibus ad martyrum sepulchra eas commendans meminit Theodoritus libr. 2. eccles. histor. capit. 24. quæ si modò fierent ea pietate, qua tunc fiebât, iure optimo possent à summis pôtificibus, & episcopis permitti, imò essent permittendæ.

Sexta conclusio. Hoc sanctificationis dierum præcepto exterior tantum Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandum Deo præcipitur, non autem interna dilectio, aut contritio, nec interior operatio. Hanc conclusionem deducimus

ex S.

ex S. Thoma. 2. 2. q. 122. art. 4. Cuius sensum diligenter scrutatur, & probat Dominicus Soto libr. 2. de iust. & iure. q. 4. art. 4. & probatur hæc opinio ex eo, quod sub præcepto legis diuinæ, vel humanæ, quauis cadat, & contineatur actus virtutis, finis verò legislatoris, aut modus virtutis non continetur, nec est sub legis ipsius vinculo, & obligatiõne: quemadmodum docuere idem S. Thomas. 1. 2. q. 100. art. 9. & q. 96. arti. 3. & 2. 2. q. 44. artic. 1. 4. & 8. Caiet. vbique. Palud. in. 3. senten. dist. 37. q. 1. col. 3. & ibi Ioan. Maior. q. 15. nos item hac de re multa scripsimus in cap. Alma mater. de sent. excom. in sexto. in prioris partis. §. quinto. Igitur internus cultus, qui ad contritiõnem pertinet, & ad dilectionem Dei, quo velut in finem tendit legislatoris mens, non est sub ipsius legis vinculo. Ad hæc accedit, quod ecclesiasticum institutũ, quo cultus hoc præcepto iustus per hoc determinatur, quod est missarum solennia audire cum de centi reuerentia, & attentione, vt sit actus humanus. capit. missas. cap. omnes fideles. de consecra. distin. 1. ad cultum nostrantũ externum obligat, & arctat: ergo palam est, in præcepto diuino non esse alium actum comprehensum: cum alioqui, nisi illum explicaret, non esset ecclesia fida diuini iuris interpret. Est & alia huius assertionis ratio, quod huiusmodi præcepta, quibus aliquid iniungitur, nõ obligant ad charitatis modum, sed possunt quantum ad substantiam operum extra charitatẽ impleri, vt euitetur peccatum: ergo præceptum hoc quo ad substantiam operum seruatur, & ad impletur, vt & alia præcepta extra charitatẽ, nec ex eo tenetur quis in die festo se ad gratiam præparare. Et præterea præceptum dilectionis Dei non est in decalogo inclusum, sed extra in fronte præfixum tanquam omnium præceptorum finis: si modum charitatis cõsideremus, non vt est singularis obiecti, sed vt est vniuersalis conditio omnium virtutum. Hac etenim ratione considerata dilectio Dei, licet sit finis omnium præceptorum. 1. ad Timothe. 5. finis præcepti charitas, non includitur in quolibet præcepto Decalogi, quauis in omnibus vt finis præmittatur. S. Thomas. 1. 2. q. 100. arti. 4. & 2. 2. quæst. 44. artic. 4. & q. 79. arti. 2. & Caiet. 2. 2. quæst. 64. arti. 8. nec tenet quis parentes honorare ex Dei charitate, sed satis illi erit, vt adimpleat præceptum quo ad substantiam operum si parentes honorauerit exteriori reuerentia, nec transgreditur præceptum de honorandis parentibus, licet eam reuerentiam præstiterit in peccato mortali. Verum si consideremus dilectionem Dei, vt est singularis actus peculiaris virtutis amandi, sicut est alius actus sperandi, alius actus credendi, nempe cuius contrarium est for

maliter odisset: tunc actus charitatis cadit sub singulari præcepto: nempe sub hoc. Diliges dominũ Deum tuum, & proximum sicut te ipsum: sicuti docet S. Thomas. 1. 2. quæst. 100. artic. 10. illumque sequutus Dominicus Soto. de iustitia & iure libr. 2. quæstione. 3. arti. 10. Fit igitur, vt hoc præceptũ decalogi minimè transgrediatur quis ex eo, quòd in diebus festis peccatum aliquod mortale commiserit. Vnde illud euidenter consequitur, nõ teneri quem in confessione sacramentali cõfiteri tẽpus diei festi, quo crimen aliquod commisit, sed illi satis erit peccatum ipsum confiteri, quod nos probare conati sumus in dicto. §. quinto. quo in loco meminimus plurimum auctorum, qui hanc sextam conclusionem improbarunt. Qui verò actus possint licitè in diebus festis fieri, diligenter explicant Syluester, Caietanus, & alij in verbo. festum. Dominicus Soto in dicta quæstione. 4. artic. quarto. à quo pluribus rationibus adductis hæc fuit tractata controuersia, quæ agit de interiori cultu festorum. Erit etenim summa huiusce disputationis, hoc præceptum habere duo membra, alterum negatiuum, quod est cessare à seruilii opere, alterum affirmatiuum, quod est cultus ab ecclesia præscriptus. Primum verò membrum intelligendum est, vt & omnia moralia præcepta, iuxta planum, & literalem sensum: non secundum translaticium: siquidem in moribus institutis non oportet vt translaticio aut metaphoricostylo, & ideo cum peccata in sensu plano, & literalinõ sint, nec dicantur opera seruilii, & in festis iubeamur cessare ab operibus seruilibus, consequitur necessariò, peccata hoc speciali præcepto minimè prohiberi. Secundum autem membrũ, tantum obligat ad actum exteriorem, & ad interiorem, qui propter exteriorem est omnino necessarius: nempe audire missarum solennia ea attentione, quæ illum actum exteriorem humanũ efficiat, & religionis opus. Quod in specie adnotarunt Angelus verb. feria. §. quarto. & Caiet. verb. Festorum violatio. qui hanc sextam conclusionem optimè probat in 2. 2. quæstione. 122. artic. 4. Cui parum obeit quod illic Sanctus Thomas scripsit asseuerans, peccata verè aduersari obseruantia festorum: quia ea opinio est intelligenda non quo ad substantiam præcepti, sed quantum ad eius finem. Verè etenim peccatum aduersatur fini huius præcepti, & aliorum. Nam, vt de hoc tractemus, præceptum istud institutum est ad vacandum Deo, & rebus diuinis, cui equidem fini magis pugnat peccatum, quàm opus seruilis: & tamen substantia præcepti magis pugnat opus seruilis, quàm peccatum. Qua ratione quod idem Sanctus Thomas subdit, à christianis sabbatum

seruandum esse spiritualiter, est omnino accipien- dum quo ad intentionem præcipientis, & finem ab eo significatum, non quòd ea obseruatio sit de substantia præcepti, vt qui sic non seruauerit, transgressor sit illius.

Ex capite sequenti.

- 1 Ieiunium ecclesiasticum maximè differt à communi vsu, & exercitio moralis abstinentiæ.
- 2 Ieiunium, an sit iure naturali, diuine institutum?
- 3 Ieiunium, quæ ratio sit iure humano indictum?
- 4 De ieiunio quadragesimæ, & eius institutione.
- 5 Socratis historici locus expenditur.
- 6 Sextæ synodi canon intelligitur.
- 7 Interpretatio cap. quadragesimæ. de consecrat. distinct. 5.
- 8 De ieiunio quartæ feriæ, sextæ, & sabbati.
- 9 De ieiunio quatuor temporum.
- 10 Præceptum de ieiunio obligat eius transgressores ad mortalem culpam.
- 11 Vnicum tantum prandium licitum est in diebus ieiunij: & an eius quantitas ieiunij legibus aduersetur?
- 12 Finis legis an includatur, & contineatur sub præcepto?
- 13 An tertium, vel quartum prandium nouæ transgressionis reatum inducat in eodem die, quo ieiunium præcipitur?
- 14 De hora prandij, & de distinctiõe horarum diei.
- 15 De cibis, quibus ieiunantes interdiciuntur.
- 16 De ieiunio Rogationum, & de illo triduo.

De ieiuniorum, quæ catholica ecclesia Christianis indixit, obseruatiõe, & origine. Cap. 20.



Vanuis ex sola naturalis rationis cognitione, absq; vllò diuini, vel humani iuris præscripto, ieiunium qua ex parte ad abstinentiam moralem pertinet, fuerit olim, & nunc ethnicis philosophis planè cognitum, vt quilibet iuxta rectam prudentiæ rationem ad tuendam bonam valetudinem, ad sensum, & intellectum illustrandū, saltem ne nimia

ciborum ingluuis temerè quis in morbū corporis, vel animi incidat, teneatur temperatiã, & mediocritate prudenter vt: præstantius tñ multò christianis, & his, qui veram Dei cognitionem habent, ieiunium est legibus institutū, multis titulis, & nominibus maximè commendandū: etiam si hæretici, qui nunq̄ ecclesiam infestare cessant, & hoc sanctissimū opus euertere fuerint conati: quorū impijs conatibus viri sanctitate, & doctrina insignes restiterunt olim, & aduersus impudētissimā, sceleratissimamq; Lutheranorum pestē nunc resistere Deo duce satagunt, omniq; studio moluntur. Horum scripta tot locis ex sacra scriptura selectis, tot sanctorum patrum testimonijs adductis, vberem ad eò huiusce rei tractatum continent, vt hoc in loco ad illorū lectionē Christianæ Theologiæ studiosum ablegant pauca quædam obseruare constituerimus in eorum vtilitatem, qui iuri pontificio, & Cæsareo tantum operam dederint.

Prima conclusio. Ieiunium, quo christiani vitimur, quoq; vsi fuere sancti patres, maximè differt à communi virtutis temperantiæ exercitio, moraliq; abstinentia: tametsi verè sit actus abstinentiæ virtutis. Hanc cõclusionem ex multis deducimus, primum quod moralis abstinentia hoc ipsum cõtinet, quòd propter aliquam rectam rationem ad valetudinem animi, vel corporis, ad morbum aliquem vitandum, ad aliqua opera corporalia expeditius agenda, minus cibi sumamus, quàm nobis fas esset secundum communè statum, seclusa speciali ratione, qua prudenter cõsiderata, morali abstinentia vitimur. Sicut & moralis temperatiã dicitur, non esse excedendum ab eo, quod recta ratio, & naturalis præscribit debitis circumstantijs pensatis, vt bonam corporis valetudinem, & animi sensum tueamur: quæ admodum S. Thomas docere conatur. 2. 2. q. 146. artic. 1. ad. 2. & q. 147. artic. 1. ad. 2. Generaliter etenim temperantia, auctore Cicerone lib. 2. vereris rhetorices, est rōnis in libidinē, atq; alios nō rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Vel securdū Macrobiū lib. 1. de somnio Scipionis. ca. 8. Est nihil appetere pœnitendum, in nullo moderatio- nis legem excedere, sub iugum rōnis cupiditatē domare. quæ & Aristoteles tradit. 2. & 4. Ethi. ac docet S. Tho. 2. 2. q. 141. quo fit, vt satis cõstet, quæ sit moralis temperantia, quæ item moralis abstinentia, quibus etiam veteres, ethniciq; philosophi vsi fuere ad corporis, & animi integritatē, valetudinemq; tuendam, ac cõseruandā, vel ad opera corporalia expeditius agenda: aut præter comunem vsum ad morbū aliquē vitandū: & quandoq; in hoc intenti, vt abstinentia ciborū animi intelle-

ctum promptiorē haberent ad ea facilius agēda, & percipiēda, quæ vel moralem, vel naturalē philosophiã, mathematicasq; disciplinas attinebāt.

Secundò, cõmunis vsus temperantiæ virtutis in hoc tendit quantū ad cibum, & potū, vt tantū quis ex eisumat, quantū sibi sit necessariū, aut competat iuxta illam mediocritatem, quæ prudēter in virtutibus seruanda est: non in puncto, sed in latitudine quadam secundū communem statum, ita quòd nullus sit excessus.

Tertiò, quia sicut laus fortitudinis consistit in quodam excessu, & ab eo oēs eius partes nomen accipiunt: ita & temperantiæ laus in quodā defectu versatur: atq; ideo abstinentia temperantiæ pars à defectu nomen habet, & nihilominus mediū tenet in illa latitudine, quæ à recta rōne ducit.

Quartò, sicut moralis quædā recta ratio patit, ac dicitur, quòd ppter aliquā specialē causam tēporalē sumat quis minus cibi, aut potus, quā cõi quadā circūspectiõe iuxta cõem statum sibi cõpeteret: quod paulò antè adnotauim: ita & multò magis recta ratio, prudēsq; id ipsum dicitur ad spiritalia mala vitāda, bona verò cõsequenda, seruata semper, & vbiq; illa rectitudine, quæ ita abstinentiã istam intra virtutis limites continet, vt tantū cibi sumat, quòd natura cõseruari possit: cum alioquiverè dici nō possit abstinentia. Hęc ex eodē diuo Thoma in locis paulò antè citatis, & in. 4. sent. dist. 15. q. 3. ad primam, & secundam.

Quintura planè ex his deducitur, posse quē in temperantiæ virtutis limites obseruata philosophica latitudine, certā cibi, & potus quantitatem sumere absque aliquo excessu secundum rectam rationem, & eundem posse minorem cibi, ac potus partem sumere absq; eo, quòd vlla læsio naturæ fiat quo ad ipsius sustentationem.

Sextò, illud dubio procul asserionem primā confirmat, quòd ieiunium ecclesiasticum non solum in hoc versatur, vt à superfluis cibis, & potibus abstineamus: hoc enim pertinet ad necessitatem virtutis ex cõi eius vsu, sed & in hoc, vt ab illis etiam abstineamus, quæ salua virtute nobis licerent: quod vbiq; S. Thomas expressim docet.

Septimò ex eo, q̄ ieiunium christianū tria potissimū inducat, & operet. Primum ad carnis concupiscentiã reprimendā, eiusq; sedandos illicitos motus. Paulus Apostolus. 1. ad Corint. ca. 9. Castigo, inquit, corpus meū, & in seruitutē redigo, ne cū alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Vas igitur electiõis aduersus corp⁹ depugnāt, illudq; subigere conat ieiunij, & vigiliis: ne violētā quadam tyrannide animæ aduerset, & in morē serui cõtumacis lasciuat. Etenim remediū est salutare ieiunij ad domandā corporis lasciuie, & eius pru-

ritus reuincēdos: parsimonia siquidē, gulæq; cõtinentia corpus hoīs castigat, in ordinēq; redigit, ne lasciuens nimis, & effræne rōnis metā transiliat. Ieiunij denique ccu gubernaculo, corporis nauicula regitur, exhaurif sentina vētris, petulatiã carnis marcescit, crudelissimus hostis pallet, ac terretur. atq; hæc de primo. Secundū, q̄ mens liberius eleuet ad sublimia contēplanda. Sic Daniel post ieiunij trium hebdomadarū vidit visionē, & reuelationē à Deo accepit: Danielis ca. 10. Tertiò, ieiunij prodest ad satisfactiõe p peccatis. Iohel. ca. 2. Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu. qua rōne D. Augustinus in sermone de oratiõe, & ieiunio scribit, ieiunij purgat animā, mentē subleuat, & propriã carnē spiritui subijcit, cor facit contritū, & humiliatū, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinū ardores extinguit, castitatis verò lumen accēdit. Quæ quidē S. Thomas tradit in dist. q. 147. arti. 1. Abstinentia verò, quā philosophi docuerunt, quæq; vsi cõiter fuere, hos effectus minimè cõsequitur: imò poti⁹ recta corporis valetudine existētes, quæ per cõem temperantiã acquirunt, & cõseruat, validior reddunt natura nostra: sicuti experimēto cõstat. Quòd si aliquando ethnici vsi sunt inedia, & morali sobrietate, ac temperatiã intra limites eius, maiori tñ, quàm ea, quæ cõis erat: id fecere in finē oīno temporalē minimè cogitantes de his, quæ spiritalia sunt, nec in id intēti, in quod christiani ieiunātes intēdimus, aut iuxta ipsius legis mentē intendere debemus. Igitur satis pbat prior cõclusio nis pars, & ex ea, ieiunij christianū maximè differre à ieiunio, quod dicere possum⁹ philosophicū ab abstinentia morali, qua veteres ethnici quādoq; vsi fuere. Posterior cõclusiõis pars ex eo deducitur, quòd cū ieiunij ordinē ad aliquod bonum, & honestū, necessariò sequitur virtutē esse: quod S. Thom. in dist. art. 1. probat. Abstinentia verò virtutis temperantiæ pars subiectiua: imò virtus specialis pertinet ad mediū constituendū in cibis, & potibus, in quibus & ieiunij constituit: & ideo ieiunij est virtus, & abstinentiæ actus, auctore eodem Thoma art. 2. qui in vtraq; quæstione fati docet, abstinentiam esse in cibis, & potibus temperantiã: post Macrobiū lib. 1. de somnio Scipionis cap. 8.

Secunda cõclusio. Ieiunium vbi est necessariū ad reprimēdos carnis illicitos motus, vel ad eleuationē mentis ad spiritalia, est iuris naturæ præceptū. Probat ex eo, q̄ sicut tenetur quis abstinere ab illicitis carnis operationibus, quæ dubio procul contingūt à violētā cõporis tyrannide: ita vtiq; tenetur vt medijs necessarijs ad carnis illicitos motus sedandos. Deinde quemadmo-

Quam tenetur quis aliquo tempore diuina, & spiri-
tuala contēplari, eadem rōne tenet se ipsum me-
diū necessarijs ad illam contēplationē prepara-
re. Ergo ieiuniū, vbi ad hęc fuerit necessariū mo-
rali quadā consideratiōe, erit profectō iure natu-
rali præceptū: quod S. Thomas scribit. 2. 2. q. 147.
art. 3. idem in. 4. sent. dist. 15. q. 3. ad. 4. idem de ora-
tione respondendū erit, eam scilicet esse ex præ-
cepto iuris naturalis, vbi est necessaria ad reprimē-
das carnis tentationes, illicitosq; motus, vel ad sa-
lutem spiritualem consequendam ex diuino au-
xilio: quemadmodum idem Thomas: & alij sen-
serunt, adnotante Martino Azpilcueta in capit.
quando de consecrat. dist. 1. notab. 3. num. 13. & in
Manuali cap. 13. num. 18.

Tertia conclusio. Ieiuniū qua ex parte necessa-
rium est ad sedandos, & reprimēdos illicitos ani-
mi motus, vel ad spiritualia contēplanda: sicut est
iure naturali præceptū, ita & lege diuina euange-
lica. Hęc cōstat ex his, quę scripimus in cap. præ-
cedenti. nu. 4. Nam quę iure naturali præcepta
sunt, eadē & lege diuina euāgelica præcipiuntur:
quod illic p̄bauimus. Et præterea lex noua euā-
gelica nobis præcepit, vt animi motus cōponere
mus, auctore Chrysolto mo Matth. ca. 5. idque S.
Tho. explicat. 1. 2. q. 107. art. 4. ergo & omne illud
præcepisse videt, qđ sit necessariū ad hanc animi
interiorem compositionē, vt iuste operemur ani-
mi p̄p̄titudine & alacritate, repressis illicitis ani-
mi motibus, qui nos facillimē & obruent, ac pes-
sum dabunt, nisi mediis illis vtamur, quę ad hanc
extirpandā calamitatē sunt necessaria. Id ipsum
sensit Thomas. 2. 2. q. 147. art. 4. ad primum.

Quarta conclusio. Potuit ecclesia ieiunium ex
præcepto quibusdā diebus christianis indicare:
idque fuit maximē vtile. Hęc est assertio S. Tho-
mæ in dict. q. 147. artic. 3. ad. 1. & in dicta. q. 3. ad. 4.
Etenim quemadmodū ad seculares principes, ci-
uilemque rempublicā pertinet, præcepta tradere
de his, quę in rebustēporalibus cōi vtilitati con-
ueniunt, ea quę generalia sunt iuris naturalis iux-
ta rationem politicam in specie diffiniēdo: ita &
apud ecclesiā, & ecclesiasticos principes ius est, &
potestas præcipiēdi ea peculiaribus statutis, quę
iuxta cōmunem rationē vtilia sunt, & quandoq;
necessaria quo ad bona spiritualia, supernatura-
lemque felicitatem consequendā. Nam & hoc esse
munus prudentis legislatoris nemo profectō ne-
gabit, qui politicam disciplinā vel mediocriter in-
tellexerit. Ieiunium autem esse plerunq; necessa-
rium, & cōirer vtile ad spiritualia bona obtinēda,
constat ex his, quę paulō antē adnotauimus: &
quia in multis oēs offendim⁹. Iacobi. 3. & caro ad-
uersus spiritum cōcupiscit, teste Paulo ad Galat.

5. Ergo in ecclesiastica Republica oportet; Chri-
stiana, & catholica institutione aliquot diebus, &
temporibus constitui ex præcepto ieiunium, &
hanc à cibis abstinentiā: nō quod opus superero-
gationis præcipiatur, sed potius opus illud, quod
maximē est necessariū in cōmuni hominū statu,
& dubio procul omnibus, qui salutem spirituale
adsequi conantur, admodum vtile, præstantissi-
mumque; aduersus carnis contumacē, rebellemque;
contra spiritualia conatū: quod ex multis cōstat,
quę passim in veteri, & nouo testamento in lau-
dem, & ieiunij cōmendationem scripta sunt: &
quę in vnum ferē locum conuenerunt D. Hiero-
ny. 2. lib. cōtra Iouinianum. Ambrosius in lib. de
Helia, & ieiunio. Augustinus in epistola ad Casu-
lanum presbyterum. Ex iunioribus Iodocus Clē-
thouæus in propugnaculo eccles. cōtra Luthera-
nos. Alfonso Castro in lib. de hæresib. verb. Ieiu-
nium. Ioan. Arboreus in Theosophia lib. 9. capi-
18. & 19. diligentissimē Martinus Ayala Ep̄s Gua-
dixiensis de traditionib. eccles. 3. part. in conside-
ratione de traditione ieiuniorū. Hac igitur quar-
ta conclusione refellitur error, & hæresis illorū,
qui licet ieiunia oīno nō improbauerint, in eam
tñ dementiam inciderunt, vt existi. nauerint, nō
esse obseruanda ieiunia solenniter ab ecclesia insti-
tuta: sed ieiunandū esse, quam quisque ex eius libe-
ro arbitrio voluerit, nullo pacto admittētes, eccle-
siam posse ad ieiunium obligare: quem errorem
damnauit Synodus Graugensis cap. 19.

Quinta conclusio. Ecclesia catholica ab initio
legis euangelicę quibusdam diebus ieiunia chri-
stianis præcepit, & lege lata indixit. Hęc etiā ab
omnib⁹ Theologis recipitur: præsertim à S. Tho-
ma in dict. q. 147. art. 3. & in. 4. sent. dist. 15. q. 3. Ean-
demque cōmunē opinionē cōmuni consensu
probant omnes iuris Pontificij professores. Sunt
etenim pontificiis constitutionibus ieiunia die-
bus quibusdā instituta, quorum quædā ab Apo-
stolorum tēporibus præscripta fuisse ad eō con-
stat, vt veteris ac propē diuini instituti maiestati
referant. Nam & de ieiunio quadragesimę extat
canon Apostolorum, cap. 68. quo quidē canone
admonemur, & vt ipse opinor, præcepto ad strin-
gimur, sacrum quadragesimę ieiunium obserua-
re, veluti iam prius institutum. Vnde plures ma-
ximę auctoritatis viri, quadragesimę ieiunium
à Christo fuisse institutum, constanter asseuera-
runt, vt obligatio ad illud non tantūm ex huma-
no præcepto pendeat, sed & ex diuino: quorum
de numero fuere Maximus episcopus: Ambrosi⁹
in quodam sermone de quadragesima. 23. & rus-
sus sermone. 34. Augustinus in epistola. 119. ca. 15.
ad Ianuariū. & in sermone. 1. ferię quartę post
Domi-

Dominicā secundā quadragesimę. Telesphorus
Papa in cap. statum⁹. dist. 4. Leo Papa in sermo-
ne. 1. de quadragesima. Beda in sermone de Ascē-
sione. Theophilus Alexandrinus libr. 3. de Pascha.
Hieronymus cōtra Montanum ep̄la ad Marcel-
lam. idē & ex Ignatio deduci videt in ep̄la. 4. atq;
Epiphano cōtra Aerianos. Meminit & huius iei-
unij Sozomenes lib. 1. eccles. hist. ca. 11. sed & con-
ciliū Bracharense primū ad eō hoc quadragesimę
ieiunij obseruari præcipit, vt nullo pacto permit-
tat, id solui feria quinta hebdomadę sanctę, quę
vocat cœna dñi. idem statutū est in concilio To-
lano. 8. ca. 8. & Laodicēsi ca. 50. apud Burchardū
lib. 13. ca. 8. & Gratianū de cōsecrat. dist. 3. ca. non
oportet. & rursus illic in ca. nō liceat. ex synodis
Græcorū cap. 50. Ex quibus, licet quādoque hoc
fuerit cōtrouersum, est obseruandū, hoc quadra-
gesimę ieiunij ab initio ecclesię sacrosanctū, ab
Apostolis institutū fuisse, ad Christi n̄ exemplū,
qui quadraginta diebus ieiunās, vt inqt Augusti-
nus, hoc ieiunij consecrauit. Atq; ideo hęc vna
poterit esse ratio, cur vetustissimi quidā Theolo-
gi scripserint, hoc ieiunij ex diuina institutione
processisse: id est ab Apostolis ad exemplū dñici
ieiunij, & hoc fuisse institutū: quod Ignatius in
præcitata epistola sensit. Est etenim frequentiori
opinione receptū, nec hoc ieiunium fuisse præce-
pto diuino indictū. Tamen si, vt modō ad mone-
bā, fuerit aliquando ex sanctorū patrum testimo-
nio probatū, quadragesimę ieiunij obligatiōne
inducere à lege diuina euāgelica. Poterit sanē &
hęc controuersia aliter dissolui, auctore Augusti-
no ad Casulanū presbyterū, qui scribit, lege euā-
gelica à dño, & redēptore nostro Iesu præceptum
esse ieiunij generali quodā præcepto, non tñ qui-
bus, & quot diebus ieiunare teneamur. Vnde D.
Augustinus illic planē probat, cōclusionē tertiā,
quā superius tradidimus: atq; iuxta illius sensum
intellexit, ieiunij lege diuina euāgelica esse præce-
ptum. Quod est in hoc tractatu oīno menti tenē-
dum ad multa, & forsā difficilia intelligēda. D.
Basilius in concione. 2. dogma pietatis appellat
quadragesimā, ad cuius ieiunij oēs inuitat, & ex-
hortatur. Sed & hoc quadragesimę ieiunij ma-
gnū appellauit Nicephorus lib. 8. histo. eccles. ca.
42. qui lib. 12. cap. 34. post Socratem lib. 5. ca. 22. de
hoc ieiunio ita scribit. Et primū de obseruatione
Paschalis festi dicendū. Quę enim eas præcedūt
ferias ieiunia, variē apud quosque; ab initio seruata
cōperimus. Romani namque; tres cōtinuas hebdo-
madas, sabbatis, & dñicis diebus exceptis, ieiuna-
runt. Illyrici autē, & cūcta Græcia, præterea Alexā-
dria, & Libya omnis, Aegyptus, & Palæstina sex
hebdomadibus ante festū Paschæ ieiunij conti-

nuarunt, quadragesimā tempus id nominantes.
Alij rursus ante septē hebdomadas ieiunare cœ-
perunt: sicuti Constantinopoli, & circum circa ad
Phoeniciā vsq; , tribus tantūm hebdomadibus qui
nos dies ex interuallo, binis septimanis intermis-
sis à cibis se abstinentes, itidem quadragesimā tem-
pus tale vocarūt. Montanistę verō duab⁹. Quos
mihi demirari in mentē venit, quomodo oēs isti
in dierū numero sic variantes, quadragesimā tñ
ieiunij tempus vocarunt. Quāuis alij aliam ratio-
nem texentes, nomini ei honestū prætextū obtē-
dant. Hęc Nicephorus post Socratē, cui Epipha-
nius cōuenire videt aduersus Massalianos varios
ritus cōmemorans circa tēpora ieiuniorum. Cete-
rūm apud Socratē Græcē ita legitur ἄλλοι πρὸ ἐπιπέ-
της ἑορτῆς ἐβδομάδων τῆς νηστείας ἀρχόμενοι, ἢ τρεῖς μῶνας πενθημέ-
ρους ἐκ διαλημματῶν νηστεύοντες, ὀυδὲν ἢ ἴστωρ ἢ, αὐτοὶ πσσαραιοσὴν
τὸν χρόνον πῶτον καλοῦσι. vt ipse latinē interpretor. A-
lij rursus septima hebdomada ante Paschæ festū
ieiunare inceperunt, & tribus hebdomadibus tā-
tum ex interuallo quinis diebus ieiunantes, nihi-
lominus tempus hoc quadragesimā vocarunt.
Quorum verborū, ni fallor, est verus sensus quos-
dam esse significans, qui septima hebdomada an-
te Paschæ festum ieiunij hoc ritu, & modo inci-
piunt, & prosequūtur: vt prima hebdomada, ter-
tia, & quinta ieiunent, quinis tñ diebus: excipiūt
enim sabbata, & dies dñicos: septima verō hebdo-
mada, quę vltima est, & dominico diei Paschæ
proximior, etiā sabbato ieiunent. Igitur qui ritū
istum obseruant, septē hebdomadas ex interual-
lo ieiunio celebrare conantur, intermissa semper
vna hebdomada, in qua cessant à ieiunio, Prima,
Tertia, Quinta, & Septima ieiunantes. Nam quod
ex Socrate Epiphanius lib. 9. tripart. capi. 38. & di-
ligentissimus Nicephori interpres de duabus sep-
timanis intermittendis tradiderunt, præterquā
quod ex Socrate id mihi non constat, Nicephori
etenim Græcum codicem nondū legi, non satis
congruit: Siquidem ex septem hebdomadibus, si
tres tantūm ieiunio celebrata fuerint, quatuor,
non duę tantūm, erunt intermittendę. His acce-
dere videtur non admodū in concinne quod scri-
bit Ambrosius in sermone. 34. Hoc enim, inquit,
dico, quia audio complures, quod grauius est, fi-
deles, alternis in quadragesima hebdomadis ab-
stinere, & consecratum illum dierum numerum
gula intemperanti violare: hoc est: prændere sep-
tem dierum curriculo, & septem dierum spa-
cio ieiunare. Hęc Ambrosius. Quod si dixeris,
iuxta nostram interpretationē quatuor hebdo-
madibus ieiunium obseruari, non tribus, quod
Socrates voluit, respōdeo, Socratem tres tantūm
hebdomas adnumerasse πενθημέρους: id est, quartū

nam qualibet quinq; ieiunij dies haberet: quartam verò, quæ sancta à nobis dicitur, omiſſiſſe, quòd ea dubio procul ab omnibus ieiunio fit deſtinata non ex quinq; ſed ex diebus ſex. Nam licet Græci olim ſabbata, etiam quadrageſimæ à ieiunio exciperent prohibentes ſabbatis ieiunare: vno tamen ſabbato quadrageſimæ, quod eſt ante dominicam Paſchæ diem omnino ieiunabant: quemadmodum conſtat ex Vmberto, & Innocentio, quorum hac de re ſententiam diligenter retulit Franciſcus Torrenſis in lib. de canonib; ſextæ ſynodi. canone. 55. exiſtimat tñ, canonem illū, qui ex ea ſynodo prohibet in ſabbato quolibet ieiunium, adulterinum eſſe, & contra Romanæ eccleſiæ conſuetudinem: atque ideo reſpondere conatur canoni. 65. Apoſtolorum. vbi ſtatutum fuit. Si quis dominicum diem, aut ſabbatum, vno ſolo dempto, ieiunare deprehendatur, deponitor: ſin laicus à communione eiicitor. Conuenit verò cum hoc canone canō ille ſextæ ſynodi quinquageſimus quintus: conueniunt itidem Socrates, ac Nicephorus ab omnibus ſabbatis vnum excipiētes, nempe magnum illud, quod diem dominicū reſurrectionis præcedit. Sed & D. Ignatius in epiſtola. 4. inquit, Quicumq; dominicam, aut ſabbatum ieiunauerit, præter vnum ſabbatum paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfectoꝝ. Ex quib; & aliis, quæ paulò poſt tradentur, apparet, apud Græcos, & in Orientali eccleſia olim, ieiunium ſabbati, etiā in quadrageſima prohibitu fuisse: & à præcepto ieiunij exceptum: atq; ideo exiſtiſſimo, canonem ſextæ ſynodi quinquageſimum quintum adulterinum nō eſſe: cui opinioni & D. Ambroſius ſuffragatur in lib. de Helia cap. 10. ſcribens. quadrageſima totis præter ſabbatum, & dominicum ieiunatur diebus. Hoc ieiunium domini Paſchæ cōcludit. Hæc Ambroſius. Quauis Romæ, & ferè in occidentali eccleſia ieiunium diebus ſabbati licitum erat, & quandoq; præceptum: quemadmodum ſtatim probabimus, & ſynodus Agathenſis probat cap. 12. & apud Gratianum de conſecrat. diſtin. 3. ex eodem ſcribitur. Placuit, vt omnes eccleſiæ exceptis diebus dominicis in quadrageſima, etiam in die ſabbati, ſacerdotali oratione, & diſcretionis cōmunione ieiunent. quod verò idē Socrates, & Nicephorus ſcripſere aſſeuerantes, Romanos tres tantum hebdomadas, dominicis diebus, & ſabbatis exceptis ieiunare exiſtimat idem Franciſcus Torrenſis ſuper cano. 11. mendacium eſſe, aſſeuerans, quadrageſimam integram apud Romanos ieiunio obſeruata fuiſſe: idem ipſe veriſimum eſſe contendam: modò illud obſeruemus, olim, etiam apud Romanos quadrageſimæ ieiunium à ſecūda feria poſt dominicam quadra-

geſimæ incepiſſe. Quod inſinuat Teleſphorus, ſeptimus à Petro Pontifex, qui decreto proprio diſſiniuit, ac præcepit, clericos omnes ſeptē hebdomadas plenas ante ſanctum paſcha ieiunare, & à carnib; abſtinere: quia diſcreta debet eſſe vita clericorum, & laicorum: addidit enim ſeptimam hebdomadam quo ad clericos, quæ dicitur quinquageſima ſentiēs, laicis ſex quadrageſimæ hebdomadas indiſtas fuiſſe: ſicuti apud Gratianum conſtat. cap. ſtatuumus. & ſequentibus diſt. 4. Alibi verò, ſaltem in Orientali eccleſia variè ieiunium quadrageſimæ fuit obſeruatum: ſiquidem Irenæus ſcribit apud Eusebium lib. quinto. eccleſi. hiſtor. capit. viceſimo ſexto. & Nicephorum lib. quarto. capi. triceſimo nono. non modò de die Paſchæ, verum etiam de ieiunij ſpecie quæſtionem faiſſe. Quidam nanq; exiſtimabāt, vñ ipſos oportere diem ieiunare: quidam duos, alij etiam plures, non nulli autem quadraginta horis diurnis, & nocturnis diem eorum metiuntur, horam pro die ieiunantes. Atq; hæc Irenæus ex codice Græco, vt obiter lectorem admoneam in latinis Eusebij codicibus lib. 5. cap. 24. quod Rhenuſ in præfatione adnotauit, hunc locum aliter legi: imò & apud Nicephorum non ſic planè è Græco in latinum verſum fuiſſe. Ieiunium autē quadrageſimæ multis ex cauſis fuit ab initio inſtitutū, quarū illa eſt omniū potiſſima, vt eas hoc tempore vtilitates conſequamur, quas ex ieiunio deduci ſuperius probauimus. Deinde, vt ſcribit Leo in ſermone. 3. de quadrageſima. Chriſtianā fortitudinē nulli magis, quàm præſentes exigūt, & conferunt dies, quibus dum obſeruantia ſpiritalis impenditur, conſuetudo, in qua perſeueratur, adquiri. Notum enim eſt, hoc eſſe tēpus, quo per totum mundū ſeuiēte diabolo acies debet chriſtiana conſligere: vt ſi quos deſidia tepidos, aut ſolicitudo habuit occupatos, nunc oportet armis ſpūalibus inſtrui, & coeleſti tuba ad ineundum certamen accēdi. Eſt & alia huius ieiunij ratio, vt paſſionē Chriſti, & admirabilē reſurrectionem eius, ſanctū hoc ieiuniū præcederet, & capitū noſtro per carnis afflictionē adſimilati ſanctiūs, & purius à reliquis peccatorū purgati myſteria redēptionis, & reſurrectionis noſtræ recolamus: quā reſurrectio illuſtriſſima ſit, & antiq̄ſſima feſtiuitatū omniū, quas eccleſia catholica celebrat. Quam rationem D. Hieronymus tradit in ſermone de quadrageſima. Nam & gentiles religionis cauſa, vt ſanctiūs ſacrificia celebrarent, aut ſacris initiarentur, ieiunia quædā obſeruāſſe, cōſtat ex Plutarcho in Demoſthene, & his, quæ de dijs gentium tradit Gregorius Gyraldus Syntagmate. 17. pagina. 715. ac ruruſ pagina. 740. refert AEgyptio-

priorum ritum, qui pridie celebritatis, aut feſti, ^{ἡ ἡποκαρπία}, vt Græci dicunt, ieiunabāt. idem Syntagmate. 12. ſcribit, i Cereris celebritate in ei; deæ honorē ieiunia quædā ab ethnicis inſtituta fuiſſe: quo magis Chriſtianorū mirabimur audaciā, ſocordiā, & in rebus diuinis multis nominib; exprobrandā ſegnitiē, qui ieiunia tot iuſtis de cauſis ab eccleſia in noſtrā vtilitatem nobis indiſta vel omittamus faciliè, vel ea obſeruemus ita licenter, vt nulla in cibo, & potu abſtinentia verè deprehendi vel minima ex parte poſſit. Obſeruarunt & Hebræi olim ieiunia quadam, quorum mentio fit Zachariæ capi. octauo. vbi Diuus Hieronymus de eis tractat, & traduntur à Gratiano in capit. huius. & capit. ieiunium. 76. diſtinctione. à Diuo Thoma. 2. 2. quæſt. 147. artic. 5. qui huius magni ieiunij, & aliorum prædictam rationē reddit.

Cæterum Diuus Gregorius in homilia deci-
7 ma ſexta. ſuper euangelia. apud Gratianum in capit. quadrageſima. de conſecratione diſtinctione quinta & Burchardum lib. 3. cap. primo. numeri dierum, quibus in quadrageſima ieiunamus, duplicem rationē exponit: primam quidem, vt redēptorem noſtrum imitemur, qui quadraginta diebus ieiunauit: ſecundā, vt in hoc ieiunio decimā dierum ſingulis annis domino ſancta obſeruatione offeramus. Annus etenim cōſtat ex CCC. LXV. diebus, quorū decima pars deducitur, & numerat ex triginta ſex: quadrageſima verò incipit à die dominica, quæ quadrageſima vulgò dicitur à miſiſtris eccleſiaſticis, & eſt ſexta hebdomada ante Paſcha, & feſtum reſurrectionis: quo tempore intermedio computant quadraginta duo dies, è quibus ſex dominicæ deducuntur, atq; ſuperſunt triginta ſex dies, quib; neceſſariò ad quadragenarium numerū complēdum additi fuere quatuor ante quadrageſimam: nempe quarta feria cinerum, quinta, ſexta, & ſabbatum. Hæc Gregorius. Cui Speculator in rationali diuinorū officiorum. lib. 6. cap. de dominica prima quadrageſimæ. Addit, quadrageſimam dici à dominica prima poſt cineres vſque ad feriam quintam, quæ nominatur à Cœna domini ex eo, quòd illo die Chriſtus paſcha celebrauerit: eaq; ratione, vt quadraginta diebus integris ieiunemus, addi feriam ſextam dici veneris, & ſabbatum ſanctum. Sic ſanè poteris interpretari diui Gregorij reſpoſum, licet id ſit ſatis intellectu facile: quod & Dominicus maximè commendat in conſil. triceſimo ſeptimo.

Fuit & in dicto canone Apoſtolorum ab initio eccleſiæ, & legis euangelicæ præceptum ieiunium quartæ, & ſextæ feriæ cuiuſlibet hebdoma-

dæ. Quo teſtimonio & cōtra Aerianos Epiphanius vtitur excipiens tēpus Pentecoſtes: quo nullum ieiunium chriſtianis indiſta. Sexta feria ea quidem ratio, quòd Chriſtus Ieſus in ea pro humani generis ſalute fuerit mortē paſſus ignominioſam: quarta verò, quia in ea fuit Chriſtus venditus, & à ſceleſtiſſimo Iuda proditus: vt teſtatur idem Epiphanius: tamen Iuſtinus martyr in quæſtionibus à gentibus chriſtianis propoſitis. q. 65. probare conetur, Chriſtum Ieſum à Iuda proditum fuiſſe quinta feria, nō quarta. qui verò in canone Apoſtolorū, vbi Græcè legitur ^{ἡ ἡποκαρπία}, quatuor temporum ieiunium interpretantur, falluntur planè: cum de quarta feria, ſit locus ille dubio procul intelligendus, auctoꝝ Epiphanius, & Holoandro. Nam etſi ^{ἡ ἡποκαρπία} potiùs ſignificet quaternarium numerum, quàm quartam diem: ſignificantiffimè tamen diem mercurij, quæ quarta feria vulgò dicitur, in canonibus Apoſtolorum ſignificare videtur. Hac etenim in re diſtinctione iſta vtitur non ſemel iuxta eandem ſignificationem Simeon Metaphraſtes Græcus auctoꝝ: præfertim in vita ſancti Nicolai: & in vita ſancti Auxentij. atque diem iſtam hoc nomine appellatam fuiſſe veteri ſublato à beato Sylueſtro, in eius vita aſſertit idem auctoꝝ cura, & diligentia Aloyſij Lipomani latinè typis traditus. idem ipſe legi in eiufdem Sylueſtri vita Græcè ſcripta auctoꝝ Eusebio Cæſarienſi nondum typis tradita: quam tamen legere mihi contigit ex bibliotheca illuſtris viri Didaci à Mendoga olim apud Venetos, & ſummū eccleſiæ Pontifici Caroli Cæſaris legati. Hæc verò nominis mutatio antiquior ſanè mihi videtur Sylueſtro, ſaltem apud eccleſiaſticos canones. licet non me lateat, Suidam ^{ἡ ἡποκαρπία} interpretari, ^{ἡ ἡποκαρπία} id eſt de quatuor temporibus. Hoc etenim ieiunium quartæ feriæ, & Paraſceues legitimum eſſe in qualibet hebdomada, nec ſoluendum fore, niſi ex graui cauſa, tradidere Iuo Carnotēſis lib. 2. ex Apoſtonio ſancto. Et Gratianus de conſecratione diſtinctione tertia. capit. ieiunia. à quibus eadem redditur ratio, quam ex Epiphanius paulò antè tradidimus. idem vetuſtiſſima, & non improbanda traditio apud Romanam eccleſiam obtinuiſſe, aſſeuerat Leo Papa quartus in capit. de eſu carniū. de conſecratione diſtinctione tertia. Quam ob rem pluribus in locis apud Hiſpanos quidam adhuc religionis cauſa quarta feria ab eſu carniū abſtinere ſolent. Huic denique quartæ feriæ ieiunio, & ſabbati ieiunium additum fuiſſe, conſtat ex Diuo Auguſtino in Epiſtola ad Hieronymum, quæ eſt. 19. ſaltem apud eccleſiam Occidentalem. Idem inſi-

quat Innocentius primus in epistola prima ad Decentium. capi. Sabbato. de consecrat. dist. 3. sensit Hieronymus ad Lucinum. & Gregorius Papa septimus in cap. quia dies sabbati. de consecr. dist. 5. quod de Romanis fatetur Nicephorus lib. 12. eccle. hist. ca. 34. scribens, Romanis mos est, sabbato quouis ieiunare. Rursus D. Augustinus in epistola ad Casulanum presbyterum. 86. contendens aduersus. Vrbicum quendam non esse damnandos cuiusque; provinciarum mores, ac ritus diuersos, variosque; in diebus ieiunandis, nec esse improbandam consuetudinem, ex qua ieiunium sabbati minimè sit preceptum, sed sit cuiusque; voluntarium, scribit, Romanam ecclesiam, & eam quamsdam, paucas tamen sequutas sabbatum ieiunare ex ea causa, quae ab eodem Augustino commemoratur: denique; fatetur, ecclesiam quartam, & sextam hebdomadae die ieiunare: quarta ex eo, quod eo die consilium Iudaei fecerint ad occidendum Iesum: sexta, quia ea die fuerit crucifixus. tradit etiam plerisque ex Romana plebe frequenter quarta, & sexta feria, atque; ipso sabbato ieiunare. Vnde non temere opinabimur, ex hoc veteri instituto, quibus ieiunij obligatio fuerit sublata, adhuc vim, & prohibitionis vinculum manere quo ad esum carniū, vt sexta feria, & sabbato prohibeamur sub sceleris grauissimi poena carnis vesci. quod de sexta feria planè fatentur gl. Archid. & Card. in dic. cap. de esu carniū. de sabbato verò illud est obseruandum, obtentum esse, quod cuiusque; provinciarum consuetudo seruanda sit. sicuti summus ecclesiarum Pontifex admonet in cap. consiliū. de obseruat. ieiunio. Optima diuini Augustini responsio in epistola ad Casulanum presbyterum in capit. de illa. 12. dist. Vnde Galli carnis vescuntur sabbatis à Natali domini ad Purificationem, teste Paludano in. 4. sent. dist. 15. q. 4. col. 5. Hispani omnibus sabbatis vescuntur, nisi preceptum ieiunij imminet, animantium extremitatibus, & intestinis, ac visceribus. Eritque; hac in re seruanda consuetudo loci, non originis illius, qui vescitur, aut abstinere tenetur à carnis vesci, sed ubi is comoratur, etiam absque; domicilio iter faciens: quod probatur in dict. cap. de illa. & ex Imola. Bonifacio, & Card. in Clem. 2. q. 5. de celebrat. miss. aduersus Paluda. quem in dicta dist. 15. q. 5. Ioannes Maior iure optimo refellit. sensit hanc conclusionem Panormi. in cap. consilium. de obseruat. ieiun. in fine. & idem asserit Christophorus Porcius in. 5. sed & quod principi. nu. 26. Inst. de iure natur. gent. & ciuili. licet Praepo. in dict. capi. de illa. idem, quod Paluda. probare conetur.

Hinc etiam deducitur interpretatio tex. in cap. presbyter. 82. dist. & cap. 122. q. 5. ubi quibusdam ex causis indicitur ieiunij legitimis feriis. Nam glo. vbiq; tres legitimas ferias interpretat, Secundam,

Quartam, & Sextam. quod ex dict. capi. presbyter. optimè pbatur. & multò melius ex Burchardo cap. 9. & 10. lib. decimino. qui omnino legèdus erit ad multa intelligenda, quae breuiter, & obscure in aliquot canonibus tractantur.

Idem Burchardus lib. 13. cap. 16. ex concilio Aurelianensi ita scribit. Presbyteri cum sacras festiuitates populo adnunciant, etiam ieiunium vigiliarum, eos omnibus modis seruare moneant. Ex quo illud ipse adnotauerim, olim quoties vigiliae in ecclesijs ex conuentu christianorum in honorem martyrum, vel alicuius festiuitatis erant celebrandae, etiam illum diem festum praecedente ieiunio solennem fuisse: & ideo quis christiani à vigilijs cessauerint: vt in cap. proximo scripsimus, adhuc ipsum diem ieiunij, quae in honorem festiuitatis obseruamus, & quo ab esu carniū abstinemus, ac ieiunamus, vigiliam dicimus. quod & Specula. lib. 6. rationalis. rub. de alijs ieiunijs, adnotauit.

De ieiunio, quod olim solenne erat, & absoluebatur in hebdomada ipsa post Pentecosten, meminuit Athanasius in Apostolico libro de fuga. auctoribus Socrate. lib. 2. cap. 28. Theodorito. lib. 2. cap. 14. & Nicephoro lib. 9. ca. 29. Sed ante Athanasij tempora Calixtus Papa primus in epistola ad Benedictum Episcopum anno à Natiuitate domini iuxta Haloandri chronologiam, ducentesimo vice simo tertio. quatuor temporum ieiunium instituit, quod prius ter in anno celebrari apud Romanos asseuerat his verbis. Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluit tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium per anni quatuor tempora. Haec apud Gratianum in cap. 176. dist. in ipsa verò epistola traditur ab ipso Calixto ratio ex veteris testamenti ieiunio. Zachariae capit. 8. quod ex Hieronymo ab eodem Gratiano explicatur, eiusdem distinctionis causa. Ieiunium. quo in loco quatuor ieiunia Hebraeorum, de quibus Zacharias scripsit, quorumque; tempora verbo domini praefinita fuisse, tradit, mensibus scilicet, Quarto, Quinto, Septimo, & Decimo, ad mensium, quibus modò vtimur, ratione ita exponuntur, vt ieiunium quarti conueniat Iulio mense. quinti Augusto, septimi Octobri, decimi Ianuario. idè illic Gratianus obseruauit in cap. huius obseruantiae. adsumiturque; secundum hanc deductionem anni initium à mense Aprilis, qui primus mensis est apud Hebraeos, vt idem Gratianus asseuerat: quod olim verum erat ex eo, quod luna proximior aequinoctio verno primū constituebat Hebraeorum mensem: at postea propter mutationem aequinoctij verni est omnino obseruandum, mensem Martium frequenter, & sanè frequenter

tius conuenire primo Hebraeorum mense. Quemadmodum explicuimus & nos in huius operis cap. 28. nu. 1. qua ratione forsitan perspecta, & considerato anni initio iuxta Hebraeorum obseruationem, eademque; inducta ad initium anni, qua nunc vtimur: auctore eodem Gratiano ex Hieronymi aduotatione, primus mensis ad haec quatuor ieiunia obseruanda erit Ianuarius, quartus erit Aprilis. & ideo in dict. ca. Ieiunium. Gratianus scripsit, non posse quarti mensis ieiunia celebrari ante diem Pentecostes: quia à resurrectione ad eam diem nullum ab ecclesia indicitur ieiunium: vtiturque; is auctor hac inductione, quia planè intellexit, non posse aliter conuenire quatuor temporum ieiunio quod ex veteri testamento à Calixto Pontifice iuxta anagogen tradi videtur. Sed nec hic sensus vllomodo Gratiano aptari poterit, nec secundum eum ieiunia, quibus vtimur, Hebraeorum ieiunijs vel minima ex parte rñdere possunt. Idcirco vera interpretatio eorum, quae Gratianus exponit, inde accipienda erit, quod ipse anni primum mensem Martium intellexerit, vel quia olim apud Romanos mensis primus omnium erat, & quis Ianuarius postea principium anno dederit, nihilominus quo ad quaedam mensium nomina, Martij mensis vt primi adhuc habet ratio: quod Ioan. Fantucius, Archid. & alij ad Gratianum adnotarunt: vel quia, licet olim apud Hebraeos Aprili responderit primus eorum mensis, nunc tamen, & Gratiani aetate, & Gelasij Papae temporibus propter aequinoctij verni mutationem potius, aut denique; frequenter primus Hebraeorum mensis conueniret nostro Martio, quam Aprili. Siquidè anno domini CCXXX tempore Nicænae synodi aequinoctium vernum contingebat XXI. die Martij, nunc verò contingit vndecima die eiusdem mensis. Vnde quartus mensis erit Iunius, septimus September, decimus December: omittiturque; ab ecclesia quinti mensis ieiunium, & mutatur in ieiunium primi mensis: id est Martij, quod constat ex concilio Maguntiaci. cap. 34. quod celebratum fuit anno domini DCCCXIII. meminere eiusdem Gratianus in distin. 76. cap. 2. & Burchardus libr. 13. cap. 2. qui diligentius illius canonis verba sic retulit, vt aliquid à Gratiano fuisse omisissum constet, & tamen nec ipse integrum canonem exposuit. Qui in conciliorum libris his verbis extat. Constituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruent: id est, mense Martio hebdomada prima: & Feria quarta, & Sexta, & Sabbato veniant omnes ad ecclesiam cum litanis ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio hebdomada secunda, feria quarta, sexta, & sabbato ieiunetur vsque; ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineat. Similiter in mense Septem-

bris hebdomada tertia, & in mense decembri hebdomada, quae fuerit plena ante vigiliam natalis domini: sicut est in Romana ecclesia traditum. Haec in dicto canone. His simillima Iuo Carnotensis tradit ex concilio Salegustæ lib. 2. de ieiunio, & Gratianus ca. 3. dist. 76. quo in loco illud est obseruatum: quod si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes incidit, non tunc celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & ideo idè Gratianus in cap. ieiunium dixit, non posse celebrari ieiunia quarti mensis ante diem Pentecostes: quia inter resurrectionem & Pentecosten ieiunia minimè indicuntur ab ecclesia. Ex quibus, si coniecturis vtiliter licet, Calixti Papae decretum addidit ieiunium quartum: nempe mensis Martij, cum prius tria tantum obseruarentur ieiunia. Tandem quia prima duo ieiunia frequentissimè in quadragesimam, & hebdomadam Pentecostes incidebant, vsus obtinuit, & ita constitutum est ab Urbano Papa in cap. statuiimus. 76. dist. vt primū ieiunium quatuor temporum celebraretur in initio quadragesimae: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium in Septembri: quartum in Decembri. idem probatur in cap. huius obseruantie. 76. dist. quo iure ecclesia vtit, & tertium ieiunium in Septembri post festum exaltationis sanctae Crucis celebratur.

Ex his item adsumit interpretatio responsi, quo Gelasius vtitur in epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos ca. 13. apud Gratianum in ca. vlti. 76. dist. de ordinationum temporibus. Scribit enim Gelasius, ordinationes presbyterorum, & diaconorum nisi certis temporibus, & diebus exerceri non debent: id est quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi: sed etiam quadragesimalis initij, ac Medianae hebdomadae, & sabbato circa vespertas ipsas ordinationes nouerint celebrandas. Quibus verbis probat, ordines sacros extra tempora iure definita non esse concedendos: tempora verò esse quatuor anni ieiunia, quae modò tradidimus, & hebdomadam quartam quadragesimae, quae praecedit dominicam in passione, & sabbatum ante Resurrectionis diem: sicuti summus Pontifex Alexander tertius rñdit in cap. de eo. de temporibus ordin. Appellat autem Gelasius ieiunium quarti mensis, quod obseruatur post Pentecosten, & ab alijs dicit mensis Iunij ieiunium: quemadmodum & sub initio quadragesimae complexus est ieiunium mensis Martij, quod licet posset extra quadragesimam contingere, frequenter tamen in eam incidebat.

Atque haec de ieiunijs, quae videntur ex vetustissimis institutis à catholicis obseruata fuisse: quibus & alia addita fuere, quae commemorantur in cap. 1. & 2. de obseruat. ieiunior.

Sexta conclusio. Ieiunia canonicis legibus instituta, ita ex precepto seruanda sunt, vt mortalis peccati

cati reus sit oīno censendus, qui absq; iusta causa eadem seruare omiserit. Hanc conclusionem ideo his verbis conceptā exponim⁹, vt ab eius disputatione fecernamus eū, qui ex contēptu ieiunare diebus ab ecclesia præfinitis omiserit. Hic em̄ dubio procul mortalis criminis, & culpę reus censetur, secundū oēs, vt Caiet. fatef in. 2.2. q. 147. art. 3. de contēptu verò, ex quo mortalis oriat̄ culpa, nos scripsimus in cap. Alma mater. de sen. ex com. in. 6. in priori relectionis parte. §. 7. nu. 6. Est igit̄ cōclusio in hūc sensum adsumēda, vt secluso cōtēptu si q̄s nō obseruauerit ieiuniū ab ecclesia in dictū, in mortalē incidat culpā regulariter, nisi iusta causa ex his, quę iustę in hoc tractatu cēsentur, eū ab ea culpa excusauerit: secundū Archid. Præpo. & Cardin. S. Sixti. in cap. vtinam. 76. dist. Probatur verò ex eo, q̄ canones, & cōstitutiones ieiunia instituētes in hoc vident̄ sensu instituta, vt vel verbis æquipollētibus præceptū inducant. cap. nō licet. de cōsecra. dist. 3. cap. nō oportet. ead. dist. cap. quadragesima. de cōsecra. dist. 5. idē probatur ex clem. exiui. de verb. signifi. vbi summus Pōtifex asseuerat, monachos ppter ieiunia ex instituto ordinis sibi iniūcta, non esse liberos à ieiuniis ecclesiasticis, quę christiani obseruare obligant. His accedit tex. in clem. ad nostrā. de hæret. quę errorē illum dānat, quo asseuerat, ieiunia ecclesię nō esse necessario seruāda ab his, qui perfecti sunt. Sic D. Thomas hanc assertionē apertissimē agnoscit. in. 2.2. q. 147. art. 3. & in. 4. sen. dist. 15. q. 3. ad. 4. q. Palud. q. 4. glo. in cap. vnū horariū. §. Alias. 25. dist. quā sequi videt̄ Panormi. in rub. de obseruat. ieiunior. col. vlt. tametsi Cardin. in cap. 2. eo. tit. eā negauerit, nisi fiat transgressio ex contēptu. & licet Caieta. in dict. art. 3. existimet, nullibi ex iure Pōtificio p̄bati posse præceptū ieiunij eo in sensu, vt secluso contēptu obliget ad mortalē culpā, fateatur tñ, hanc obligationē ex cōi ecclesię interpretatione receptā esse, & id sufficere. Nos verò & ex ipsis canonicis constitutionibus conclusionē probari, constat asseueramus. quod & D. Hieronymus in epistola ad Lucinium sensisse videtur. & in cap. vtinam. 76. dist. qui præcepti noie vtitur, illud vti venerandū, & obseruandū maxime cōmendās. Idem ipse colligo ex canone Apostolorū. 68. à quo illæ poenę frangēti ieiunia iure instituta indicunt, quę nō solēt, nisi peccati mortalis causa, & ob eius culpā delinquentibus infligi.

Non oberit huic cōclusiōi quod Palud. scribit in. 4. dist. 25. q. 5. p̄bare conatus, quod vbi ius humanū prohibet id, quod per se malū non est, nisi quia eodē iure prohibetur: non potest contingere, nec contingit aliud peccatum, quam inobediētē. Et ideo cum ecclesia tēporibus quibusdā

prohibeat esum carniū, & leges quasdā præscribat in his, quę ad cibos attinent, quibus legibus seclusis, nihil suberat in cibis adsumendis per se malū: videtur aduersus leges istas tantū posse cōmitti peccatū inobediētē ex contēptu si trāsgressio contingat. Nam hæc opinio Paludani falsa est, nec pōt recta rōne defendi. Ecclesia etenim dum abstinentiā quadragesimalē indixit, ieiuniū illud constituit in virtute abstinentiæ: & ideo non solū ille cōtra obedientiā peccaret, qui ieiuniū ex contēptu frangeret: sed & ille contra abstinentiā, qui non ex contēptu, sed præ gula id faceret. quod aduersus Palud. tradit Domini. Soto lib. 9. de iust. & iure. q. 5. arti. vlt. idem præmittit Caieta. in dicto artic. 3. dum probat, in obseruatione ieiunij ecclesiastici duplicem contineri virtutem: obedientiā inquam, & abstinentiam: & ideo vbi peccatur contra hoc ecclesię institutum, posse contingere peccatum inobediētē, & gulę.

Septima conclusio. In ieiunio à iure pontificio indicto, non licet, nisi semel prandere. Probatur hæc omniū cōsensu ex Gregorio in cap. quadragesima. de cōsecra. dist. 5. qui dies dominicos quadragesimæ ab aliis distinxit, nec distinctio cōtingit in delectu ciborū, quia par est in hoc prohibitio, nec pōt in alio discrimen constitui, quā quod dominicis diebus quadragesimę liceat bis, vel ter prandere: ergo in aliis diebus nō licet, nisi semel: quę quidē inductio non admodū yrget. Nec em̄ sequitur, in die dominico ad aliorū discrimē licet bis, vel ter ciborū refectione vti: ergo in aliis non licet, nisi semel. Siquidē pōt esse in hoc vera differentia, quod liberē die dominico liceat, quoties libitum fuerit prandere, in aliis verò diebus nō sit, nisi bis, iure permissum. Et nihilominus ex Gregorij responso cōclusio ista frequētissimē deducitur maximē à Panor. in rub. de obseruat. ieiun. & Caieta. 2.2. q. 147. art. 6. qui eandē aliis rōnibus, & cōi totius christiani orbis consensu probare nititur, eamque illic S. Thomas vti ab ecclesia diffinitam, & à populo Christiano receptā exponit, & interpretat. De illò verò ientaculo, quod fieri solet sero à ieiunātib, parum hoc in loco tractabitur: quum de ea quæstione Caiet. in dict. arti. 6. & idem ac Syluest. in summa longē tractauerint: & ante ipsos Innoc. & Panor. in dict. rub. de obser. ieiun. ex quibus summa disputationis in hoc deducitur, vt liceat vespere, iuxta prouincię consuetudinē aliqd, etiā citra sitim comedere: modò id fiat moderatē, neq; fraus ieiunij legibus irrogetur.

Cæterum christiane lector in hęc conclusionē quæstio incidit insignis, quę vtinā necessaria nō esset, an hi seruent ieiunia iure instituta, & præcepto ecclesię satisfaciant, q̄ semel comedēdo tantū cibi

cibi accipiūt, tot cibariis, & condimētis vtunt̄, ad ingluuiē vsq; vt nullā carnis afflictationē sentiāt, imò gulam impēfissimē irritent, libidinē excitēt, tantum cibi sumētes vnico prædio, quantū sit tribus hoībus satis ad congruā eorū sustentationem? Etenim multis rōnib⁹ nō temerē poterit asseuerari, hosce hoīes ieiunij præcepto minimē satisfecisse.

Primò, ecclesia catholica, quę ieiunia indixit, in hoc verē tendit, atque hunc finē præ oculis habuit, vt christiani diebus ieiunij per abstinentiā certis legibus præscriptā corpora castigent, ad illicitos carnis motus reprimēdos: vtq; mēs aptior sit ad sublimia, & diuina contēplanda: quod superius euidenter probauimus, & fatent̄ passim omnes, qui de ieiuniis tractauerunt. Hic verò finis nequaquam sequitur: quod non esset ieiunanti sobriē, ac tēperatē imputandū: sed & ab ipso ieiunante manifestē obijcitur huic fini impedimentum media illa tollendo, quę ab ecclesia ad abstinentiā vsū, fuerunt ad præscriptum finem instituta. Ergo non potest verē dici, hos, de quibus quæstio agit, ieiunio satisfecisse.

Secundò, materia huius præcepti non solū videtur esse semel in die prædere, sed ita semel cibū fumere, vt quantū ad cibos attinet, corpus affligatur, & castigetur: saltem, vt abstinentia vtamur, qua solet corpus affligi, & castigari, iuxta prudentis viri arbitriū. Quemadmodum cōstat ex obseruatione ieiuniorum, qua sancti patres, & reliqui christianam religionē professi ab iniūto legis eūgelicę vsi fuere. Ergo nō seruat præceptum: imò eidem refragatur, qui semel in die absq; vlla temperantia, & abstinentia comedit, tantum non ad ingluuiem vsque immoderatē nimis in comedēdo limites rationis transgreditur.

Tertiò, lex humana hac in re nihil aliud facit, quàm diem certā, aut tempus certū diffinire, & modum quendā præscribere, quibus legem naturalem, ac diuinā exequamur: quod paulò antè ad notauimus: ita quidem quod tēpore ab ecclesia præscripto, & modo per eam diffinito lex de ieiunio naturalis, & diuina seruetur. Sed qui sic ieiunant, vt in quæstionis titulo exposuimus, palam legi naturali, & diuinæ de ieiunio aduersantur: ergo & humanæ. His accedit quod ecclesia in materia temperantię certis diebus ieiunia præcepit: reliquo autem temporis anno moderatē comedere legis naturalis instituto reliquit.

Quartò, eodem modo vnica ex cibo refectione, si ea sit immoderata, humanæ legis pximo fini cōtraria est, sicut plures: sed qui pluribus vtitur duobus procul cōtra legem humanā de ieiunio facit: ergo & qui semel, immoderatē tamen comedit.

Quintò ab absurdo vitando argumentamur:

nam si eo modo, quo caput quæstionis exponit, satisficeret ieiunij præcepto: sequeretur quod virtutis præceptum adimpleretur per contrarium eius, quod præcipit. Quod nemo doctus affirmabit. Exercet enim qui se ingurgitat, gulā apertissimē contrariā abstinentiæ, quę lege lata de ieiunio præcipitur. Qua rōne ad probandam hac in quæstione opinionem istam vtitur Martinus Ayala episcopus Guadixensis libr. 3. de traditio. eccles. capi. de ieiunio. Eidem sententiæ ad stipulari videt̄ D. Thomas in. 2.2. q. 147. arti. 3. ad. 2. qui de transgrediente præceptū ieiunij inquit. Cuius auctoritatē si aliquis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediat, quod impediatur finis quē intendit, peccat mortaliter talis trāsgressor. scribit & ad hæc Io. Maior in. 4. sent. dist. 15. q. 3. nullo modo rōne quætitatis cibi ieiuniū frangi, nisi q̄s intēperatē comedat. sed & Innoc. i rub. de obser. ieiun. nu. 3. refert, quosdā tenere nusquam esse ieiunium, nisi & ibi sit victus abstinentia.

Contrariam opinionē veriorē esse, probare conantur Caieta. 2.2. q. 147. art. 3. & Ioan. Medina in. 4. sent. in tracta. de ieiunio. capit. de numero refectionū. & cap. de his per quę ecclesiasticū ieiuniū soluitur: ex nostris Innoc. in dict. rub. num. 3. qui præmittere videntur, hoc ab omnibus frequētiori cōsensu receptū esse. Ecclesia etenim in his legibus, quas de ieiunio instituit, licet diffinierit, semel tantū in die ieiunij comedendū esse, cibi tñ, & prandij quantitatem nec diffiniuit, nec commodè diffinire potuit ppter varias hominū cōditiones, & corporū qualitates: secundum quas, quod vni est immoderatū, alteri fortassis non sufficit, aut sanèta illi cōuenit, vt nullus sit in ea re excessus. Hęc verò ratio nō est adeo efficax, quod possit priorem opinionē omnino euertere. Nā licet S. Thomas ea vtatur in dict. arti. 6. ad. 1. & verum sit, ab ecclesia non esse quantitatem cibi diffinitam ieiunantibus: siquidem in legibus de ieiunio latis hora prandij, & vnici tantum præscribitur, quod & idem Thomas tradit art. 7. non negatur ex hoc, ab ecclesia sensim diffinitū esse, ac ieiunantibus præceptū esse, vt abstinentia vtantur. Atq; ideo tenetur qui ieiunat ex præcepto ecclesię abstinentia vti, ac semel tantum comedere tēperatē iuxta boni viri arbitrium, ne circumspēcta, quadam ex latitudine, propria conditione, limites temperantię, aut abstinentię virtutis excedat. Nec id periculosum est, imò cuiq; facilimū iuxta illam latitudinem, quę cognosci, ac diiudicari absque vilo graui examine poterit. At præceptā esse ab ecclesia ieiunantibus abstinentiam, vbiq; ni fallor, Sanctus Thomas præmittit, & docet. Idem superius nos probauimus. fit igitur rationi consonum,

consonum, tunc ieiunij præceptum minimè seruari, imò violari planè, quoties abstinentiæ limites, etiam semel comedèdo, vnicove prandio qui ieiunat egreditur, quippe qui nequaquam abstinentia vtatur, nec eius virtutis actu, qui iure Pontificio præcipitur: imò abstinentiæ virtutis actus, est ieiunij substantia: quod omnes fermè fatètur: & ideo absq; actu abstinentiæ virtutis, nec ieiuniū verè dici potest, nec præceptum ecclesiæ adimpletur, quo actus abstinentiæ præcipitur.

Secundò opinionì Caietani accedit, ac suffragatur, quòd finis præcepti minimè cadat, aut cõprehendatur sub præcepto ad hoc, vt finis ipse
 12 itidem præceptus censeatur: sicuti ex diuo Thoma, & aliis in cap. præcedenti. obseruauimus. Sed finis præcepti de ieiunio instituti est ipsa castigatio corporis, & afflictio carnis ad eius illicitos conatus reprimendos, & vt mens aptior sit contemplationi diuinarum rerum: ergo non tenetur qui ieiunat ex præcepto castigare, aut affligere corpus, sed illi satis erit, si seruet media, quæ fuerint à lege præfinita ad illū finem cõsequendū. Verum & hæc ratio non admodū vrget, si distingamus finem præcepti cuiuslibet specialem à fine omniū præceptorū communi, qui charitas est. Et quidē finis hic posterior non continetur sub præcepto quolibet, quamuis omnium sit finis, & sub eorū quolibet præmittatur, vt modus omniū virtutū: quia licet earum omniū actus ordinentur ad charitatem: hic tñ finis non cõprehenditur in quolibet speciali præcepto nec legis diuinæ, nec humanæ. Etenim nec ab homine, nec à Deo punitur tanq; præcepti transgressor qui parentibus debitū honorem impendit, licet id fecerit absq; charitate, & villo pietatis habitu. Quod S. Thomas non semel adnotauit, sed signanter: in. 1.2. q. 100. art. 9. finis verò præcepti specialis sub præcepto continetur, & præceptus intelligit: quemadmodū de præcepto peculiari, & speciali diligēdi Deū explicat S. Thomas in. d. q. 100. art. 10. ergo finis huius præcepti de ieiunio specialis sub præcepto cõprehenditur, & præscriptus à lege censetur ea ex parte, qua illū christiani obseruare possint. His patrocinator, quod in idē ferè incidit, nempe, præceptū continere finē proximū, quāuis finē remotū non cõtineat, nec sub præcepti vinculo cõprehēderit. Sicuti ex rōnibus à diuo Thoma traditis manifestè deducit. Sed & id ipsum pbat ex eodē Thoma in. 2.2. q. 44. artic. 4. ad. 1. qui ita scribit: sub præcepto, quod datur de actu alicuius virtutis nō cadit modus, quē habet ille actus ex alia superiori virtute: cadit tñ sub præcepto modus ille, qui pertinet ad rationem propriæ virtutis. Hæc Thomas, quē illic Caiet. sequitur, & interpretatur. ad hæc

conducit plurimū eiusdem Thomæ quædam distinctio in. 1.2. q. 96. art. 3. Aliquis, inquit, actus potest esse virtutis dupliciter, vno modo ex eo, q; homo operatur virtuosa: sicut actus fortitudinis facere fortia: & sic lex præcipit aliquos actus virtutis. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuosa eo modo, quo virtuosus operatur. Et talis actus semper procedit à virtute, nec cadit sub præcepto legis, sed est finis ad quem legislator ducere intendit. Hactenus Thomas. Quibus ad amulsim obseruatis erit respondendū, huius præcepti de ieiunio finem remotū ex alia superiori virtute, quiq; sit omnium præceptorū finis, non comprehendi hoc speciali præcepto, & ideo non posse verè dici transgressorē huius præcepti eum, qui sic ieiunauerit, vt illud opus ieiunij minimè fuerit meritoriū, nec satisfactorium, nec ad mentis in Deum eleuationē vtile, ex defectu charitatis. Nam et si finis ieiunij sit per corporis extenuationem, animam ad supernorū contemplationem erigere: illa tñ contemplatio nō cadit sub præcepto ieiunij. Et ideo non tenetur quis ratione huius præcepti ita se disponere abstinendo à peccato mortali, vt possit mentē in diuinarum rerum contemplationē erigere: quia nec tenetur ex eodem præcepto diuina contemplari, & animū in Deum erigere. Finem verò proximū, & specialem huius præcepti, nempe castigationē corporis, & per abstinentiā emundationē eius, atq; purgationem sub eodem cõprehendi constat, quatenus attinet ieiunantis facultatē. Tenemur ergo ex hac lege corpus castigare, atq; à ciborum sentina mūdare per abstinentiam, deniq; ad finem istū proximū, & immediatū, specialemq; huius legis, quæ de ieiuniis ab ecclesia instituta est: præsertim, quòd eadem lege tenemur ad abstinentiam virtutē, & ad modū, qui pertinet ad rationē propriam, ac peculiare eiusdē virtutis: nō vt hic actus procedit à virtute, sed qua ex parte actus est virtutis: siquidē eo modo sub præcepto includit, & verè præcipit: saltē tenemur minimè obuiā ire mediis ab ecclesia ad hunc proximū finē institutis.

Postremò ad hæc opinionē Caietani accedere videntur verba S. Thomæ in. 2.2. q. 147. arti. 6. ad. 2. qui de ieiunantibus ita scribit. Si autē quis immoderatè potu vtatur, potest peccare, & meritū ieiunij perdere, sicut etiam si immoderatè cibum in vna conestione adsumat. Hæc Thomas. sensit enim hunc excessum immoderati cibi meritū ieiunij tollere: sicut & immoderati potus, non tñ ieiunij præcepto refragari: sicut nec eidē refragatur potus, etiam vnus prandij immoderatus.

Non me latet, posteriorem sententiam, quæ à Caietano probatur, pluribus placuisse, & fortassis verio-

sis veriolem esse: mihi tamen dubia est, quantum nolim in re adeò graui quenquam damnare: facillimè ab hac dubitatione discessurus, nisi vidissem tot sanctorum patrum testimonia, tot veterū canonum decreta, quibus ieiunium ex multis causis, ac rationibus commendatum: potissimā laudem ab abstinentia sibi vindicare. Sed & S. Thomas. 2.2. q. 147. art. 1. ad. 2. & art. 3. ad. 1. profectò sentit, sub ieiunio contineri abstinentiam, quæ communi regula supererogationis est: & differt à cõmuni vsu virtutis necessario, vt ab illis etiam abstinemus, quæ salua virtute nobis licerent: sicut in sexta illatione primæ conclusionis diximus.

Quod si quis bis, ter, vel quater in die ieiunij cibum sumat, & comedat, ita quidem vt adhuc verè fuerit vsus abstinentia: nihilominus legi de ieiunio ecclesiastico latæ aduersatur. quia illa lex non tantum abstinentiam indixit, sed & abstinentiæ modum, ac limitem præscribit: quod omnes fatentur.

Hinc etiam subsequitur, eum peccare contra
 13 legem, & præceptum ieiunij, qui iam violato ieiunio ea in die per secundum prandium, tertio, aut quarto cibum adsumpserit: deniq; toties peccare nouo peccato, quoties post primū à iure permissum prandium comederit. Cui opinionì accedit Ioan. Medina in codice de pœnitentiâ tract. 4. ca. de numero refectiōnū, post Ioan. de Neapoli in quodlibet. Etenim q; bis comederet cõtra legē ieiunij, adhuc obligat iuxta vires pprias eandē legē obseruare, & à cibo eadē die abstinere: ergo peccabit aduersus legem ieiunij, qui violata semel eadem lege, tertio cibum assumpserit. Nam qualibet die, qua ieiuniū indictum est, tenetur quis abstinere à cibis, & abstinentia virtute vti: à quo præcepto nequaquā eximitur ex eo, quòd illa die non possit ieiunare semel violata ieiunij lege. Quia licet ieiunare perfectè non possit propter eius culpam, superest adhuc diei pars, in qua tenetur abstinere, cum verè abstinere possit. Nec quidquā oberit, quòd is abstinentia vti non possit, quæ ad ieiuniū requiritur: quum ieiunium nihil aliud sit quàm abstinentia certis, ac quibusdam limitibus iure præscripta. Nam quāuis semel violata ieiunij lege, nō possit illo die abstinentia perfectè vti, poterit tamen ea vti nihilominus quo ad reliquam diei partem: atq; ideo partim legi satisfacere: nec video qua ratione qui non possit, præsertim eius culpa totam seruare legem, sit exemptus ex hoc ab eiusdem legis vinculo quo ad eam partem, in qua legem adimplere commodè valeat. Ex quo mihi hæc opinio potius placet: quāuis contrariā præter alios constanter asseuerauerint Durādus, & Paluda. in. 4. dist. 15. q. 4. art. 5. Caieta. verb. Ieiunium.

Angelus. §. 22. & Syluester. q. 8. versic. 4. rursus idem Caieta. 2.2. q. 147. art. 8. qui testatur, hæc opinionem communem esse.

De hora prandij est adnotandum, in diebus ieiunij horam prandendi diffinitam esse nonam diei. Quod probatur ex Athanasio in lib. de virginitate. Epiphano cõtra Massalianos. qui quarta, & pro sabbato ieiunium ex traditione Apostolorum statutum esse vsq; ad horam nonam, scribit. idem constat ex concilio Maguntiaco canon. 34. cuius superius mentionem fecimus, quoad ieiunium quatuor temporū. De ieiunio quadragesimæ extat apud Gratianum ex concilio Cabilonenfi canon. solent. de consecrat. dist. 1. ex Iuone Carnotensi lib. 2. de ieiunio, quem canonē tribuit concilio Chalcedonensi. S. Thomas. 2.2. q. 147. art. 7. Burchardus verò ex decretis Syluestri Papæ eum retulit lib. 13. capit. 12. Inter quæ nondum ipse legi canonem istum, nec itidem extat inter canones concilij Cabilonenfis, nec concilij Chalcedonensis. Sed ex eo deducitur, in quadragesima ad horam vsq; nonam differendum esse prandium illud vnicum, quod ab ecclesia in diebus ieiunij præscribitur: & deinde adijcitur: nullatenus ieiunare credendi sunt, qui ante manducauerint, quàm vespertinum officium celebretur. Concurrentum est enim ad Missas, & auditis Missarum solēnibus, & vespertinis officiis, & largitis elemosynis ad cibum accedendum est. Hæc ille canon. Ex quo S. Thomas, & ceteri Theologi communi omnium consensu existimarunt, & verè existimant, horam prandij vnici ieiunantibus nonam fuisse præscriptam: tametsi Panorm. in rub. de obserua. ieiun. existimet, nullibi à iure canonico statutam esse horam nonam ad prandium ieiunantibus in alio tempore, quàm in quadragesima, quo post vespertas permittitur prandium vnicum: licet communis consuetudo etiam in aliis ieiuniis horam nonam præscripserit. Qua in re obseruandum erit, qua nam ratione sint dierum horæ connumerandæ: siquidem variè solent ex variis causis discerni. Et sanè illud ad huiusce tractatus intellectum obtinuit quod Andre. Alciad. diligenter adnotauit in. 1.2. ff. de verb. signific. cū Antonius Augustinus accedit in lib. 4. emendationum. cap. 13. Veteres quidem in duodecim horas diuisisse, totidemq; noctem, eaq; de causa sextam diei horam meridiem fuisse, sextam verò noctis, mediam noctē. Quæ ratione æstate diei horæ maiores erant, & noctis minores: brumæ autem tempore noctis horæ maiores erant, diei verò minores. Crescebant enim, & minuebantur, vt dies ipsi, & noctes. Quæ & ex Iuriconsultis probantur in. 1. prima. ff. de manumiss. l. 1. qua

qua ætate. quæ testam. facer. poss. l. in vsucapionibus. & l. ideoque. ff. de vsucap. l. 2. ff. de annuis legat. vbi & in l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & posthumis. l. 3. ff. de oper. libert. & in dicta. l. 2. de verb. signifi. apertius quæ præmissimus constat: imò ex his loci Iuriconsultorum prius adducti commodius intelliguntur: & ex Harmenopulo lib. vlt. tit. de verb. sign. Aulo Gellio lib. 3. capi. 2. Macrobio lib. primo. Satur. cap. 3. Alciato lib. primo. parerg. cap. 48. Alex. ab Alexandris lib. 4. capit. 20. Ludouico Cælio lib. 7. lect. antiq. capit. 9. Vnde fit, vt horæ bifariam distinguantur: quædam enim dicuntur æquinoctiales, quas Græci *ἰσημερινὰς*. id est æquales appellant: & hæc semper æqua spatia continent siue in noctibus, siue in diebus: hisque nunc vtimur vulgo: & ideo vulgares modò nuncupare possumus. Dicitur sunt equinoctiales, quòd in ariete, & libra, atque ita in vtroque æquinoctio singuli dies, noctesque continentur horis duodecim, eisdemque æqualibus, nec est maior noctis hora quàm diei. Sūt & horæ ab his dissimiles, quæ inæquales dicuntur, & temporales, quas Græci dixerunt *καιρινὰς*. quod quolibet tempore nox in duodecim, & in totidem dies, horas diuidatur. Eritque necessariò tunc hora diei maior in æstate, quàm in bruma: & eadem ratioe noctis horæ minores erunt in æstate, maiores verò in bruma. Hinc Plinius lib. 2. cap. 25. Augusti verba referens de sydere crinito inquit. Id oriebatur circa vndecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Et apud Matthæum capi. 20. Vineæ dominus his, qui vndecima hora conducti fuerant, tantam mercedem soluit, quantum his, qui à tertia, sextave hora opus fecerant, paresque fecit eos, qui vnam tantum horam in vinea fuissent, his, qui totius diei calorem, & pondus sustinuisent. Apud Plutarchum in Crasso, duodecima hora dicitur diei vltima. Etenim. M. Crassus iam senex, cum Deiotarū Regem eadæ ætate offendisset urbem ædificantem: quid tu, inquit, Deiotare: duodecima hora ædificare coepisti? Cui Rex, nec tu quidē, respondit, Crasse matutino tempore Parthos oppugnas. Sic & in l. non minorem. C. de transact. Secunda hora noctis intelligitur, quæ secunda est ex duodecim, in quas nox ipsa diuiditur. Eadem ratione Iuriscōsultus in l. 2. ff. de verbor. significat. erit interpretandus dum scribit. Cuiusque diei maior pars est horarū septem primarum diei, non supremarum: id est, maior pars est ab hora duodecima noctis ad octauam diei: non à quinta ad duodecimam. De his etenim horis Iuriscōsulti passim, vt probatum est, tractauerunt, & ideo de eisdē & hic locus dubio procul est accipiendus. Ex quibus in hoc tracta-

tu de ieiunio hora nona erit ita inquirenda, vt diē in duodecim horas omni tempore distinguam, sitque in ipsa meridie hora sexta, & ab ea hora nona deducatur, reliqua diei parte in alias sex horas diuisa. qua ratioe hora nona incipiet post tertiam diei partem, ipso die in quatuor æquales portiones distincto. Vnde in æquinoctio hora nona dicitur tertia post meridiem iuxta horarum rationē, qua modò vtimur ex æquinoctialibus horis. In æstate, & diebus longissimis hora nona erit prope quartam post meridianam, in breuissimis prope secundam: quod est ad hanc rationem exactè præscriptam diligenter obseruandum, vt veteres canones, & eorum interpretes intelligamus. Sic Diuus Thomas in dict. q. 147. art. 7. scribit, cōmuni vsu, omnibus diebus ferè prope horam sextam cibum adsumi, id est, vt ipse intelligo, prope meridiem, & ideo congruè in diebus ieiunij horam nonam esse vnico prandio præscriptam: idem ipse Thomas in 4. dist. 15. q. 3. ad 3. Quam ob rem nõ leuis adest cōiectura, imò profectò maxima, tempore diui Thomæ in diebus ieiunij veteres canones adhuc seruari, & hora nona à ieiunantibus cibum assumptum vnico prandio fuisse, nõ prius. Hæc tamē iure humano instituta sunt, moribusque vtentium, & cōsuetudine tolli possunt: idcirco potuit cōsuetudo in ieiunijs aliam horam vnico prandio distingere, etiam nonam præueniēdo: qua ratione qui modò in his diebus hora sexta, & in meridie, aut prope meridiem prandemus, nihilominus ieiunij legem seruamus, canonibusque, ac constitutionibus de ieiunio latis absque villo crimine transgressionis obsequimur. quod Caieta. optimè adnotauit in dict. arti. 7. & ante ipsum Florenti. 4. part. titu. 4. capit. 4. & Syluester verb. Ieiunium. q. 4. eodem fermè cōsuetudinis iure obtentum est, quòd in quadragesima vespertinū officium dicatur ante prædium prope meridiem hora vndecima ex his quibus modò vtimur, ita quidem, vt duodecima hora, quæ sexta olim dicebatur, in omnibus ecclesijs vel vespere sint finitæ, vel paulò post finiantur, ea ex causa, quod in quadragesima non liceret olim prandere, nisi vespertino finito officio: tamen si in alijs ieiunijs licitum esset vnicum prandium hora nona. Atque hæc ratio, quæ à cōsuetudine iuri humano derogante deducit, mihi potius placet, quàm quod hac in re adnotari, & responderi solet ex Paluda. in 4. dist. 15. q. 4. artic. 4. Florentino. 2. part. titu. 6. cap. 2. §. 10. & Syluestro verb. Ieiunium. §. 4. scribit enim Palud. in ieiunio quadragesimæ prandium licitum esse post officium vespertinum ante horam vespertinam iam hora nona finita, in alijs verò ieiunijs post nonæ horæ officium finita hora sexta,

ra sexta, etiam ante horam verè nonā. Addit Syluest. more ecclesiastico tres primas horas diei inæquales, appellari Tertiam, deinde subsequentes tres, quæ finiuntur in meridie, dici sextā: ac demum tres sequentes dici Nonam: & tres postremas vespere. quod maximè conducit ad Paludani opinionem, quam probare videtur Florentinus. Sed hæc nisi cōsuetudine constant, nullo iure, aut nullibi, quod ipse sciam, apud ius Pontificiū probantur: tamen si ad officia ecclesiastica celebranda, & ad canonicas horas publicè in ecclesia dicendas, receptum sit, tempora distinguere per diuisionem artificialis diei, vt prima dicatur hora ab ortu solis duodecima diei pars: Tertia item eadē ratioe, sicut & Sexta, quæ ab eodē solis ortu in meridie obseruanda est oīno, deinde Nona eodē discrimine constituto: qua de re legenda erunt quæ doctè, & diligenter tradit Martinus Azpilcueta in cap. quando. de cōsecrat. dist. 1. notab. 3. nu. 33. qui verò nimis præuenit horam à iure, vel cōsuetudine prandio præfinitam, reus erit mortalis culpæ: quippe qui ieiuniū non seruauerit. gl. in ca. vnum horariū. §. alias. 25. dist. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 4. Caieta. 2. 2. q. 147. art. 7. quauis contrarium tenet Angel. verb. ieiunium. §. 2. & sentiat Innoc. in rub. de obseruat. ieiun. num. 3.

De delectu ciborū, qui non parū conducit ad veram pietatē augendā, quique maximè utilis est ad effrenatā libidinē coercendam, si ab his abstineamus, quæ ad libidinem inflāmant, non est cur hoc in loco longius tractemus: siquidē aduersus Iouinianum, Valdenses, & Lutherū multa scripta sunt, quæ poterit lector diligentius tradita legere apud Iodocum Clichthouzū in propugnaculo ecclesiæ, quod cōtra Lutheranos scriptum, & rursus apud Alfonso de Castro in libr. de hæresibus. dictione. Cibus. Ioā. Bunderium in cōpendio aduersus Lutheranos edito. tit. 35. Martinum ab Ayala Guadixiensem Episcopum lib. 3. de traditio. eccles. cap. de delectu ciborū. Etenim, quod ad nostrum attinet institutū, illud est adnotandum, in quadragesima, & in omnib⁹ diebus, quibus ex Institutione ecclesiæ ieiunare tenemur, ab esu carniū esse oīno abstinendum. quod de quadragesima constat ex decreto Telephori Papæ cap. itatuimus. dist. 4. & canone. 56. sextæ synodi generalis. concilio Toletano. 4. cap. 10. & concilio Toletano. 8. capi. 9. qua in re. S. Thomas. in 2. 2. q. 147. ar. 8. & omnes iuris vtriusque interpretes planè conueniunt. de alijs ieiunijs extra quadragesimam idem probatur ex cap. de esu carniū. de cōsecr. dist. 3. & concilio Gerundenfi capi. 3. concilio item Maguntiacō. capi. 34. apud Gratianū in cap. 2. 76. dist. quis non integro, vt obiter supe-

rius adnotauimus: idque ab ecclesia catholica receptum extat. De lacte verò, butyro, caseo, & ouis controuertitur: hæc enim prohibita esse in quadragesima, fatentur oēs, & planè deducitur ex Gratiano in cap. denique. 4. dist. Par autem est, inquit, vt nos, qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originē carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ouis. Hæc Gratianus ex D. Gregorio, apud quem id nondū potui reperire. Nihilomin⁹ S. Thom. in dict. art. 8. Archid. in cap. rogationes. de cons. dist. 3. Innoc. & Panor. in rub. de obser. ieiun. nu. 5. Et eo teste, oēs alij asseuerant, iure potesticio in ieiunio quadragesimæ prohiberi oua, lac, caseum, & his similia. quod expressim probat canon sextæ synodi, à nemine hæc in questione citatus. In alijs autē ieiunijs non esse hæc vetita, sed tantū esum carniū. Vnde nisi aliud fuerit cōsuetudine obtentū, in alijs ieiunijs præter quadragesimam licebit ouis, caseo, & lacte vesci. Qua ratione obseruanda erit cuiusque prouinciæ cōsuetudo. tamen si Panorm. nõ satis ex mēte Thomæ huius quæstionis resolutionē deduxerit. Etenim D. Thomas, & qui eum sequunt, asseuerant, in alijs ieiunijs præter quadragesimam, non esse caseū, oua, & lac prohibita: & ideo cōsuetudinē fore obseruandā, atque adeò sentiūt, posse ieiunantes his cibis vti, nisi cōsuetudine prohibitio eorum fuerit inducta. Quæ quidē conclusio ab ea differt, quam Panor. deduxit, scribens, in alijs ieiunijs posse ieiunantes his vesci cibis, si id fuerit obtentū cōsuetudine. Quid etiam si nulla sit hac de re cōsuetudo? & in hoc Panor. omisit quod Thomas egregiè sensit, & qui eū sequuti sunt. Ego verò existimo, oua, caseum, & lac, atque his similia vetita esse iure in his diebus, quibus ieiunij causa caro fuerit prohibita: idque mihi pbari videt ex ea rōne, qua D. Gregorius apud Gratianū in dict. cap. denique. vsus est, & quæ à synodo sexta traditur in d. can. 56. Visum est ergo, inquit, vt omnis Dei ecclesia, quæ est in vniuerso terrarū orbe, vnum ordinē sequens, ieiunium perficiat, & abstinēat, sicut ab omni macchabili, sic & ab ouis, & caseo, quæ quidem sunt fructus, & foetus eorū, à quibus abstinemus. Hactenus ille canon. qua ratione & S. Thomas in dict. art. 8. vtitur. atque ideo prohibito esu carniū ieiunij causa, & oua, & lac, caseusque, & his similia vetita censentur.

De rogationibus extat Aurelianensis synodi primæ canoni. 26. apud Gratianū de cōsec. dist. 3. capit. rogationes. quo institutū est litania, id est, supplicationes diuinas, aut Rogationes, ante Ascensionem Dñi triduo celebrari: ieiuniumque in dictū est illis tribus diebus: cuius celebritatis, quæ

ferè in toto Christiano orbe recepta ubiq; videt, origo deducit ab historia, cuius ex Gregorio Turonensi lib. 2. ca. 34. meminit And. Alciatus lib. 9. parerg. capi. n. Gregorius etenim ex Auiti Homilia refert, à Mamerco Viennensi Epo primū has litanias institutas fuisse ad expianda prodigia: cū terra mouisset, cū Lupi, aliq; feræ per vrbes oberrarent, damnoq; & terrori mortalib⁹ essent. Cuius rei dispersa per prouincias fama ceteros antistites inuitauit, vt exemplū sequerent: adeo vt in Italia quoq; celebrētur, & religioſè quidem. Præter hæc Burchardus libr. 13. cap. 7. ex concilio Aurelianensi cap. 6. ita scribit. Cum exigentibus peccatis Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniri posset, congregati tradunt Galliarum Epi apud Viennam vrbe, atq; in cōmune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cūq; dominus pestē misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinē annuæ celebratis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia, & deuotione, cū abstinentia carnis, & humilitate cordis, non vt inuicibilium, id est, spirituum immundorū tentamenta vincere valeamus. Nullus aut̄ his diebus vestimentis pretiosis induatur: quia in sacco, & cinere lugere debemus: prohibeant ebrietates, & comestiones, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalciatis pedibus oēs incedant. Nequaquā mulierculæ choros ducant, sed oēs in cōmune Cyrie Eleison decantent, & cum contritione cordis Dei misericordiam exorēt, p peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus. Dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ. Hæc apud Burchardū, quæ apud Gratianū, & in libro conciliorū breuiter nimis referunt, tametsi illic concilij Aurelianensis definitio explicetur, quæ memoria veteris instituti hanc celebritatem renouauit, cuius origo Mamerco Viennensi præfuit, etiam à Guaguino tribuitur libr. primo. de gestis Francorum paulò ante Clodouæi Regis primi obitum, anno Domini ferè quingētesimo decimo quarto. Hoc verò ieiunium moribus sublatum est, quāuis his diebus ab esu carniū ablineamus, saltem feria secunda, & quarta, iuxta cuiuslibet prouinciæ consuetudinem.

De his verò Rogationibus legendus erit Lopus allegat. 90. An tunc iudicia exerceri possint. & de alia quæstione Felin. in cap. dilectus. col. vlt. de offic. ordin.

Est igitur, vt tractatum istum absoluaus in

summa, ieiunium ecclesiasticum, abstinentia quibusdam legibus salutis spiritualis, & religiōis causa iure Pontificio præscripta.

Ex capite sequenti.

- 1 *Filius naturalis, aut illegitimus, qui habet ex principis concessione ius succedendi ex testamento, & ab intestato, poterit agere contra patris testamentum, secundum quosdam.*
- 2 *Tria hæc, ius succedendi ex testamento, ius succedendi ab intestato, ius agendi contra testamentum, diuersa, ac distincta esse probatur.*
- 3 *Rursum probatur, ex propria verborum significatione, non dari ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato.*

Ius succedendi ex testamento, & ab intestato, quod plerunq; filiis illegitimis à principe conceditur, an includat ius succedendi contra testamentū. Cap. 21.



Requenter in his rescriptis, quib⁹ filiis illegitimis à principe aliquot priuilegia conceduntur, hæc clausula scribit: tibiq; concedimus ius succedendi patri tuo ex testamento, & ab intestato: soletque controuerti, an ex hac concessione, si pater fecerit testamentum, in quo filius legitimus verbis præscriptis, fuerit præteritus, aut legitima bonorum parte priuatus, aliquo onere quo ad eam grauatus, possit contra testamentū agere. Et fortassis videbit quibusdā quæstio ista vel inutilis, vel disputatione indigna ex eo, qd filius legitimus rescripto principis possit iure ipsius legitimationis agere contra patris testamentum: quod equidem verum est regulariter: sicuti & in quartū decretalium vbi de legitimationibus tractauim⁹ traditum à nobis est: idq; modò cōcedimus iure probari: & tñ de eo quæritur, an filius legitimus, qui alioqui agere non potest, contra patris testamentum, vel quia legitimatio perfecta non est, vel ex eo, qd ob aliam cām iure ordinario ea actio ei non cōpetat, possit ex interpretatione verborum, quæ sub prædicta clausula continent, & ex eorū vi, ac potestate aduersus patris testamentum actionē in iudiciū deducere. Qua in quæstione fatemur

mur planè ex ea clausula hoc ius agendi minimè tolli, si id alioqui cōpetat filio. Sed & ex vi significationis per ea verba hoc ius filio concedi à principe, & concessum ceteri, existimat fortassis Gregorius Lopez vir eruditione, ac moribus insignis in. l. 9. tit. 18. part. 3. sed Bald. in capit. de causis. nu. 34. de officio deleg. glo. Accursij, Bartol. & alij ab eo citati minimè quæstionē istam explicarūt, sed de iure respōderunt generaliter, filio legitimo cōpetere ius agendi cōtra patris testamentū, ex iuris quidem diffinitione, non ex prædictæ clausulæ significatione: sed ex ea clausula idē esse respondendū aliquot rōnibus probari videt. Et primò, iure etenim civili nullū aliud successione genus constitutū est, quàm ex testamēto, vel ab intestato. l. imperialis. §. præfenti. C. de nuptiis. notatur in. l. 1. ff. de inoff. testa. in. l. cum antiquioribus. C. de iure delib. & successio aduersus testamētum includitur sub successione ab intestato: sicuti deducitur ex Iuriscōsulto in. l. 1. ff. de bon. pos. contra tabul. rursus eadem cōprehenditur, ac dicitur esse ex testamēto. §. sunt autē. inst. de bonorum possessionibus. Igitur quum filius legitimus ad succedendū patri ex testamento, & ab intestato, ex propria horum verborū significatione, etiā si aliud nihil petamus, poterit patri succedere ex testamento, ab intestato, & cōtra eius testamētum. ad omnem enim successiōē legitimus ceteri debet, quæ iure civili filiis datur. Secundò, eadem sententia plurimū coadiuuatur ex tex. in auth. quibus modis nat. effici. sui. §. & quoniam variè & in dicta. l. imperialis. §. præfenti. l. cum quis. C. de naturalib. lib. in auth. de nuptiis inces. §. dubitatum. & §. quibus. inst. de hæredit. quæ ab intestato. defer. Quibus in locis, filiis quibusdā datur ius succedendi ex testamēto, & ab intestato, quibus itidem cōpetit ius agendi cōtra paterna testamenta. Tertiò huic opinioni suffragatur Iasonis responsū, is inquam in conf. 202. lib. 2. colum. 4. vers. pro prædictorum. scribit de huius clausulæ interpretatione diligenter agens, duplicē esse successiōem ex testamento, quarum prior ea dicitur, quæ secundū testatoris voluntatē contingit, quoties scriptus heres hæreditatē capit. posterior est, vbi aduersus testamentū vel querela, vel ius dicendi nullū admittitur, aliterque succeditur testatori, quàm ipse voluerit: imò contra eius voluntatem. Atq; hæc dicitur nihilomin⁹ successio ex testamento: quod sensu. gl. i. vlt. C. vnde legit. subdit idem Iaso. itidem esse duplicē successiōē ab intestato: vna quidem est, eo autore, quæ cōtingit ex tacita voluntate illius, cui succeditur, & qui nullo facto testamēto visus est ad eius hæreditatē voca-

re illos successores, & hæredes, qui iure, & legibus ad intestatorū hæreditates vocantur. l. conficiuntur. ff. de iure codicill. Altera verò, cū filius agit aduersus voluntatē patris intestati querela in officioſæ donationis ad rescindendas in officioſas patris donationes iuxta ea, quæ de in officioſis donationibus statuta sunt. hæc Iason. cuius testimonio illud constat, successiōem ex testamento includere etiam successiōem illam, quæ contra testamentum lege datur.

Cæterum hac in re miror profectò quorundā ingenia, iudiciūque, ex eo potissimū, qd faciliè propriā dictionum significationem euertere pro nihilo pendant, modò ex quacūq; verborum significatione possint, quæ semel in animo conceperunt, ex aliquot Iuriscōsultorū locis deducere. Nam si propriā interpretationē sequamur, successio ex testamento illa tantum erit, ac dici poterit, quæ contigerit iuxta voluntatē testatoris, ab his, quæ in testamēto scripta sunt, legitime deductam. Quòd si cōtingat, testamēto illo rupto, vel iniusto, vel in officioſo, alium admitti ad testatoris hæreditatē, vel aliter quàm ab ipso scriptū fuerit, non est ea successio dicenda ex testamento, quum detur cōtra ipsum: siquidē ex testamento non aliter succedendū sit, quàm ex voluntate testatoris. argumento deducto à Iuriscōsulto in. l. 1. ff. de testam. Successio verò ab intestato tūc obtinet, cū quis nullo facto testamento deceſsit, aut facto testamēto, quod ius non admittit. Constat equidem hoc discrimen ex Iustiniani institutionibus. in princ. de hæredit. quæ ab intestato defert. & illic Theophilo. deinde tria hæc esse admodū diuersa constat, succedere ex testamento, succedere ab intestato, & agere contra testamētum. Nam licet filius adoptiuus succedendi ius habeat ex testamento, & ab intestato, non tñ habet ius agendi contra patris adoptiuus testamentū. l. cū in adoptiuus. §. sed nec articulū. C. de adoptio. Fratres etiā succedunt fratibus ex testamento, & ab intestato, non tñ agunt contra testamentū. l. fratres. C. de inoff. testa. eadē argumentatio constat ex auth. quibus mod. nat. eff. sui. §. si quis verò filius. Ex quo curiali intestato succedit curia, & fiscus: non tñ contra eius testamentū. Tertiò hæc tria distingui debere, & diuersa esse, asseuerat Romanus in. l. vt liberis. 2. & 3. col. C. de colla. & Soc. in rub. ff. de lib. & posth. num. 8. Quartò hanc posteriorem opinionē, qua constat asseueramus, sub his verbis: ex testamēto, & ab intestato minimè contineri successiōē contra testamentū, etiā in legitimationū rescriptis, expressim probarunt Alex. conf. 30. lib. 4. in ratione quam assignat scribens, aliud esse agere contra testamentum, aliud

succedere ex testamento, aliud succedere ab intestato. Soci. cōf. 2. lib. 2. col. 3. vers. sextò hoc idē. & Ludou. Gozadinus cōf. 48. nu. 2. 21. & 22. qui primò, hanc interpretationē horū verborū, quā ego probaui, tradit, & postea subdit, legitimatū illū, de cuius iure in eo respōso tractat, agere posse cōtra testamentū patris: Non ex hac clausula, nec ex eius vi, ac potestate, sed ex alijs ipsius legitimatōnis amplissimis verbis: ex quibus, & quā legitimatio illa plenē facta fuit, atq; ideo multa habet ex iure privilegia, propriū respōsum Gozadinus cōfirmat adiciens, qd si huic clausulæ ex testamēto, & ab intestato, foret adiecta dictio: tantū: vel ei similis, nō posset legitimato dari successio contra testamentū patris, nec ius aduersus illū agendi. Quo fit, vt hæc verba minimē contineant ius agendi contra testamentū: quia si id continerēt, etiā in legitimatiōibus, nō amitterent eam significationem per dictionē: tantū: & ei similes: quæ dubio, pcul nō tollunt significationem illorum verborū, quibus adiciuntur, imò illā extendere solent ad familia. l. ob æs alienum tantū. C. de prædiis minor. & in Clem. exiui. §. cunq; autem natura. de verborum significat.

Non oberūt huic snæ, quæ in prioris opiniōis probationem adduximus. primum etenim opinor, Gregorium Lopez potius respondisse iuxta cōmunem illam, ab omnibusq; receptā assertionē, quæ dicitur, filio legitimato plena legitimatio ne competere ius succedendi, & agendi cōtra patris testamentum, quam secundum rigorem horum verborum, ex quibus clausula ista, de qua disputamus, concipitur. Vnde doctissimi viri auctoritas parum nostram conuellit opinionem.

Id verò, quod pbare conabamur, scilicet, non esse in iure aliā successiōnē, quā ex testamēto, & ab intestato, id verū est, nec negari poterit: nihilo minus ius agēdi cōtra testamentū, nec est successio ex testamēto, nec ab intestato: & si aliqd istorum esset, non equidē erit eo modo, vt necessariò ita illic cōtineat, quòd cōcesso iure succedēdi vel ab intestato, vel ex testamēto ei, cui alioqui id negatū legibus erat, cōcessum itidē censeat ius agendi cōtra testamentū. Etenim postq; quis iure egerit aduersus testamentū, & in ea actione obtinuerit, tūc constabit successiōnē defuncti, delatā esse successoribus ab intestato: iuxta disputationē illā, quæ tradit in l. filia dotē. & in l. vt liberis. C. de collat. & per Albert. Brunum in tract. de statutis exclud. scemi. arti. 10. q. 3. & 4. quiddē sit de illa cōtrouersia an bonorū possessio cōtra tabulas ante aditā hereditatē, vel post in iudiciū deducta, deducat successiōnē ad eam intestati: illud mihi videor iure asseuerare posse, possessiōnē bonorū

cōtra tabulas ideo dici à Iustiniano in §. sunt aut. Inst. de bono. poss. esse ex testamēto, nō qd tūc ex testamēto succedat, id etem satis absurdū est, sed quia ad eius vsum præmittit testamentū, quod ex ea rūpi debet iure prætorio: quasi dixerit imperator, hanc bonorū possessiōnē nō aliter dari, quā facto testamēto: nec tñ ex ea succeditur, sed testamentū rescindit, ab eaq; ex occasiōe præstat, & aperit successiōnis viā, eadēq; ab intestato. dict. l. vt liberis. cū his, quæ Bart. notat in l. illud. ff. de bono. poss. cōtra tab. tametsi quia facto testamēto decessit defunctus, etiā si illud rescindat iure tñ prætorio, pura, propriaq; intestati successio nō dicit: siquidē testator testamētū fecit iure ciuili validū, quibus quo ad effectū intestato illi succedat, quū testamentū fuerit prætorio iure rescissum: sic tandē Iuriscōsultus in l. filiū. §. legata. ff. de bono. poss. cōtra tab. hanc successiōnē, quæ dat per cōtra tab. bono. posse. ab intestato noiat. Cui accedit, qd qui ita succedit, auocat hereditatē ab hærede scripto. l. emancipati. in prin. ff. de cōtra tab. Fit igit, aliud esse ius succedendi ex testamēto, vel ab intestato, aliud ius agendi cōtra testamentū: ex hoc siquidē vltimo iure testamentū rescindit, ex altero succedit. Quod satis erit ad primā cōtrariz opiniōis rationē conuellendā. Nam etiā si præmittat actio cōtra testamentū plerunq; ad aperiendā viā successiōis ab intestato, nō ex hoc actio ipsa est successio ab intestato, nec includit necessariò in ipso iure succedēdi ab intestato: cū id possit cōpetere absque iure agēdi aduersus testamentum.

Secūda ratio, qua vtebamur ad priorē opiniōnē probandā, parū pfectò vrget. Nā licet filijs per subsequens matrimoniū legitimatis, & per rescriptū principis, atq; his similibus detur ius agendi cōtra patris testamentū, non competit ea actio ex eo, qd illi iure sint successores ex testamēto, & ab intestato: sed quia ius ciuile illis filijs plena iura filiorum legitimorum concessit: tunc etenim ex iuris ciuilis amplissima concessione, & indulgētia, filij alioqui à natiuitate illegitimi admittuntur cōtra patris testamentū: non tamen ex vi, ac potestate illorum verborum, quib⁹ eis datur successio ex testamento, & ab intestato.

Tertia ratio ex Iasonis responsō deducta tollit quo ad eius priorē partē ex his, quæ paulò antè pbauimus, & idē Iason sensit: siquidē vbi agit cōtra testamentū dicitur improprie successio ex testamēto in hūc sensum: quia nō aliter pōt ea actio deduci, quā facto testamēto, & eo qd id præmittit factū, appellat ea successio ex testamēto, nō tñ verè succeditur ex testamēto: id est ex volūtate testatoris: imò tractat de eius voluntate rescindēda, & testamēto rūpendo, eritq; quo ad effectū successio tunc

tunc ab intestato. Posterior autē pars nō satis cōstat, quia etiam facto testamento potest cōtingere, & dari querela contra donationes in officiosas ad earum rescissionem: tametsi tunc filius illa bona iure portionis legitimæ, quæ sibi debetur, rescisis donationibus obtineat quasi ex causa intestati. Sic sanè, vt & hoc iterum repetam, ego existimo distinguendum esse ius agendi siue contra testamentum, siue contra donationes in officiosas à iure succedendi, priori etenim præparatur via succedendi, posteriori verò succeditur.

Quibus diligenter ex propria dictionū significatione obseruatis, apparet, verba hæc ex testamento, & ab intestato hæc interpretationem admittere, vt ex testamento succedatur secundum volūtatem testatoris ab ipso scripto testamento, vel ab eius vltima volūtate deductā: ab intestato verò, quoties defunctus, vel is de cui⁹ hereditate agitur, nullum fecit testamētū, vel quod fecit nō fuit iure validū. Hinc deniq; deducitur, qd si filius naturalis, vel alioqui illegitimus, rescripto principis dispensationem obtineat, vel ius consequatur succedēdi patri ab intestato, non poterit is cōtra patris testamentum agere: quemadmodū Iason aduersus Paulum de Castro eleganter probat in rubri. ff. de liberis & posthumis. num. 5. & 13.

Vnde originem habuerit dictio, Missa, qua pro summo sacrificio authores Ecclesiastici vtuntur. Cap. 22.



Vocem istam, qua significamus passim summū sacrificium, in quo adhibita oblatione verum Christi corp⁹ cōsecratur, & vsus sacramēti perficitur, latinā esse quidam ex eo existimauerūt, qd ea dictione vsi fuerint Theologi, qui latinè, & eleganter eius pfectionis studia attigerunt. Sed & eadem dictione vtitur Alexander pontifex maximus eius nois primus, & à Petro sextus in epistola. 1. In sacramētorū, inquit, oblationibus, quæ inter missarū solennia dño offeruntur, passio dñi miscenda est, vt eius, cuius corpus, & sanguis conficitur, passio celebretur, vt repulsis opinionibus superstitionū, panistantū, & vinum aqua permistum in sacrificio offerantur. Hæc Alexander, quæ Gratianus refert de consecrat. dist. 2. capit. in sacramentorū: quod est illius distinctiōis primū: multa tñ omittit, quæ nos retulim⁹ ex ipsius Alexandri epistola: & tradit diligentius Burchardus

lib. 5. c. 5. Post Alexandrū Sixtus primus, qui eidē successit, auctore Damaso, instituit, vt sacerdote incipiente actionē Missarum, à populo cantaretur, sanctus, sanctus, sanctus, dñs Deus sabaoth. Huius verbi eam quidā arbitrantur esse rationē, quòd missa accipiatur pro missiōne: quasi peractò sacrificio dimittatur populus cū diaconus ait, Ite missa est: id est ite, missio est. Cui equidem interpretatiō suffragatur, quod apud Cyprianū lib. 3. episto. in epistola. 14. remissa pro remissione accipitur. Qui autem, inquit, blasphemauerit in spiritum sanctum, non habet remissionem, sed reus est æterni peccati. Idem Cyprianus in libr. de bono patiētiz. Dñs baptizatur à seruo, & remissionem peccatorum daturus ipse nō dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere. Hanc huius verbi rationē adnotauit beatus Rhenanus in Tertullianum lib. 4. aduersus Marcionem. & rursus in lib. de corona milit. & adsumitur origo ei⁹ rei à Græcis, & à Egyptiis, qui quum sacris operati essent, missum populū faciebant, nec abeundi potestas prius cuiquam erat, quā sacrificulus pronūciasset: λαὸς ἀφίσις. id est populis missio. Quemadmodum constat ex Apuleio libr. 11. de asino aureo. quo in loco Beroaldus id ipsum obseruauit. Scribit & ad hæc Plutarchus, suo tēpore Romanos peractis votis Deos venerari, & in templis sedere, ac permanere consueuisse. Re demum diuina, & cæremoniis peractis sacerdos, licet, proclamat, quasi eos diceret iam abire licere, qui sacris interfuissent. Quod Gregorius Gyraldus de deis gentium tradit syntagmate. 17. & idem ex veteribus obseruauerat Seruius in libro sexto. æncid. Super illud: nouissima verba. Proprius tamen huic obseruationi accedit ritus ille, ac mos, quo veteres Christiani in initio legis euangelicæ, & renascentis ecclesiæ vtebantur. Olim etenim post confessionem, cationem, lectionem euangelij, & exhortationem, ante ipsius hostiæ consecrationem, imò & ante præfationem Catechumeni dimittebantur, quasi indigni forent, vt essent præsentestanto sacrificio, quum nondum sacrum baptismi suscepissent, & vocabatur hæc prior sacrificij pars missa catechumenorū, quia ea parte peracta mittebatur alta diaconi voce foras. Postea verò reliqua sacrificij parte expedita post communionem catholici christiani dimittebantur eisdē fermè verbis diacono dicente. Ite missa est, id est missio, aut dimissio est, vobis ire licet. Sicuti ex veteribus auctoribus idem Rhenanus explicat in lib. de corona milit. Extatque diui Gregorij testimonium de ea dimissione catechumenorum lib. 2. dialogorum cap. 23. & multò vetustius Dionysij de eccles. hierarchia ca. 3. à quo cæteri acceperūt,

quorum meminit Thomas VValdensis de sacramentalibus capit. 33. col. vlti. idem S. Thomas scribit in 3. part. q. 83. art. 4. ad. 4. ex concilio Carthaginiensi. Quarto. cap. 84. apud Gratianum capi. eps nullum. de consecra. dist. 1. Episcopus, inquit, nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei siue gentilem, siue Iudæum, siue hæreticum, vsque ad missam catechumenorum.

Quibusdam verò placuit, missam dici quasi transmissam, eo quòd per sacerdotem, eiusq; ministerium sit hostia oblata, & missa in eo sacrificio sanctissimo, in quo preces, vota, oblationesq; Deo transmittuntur à populis per ipsum sacerdotem, qui mediatoris vice inter Deum, & hominem fungit: quòd Hugo. lib. 11. de sacramētis scribit.

Andreas Alciat⁹ lib. parerg. 7. capi. 10. fortassis reuētius, hanc dictionem, ab Hebræis acceptā fuisse censet, apud quos missa oblationē spontaneā, quæ domino offertur, significat. ex Deuteronomio cap. 16. & celebrabis diem festum Hebdomadarū dño Deo tuo missa. Idest oblationē spontaneā manus tuæ. Mas etem ab Hebræis dicit oblatio voluntaria. Sic sanè concilium Colonienſe in Enchiridio christiana institutionis de sacramento Eucharistiæ asseuerat, vocabulum istud ex lingua Hebræa mutuatum fuisse, ad significandum quod greci λειτουργία dixere, id est ministerium, sacrificiumq; altaris. Quod & Dionysius, alijq; veteres Theologi Synaxin appellarunt: id est collectam, quæ sit oblatio spiritualis, quæ mediante sacerdote quasi collecta, & adunata pro omnib⁹ Deo offertur. Quia ratione huius Ignatius in epistola sexta ad Syriacenses, huius dictionis meminit scribens, non licet sine episcopo neq; offerre, neq; sacrificium immolare, neque missas celebrare. Eandem fortassis rationem habuerunt & veteres Romanæ ecclesiæ, & totius orbis pontifices, præsertim Alexander primus, cuius superius meminimus, & idem apud Gratianum de consecra. dist. 1. ca. sufficit. Quibus in locis, primus, quod ipse sciam, post diuum Ignatiū in præcitata epistola, eadem dictione vsus est: & paulò post Thelephorus Papa in cap. nocte sancta. de consecra. dist. 1. ca. passimque auctores ecclesiastici eiusdē verbi meminerunt: sed & inter historicos Paulus Diaconus in Theodosij, & diui Ambrosij historia, missarum solennia hisce verbis cōmemorat. Eandem huius vocabuli interpretationem ex testimonio viri doctissimi Reuchlini probat Spiegel in dictionario iuris ciuilib. verb. missa. qui & illud addit, Ioannem Cassianum lib. 3. capit. 7. & sanctum Benedictum in sua regula cap. 17. non satis eleganter missam pro sine, aut completiōe aliquis rei accepisse.

Cæterum Albericus, homo alioqui doctus, & diligens falsò asseuerat, Missam dictionē esse græcam, & significare interpellationem. Fallitur etenim græcæ linguæ ignorantia.

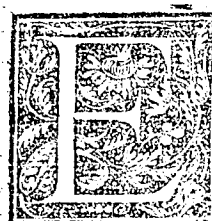
De his verò, quæ ad hoc sacrificiū ritè peragendum summi pontifices, & sancti patres instituerunt, quæq; catholica ecclesia religiosè obseruat, lector poterit Thomam VValdensem adire, qui de sacramentalibus. 4. titulo. hoc munere diligentissimè fungitur. Cui duo ipse libèter addiderim: primum, apud Gratianū vulgò circumferri Bonifacij martyris Apophthegma aliter, quā ab ipso auctore fuerit scriptum, & absq; vllò sensu. in cap. vasa. de consecra. dist. 1. de quibus, inquit, Bonifacius martyr, & episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit. Quondam sacerdotes, non aureis, sed ligneis calicibus utebantur. Est enim hic locus ex ipsius Bonifacij epistola legendus his verbis. Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nūc lignei sacerdotes aureis calicibus vtuntur. Quem locum Antonius Demochares, Andreas Alciatus lib. 7. parerg. ca. 24. & beatus Rhenanus ad Tertullianum de corona militis, restituerunt, & restitui potest, vt modò dicebam, ex ipsius Bonifacij epistola, & ex concilio Triburiensi cap. 18. atque item Burchardo lib. decretorum. 3. cap. 223. Huius etiam memorabilis sententiæ meminit Stephanus Vuintonienſis episcopus in eo libro, quem aduersus hæreticos, de sacramento Eucharistiæ scripsit obiectione. 54. qui ex Optato, Ambrosio, Chrysostomo, & Theophilacto probat, veteres etiam aureis calicibus vsos fuisse.

Alterum ad ea verba pertinet, quæ ex institutione ecclesiæ, & sanctorum pontificum græcè pronunciantur in missarum celebrationibus: dū dicitur Kyrie eleison. Nam & gentiles his verbis vsos fuisse in captandis Auguriis constat ex Arriano lib. 2. de epicteto cap. 7. etenim aduersus illos, qui acturi iter auguria captant, inquit. Nunc trementes auiculam tenemus, Deumque inuocātes precamur, κύριε ἐλεῖσον. domine miserere, pmitte mihi exire. O mancipium: cur aliud vis, quam quod sit melius? quid autem melius, quā quod Deo visum fuerit? cur pro tuis viribus corruppis iudicem, peruertis consiliatorem? Hæc epictetus: quæ commemorare volui ex eo, qd locus ille insignis morem gentilium in obseruandis ominibus explicuerit. De his verò dictionibus V Waldensis ex diuo Gregorio admonet, à clericis latinis græcè pronuntianda fore: idq; satis apparet: quia secundum græcam coniugationē verbū pronūciatur: & ideo accentu, & pronūciatione græca sunt proferenda: accētū quidem posterioris dictionis in ante

in antepenultima, non in penultima, cū id manifestè repugnet græcæ pronūciationi: eademq; posterior vox ita est proferenda, vt in penultima, sonus seruetur vocalis. i. nam eo modo cōi vsu pronūciatur à græcis. tamen si apud latinos, qui latinè loquuntur, & pronūciant, ea vocalis mutet in. E. longū. qua quidē pronūciatione vsi fuere olim & græci: sed obtinuit vsus, etiā Græcæ linguæ doctissimorum virorū vt ea litera, ac si esset. i. longū pronūcietur. Igitur nullo pacto pronūciandū erit Eleison. sed Eleison, per sonum. i. & accentum in antepenultima. Hæc, fateor, leuia sunt, sed nihilominus obseruanda quandoq;: quia & in his minutissimis video etiam doctos plerumq; errare. Nec nimis sunt acriter incusandi qui ex priori dictione vltimā vocalē Euphoniæ causa reiciunt, vtrāque vocem in morē vnicæ dictionis pronūciantes. Id etenim fit ab his, qd græcè pronūciant, vel scribūt: reiciunt siquidē alterā vocalē plerumq; propter sequentē: signaturq; hæc dictionis passio Apostropho, quæ est nota reiectionis vocalis, ppter sequentē vocalē. Quod græci passim adnotarūt, super consonantē vltimā præcedentis dictionis, quandoq; super vocalē, ideoq; dictioni prior Cyrie potest passionem istam non admittere: atq; pronūcianda est absque vlla vocalis elisione: potest tandem & cum abiectione vltimæ vocalis proferri: κύριε ἐλεῖσον. vt ἀλλοι ἔθνη. κύριε ἀχαϊῶν.

De criminis purgatione vulgari, quæ fit candenti ferro.

Caput. 23.



Dicit Honorij tertij responsum lib. 5. decretaliū rubr. de purgat. vulgari. quo damnatur oīno illa criminis purgatio, qua templarij milites, & alij, qui secularē, ac ciuile iurisdictionē in liuonia obtinēt, erga eos, qui nuper sacrum baptismum susceperunt, utebantur, compellētēs homines sibi subditos, si quando criminis alicuius suspicio incidisset, ferri candentis iudicium subire, quibus si qua exinde adustio cōtingeret, ciuilem pœnam infligebant. Verū quia varia est apud veteres huius purgationis mentio, libuit ad eius cognitionem, quæ quandoq; apud Sophoclem legissem, adnotare. Etenim cū Creon publico decreto, mortisq; pœna indicta, corpus Polynicis sepeliū prohibuisset, & Antigone clam fratrem sepulchro tradidisset, custodes regij grauitè, acriterq; incusati

à se ipsis, qd culpa vnius foret, non omnium, custodia per noctis partes cuilibet distributa: cūq; diligenter de ea re inquisitionem fecissent, nuntium Creonti regi miserunt, qui præter alia, & hæc in eorum excusationem dixit.

οὐδείς ἐναργὴς ἀλλ' ἔφευγε τὸ μὴ εἰδέναι· ἡμῶν δ' ἔποιμαι καὶ μύθους ἀίρειν χερσίν· καὶ πῦρ δὴ πρῶτον, καὶ θεοὺς ὀρωμιόμην· καὶ τὸ μήτε ἀρᾶσαι, μήτε τὸ ξυνειδέναι τὸ πρῶγμα βουλεύσαντι, μήτ' ἱργασμένῳ.

Nemoque deprehensus est, nosque latuit. Sumus verò parati & candens ferrum manibus tollere.

Et per ignem serpere, Deosque iurare, Nec fecisse, nec fuisse conscios.

Eius, qui de hac re consilium habuerit, nec eius, qui eam fecerit.

Cuius equidem loci interpretatio duplex est apud Sophoclis scholiastas. Prior sanè locū istum ad morē illū, & iurandi ritū refert, quo pacificētes, & iuraturi tollūt ferrū candēs, deosq; precant, fœdera, ac iuramēta inuiolata manere, donec ferrū illud appareat, idq; aut orbes quosdā, vel globos ferri igniti, & candētis, in mare profundum projiciunt. Cuius rei mētio fit à Callimacho, & à Plutarcho in Aristide. inquit enim. Aristides Atheniensis noīe iuratus, cæteros Græcos sacramento adigit, vtq; rectū fœdus firmaret, post execrationes, quas i perfidos fieri mos erat, ignitos ferreos orbes in mare coniecit. vbi interpres ignitos ferreos orbes latinè dixit quos. μύθους. dixere Callimachus, Sophocles, & Plutarchus. Posterior verò interpretatio, quæ magis conuenit Sophocli, & huic pontifici responso, ex eo deducit, qd qui fidē sibi iurātibus haberi aliqua de re graui postularent, cōsueuissent ignitū ferrū manibus tollere, & super ignē ambulare: putabāt em̄ minimè dolorem aliquē sensurū eo experimento, qui veritatē dixisset: eratq; certæ fidei, & innocētiae signum maximum, ab eo periculo illa sum quēquā eua dere. Hæc ex Sophocle, Callimacho, Plutarcho, & ipsius Tragœdiæ commentariis. Suidas μύθους interpretatur ferrum ignitum, eiusque massam candefactā: refertq; Anaxagoram philosophū dixisse, solem esse ignitū lapidem, & maiorem Peloponeso: igitur Anaxagoras asseuerans solem μύθους esse, orbē ignitū intellexit, autore Suida. idē scribit Plutarchus lib. 2. de placitis philosophorū cap. 20. quo in loco Budæus μύθους interpretat globum ferri candentē, aut saxum ignitū. Hoc ipm in Anaxagora & Laertius scripserat. Herodotus in Clio. πρὸς δὲ τέντησι, καὶ μύθους σιδῆρεον κατεπόνησαν, καὶ ὄμοσαν μὴ πρὶν ἐς φωνάμην ἔξαι πρὶν ἢ τὸν μύθον ἀναφθῆναι.

præter hæc, inquit, globum ferri candentem in mare merferunt funditus, & iurarunt non prius in Phocæam ituros, quam globus is ferreus appareret.

Quæ sint apud Martianum Iuriconsultum principia.

Caput. 24.



Martianus Iuriconsultus in l. officium. §. officium. ff. de re militari. inquit. officium tribunorū est principis frequenter interesse. Quo in loco Accursius dictionis significationem nec intellexit, at

que ideo minimè potuit Martiani sensum, ac mētem percipere, à quo plurimum aberrat. Sed Antonius Nebrissenfis, qui nostra ferè ætate primus apud Hispanos linguæ latinæ nitorem, candoremque exercuit, in Lexico iuris ciuilibus, principia interpretatur, tentoria militum, qui à Romanis principes dicebantur, & locum illum castrorum, in quo principes metabantur, & tentoria figebant. Huic interpretationi Andreas Alciatus in principio de verborum significat. & in l. vrba na prædia. eodem titulo. non omnino suffragatur, scribens ex Vegetio principia dici principis tabernaculum, quemadmodum & prætorium dicitur domus imperatoria. locus est apud Vegetium libr. secundo. capit. 7. qui hac dictione alio in sensu vtitur. Nos verò, & si fateamur in alio sensu accipienda fore comici verba. Hic ego ero post principia: quem alij vulgò tradidere, apud Martianum principia interpretamur, non tentoria militum, qui principes dicebantur, nec principum tentoria, sed publica tabernacula, aut tentoria, in quibus militares Magistratus iura militibus reddebant, & vbi de reb⁹ publicis castrorū duces cōsilio inuito tractabāt, atque ibi aquilæ, signaq; militaria custodiebant. Quod Vuolphag⁹ Lazius de republica Romana adnotauit. Id ipm & Guilielmus Budæus obseruasse videt in posterioribus adnotationibus, qui ex aliquot aucto-ribus testimonia quædam adducit, quibus, & aliis nos veram huius dictionis significationem probabimus, vt planè Iuriconsulti responsum propriam, genuinamq; interpretationem obtineat. Tit. Liuius libr. 8. secundi belli Punici. Forma, inquit, castrorum Romanorum constabat vna ea spe, quòd milites tribunos ex contagione furoris haud expertes seditionis, defectionisque rati fo-

rent, & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant, & in stationes, ac vigiliis ordine ibant. Idem Liuius eodem libr. octauo. circumeuntes enim tentoria, deinde in principiis, prætorioq; Rursus idem Liuius libr. septimo. decad. 4. ibi in principiis sermo primo inter tribunos militum secretus oritur. Cicero ad Brutum epistol. 10. spes libertatis nusquam, nisi in vestrorum castrorum principiis est. firmos omnino & duces habemus ab occidente, & exercitus. Hoc etenim in loco ipse opinor intelligēdos sub principiis duces ipsos, non milites illos, qui principes dicebantur. Tranquillus in Othone ca. sex to. ibi, omiſsa mora succollatus, & à præſente comitatu imperator conſalutatus, inter fauſtas acclamationes, ſtrictosque gladios ad principia deuenit. Idem Suetonius in eodem Othone ca. primo. auſus eſt etiam in Illyrico milites quosdam punire capite, & quidem ante principia. Iuſtinus libr. vn. decimo. ordines quoque nemo in exercitu Alexātri, niſi ſexagenarius duxit, vt ſi principia caſtrorum cerneret, ſenatum te alicuius rei publicæ cerneret diceret. Quintilianus in declamatione, miles Marianus. Sed neque hoc Roma parens, nec ſigna militaria, aquilæque victrices, nec tua ſumme imperator, diuina virtus ſinat, vt tua quoque ſententia quiſque vir, & Romanus, & miles nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt. Verba ſunt hæc Trebonij militis, qui. C. Luſum tribunum militum, imperatorisque. C. Marij ex ſore nepotem occiderat, quòd ipſe tribunus pudicitiam militi eripere tentaffet: auctore Plutarcho in Mario. Meminit eiufdem rei & Cicero in oratiōe pro Milone. ſenſit idem in epiſtola vltima ad. Q. Fratrem. Sed de principiis Cornelius Tacitus libr. primo. prima Vari caſtralato ambitu, & dimenſis principiis trium legionum manus oſtentabant. Rurſus idem. Tunc contractos in principia, iuſſoque dicta cum ſilentio accipere. Idem Tacitus libro quarto. Coliq; per theatra, & fora effigies eius, interque principia legionum ſineret. Idem libr. decimoſeptimo. legati eorum in ſqualorem, moeſtitiamque compoſiti per principia, per con- tubernia. Idem Cornelius Tacitus libr. decimo nono. nox proditiōis electa, vt cæteris ignaris ſoli in principia defeſtores coirent. Idem ſtatim. At Cæcinna paucos militum in principia vocat, ſecreta caſtrorum affectans. Rurſus paulò poſt. Sed vbi totis caſtris in ſama proditio, recurrens in principia miles præſcriptum Veſpaſiani nomē aſpexit. Idē auctor libr. decimoſeptimo. de T. Iunio. Prima, inquit, militia infamis. Legatū Caluiſium Sabinum habuerat, cuius vxor malā cupidine

cupidine viſendū. Situm caſtrorum per noctem militari habitu ingreſſa, cum vigiliis, & cætera militiæ munia eadem laſciua tentaffet, in ipſis principiis ſtuprum auſa, & criminis huius reus. T. Iunius arguebatur. Quod & Plutarchus in Galba ſcribit. Quinium appellans, quem. T. Iunium dixit Tacitus. Ducis vxorem in caſtra noctu militari habitu veſtitā duxit, & in ipſis apertis quæ Romani principia dicunt, corrupit. Aulus Gellius libr. 15. cap. 12. Sed in conuiuio liberi veſtri

Finis Libri Quarti.

Index rerum maximè notabilium quæ in hoc Variarum Resolutionum libro Quarto tractantur.



A.
C T V S quorūdam Apoſtorū & euāgelia. apocryphi. f. 38. col. 1. & 2. n. 3.
Agiographi libri qui dicantur. fol. 30. col. 2. num. 1.
Ambroſius Mediolanenſis Epico- pus, & de eius opusculis. fo. 31. col. 3.
Anasſius ſecundus Romanæ eccleſiæ Pontifex. Et an vera ſint quæ de eo Gratianus tradiderit. fol. 18. col. 1. & per totum cap.
Ann⁹ ſolaris ex Romanorū iſtitutiōe. f. 43. col. 2. n. 1.
Anni ab initio mūdi ſecundū Hebraicā veritatem, & ſeptuaginta interpretes. fol. 43. col. 4. num. 2.
Anni à diluuiō & vniuerſali cataclyſmo. fol. 44. col. 2. numero. 3.
Anni initiū quo tpe apud Hebræos. f. 44. col. 3. n. 41
Anni à Nabuchdonofor, & Magno Philippo. folio. 44. col. 4. nu. 5. (1. nu. 6.)
Anni ab Alexandro Magno, & à Cæſare. fo. 45. col. 1.
Anni Arabum à Mahomete. fo. 45. col. 2. numer. 7.
Apocryphi libri qui dicantur. fol. 37. col. 2. numer. 1.
Athanaſius Alexādrinus epicoſopus, & de eius opusculis. fo. 30. col. 4.
Athenæ quot tribus habuerint. Et earum nomina ex Græcis auctoribus. fol. 6. col. 2. nu. 6.
Auguſtinus Hipponeregiſis, epiſ & de eius opuscu- fo. 31. col. 3. in fi.

B.
Baſilius Capadocenus Epicoſopus, & de eius opusculis. fo. 31. col. 1.
C.
Canonici libri, qui dicantur, & qua rōne nobis cognitum ſit, eos eſſe Canonicos. fol. 18. col. 4. nu. 1. (1. nu. 6.)
Canones apoſtorū an ſint apocryphi. fo. 40. col. 1.
Caſſiani, Arnobij, Tyconnij, Victorini, & Fauſtini opuscula. fo. 41. col. 3. nu. 10.
Chryſoſtomus Conſtantinopolitanus Epicoſopus, & de eius opusculis. fo. 31. col. 1.
Clementis Alexandrini opera, Aphricani, & Com-

modiani. fo. 41. col. 2. nu. 9.
Cōduſtorib⁹ an liceat à conduſtis migrare domib⁹ ex eo, q⁹ tetris imaginibus, nocturnis illuſionib⁹, & tumultib⁹ inquietent. fo. 13. col. 1. & per to. cap.
Criminis purgatio vulgaris, quæ ſit candenti ferro. fo. 60. col. 2.
Cretionum ſolennitas ex Vlpiano & alijs autorib⁹ quæ fuerit apud veteres. fo. 16. col. 1. & per to. cap.
Crucis ſupplicij an idē qd furca fuerit. f. 11. col. 3. n. 2.
Crucis ſupplicium à Conſtantino Magno abrogatum. fo. 12. col. 3. nu. 4.
Crucis ſignum & character olim ſaluatiōis nota, Hieroglyphica ſignificatione. fol. 12. col. 4. nu. 5.
Crucis dominicæ inuentio. Et de inuentiōe capitis diui Ioannis Baptiſtæ. fo. 35. col. 2.
Cyprianus cuius, & quo tempore ſcripſerit. Et de beato Athanaſio. fo. 30. col. 3. nu. 3.
Cyrill⁹ Alexādrin⁹ Epiſ, & de ei⁹ opusculis. f. 31. col. 2. D.

D.
Dicis gratia, verba hæc qua in ſignificatione apud Iuricoſultos, Ciceronē, Varronē, & alios accipiātur. fo. 14. col. 2. & p to. cap.
Dies, qui ſint à Chriſtianiſ religioſis cauſa obſeruādī, ad ius Pōtifiſcū humanū p̄tinet. fol. 46. col. 4. n. 5.
Diei dominicæ, celebratio, an ſit de iure diuino, an Pontificio humano inſtituta? fol. 47. col. 1. nu. 6. E.

E.
Ecceſia non poteſt nouum articulum fidei cōſtituere, nec item ipſe Romanus Pōtifiſcū. fo. 19. col. 1. prope fi.
De eccleſia catholica, & quid hoc nomē ſignificet? fo. 24. col. 4. prope fi.
Epiſtola Ieſu ad Abagarum, & Abagari ad Ieſum, fo. 42. col. 1. nu. 11.
Eufebij Pāphili Cæſarienſis hiſtoria an ſit apocrypha. f. 40. col. 2. n. 7. F.
Eſtuitatunt aliquarū origo, quæ Chriſtianiſ ſolēnes ſunt, & olim fuere. fo. 48. col. 1. nu. 8.
Feſtorum dierū celebritas iure diuino veteris Teſta-

I N D E X.

Testamenti instituta fuit. fol. 45. col. 4. nu. 1.
 Festorum obseruatio etiam est iure diuino euangelico instituta. fol. 46. col. 3. nu. 4.
 Festorum dierum in celebrationibus qua nunc ratione dies consideretur. fol. 48. col. 3. num. 9.
 Filius naturalis, aut illegitimus, qui habet ex principis concessione ius succedendi ex testamento, & ab intestato, poterit agere contra patris testamentum. fol. 58. col. 1. num. 1.
 Finis legis, an includatur, & contineatur sub præcepto? fol. 55. col. 3. nu. 12.
 Furca quid significauerit apud Latinos. fol. 11. col. 2. nume. 1.
 Furca an idem quod crucis supplicium fuerit. fol. 11. col. 3. num. 2.
 Furcarum erectio capitalis & criminalis iurisdictionis signum. fol. 13. col. 1. nu. 6.
G.
 Genes parua, Centimetrum, & Reuelatiões quædam Apocalypses dictæ, &c. apocryphi. fol. 38. col. 4. nu. 4.
 Genuflexio in precibus Deo exhibendis, quibus diebus prohibita sit. fol. 47. col. 4. num. 7.
 Gregorius Nazanzenus diuini Hieronymi præceptor, & de eius opusculis. fol. 30. col. 4.
H.
 Hæres ex testamento ad factum obligatus, cogitur præcisè facere. fol. 9. col. 3. nu. 14.
 Hieronymus presbyter, & de eius opusculis. fol. 31. col. 4.
 Hilarius Pictauiensis episcopus, & de eius opusculis. fol. 31. col. 3.
 Historia tripartita, & quid de ea auctores censuerint. fol. 42. col. 3. & 4. nu. 13.
I.
 Ieiunantes quibus cibis interdiciunt. fol. 57. col. 1. nu. 15.
 Ieiunium ecclesiasticum maximè differt à comuni vsu, & exercitio moralis abstinentiæ. fol. 54. col. 4. nu. 1.
 Ieiunium an sit iure naturali, diuinoque institutum? fol. 51. col. 2. nu. 2.
 Ieiunium qua ratione sit iure humano indictum? fol. 51. col. 3. nu. 3.
 Ieiunium quadragesimæ, & de eius institutione. fol. 51. col. 4. num. 4.
 Ieiunium quartæ feriæ, sextæ, & sabbati. fol. 53. col. 1. nume. 8.
 Ieiunium quatuor temporum. fol. 53. col. 4. nu. 9.
 Ieiunium Rogationum, & de illo triduo. fol. 57. col. 3. num. 16.
 Ieiunium quo die præcipitur, an tertium, vel quartum prandium nouæ transgressionis reatum in eodem die inducat? fol. 56. col. 1. nu. 13.
 Ieiunij præceptum obligat eius transgressores ad

mortalem culpam. fol. 54. col. 3. nu. 10.
 Ieiunij in diebus, quod vnicum tantum prandium licitum sit. Et an eius quantitas legibus aduertetur. fol. 54. col. 2. & 3. nu. 10.
 Ieiunij die qua hora prandendum sit. Et de distinctione horarum diei. fol. 56. col. 2. nu. 14.
 Inscriptio quædam apud Gratianum expendit, veraque eius lectio restituitur. fol. 16. col. 3. & per totum cap.
 Intellectus ad. 1. Titia Seio. & ad. 1. mortuo boue. §. primo. ff. de legat. 2. fol. 8. col. 4. nu. 12.
 Interpretatio capi. quadragesima. de consecr. dist. 5. fol. 53. col. 1. nu. 7.
 Iohannes liber à quo fuerit scriptus, & Thobiaz liber an olim fuerit canonicus. fol. 20. col. 3. nu. 4.
 Iulianus Cæsar quis fuerit. Et quædam apud Gratianum de eo obseruatione digna adnotantur. fol. 16. col. 4. & per totum cap.
 Iuuenus presbyter Hispanus, & de eius opere. fol. 36. col. 4.
 Ius succedendi ex testamento, ius succedendi ab intestato, ius agendi contra testamentum, quæ tria hæc diuersa, ac distincta sint, probat. fol. 58. col. 2. nu. 2.
 Ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato non dari, ex propria verborum significatiõe probatur. fol. 58. col. 3. nu. 3.
 Ius Italicum quod sit apud Iuriscōsultos. fol. 8. col. 2. n. 11.
L.
 Lactantij Firmiani opera an sint apocrypha. fol. 41. col. 1.
 Leo Papa, & de eius epistola, simul & de epistolis decretalibus. fol. 31. col. 4. nu. 6.
 Legatum Tesseræ explicatur. fol. 7. col. 4. nu. 9.
 Legis finis, an includatur, & contineatur sub præcepto? fol. 55. col. 3. nu. 12.
 Liber Pastoris dictus, apocryphus. fol. 38. col. 3.
 Liber, qui dicitur, Transitus sanctæ Mariæ. fol. 39. col. 3. num. 5.
 Libri Esdra, Hester, & Iudith, an fuerint apud Hebræos canonici? fol. 21. col. 1. nu. 5.
 Libri Agiographi qui dicantur. fol. 30. col. 2. nu. 1.
 Librorum noui testamēti ordo, & de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatum. fol. 23. col. 4.
 Liberti quod ius apud Romanos ex manumissione habuerint. Et de Latinis, ac deditiis libertis. fol. 7. col. 1. nu. 7.
 Liberti olim in tribu Romana censebantur, in eaque suffragium ferebant. fol. 7. col. 2. nu. 8.
 Liberto quam vtilitatem attulerit tribus legatum apud Scæuolam. fol. 8. col. 1. nu. 10.
M.
 Machabæorum libri. fol. 23. col. 1. nu. 7.
 Martyrum historiæ. Et de vitis patrum. fol. 32. col. 4. nu. 7.
 Missa

I N D E X.

Missæ dictio, qua pro summo sacrificio autores ecclesiastici vtunt, vñ originem habuerit. fol. 59. col. 2. Et de dictiõe kyrie eleison. fol. 60. col. 1. & 2.
N.
 Noui testamenti librorum ordo, & de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatum. fol. 23. col. 4.
 Nisibis vrbs an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus? fol. 13. col. 4. & per totum cap.
O.
 Orogenes, qui & Adamantius presbyter, & de eius operibus. fol. 36. col. 2. nu. 10.
 Orosius Hispanus, presbyter. Et de eius scriptis. fol. 36. col. 3. nu. 11.
P.
 Pastoris liber, apocryphus. fol. 38. col. 3.
 Patriarcharum sedes quatuor, & quo ordine fuerint olim cōnumeratæ. fol. 26. col. 2. in prin.
 Persarum Reges ex Metasthene, Philone, & Græcis historiographis ad sacræ scripturæ intelligentiã. fol. 22. col. 1. 2. 3. & 4.
 Peruigilationes & nocturna sacrificia. fol. 49. col. 1. nu. 10.
 Petri, & ecclesiæ Romanæ primatus à Gelasio ex diuino elogio deducitur. fol. 27. col. 2. nu. 11.
 Petri & Pauli Apostolorum martyrium. fol. 15. col. 4. nume. 12.
 Petri itinerarium, quod appellatur sancti Clementis libri octo, apocryphi. fol. 38. col. 1. nu. 2.
 Philacteria quæ dicantur, & quare reprobentur. fol. 42. col. 2. num. 12.
 Præceptum decalogi de Sabbatis sanctificadis partim est morale, partim cæremoniale. fol. 46. col. 1. nu. 2.
 Præceptum de festis celebradis, qua ex parte morale censetur, est & iuris naturalis. ibid. col. 2. nume. 3.
 Præcepto sanctificationis dierum, quod externus cultus, non internus præcipiatur. fol. 49. col. 1. nu. 11.
 Primatus Petri & ecclesiæ Romanæ à Gelasio ex diuino elogio deducitur. fol. 27. col. 2. nu. 11.
 Principia quæ sint apud Martianum Iuriscōsultum. fol. 60. col. 3. & 4.
 Prophetarum libri, & qui fuerint canonici. fol. 23. col. 2. nume. 8.
 Prosper Aquitanicus quo tempore claruerit, & de eius opusculis. fol. 31. col. 4.
 Purgatio vulgaris criminis, quæ fit candenti ferro. fol. 60. col. 3.

R.
 Roma in tribus rusticis, & vrbanas triginta quinque olim diuisa fuit. fol. 3. col. 2. nu. 1.
 Romanæ tribus quæ nomina olim habuerint. fol. 4. col. 2. nu. 3.
 Rufinus Aquiliensis presbyter. Et de eius operibus. fol. 36. col. 1. nu. 10.
S.
 Sapientia, & Ecclesiasticus canonici libri sunt, quauis ea de refuerit olim controuersum, fol. 19. col. 4. nu. 3.
 Sarracenus nomē quam originem habuerit. Et vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni ad interpretationem Regiæ Partitarum legis. fol. 15. col. 3. & per totum cap.
 Sedulius presbyter natione Scotus. Et de eius opusculis. fol. 36. col. 4.
 Socratis historici locus expenditur. fol. 52. col. 1. nu. 5.
 Syluestri beati actus, quam auctoritatem habeant. Et de baptismo Cōstātini Magni. fol. 33. col. 3. & 4.
 Synodus Nicæna quo tempore fuerit. fol. 27. col. 1. nu. 1.
 Synodus secunda Constantinopolitana. fol. 28. col. 3. nume. 2.
 Synodus tertia Ephesina. fol. 29. col. 1. nu. 3.
 Synodus quarta Chalcedonenfis. fol. 29. col. 3. nu. 4.
 Synodus Ariminensis quod tempore Constantij, non Cōstātini fuerit celebrata. fol. 37. col. 4. nu. 2.
 Synodi sextæ canon intelligitur. fol. 52. col. 3. nu. 6.
T.
 Tauliteræ supplicij nota. fol. 12. col. 1. nu. 3.
 Tesseræ legatum explicatur. fol. 7. col. 4. nu. 9.
 Tertulliani opa apocrypha. fol. 40. col. 4. n. 8.
 Theophilus Alexandrinus Episcopus, & de eius opusculis. fol. 31. col. 2.
 Titi Liuij locus ex Plinio, ac rursus Plinius ex Macrobio expenditur. fol. 3. col. 3. nu. 21.
 Tribus Romanæ quæ nomina olim habuerint. fol. 4. col. 2. nu. 3.
 Tribus prærogatiua quæ fuerit. fol. 6. col. 1. nu. 5.
 Tribus quot habuerint Athenæ, & earum nomina ex Græcis auctoribus. fol. 6. col. 2. nu. 6.
 Tribus legatum apud Scæuolam, quam vtilitatem liberto attulerit. fol. 8. col. 1. nu. 10.
V.
 Valerij Maximi, & T. Liuij historia quædam tractatur obiter. fol. 5. col. 2. nu. 4.
 Viri clarissimi qui dicantur. fol. 9. col. 2. nu. 13.
 ¶ Finis Indicis.

Folio. 17. col. 2. Chrysofomo, qui bis citatur, addi poterit Grego. Nazan. in oratione pri. contra Iulianum. Fol. 26. col. 4. linea. 14. celebrata.

S A L M A N T I C A E

Excudebat Andreas à Portonarijs, S. C. M. Typographus.

M. D. L X I.